

Ἡ ΠΡΩΤΙΚῆ

ἜΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥΤΟ ΕΞΕΔΟΘΗ ΔΑΠΑΝΑΙΣ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΕ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ - ΔΙΕΚΥΘΥΝΤΑΙ
 ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ἡ Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ ῆ Ἑ σ τ ῖ α

Ἐπιτροπή Ἐπιμελείας βιβλίου:
 ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
 ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
 ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
 Π Α Ν Ο Σ Γ. Φ Α Ν Τ Η Σ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἐσωτερικοῦ: Ἔτησις Δραχ. 150.—
 Νομικῶν προσώπων Δραχ. 300.—
 Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
 Ἐξωτερικοῦ: Ἔτησις Δολλ. 10—
 ἢ Δίραι Ἀγγλίας 8 1/2,
 ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12,50

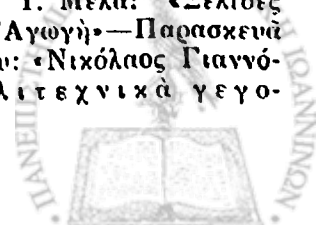
Ἀντιπροστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
 Κ Ω Ν. Μ Ε Ρ Τ Ζ Ι Ο Σ (Βενετία)
 ΛΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
 ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
 ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
 ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήναι)
 ΒΑΣΙΛ. ΒΕΡΒΙΔΗΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα: «Ἡ Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Η Ἑ Σ Τ Ι Α Ν» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 72, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κώστα Π. Λαζαρίδης :	Ὁ Καλωτάτης καθηγητῆς Ἀναστάσιος Ζάκας (ἱστορικὴ μονογραφία)	Σελ. 1
Νικ. Β. Πατσέλη :	Τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου καὶ ἡ προσάρτησις τῆς Ἀρτης (ἱστορ. πραγματεία)	» 12
Σπύρου Μουσελίμη :	Τὸ Πόποβο (ἱστορικὴ μονογραφία)	» 20
Στυλ. Κ. Σιωμοπούλου :	Ἡρόδοτος καὶ Ἡπειρος (ἱστορ. πραγματεία)	» 29
Γεωργίου Παϊσίου :	Τὰ Σχολεῖα Χιονιάδων ἐπὶ Τουρκοκρατίας (ἱστορικὴ μονογραφία)	» 34
Δημ. Λαζαγιώργου— Ἑλληνικοῦ :	Ἐκδόσεις, δημοσιεύσεις, ἀνάτυπα, ἀνέκδοτα ἔργα καὶ λοιπὰ βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα τῆς Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη (βιβλιογραφία)	» 41
Νικ. Χρ. Τσάκα :	Πάργα—Στεργιά (λαογραφικὴ μελέτη)	» 48
Σπύρου Μουσελίμη :	Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἡπείρου περιφερείας Σουλίου (λαογραφικὴ συλλογὴ)	» 52
Π. Α. Παρθενίου :	Στὴ γιορτὴ σου (ποίημα)	» 60
Μαρίας Ἀρκαδίου :	Ἡπειρος (ποίημα)	» 60
Πάνου Γραικοῦ :	Γιῶργου Σεφέρη «ποιήματα» (δοκίμιον)	» 61
Ernest Hewingway (μετάφραση: Νικ. Β. Δώλη) :	Στὴν προκυμαία τῆς Σμύρνης (διήγημα)	» 77
Ἰωάννου Κ. Ἐξάρχου :	Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἡπειρωτικοῦ προβάτου (μελέτη)	» 86

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Εὐχαριστήριον (Συντάξεις)—«Thespis» (Δ. Κόκκινου).—Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Κοιλὴ Ἀλέπη: «Ἄνθη ἀπὸ κήπου ξένους» (Π. Γ.)—Λημῆτρον Γαλιάνη: «Ζητεῖται Κιβωτός»—Κώστα Θερακιώτη: «Ὁ ἀνθρωπος τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς στάχτης» (Λημοσθ. Ζαδὲ)—Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν: «Κυπριακαὶ Σπουδαί» (Τόμ. ΚΗ')—Ἀλεξ. Χ. Μαιμοπούλου: «Ἡπειρος» (Τόμ. Β')—Πέτρον Β. Νιμιού: «Παραμεθόρια», «Παράδοσις καὶ Ἐθνικὴ Αὐτενέργεια»—Λέοντος Ι. Μελά: «Σελίδες τῆς Ἡπείρου»—Κώστα Ν. Νικολαΐδης: «Ὀκτὼ κεφάλαια γιὰ τὴν Ἀγωγή»—Παρασκευῆ Ι. Μηλιοπούλου: «Ἐλευθέρα ἀνογνωσμάτα»—Κωστή Κ. Λάμπρου: «Νικόλαος Γιαννόπουλος» (Ἰωάννου Γ. Θεοχάρη).—Πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ γεγονότα: Ὁ «Βροχοποιός» τοῦ Ρίτσαρντ Νάς (Ἀρσ. Γεροντικοῦ).

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΕ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1966

ΤΕΥΧΟΣ 165ον

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

Ο ΚΑΛΩΤΑΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΖΑΚΑΣ

ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

Ὁ σοφὸς δάσκαλος τοῦ Γένους Νεόφυτος Δούκας εἶπε τὰ παρακάτω λόγια γιὰ τὰ σχολεῖα τῶν Γιαννίνων ποὺ ὁ Π. Ἀραβαντινὸς δὲν τὰ βρῖσκει καθόλου ὑπερβολικά: «Ἐκ τῶν σχολείων τῶν Ἰωαννίνων ἐξεργήσαν ρύακες ἱκανοὶ νὰ ποτίσωσι τὴν διψῶσαν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα ἐν τῷ μεγίστῳ ἐκείνῳ ἀνύμῳ. Ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ὡς ἀπὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ ὄχετοὶ ἐχέοντο κατὰ πάσας τὰς πόλεις καὶ καταρδεύοντες αὐτὰς μὲ τῶν λόγων τὰ πότιμα νάματα ἀνέστησαν σπέρματα πολλαπλάσια... Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ὅσοι ἐχρημάτισαν Ἕλληνες συγγραφεῖς ὑπῆρξαν ἢ Ἰωαννῖται, ἢ μαθηταὶ τῆς τῶν Ἰωαννίνων σχολῆς». Τὰ πράγματα ἔχουν ἀποδείξει γιὰ τὸν κάθε δίκαιο καὶ καλόπιστο συζητητὴ πὼς ὁ Ν. Δούκας, ὅπως καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα ποὺ εἶπε, δὲν ἔπεσε ἔξω καὶ στὸ ζήτημα αὐτό. Ἄλλ' ἂν τὰ παραπάνω ἔχουν λεχθεῖ κατὰ γενικὸ τρόπο γιὰ τοὺς Ἡπειρώτες δασκάλους, κατὰ τὸ ἴδιο μέτρο καὶ ἴσως καὶ σὲ μεγαλύτερο βαθμὸν μπορεῖ νὰ ἐξαρθεῖ ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδραση τῶν Ζαγορίσιων δασκάλων στὰ πέρατα τοῦ κόσμου, ὅπου αὐτοὶ ξαπλώνονταν γιὰ νὰ ἀσκήσουν τὸ δασκαλικὸ ἐπάγγελμα. Ὁ Κων. Φαλτσίτς σὲ μιὰ διάλεξή του ποὺ ἔκανε στὰ 1927 στὴν Ἀθήνα γιὰ τὸ ἔργο τῶν Ζαγορίσιων δασκάλων εἶπε καὶ τὰ ἑξῆς: «Δὲν ὑπῆρξε κοινότης τῆς κυρίως Ἑλλάδος παλαιότερον, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας συνεχῶς, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἐδίδαξε Ζαγορίσιος διδάσκαλος καὶ καθηγητὴς. Ἡ ἀναγέννησις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, πιστεύω ἀπολύτως, ὅτι ἔχει ἀρχικὴν μὲν αἰτίαν τὴν Ἡπειρον καὶ τοὺς Ἡπειρώτας, ἀποκλειστικώτερον δὲ τοὺς Ζαγορίσιους».

Γιὰ ἓναν ἀπ' τοὺς ἱεραπόστολους αὐτοῦ τοῦ δασκαλικοῦ ἔργου, γιὰ τὸν καθηγητὴ Ἀναστ. Ζάκα, ἀπ' τὴν Καλωτὰ τοῦ Ζογοριοῦ, ποὺ ὑπηρετήσε σχεδὸν ὅλη του τὴ ζωὴ σὲ σχολεῖα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, θὰ ἀφιερωθοῦν οἱ παρακάτω σελίδες. Πρὶν ὅμως παραθέσω σχετικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ Ζαγορίσιο αὐτὸ διανοούμενο, θεωρῶ ὑποχρέωσή μου νὰ προτάξω μιὰ γενικὴ εἰκόνα γιὰ τὸ σημαντικὸ ἔργο τῶν δασκάλων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ πνευματικὴ, ἐθνικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ ἀποψη. Τὴν εἰκόνα αὐτὴ μᾶς τὴ δίνει ὁ διανοούμενος Μικρασιάτης κ. Δ. Ἀργυρόπουλος (Τάκης Μῶμος) μὲ τὰ ὅσα αὐτὸς ἔγραψε στὰ 1957 στὴν ἐφημερίδα «Προσφυγι-κὸς Κόσμος»: «Ἄν ὁ Μικρασιατικὸς ἑλληνισμὸς εἶχε φθάσει σ' ἓνα ἐπίζηλο ση-

μείο πολιτισμοῦ, τέτοιο, ὥστε οἱ Μικρασιᾶτες πού ἐπιζήσανε τῆς φοβερᾶς καταστροφῆς τῶν ἰδιαίτερων πατρίδων τους, νὰ μιλοῦν μὲ περηφάνεια γι' αὐτόν· ἂν εἶχαν διακριθεῖ ἐκεῖ στὰ γράμματα, στὸ ἐμπόριο κι εἶχαν κατορθώσει νὰ ρυθμίσουν αὐτοὶ τὴν πνευματικὴ, κοινοτικὴ, κοινωνικὴ, ἐμπορικὴ, ἀκόμα δὲ—κάποτε—καὶ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τοῦ τόπου, μὲ τὴν πνευματικὴ τους ὑπεροχὴ καὶ ἀκτινοβολία, ἀπέναντι τῶν ἀλλογενῶν στοιχείων καὶ ἰδιαίτερα τοῦ πολιτικοῦ κυρίαρχου λαοῦ τῆς χώρας, τοῦ Τούρκου, αὐτὸ ὀφείλεται κατὰ μεγάλο μέρος στοὺς ὑπέροχους δασκάλους πού ἀσκοῦσαν τὸ ὑψηλὸ τους λειτούργημα στὰ αἵματοποτισμένα ἐκεῖνα μέρη. Στους δασκάλους πού ἔρχονταν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν κυρίως Ἑλλάδα, εἶτε ἀπὸ ἑλληνόπουλα τοῦ τόπου... Οἱ δάσκαλοι στοὺς τόπους ἐκείνους δὲν ἦσαν οἱ «ἐκπαιδευτικοὶ ὑπάλληλοι», ὅπως τοὺς ἐννοοῦμε συνήθως. Ἦσαν ἱεραπόστολοι καὶ ἐθναπόστολοι, ἦσαν ἠθικὲς καὶ μεγάλες προσωπικότητες πού προσέφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες στὸ ὑπόδουλο γένος, ἂν ὄχι ὄλοι, ἕνας σημαντικὸς ἀριθμὸς ἀπ' αὐτούς... Ἦσαν οἱ δημιουργοὶ καὶ οἱ πλάστες πού ἔπαιρναν τὴν πρωτόγονη, τὴν ἀδιαμόρφωτη, τὴν τρυφερὴ καὶ εὐπλαστὴ λαϊκὴ μάζα καὶ τὴν ἔκαμαν μὲ τὴν ἐμπειρία τους μικρὰ ἢ μεγάλη ἀριστουργήματα. Χάρης σ' αὐτοὺς τοὺς δασκάλους, τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο, σ' ὄλη τὴν τουρκοκρατούμενη χώρα, καὶ χωρὶς τὴν ὕλική βοήθεια τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, εἶχε ἀποκτήσει ἐκείνην τὴν καταπληκτικὴ ὑπεροχὴ ἔναντι τῶν ἀλλοφίλων πού χρόνον μὲ τὸ χρόνο αὔξαινε καὶ ἐδέσποζε καὶ ἐπιβαλλόνταν. Γι' αὐτό, πολλοὺς ἀπ' τοὺς δασκάλους αὐτούς, τοὺς ὀνομάζουμε «Δασκάλους τοῦ Γένους». Κι ἦταν πραγματικὰ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους οἱ δάσκαλοι τῆς Μικρασίας...».

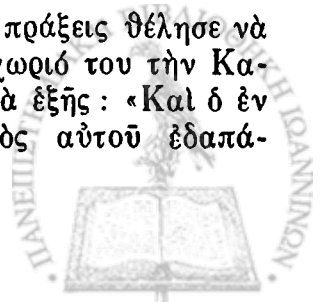
Τὰ δσα θὰ ἀκολουθήσουν παρακάτω γιὰ τὸν Ἀναστ. Ζάκα δικαιώνουν ἀπόλυτα τοὺς Μικρασιᾶτες νὰ δίνουν τέτοιους χαρακτηρισμοὺς στοὺς δασκάλους πού ὑπηρετήσαν ἐκεῖ.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΩΝ ΖΑΚΑΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΛΩΤΑ

Ἱστορικὴ καὶ εὐεργετικὴ στὰ παλιότερα χρόνια ὑπῆρξεν ἡ οἰκογένεια τῶν Ζακαίων γιὰ τὴν Καλωτά. Γόνος τῆς μεγάλης αὐτῆς οἰκογένειας, πού κλωνάρι της εἶναι ἀκόμα στὴν Καλωτά, ὑπῆρξεν ὁ Ἀναστάσιος Ζάκας, γιὰ τὸν ὁποῖο ἀφιερώνονται τὰ παρακάτω στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν πνευματικὴ του προσφορά.

Ὁ Σκεῦος Ζερβὸς στὸ βιβλίον του : «Ἐθνικὰ Κληροδοτήματα καὶ δωρεαὶ» ἀναγράφει πὼς ὁ Δηκ. Ζάκας διάθεσε ἕνα ἐργαστήρι (φαρμακεῖο) στὴ Μαγνησίᾳ γιὰ ἐξυπηρέτηση θρησκευτικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν σκοπῶν τῆς Καλωτᾶς. Στὴ σελίδα 1283 τοῦ βιβλίου αὐτοῦ βρῖσκει κανένας γραμμένα τὰ ἑξῆς : «Καλωτά : Δημήτριος Ζάκας, Φαρμακεῖον ἐν Μαγνησίᾳ. Ἀξία 9.000 δραχμαί, ἐτήσιον ἔσοδον δραχμαί 360». Σὲ ἄλλη δὲ σελίδα τοῦ βιβλίου γράφονται : «Ἡ ἐν τῷ χωρίῳ Καλωτᾶ Ζαγορίου τῶν Ἰωαννίνων ἐκκλησίᾳ τῆς Ἱερᾶς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ σχολεῖον (96|139) 1911 Νοεμβρίου 25 Ὁμολογία ἀριθμ. 35532 δραχμαί 4000. Οἱ τόκοι πληρωτέοι εἰς τοὺς ἐκάστοτε ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐφορείας τοῦ σχολείου». Ὁ εὐεργέτης αὐτὸς Δηκ. Ζάκας εἶχε καμωμένη καὶ διαθήκη, τὴν ὁποία δὲν κατώρθωσα νὰ βρῶ. Πάντως δμως—ἐξυπακούεται—τὰ κληροδοτήματα αὐτὰ τῆς Καλωτᾶς χάθηκαν καὶ χαντακώθηκαν ὅπως ὅλα τὰ κληροδοτήματα τοῦ Ζαγορίου. Δὲν ξέρω ἂν λειτουργεῖ σήμερα ἡ παραπάνω ὁμολογία καὶ τί προσόδους ἀποφέρει αὐτὴ ὕστερα ἀπ' τὸν πόλεμο.

Ἀλλὰ τὸ παράδειγμα τῶν προγόνων του σὲ εὐεργετικὲς πράξεις θέλησε νὰ μιμηθεῖ κι ὁ Ἀναστ. Ζάκας. Θέλησε νὰ φανεῖ χρήσιμος στὸ χωριὸ του τὴν Καλωτά. Ὁ Ἰ. Λαμπρίδης γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ μᾶς κάνει γνωστὰ τὰ ἑξῆς : «Καὶ ὁ ἐν Ἰωαννίνοις καθηγητῆς Ἀν. Ζάκας πρὸς μνημόσυνον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἔδαπά-

τῆς Ἑλλάδος, ἔστειλε πρὸς τὰς Δυνάμεις (20 Ὀκτωβρίου 1878) ἐγκύκλιον διὰ τῆς ὁποίας τὰς προσεκάλει νὰ ἐνεργήσουν ἀπὸ κοινοῦ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ 24 ἄρθρου τῆς Συνθήκης. Τὸ ὑπόμνημα τοῦ Βάδινγκτων, ὄχι μόνον ὑπεστηρίχθη ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν καὶ Γερμανίαν, ἀλλὰ ἠνάγκασε τὴν Τουρκίαν νὰ προβῇ ὅπωςδῆποτε εἰς κάποιαν πρᾶξιν, ἀναγνωρίζουσα τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων, πρὸς διευθέτησιν τῶν Ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων, νὰ διορίσῃ δὲ ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία κατόπιν πολλῶν ἀναβολῶν, ἐστάλη εἰς Πρέβεζαν πρὸς συνάντησιν τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων.

Ἡ Τουρκία ὅμως ἐπραττεν αὐτὰ μὲ κάποιαν ὀπισθοβουλίαν καὶ διὰ νὰ κερδίσῃ καιρὸν. Εἰς τὴν συνάντησιν τῆς Πρεβέζης, οἱ Ὀθωμανοὶ ἀντιπρόσωποι διετύπωσαν ὅτι αἱ ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου δὲν ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὴν Τουρκίαν, βάσις πού ἀπέκλειε κάθε συνεννόησιν. Οἱ Τοῦρκοι ἀντιπρόσωποι Γαζῆ Μουχτάρ πασᾶς, Βαχὰν ἐφέντης καὶ Ἀβεδὶν βέη Φράσαρη μετέβησαν εἰς Πρέβεζαν φαινομενικῶς μὲν πρὸς συνεννόησιν μὲ τοὺς Ἕλληνας πληρεξουσίους, πράγματι δὲ ὅπως ἀντιπράξουν⁽¹⁾ διότι ὄχι μόνον περιώριζον τὴν ἐπέκτασιν τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων εἰς μικρὸν τρίγωνον περὶ τὸν Δυμοκόν, ἀλλὰ καὶ διεμαρτύροντο διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Καραθεοδωρῆ πασᾶ, ἐναντίον κάθε ἐπεκτάσεως τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν Βόλον, ὁ ὁποῖος ὅπως καὶ ἡ Πρέβεζα, ἦσαν αἱ ἀπαραίτητοι καὶ φυσικαὶ διέξοδοι τῆς Τουρκίας πρὸς Θεσσαλίαν καὶ Ἡπειρον.

—«Τὸ τμήμα πὸν παραχωρεῖται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἔγραφεν ὁ Βάδινγκτων, τόσον ὀλίγον διαφέρει τῆς σημερινῆς μεθορίου καὶ περιέχει τόσον ἀσημάντους παραχωρήσεις ἐκ μέρους τῆς Πύλης, ὥστε εἶναι ἀδύνατον ὄχι μόνον νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Συνεδρίου, ἀλλὰ καὶ ὡς βάσις ἐπωφελοῦς συζητήσεως».

Ἡ ὀπισθοβουλία, ἐξ ἄλλου, μὲ τὴν ὁποίαν ἐνήργει ἡ Τουρκία, συνίσταται εἰς τὸ ὅτι, καίτοι ἦτο συντετριμμένη, οἰκονομικῶς καὶ στρατιωτικῶς, ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἐν τούτοις ἠθέλησε νὰ δείξῃ ὅτι ἔχει κάποιαν ζωτικότητα ἀκόμη τουλάχιστον ὡς ἔθνος. Ἐξήγειρε λοιπὸν τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὁποῖοι ὑποστηριζόμενοι καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἐνισχύοντο εἰς ἀντίστασιν καὶ ἐλυμαίνοντο τὴν Ἡπειρον, ἀπειλοῦντες καὶ τὴν Θεσσαλίαν.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, βλέπουσα ὅτι κάθε ἀπ' εὐθείας συνεννόησις ἀπέβαινεν ἀδύνατος, ἀνεκάλεσε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς, ἐπεκαλέσθη δὲ συγχρόνως τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων πού προέβλεπεν ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου. Οὕτω λοιπὸν αἱ συνομιλίας τῆς Πρεβέζης διεκόπησαν τὴν 6 Μαρτίου 1879⁽²⁾, τὴν δὲ 10 Μαρτίου, ἡ Ἑλλάς ἐζήτηε τὴν μεσολάβησιν τῶν Μ. Δυνάμεων πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς⁽³⁾.

Ἐνῶ λοιπὸν ἡ Εὐρώπη ραθυμῶς ἐνήργει νὰ ἐπιβάλλῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς,

1. Ὁ Ἀβεδὶν βέη Ντίνο, ἀντεκατεστάθη ἀργότερον ἀπὸ τὸν Ἀρμένιον Κώνσταν πασᾶ, ἐνῶ ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἀδελφὸν του Φεζιλ βέη καὶ τὸν ἐξ Ἰωαννίνων Μουσταφᾶ βέη, Ἀχμέτ πασᾶ καὶ Ἀβδούλ βέη Φράσαρη, παρεσκευάζον κίνημα, πού θὰ ἐξετάσωμεν κατωτέρω.

2. Ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία εἰς τὴν σύσκεψιν τῆς Πρεβέζης, ἡ ὁποία συνῆλθεν εἰς πρώτην σύσκεψιν, τὴν 27 Ἰανουαρίου 1879, ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Σκαρλ. Σουῦτσον, τὸν Παν. Κολοκοτρώνη ἀξιωματικὸν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τὸν Γεώργιον Ζηνόπουλον Γενικὸν Γραμματέα Ὑπουργείου Δικαιοσύνης. (Δρόσου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 121) καὶ τὸν λόγιον γεωγράφον καὶ ἱστορικὸν Ἀντ. Μηλιαράκη. Ἡ ἐπιτροπὴ συνελθοῦσα εἰς πέντε ἐν ὄλῳ ἀκάρπους συνεδρίας, διέκοψε τὴν 6/18 Μαρτίου 1879 τὰς ἐργασίας τῆς.

3. Παγανέλη: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 141.

συνήρχετο εις τὴν Πρεσβέρνην τουρκοαλβανικὸν συνέδριον, διὰ τὴν διαμαρτυρηθῆναι κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συνεδρίου, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἡπειρον (1).

Μερικοὶ μάλιστα Χοτζάδες τῶν Ἰωαννίνων συνέταξαν ἀναφορὰν πρὸς τὸν Γαζῆν Μουχτάρ πασᾶν καὶ τὸν παρεκάλουν νὰ μὴ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν προσάρτησιν τῆς Ἡπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἔλεγον «οἱ ὑπογεγραμμένοι οὐδαμῶς στέργομεν τὴν προσάρτησιν ἡμῶν εἰς τοὺς Ἴωνας, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θέλομεν κηρύξει τὴν ἀνεξαρτησίαν ἡμῶν ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλῃν καὶ διεξαγάγῃ τὸν πόλεμον μόνοι κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Σύσσωμοι δ' ἡμεῖς καὶ ἅπανα ἡ Ἀλβανία εἴμεθα ἔτοιμοι ν' ἀγωνισθῶμεν μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς» (2).

Μόλις ὅμως ἐγνώσθη τὸ τηλεγράφημα αὐτό, Ἀλβανοὶ καὶ Τούρκοι, συνελθόντες ἀπέστειλαν πληρεξουσίους εἰς Πρέβεζαν, διὰ τὴν ἐπιδώσουν εἰς τὸν Γαζῆν Μουχτάρ πασᾶν, τηλεγράφημα εἰς τὸ ὁποῖον ἐδήλουν ὅτι «ὅσοι τυχόν ἤθελον ἐμφανισθεῖ ἐνώπιον Ὑμῶν ὡς πληρεξούσιοι Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας χάριν ἰδίων σκοπῶν οὐδαμῶς εἶναι ἐκλελεγμένοι ὑφ' ἡμῶν οὐδὲ βλέπομεν τὴν συνέλευσιν τοιούτων διότι ἡμεῖς οἱ τὸ μέγιστον μέρος τῆς Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας ἐνταῦθα ἐκπροσωποῦντες στέργομεν τὰς ἀποφάσεις τοῦ σεπτοῦ Δοβλετίου, τοῦ ὁποῖου εἴμεθα καὶ διατελοῦμεν εὐπειθέστατοι θεράποντες» (3).

Ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω κίνησιν τῶν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν ἐξηρηθίσθησαν οἱ Ἕλληνες ὅλης τῆς Ἡπείρου καὶ ἰδίως τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἰωαννίνων, οἱ ὅποιοι συνελθόντες καὶ αὐτοὶ ὑπέγραψαν ἀναφορὰν πρὸς τὸν Βάδινγκτων, τὸν Βασιλέα Γεώργιον καὶ τοὺς πρέσβεις τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν ὁποίαν παρεκάλουν ὅπως «μὴ παραποιηθῆ τὸ γράμμα τῆς Βερολινείου συνθήκης καὶ ἀχθῶσι πάλιν ὑπὸ τὸν ζυγόν, τὸν ὁποῖον τετρακόσια τεσσαράκοντα ἐπτὰ ἔτη φέρουν ἐπὶ τοῦ τραχήλου», ἱκετεύοντες τέλος τὸν Βασιλέα Γεώργιον ὅπως «ἀνοίξῃ τοὺς πατρικοὺς τοῦ κόλπου καὶ δεχθῆ καὶ αὐτοὺς τοὺς νέους ὑπηκόους του», προσθέτοντες ὅτι ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης εἶναι ἔτοιμοι ἀπὸ τοῦ χειρόνακτος μέχρι τοῦ εὐπατρίδου νὰ ἀποδυθοῦν εἰς μακρότατον ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα (4).

Ἀπὸ τὸ συνέδριον λοιπὸν τῆς Πρεσβέρνης καὶ τὸ διάβημα τῶν Χοτζάδων τῶν Ἰωαννίνων, ἠρύσθη ἡ Τουρκία ἐπιχειρήματα διὰ τὴν πολεμήσῃ τὰς ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος, ὑποστηρίζουσα ὅτι δὲν δύναται νὰ προσφέρῃ τὴν Ἡπειρον εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ παραχώρησις αὕτη θὰ προυκάλει τὴν ἐξέγερσιν τῶν Τόσκηδων καὶ Γκέγκηδων, ἐπιφέρουσα οὕτω νέαν ἀνάφλεξιν.

1. Ὁ Ἀλβανικὸς Σύνδεσμος, πού ἐκάλεσε τὸ ἐν λόγω Συνέδριον τῆς Πρεσβέρνης δὲν εἶχεν ἀκόμη σαφῆ ἐθνικὸν χαρακτῆρα, διότι αἱ ραδιουργίαι τῆς διεθνούς πολιτικῆς ἦσαν ἀκόμη περίπλοκοι, ὥστε δύναται κανεὶς νὰ διίδη εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν ἀπόπειραν, ἓνα ὄργανον τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, πρὸς παραπλάνησιν τῶν βλέψεων τῶν γειτόνων. Τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, εἶχε συνέλθει πράγματι, διὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς Τουρκίας, μερικὰς ἐπαρχίας, τῶν ὁποίων ἡ τουρκικὴ διπλωματία, ἐφαίνετο ἀνίκανος νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον. Ἐνας πατριωτικὸς ὄθεν σύνδεσμος ἀντιτιθέμενος εἰς τὰς βλέψεις τῶν γειτόνων, ἐν ὀνόματι τοῦ δικαίωματος πού ἔχουν οἱ λαοὶ νὰ διαθέτουν ἑαυτούς, συνέφερε θαυμάσια εἰς τὰ σχέδια τῆς Τουρκίας.

Παρόμοιον μὲ τὸν Ἀλβανικὸν Σύνδεσμον Πρεσβέρνης, ἡ ἀλβανικὴ προπαγάνδα ἔδρασε τὸ 1885, καὶ εἰς Βουκουρέστι, πού εὐρίσχετο εἰς συνεχῆ ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς φυλάρχους.

2. Χ α σ ι ὡ τ ο υ : Διατριβαὶ καὶ ὑπομνήματα περὶ Ἡπείρου, 1887, σελ. 91.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω τηλεγράφημα ὁ Μουχτάρ πασᾶς ἀπήντησε: «Εὐχαριστῶ διὰ τὸ τηλεγράφημα, καὶ ἐγὼ θέλω ἀκολουθήσῃ τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως».

3. Χ α σ ι ὡ τ η : Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 92.

4. Χ α σ ι ὡ τ η : Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 93—95.

Είχον φθάσει μάλιστα οί 'Αλβανοί ὅπως δι' ἀντιπροσώπου των ἐπιδώσουν, διαρκοῦντος τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, καὶ ὑπόμνημα πρὸς τὸν Βῆκονσφηλδ, εἰς τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φοράν διευτυποῦντο ἀξιώσεις περὶ ἰδιαιτέρας ἀλβανικῆς ἐνότητος (1).

Σημειώσωμεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, ἤδη μερικοὶ 'Αλβανοί, ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, ἐκαλλιέργουν τὴν ἰδέαν ἀλβανικῆς ἡγεμονίας, ἡ ὁποία ὡς μουσουλμανικὴ θὰ ἦτο ἀφωσιωμένη εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ θὰ ἐχρησίμευεν, ὡς ἑπαλξίς, κατὰ τῆς ἐνώσεως τοῦ ἡπειρωτικοῦ πληθυσμοῦ μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ὑπὸ τὸ κλίμα αὐτό, ἡ βαθμηδὸν χειραφετουμένη ἰταλικὴ πολιτικὴ, ἠδύνατο νὰ κινῆται ἀνετώτερον. Ἀπὸ τοῦ Συνεδρίου ἤδη τοῦ Βερολίνου, εἰς τὸ προσκήνιον τοῦ ἀλβανικοῦ ζητήματος ἐμφανίζεται ἡ Ἰταλία, ἡ ὁποία μετὰ τὴν βοήθειαν τῆς Αὐστροουγγαρίας, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ὁποίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν εἶναι προγενέστερον (2), ματαιώνει τὰς φιλελληνικὰς προσπαθείας τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ ἡπειρωτικοῦ ζητήματος.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρχίζει ἡ ἰταλικὴ ἐχθρότης κατὰ τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ χαράσσεται τὸ ἰταλικὸν ἐνδιαφέρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου περιορίζεται εἰς τὴν διατύπωσιν γενικῆς φύσεως ἀξιώσεων εἰς τὴν Ἀλβανίαν (3).

Οἱ αὐτοχειροτόνητοι οὔτοι ἐπίτροποι τῆς Ἀλβανίας, προσεπάθουν ἐπὶ πλεόν νὰ ἐπισκοτίσουν τὴν κοινὴν εὐρωπαϊκὴν γνώμην, διὰ δημοσιεύσεως ἄρθρων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας. Εἰς τὴν «*Umanitew Universel*» τῶν Παρισίων (Μαῖος 1897) οὕτω ἐδημοσιεύθη ἐπιστολὴ ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ Ἀβδούλ βέη Φράσαρη καὶ Μεχμέτ Ἀλῆ βέη Βρυώνη εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγιγνώσκει κανεὶς ὅτι ἐκ τῶν 650.000 κατοίκων, ποὺ εἶχε κατ' αὐτοὺς ἡ Ἡπειρος, 60.000 μόνον ἦσαν Ἕλληλες, ἦτοι εἰς Ἰωάννινα, Ἄρταν καὶ μερικὰ χωριὰ τοῦ Πωγωνίου, οἱ δὲ λοιποὶ γνησιώτατοι Ἀλβανοί.

Πρὸ τῆς ἀρνήσεως λοιπὸν τοῦ Γαζῆ Μουχτάρ πασᾶ νὰ συμμορφωθῆ πρὸς τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου καὶ κυρίως ὡς πρὸς τὸν ὅρον περὶ παραχωρήσεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς ἀρνήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας νὰ δεχθῆ οἰανδήποτε συζήτησιν ἄνευ τῶν Ἰωαννίνων, ἡ Ἐπιτροπὴ διελύθη τῇ 19 Μαρτίου 1879.

Τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐν Πρεβέζῃ διαπραγματεύσεων κατήγγειλεν ἡ Ἑλλάς εἰς τὰς δυνάμεις, ἐπικαλουμένη τὴν μεσολάβησίν των. Τῇ πρωτοβουλίᾳ πάλιν τῆς Γαλλίας ἐπετεύχθη ἵνα τῇ 30 Ἰουνίου 1879 οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις ἐπι-

1. Εἰς τὸ ὑπόμνημα ἐκεῖνο οἱ Ἀλβανοί, ἀφ' ἐνὸς ἐζήτουν τὴν ἴδρυσιν ἀλβανικοῦ κράτους ὑπὸ Ἀλβανὸν ἡγεμόνα, ὡς φράγμα ἀμύνης τῆς Δύσεως κατὰ τοῦ σλαυϊσμοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐδήλουν κατηγορηματικῶς ὅτι ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐνωσις τῆς Ἀλβανίας καὶ Ἑλλάδος, λόγῳ ἐθνολογικῶν καὶ γλωσσολογικῶν διαφορῶν ἠθῶν καὶ πολιτισμοῦ. (Ἀ σ π ρ ἔ α : Ἐνθ. ἀνωτ., σ. σ. 120—121).

Ἄνωτέρῳ Ἀλβανικὸς Σύνδεσμος καταλήξας εἰς ἀνταρτικὴν ἐστίαν διελύθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Δερβίς πασᾶ.

2. Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Αὐστροουγγαρίας διὰ τὴν Ἡπειρον χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1863, ὅταν αὕτη ἐπέτυχεν νὰ περιληφθοῦν εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου διατάξεις οὐδετεροποιήσεως τῶν Ἰονίων νήσων καὶ καταστροφῆς τῶν ὀχυρώσεων τῆς Κερκύρας, διατάξεις τὰς ὁποίας ὁ Χ. Τρικούπης ἐχαρακτήρισεν ὡς «σ φ α γ ι α σ μ ὸ ν τ ῆ ς Ἑ λ λ ᾶ δ ο ς χ ᾶ ρ ι ν τ ῆ ς Α Ὑ σ τ ρ ῖ α ς». Τὸ ἐνδιαφέρον ὁμοῦ τῆς Αὐστροουγγαρίας ἠυξήθη ἀπὸ τῆς ἡττης τοῦ 1866, ὅταν ὑπὸ τὴν ᾠθησιν τῆς Γερμανίας καὶ τὴν ἐμπνευσιν τῶν αὐστριακῶν διπλωματῶν ἐστράφη αὕτη πρὸς τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον (Drang nach Osten).

3. Δ ρ ῖ ὶ : Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 233 καὶ ἐξ. Ἀπὸ τότε ὡς μέσον πολιτικῆς ἐπικρατήσεως ἐπυκνώθησαν αἱ θαλάσσιαι ἰταλικαὶ γραμμαὶ. Εἰς τὴν Ρώμην ἰδρύθη ἡ «*Societa Nazionale Albanese*» καὶ ἤρχισε σειρὰ ἐκδόσεων εἰς τὴν «*Biblioteca Italoalbanese*».

δώσουν νέαν ταυτόσημον διακοίνωσιν εἰς τὴν Πύλην, διὰ τῆς ὁποίας τῆς ὑπενθύμιζον ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου, ἀφ' ἑτέρου δ' ὅτι ἐφ' ὅσον ἐνίκηθη εἰς τὸν πόλεμον ὀφείλει νὰ πληρώσῃ κάποιαν ἀποζημίωσιν ὄχι μόνον εἰς τὸν νικητὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς γείτονας, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐχθροπραξιῶν δὲν ἐπωφελήθησαν τῆς εὐκαιρίας διὰ νὰ καταλάβουν τὰ ἐδάφη τῆς.

«Ἡ Ἑλλάς, ἔλεγεν ἡ διακοίνωσις εἰς τὴν Τουρκίαν, σῶς προσέφερε τὴν μεγαλυτέραν ὑπηρεσίαν μὴ καταλαμβάνουσα τὴν Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ὅταν εὐρίσκεσθε εἰς πόλεμον μὲ τὴν Ρωσσίαν καὶ ἐποτίζατε τὴν Πλέβαν μὲ τὸ αἷμα σας. Μία εὐεργεσία δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ποτέ. Ἡ εὐγνωμοσύνη εἶναι ἡ ἱερωτέρα τῶν ὑποχρεώσεων. Ἀνταμείψατε λοιπὸν τάχιστα τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν καλὴν των συμπεριφορὰν, παραχωροῦντες εἰς αὐτοὺς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἡπειρον».

ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Μετὰ τὸ ναυάγιον τῶν ἐν Πρεβέζῃ διαπραγματεύσεων, ἡ αὐτοχειροτόνητος ἐπιτροπὴ τῆς Ἀλβανίας, Ἀβδούλ βέη Φράσαρη καὶ Μεχμέτ Ἀλῆ βέη Βρυώνη, ἐπισκεφθέντες τὰς Αὐλὰς τῶν Μ. Δυνάμεων, παρέστησαν τὸ ἀδίκημα ποῦ θὰ προκαλεῖ εἰς τὴν πατρίδα των ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ 24 ἄρθρου, τοῦ 13 πρωτοκόλλου τοῦ συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, συσκοτίζοντες τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν δημοσίευσιν ἄρθρων, εἰς τρόπον ὥστε, πρὸ τῶν κλαυθμῶν των καὶ νὰ καμφθῇ καὶ αὐτὸς ὁ Βάδιγκτων (1).

Διὰ διακοινώσεως τῶν Μ. Δυνάμεων, παρεκαλεῖτο ἡ Τουρκία νὰ ὀρίσῃ τοὺς πληρεξουσίους τῆς, οἱ ὅποιοι συναντῶμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ τοὺς Ἕλληνας, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν των, θὰ καθώριζον τὰ νέα σύνορα (2).

Ὁ Ἀβδούλ Χαμῆτ ὅμως εἰς τὴν κολακευτικὴν αὐτὴν διακοίνωσιν, ἀπήντησεν ὅτι, ἐὰν συνεμορφουῖτο μὲ αὐτὴν, θὰ ἐδημιούργει κακὸν προηγούμενον καὶ θὰ ἐκινδύνευε μαζὺ μὲ τὸν θρόνον καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του.

Πιεζόμενος ὅμως οὗτος ἀπὸ τὰς Μ. Δυνάμεις νὰ διορίσῃ τοὺς πληρεξουσίους του, ἠναγκάσθη, πρὸς δικαιολογίαν εἰς τοὺς Μουσουλμάνους, ἐνδεχομένης παραχωρήσεως ἐδάφους εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ ἐκδώσῃ διὰ τοῦ Σείχ—Οὐλ Ἰσλάμ, φετβᾶν κατὰ τὸ ὅποῖον, «ἐπειδὴ ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι θεία ἐντολή, ἐπιτρέπεται νὰ ἀποσποσθῇ τεμάχιον ἐκ τῆς μεγάλης ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ νὰ δοθῇ εἰς γειτονικὸν ἐθνάριον διὰ νὰ ζήσῃ καὶ αὐτὸ ἀνέτως εἰς τὸ μέλλον».

Καὶ αἱ συζητήσεις ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶχον καλλιτέραν ἔκβασιν. Ἀπὸ τὴν πρώτην συνεδρίασιν, 10 Αὐγούστου 1879, ὁ πληρεξούσιος τῆς Πύ-

1. Ἀναφορὰ ἐκ Τιράνων καὶ Ἀργυροκάστρου ἀπεκήρυττε τοὺς αὐτοκλήτους ἀντιπροσώπους τῆς Ἀλβανίας Φράσαρη καὶ Βρυώνη, τῶν ὁποίων δὲν συνεμερίζετο τὰς ἰδέας. (Ἐφημ. «Τὴ λ ἔ γ ρ α φ ο ς» 18 Μαΐου 1879).

2. Ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεῖα συνεκροτήθη ἀπὸ τὸν Κουντουριώτην (πρέσβυν εἰς Κωνσταντινούπολιν), τὸν Ἀρμένην Βρατλάν (πρέσβυν εἰς Πετρούπολιν) καὶ Π. Κολοκοτρώνην (ἀξιωματικὸν τοῦ πυροβολικοῦ), (Δ ρ ὀ σ ο υ: "Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 122). Ἡ Τουρκία ἔστειλε τὸν Σαβφὲτ πασᾶν, Σάββα πασᾶν καὶ Ἀλῆ Σαῖτ πασᾶν.

Ἡ ἑλληνοτουρκικὴ διάσκεψις Κωνσταντινουπόλεως συνῆλθεν ἀπὸ, 10)22 Αὐγούστου ἕως 5)17 Νοεμβρίου 1879 ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἑξ Μ. Δυνάμεων.

λης και Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν Σαβρέτ πασαῶς, ἐδήλωσεν ὅτι ἀποδέχεται μὲν ὡς βάσιν τῶν διαπραγματεύσεων τὸ 13 πρωτόκολλον, ἀλλὰ μὲ τοιαύτας ἐπιφυλάξεις ὥστε τοῦτο κατ' οὐσίαν ἀνηρεῖτο.

Εἰς τὸ 24 ἄρθρον τῆς Βερολινείου συνθήκης, ἔλεγαν οἱ Ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι, γίνεται μνεία «περὶ διορθώσεως τῆς μεθορίου. Ἡ Τουρκία συγκατατίθεται εἰς αὐτό, ἡ Ἑλλάς ὁμως ζητεῖ παραχώρησιν ἐδάφους, ἡ ἀπαίτησίς της ὅθεν εἶναι ἀπαράδεκτος».

Εἰς μάτην οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι παρετήρουν ὅτι μία διευθέτησις συνόρων μεταξὺ δύο κρατῶν προϋποθέτει, κατ' ἀνάγκην, παραχώρησιν ἐδάφους τοῦ ἑνὸς Κράτους εἰς τὸ ἄλλο. Οἱ Τοῦρκοι προσεποιοῦντο ὅτι δὲν ἀντελαμβάνοντο τοιαύτην ἐρμηνείαν.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν μάλιστα τῆς 12ης Ὀκτωβρίου 1879, οἱ Ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι ἀνέγνωσαν ὑπόμνημα διὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτησαν σοβαρὰν τροποποίησιν εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Βερολίνου—Γραμμὴ τοῦ Καλαμαῦ—ἐνῶ τούναντίον οἱ Ἕλληνες ἐζήτησαν μεθόριον εὐρυτέρας ἐκείνης ποῦ ὑπεδείχθη εἰς τὸ Βερολῖνον διὰ στρατιωτικῶς καὶ ἐκπολιτιστικῶς κυρίως λόγους.

Ἐπρότεινον δηλαδὴ οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι ὅπως ἀντὶ τοῦ Καλαμαῦ ἡ νέα μεθόριος θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ὁροσειρὰν τοῦ Παπίγκου—ἀνωθεν τῆς Κονίτσης—Μερόπης—ὁροσειρὰν τῆς Βοστίνης (Πωγωνιανῆς)—Ἐπισκοπῆς—Δελβίνου μέχρι τῆς παραλίας τῶν Ἀγίων Σαράντα, ἥτοι σύνορα τὰ ὁποῖα δυστυχῶς καὶ σήμερον ἀκόμη κατόπιν τόσων θυσιῶν καὶ αἱματοχυσίας δὲν κατώαθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ ἡ Ἑλλάς.

«Φρονῶ, ἔλεγεν ὁ Ραγκαβῆς πρὸς τὸν Βάδινγκτων, ὅτι τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος πρέπει νὰ διαβοῦν τὸν Καλαμαῦν, ἵνα ἡ Ἑλλάς διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Τάραντος κείται πλησιέστερον πρὸς τὴν Εὐρώπην».

Ἀποτυχούσης λοιπὸν καὶ τῆς διασκέψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπεφασίσθη μεταξὺ τῶν δυνάμεων ἵνα ἐπιτροπὴ ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, μεταβαίνουσα ἐπὶ τόπου, ὑποδείξῃ τὴν κατάλληλον γραμμὴν. Τὴν συγκρότησιν ὁμως τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης ἠμπόδισεν ὁ Ἄγγλος Ὑπουργός Σαλισβουρῆ, ἐξαρτήσας τὴν μετάβασίν της ἀπὸ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Πύλης.

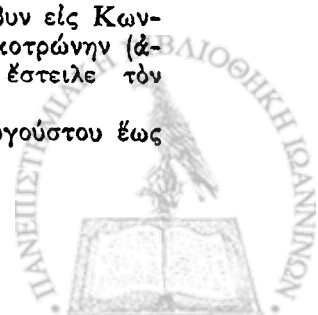
Ἐζήτει πλέον οὗτος ὅπως ἐπιβληθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ὑποχρέωσις ἵνα εἰς τὰ νέα ἐδάφη, ποῦ θὰ προσηρτῶντο εἰς αὐτὴν, ἐπικρατῇ ἀπόλυτος θρησκευτικὴ ἐλευθερία. Ἐδικαιολόγει δὲ οὗτος τὴν ἀξίωσιν του αὐτὴν ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὰς προτεσταντικὰς σχολὰς καὶ ἰδίως τὰ παρθENAΓΩΓΕῖΑ ἀνηρτᾶτο ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου πρὸς προσκύνησιν, προκαλῶν οὕτω συζητήσεις μὲ τὴν Ρωσσίαν, ἡ ὁποία δὲν ἐδέχτο τοιαύτην ἀξίωσιν.

Οὕτω λοιπὸν, ὀλόκληρον τὸ ἀπὸ Ἰουλίου 1878 μέχρι Μαρτίου 1880 χρονικὸν διάστημα κατηναλίσκετο εἰς λόγους, ἀντιρρήσεις καὶ διαπραγματεύσεις ἄνευ τέλους, ἔνεκα τῶν ὁποίων τὸ ζήτημα εἶχε καταντήσῃ ἀνιαρὸν καὶ ἀπογοητευτικὸν

1. Ἀναφορὰ ἐκ Τιράνων καὶ Ἀργυροκάστρου ἀπεκέρχθη τοὺς αὐτοκλήτους ἀντιπροσώπους τῆς Ἀλβανίας Φράσαρη καὶ Βρυώνην, τῶν ὁποίων δὲν συνεμερίζετο τὰς ἰδέας. (Ἐφημ. «Τηλέγραφος» 18 Μαΐου 1879).

2. Ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία συνεκροτήθη ἀπὸ τὸν Κουντουριώτην (πρέσβυν εἰς Κωνσταντινούπολιν), τὸν Ἀρμένην Βραΐλαν (πρέσβυν εἰς Πετρούπολιν) καὶ Π. Κολοκοτρώνην (ἀξιωματικὸν τοῦ πυροβολικοῦ), (Δρόσου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 122). Ἡ Τουρκία ἔστειλε τὸν Σαβρέτ πασᾶν, Σάββα πασᾶν καὶ Ἀλῆ Σαῖτ πασᾶν.

Ἡ ἑλληνοτουρκικὴ διάσκεψις Κωνσταντινουπόλεως συνῆλθεν ἀπὸ 10)22 Αὐγούστου ἕως 5)17 Νοεμβρίου 1879 ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἑξ Μ. Δυνάμεων.

καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐλάχιστοι πλέον ἐπίστευον εἰς μίαν εὐνοϊκὴν λύσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ αὐτὸς μάλιστα ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως Τρικούπης εἶχεν ἀπογοητευθῆ τόσον, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ κηρύξῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον ζήτημα Ἑλληνικόν, κατηγορῶν τὸν Κουμουνδοῦρον διὰ τὰς στρατιωτικὰς του παρασκευὰς διὰ τὰς ὁποίας, εἰς μάτην, ἔδαπανᾷ πολὺτιμον χρῆμα. Τόσον δὲ εἶχεν ἀπογοητευθῆ ὁ Τρικούπης, ὥστε ὅταν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 10ης Μαρτίου 1880 ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν, δὲν ἐδίστασε νὰ προβῆ, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Κουμουνδοῦρου, εἰς τὴν ἐκποίησιν ὄλων τῶν πρὸς ἐπιστράτευσιν ἐφοδίων, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ὑφίστατο πλέον ζήτημα ἐπεκτάσεως τῶν συνόρων καὶ καταλήψεως νέων ἐδαφῶν.

Ὁ χρόνος οὕτω παρήρχeto καὶ τὸ ζήτημα τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων ἔμενε στάσιμον, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διαφεύγον τὸ ἐνδιαφέρον τῶν δυνάμεων, ἢ ἀπογοήτευσιν τῶν ὁποίων εἶχεν φθάσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὥστε, εἰς μίαν ἔσπερινὴν συγκέντρωσιν εἰς Βερολίνον, λέγει ὁ Ραγκαβῆς εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του «πλησιάζας με ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας μοι εἶπεν ὅτι μετὰ λύπης βλέπει μὴ περατουμένην ἔτι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, εἰς ὃ τῷ ἀπεκρίθη ὅτι πταίει ὁ γείτων μου, δείξας τὸν παριστάμενόν μου Ραβουλᾶν πρέσβυν τῆς Τουρκίας.

»Ἐτηλεγράφησα, προσθέτει ὁ Ραγκαβῆς, εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ σπεύσωσιν εἰς τὸν διορισμὸν τῶν ἐκ μέρους ἡμῶν ὀροθετῶν ἀλλ' ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν ὅτι ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Δεληγιάννης, παρ' ὅλας τὰς προτροπὰς μου, δὲν συγκατετίθετο εἰς τὸν διορισμὸν των».

Οὕτω λοιπὸν πολὺ ἀπερισκέπτως ἐπραξεν ἡ Ἑλλὰς μὴ ἐπιμένουσα ὅπως, πρὶν ἢ ὀρισθῆ ἢ ὀριστικῆ γραμμῆ, λυθῆ πρῶτον τὸ ζήτημα τῆς ἀρχῆς (Principe) ποῦ θὰ ὠρίζετο ὡς βᾶσις διαπραγματεύσεων καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπιμένουσα νὰ μὴ προτείνῃ τὰς ἀπαιτήσεις της, ἀλλὰ νὰ θέλῃ νὰ προτείνουν πρῶτοι οἱ Τούρκοι τὰς ἰδικὰς των. Ἐπὶ δύο λοιπὸν ὀλόκληρα ἔτη, ἢ μὲν Ἑλλὰς κατηγορεῖ τὴν Τουρκίαν, διὰ τὰς πιέσεις καὶ παρανομίας τῶν διοικητικῶν της ἀρχῶν, ἢ δὲ Τουρκία τὴν Ἑλλάδα, διὰ τὴν ἀδιάλλακτον πολιτικὴν της εἰς τὸ ζήτημα διευθετήσεως τῶν συνόρων.

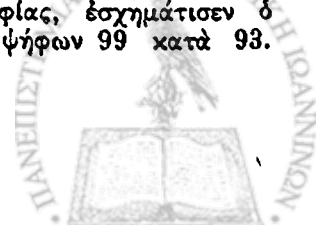
Ἡ ὑπόθεσις οὕτω τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς τῆς Ἑλλάδος ἐχώρει βραδύτατα, διὰ τὴν μεγίστην δολιότητα καὶ τὰς ἐκ προθέσεως ἀναβολὰς τῶν Τούρκων, πάντες ὥστε διετίθεντο χλιαρότεροι πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Δυνάμεων, συνεχῶς ἐξημιζέτο εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο.

Κατόπιν διακοπῆς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσεων, αἱ Μ. Δυνάμεις ἐκοινοποίησαν τὴν 22 Φεβρουαρίου 1880 πρὸς τὴν Τουρκίαν, ὅπως συγκληθῆ διεθνῆς ἐπιτροπὴ πρὸς μελέτην τῆς διαφορᾶς (1).

ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ 1880

Καθ' ἣν στιγμὴν ὁμοίως τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου μετὰ τὴν Ἑλλάδα ἐφαίνετο ὅτι εἶχε ταφεῖ ὀριστικῶς, γεγονὸς ὅλων ἀπρόοπτον, διὰ τὴν Ἑλλάδα μετέβαλε τὰ πάντα. Ὁ ἐωσφορικῶς ἐπηρμένος Ἰουδαῖος μυθιστοριογράφος καὶ ἀχαλίνωτος εἰς φαντασίαν πρωθυπουργὸς Δισραελί, κατὰ τὸν Παπαρηγόπουλον, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν του καὶ τοῦ κόμματός του, διέλυσε τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων καὶ προεκήρυξεν ἐκλογὰς, εἰς τὰς ὁποίας ὁμοίως, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, κατήγαγε μοναδικὸν καὶ ἀπροσδόκητον θρίαμβον ὁ Γλάδστων, ὁ ὁ-

1. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κυβέρνησις Κουμουνδοῦρου, ἀπώλεσεν τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Βουλῆς, παρητήθη τὴν 14 Ἰανουαρίου 1880, διὰ ψήφων 79 κατὰ 73. Κατόπιν ἀδυναμίας τοῦ Τρικούπης νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν στηριζομένην ἐπὶ κυβερνητικῆς πλειοψηφίας, ἐσχημάτισεν ὁ Κουμουνδοῦρος νέαν, ἀνατραπέισαν ὁμοίως τὴν 6 Μαρτίου 1880, διὰ ψήφων 99 κατὰ 93. (Ἄσπρεια: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 118—9).

ποῖος τὴν 14 Ἀπριλίου 1880, κατήρτιζε τὴν Κυβέρνησιν του, με ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν λόρδον Γράμβιλ, καὶ ὑφυπουργὸν τὸν σερ Σάρλς Δίλκε. Με τὴν πτώσιν τοῦ Δισραελί, ἔληγεν ἡ ἐποχὴ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ὁ γηραιὸς «ζὲν πρεμιέ» τῆς Βικτωρίας ἠναγκάζετο νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὰ παρασκήνια, τὸ δὲ πηδάλιον ἀνελάμβανε πολιτικὸς ποὺ ἐπίστευεν εἰς τὴν ἰσχὺν τῆς δικαιοσύνης μᾶλλον ἢ τὴν δύναμιν τῶν ὄπλων καὶ τῆς πονηρίας (1).

Μὲ τὸν Γλάδστωνα, ἡ λύσις τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ ζητήματος, σύμφωνα με τὴν ἀπόφασιν τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, ἐφαίνετο ὅτι προσήγγιζε. Κατόπιν συμφωνίας μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις ἔστελλον ἀντιπροσώπους εἰς Λονδῖνον πρὸς διευθέτησιν τοῦ ἐκκρεμοῦς ζητήματος.

Ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Φρεσινέ, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀναλήψεως τῆς κυβερνήσεως ἀπὸ τὸν Γλάδστωνα, ποὺ δὲν εἶχε παύσει κατακρίνων δριμύτατα τὴν φιλότουρκον πολιτικὴν τοῦ Δισραελί, κατώρθωσαν νὰ συνταυτίσουν τὰς γαλλικὰς ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὴν τηρητέαν πολιτικὴν. Τῇ ἐνεργείᾳ λοιπὸν τοῦ Γλάδστωνος, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλάς εὕρισκεν ἐνθερμον ὑποστηρικτὴν τῶν δικαίων της, ἀπεστάλη συλλογικὴ διακοίνωσις, διὰ τῆς ὁποίας ἐγνώστοποιεῖτο ὅτι ἐὰν τὸ 13ον πρωτόκολλον δὲν ἐφηρμόζετο, θὰ συνεκαλεῖτο διάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν τῶν Μ. Δυνάμεων πρὸς αὐθεντικὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἄρθρου 14. Ἡ Τουρκία ὅμως ὄχι μόνον ἠρνήθη καὶ πάλιν νὰ συμμορφωθῇ, ἀλλὰ καὶ εἰδοποίησε τὰς δυνάμεις ὅτι δὲν ἐγγυᾶται διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν μελῶν ποὺ ἤθελον μεταβεῖ ἐπὶ τόπου πρὸς διαχάραξιν τῆς νέας μεθορίου. Ἡ ἄρνησις αὕτη τῆς Τουρκίας ἐπετάχυνε τὴν σύγκλησιν διασκεψέως εἰς Βερολῖνον—4 Ἰουνίου 1880—ἀνευ συμμετοχῆς τῶν δύο ἀμέσως ἐνδιαφερομένων κρατῶν, ἐπιφορτισμένης νὰ καθορίσῃ διὰ πλειοψηφίας τὰ νέα ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα. Εἰς τὴν διάσκεψιν ἐκείνην ὁ Τρικουπὴς ἀπέστειλε τὸν Ἀρμένην Βρατῖλαν (2) καὶ τὸν ἀξιωματικὸν τοῦ μηχανικοῦ Π. Λυκούδην, πρὸς παρακολούθησιν.

Ἡ διάσκεψις ἐκείνη τοῦ Βερολίνου, ἡ ὁποία περιορίσθη εἰς μίαν μόνον συνεδρίασιν—4 Ἰουνίου 1880—(3) ὥρισε τὴν κάτωθι γραμμὴν :

«Τὰ νέα σύνορα θὰ ἀκολουθήσουν τὴν γραμμὴν τοῦ Καλαμᾶ, ἀπὸ τὰς πηγὰς ἕως τὸ Χάνι Καλπάκι. Ἐπειτα δὲ τὰς δειράδας τῶν ὀρέων ποὺ χωρίζουσιν τὰς λεκάνας, πρὸς Βορρᾶν μὲν τῆς Βογιούσης, τοῦ Ἀλιάκμονος, τοῦ Μαυρονερίου καὶ τῶν παραποτάμων των, πρὸς Νότον δὲ τοῦ Καλαμᾶ, τῆς Ἀρτης, τοῦ Ἀσπροποτάμου, τοῦ Πηνειοῦ καὶ τῶν παραποτάμων των, ἵνα καταλήξουν εἰς τὸν Ὀλυμπον, τοῦ ὁποίου θὰ ἠκολούθουν τὴν δειράδα μέχρι τῆς ἐπὶ τὸ Αἰγαῖον Ἀνατ. αὐτοῦ ἄκρας, ἀφήνοντα πρὸς μεσημβρίαν τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων καὶ πάντα τὰ εἰς αὐτὴν ἐκβάλλοντα ρεῖθρα, ὄπως καὶ τὸ Μέτσοβον τὰ ὁποία καθίστανται κτήσεις τῆς Ἑλλάδος».

(Συνεχίζεται)

1. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Δισραελί, γράφει ὁ Μωρουά, ἦτο τολμηροτέρα, γραφικωτέρα ἀλλὰ συγχρόνως καὶ περισσότερον ἐπικίνδυνος ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τοῦ Γλάδστωνος, τὸν ὁποῖον ἐξετίμα μὲν ἡ Βικτωρία, τὸν ἐθεώρει ὅμως ἐπικίνδυνον πολιτικὸν «διότι ἐξησθένησε τὸ παγκόσμιον κῦρος τῆς χώρας μας». (Ἱστορία τῆς Ἀγγλίας, σελ. 381 καὶ 391).

2. Ἐφθασεν εἰς Βερολῖνον τὴν 1)13 Ἰουνίου 1880.

3. Ρ α γ κ α β ῆ : Δ., σελ. 309.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

Τ Ο Π Ο Π Ο Β Ο *

(ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑ)

Έτσι ἀλήθεψαν πέρα γιὰ πέρα τὰ λόγια τοῦ πάτερ Κοσμᾶ, πού εἶπε ὅταν πέρασε ἀπὸ τὸ χωριό: «Ὅταν τ' ἄλλα χωριά θὰ χαλᾶν, τὸ Πόποβο θὰ φκιάνεται, κι' ὅταν τ' ἄλλα θὰ φκιάνονται, τὸ Πόποβο θὰ χαλάει». Καὶ πράγματις, ὅταν τ' ἄλλα γύρω χωριά ἔδερνε φτώχεια καὶ κακομοιριά, τὸ Πόποβο καλοπέρναε, κι' ὅταν ἐκεῖνα ἄρχισαν νὰ καλλιτερεύουν, τοῦτο χάλασε.

Πλέρια εἰκόνα τῆς ἐρήμωσης τοῦ χωριοῦ μετὰ τῆ γενικῆ ἐγκατάλειψῆ του περιγράφεται στὸ ποίημα:

Τ Ο Π Ο Π Ο Β Ο

Στὸν τόπο πού γεννήθηκα
ἐγύρισα μιὰ μέρα
κι' ἠῶρα ρημάδι τὸ χωριό
καὶ χάλασμα τὸ σπίτι,
Στὴν ἀγκωνή πού ἦ μάνα μου
μὲ κούναε φασκιωμένο
καὶ μὲ νανούριζε γλυκά,
χορεύουν τὰ ποντίκια.

Σὰν ξωπαρμένος περπατῶ
καὶ σὰν τρελλὸς γυρίζω
τὰ μέρη ποῦπαιζα κρυφτὸ
μὲ τίς γειτονοπούλες.
Ἐκλειαν τὰ μάτια αὐτὲς κι' ἐγὼ
τρύπωνα μέσ' στὶς τοῦφες
καὶ γιὰ νὰ τρέξουν νὰ μὲ βροῦν
φώναζα «κούκου! κούκου!».

Πῶς νὰ μὴ κλάψω ὁ καπερός,
νὰ μὴν ἀναστενάξω
Σ' αὐτόν σου τὸ ξερριζωμὸ
χωριό μου ἀγαπημένο
Κάθε σου μέρος θύμηση,
καὶ κάθε τόπος σπλήξη.
Πού μ' ἀναδεύουνε τὸ νοῦ,
πηδούλια στὸ μυαλό μου.

Κρασιά μου βεργολύγερη,

φτελιά τοῦ νηβοροῦ μου,
ὅπου παιδάκι ἀνέβαινα
κι' ἔκανα ταρινάνι
Καὶ γύρευα στοὺς κλώνους σας
νὰ βρῶ φωλιά ἀπὸ τσιώνη.
Σᾶς βλέπω καὶ δὲν ἤμπορῶ
τὸν πόνο νὰ κρατήσω.

Ἄη - Λιὰ πέρα στὰ Τρόχαλα
καὶ χτίριο ἀπαριασμένο
Πόγινες τῆς παλληκαριάς
κάποτε τὸ ταμπούρι,
Κι' ἀντρειωμένους φύλαξες
ἀπ' τὴν ὀργή τῆς μάχης,
Τώρα σὲ βρίσκω χάλασμα
χωρὶς Θεοῦς κι' Ἁγίους.

Τὶς καρδοσες σου χωριό
θυμᾶμαι πού στὸ Χάβο
πήγαινα γιὰ καψόξυλα,
στὴ ρεματιά γιὰ πλῆμα
Καὶ γιὰ ξεράδια, κούφαλα
στὰ πλάγια τοῦ Κορύλα
προυνὸ προυνὸ καὶ διάβαιναν
φουσατές κι' ἀρεντάτες.

Κι' ἄλλες μὲ τίς τσαντίλες τους
καὶ μὲ τὰ κάκαβά τους

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου Τόμου ΙΔ', τεῦχος 157ον, σελ. 866.

Στοῦ Κάντα ἀνηφορίζανε
περδικοπερπατῶντας
Νά πᾶν ψωμί τοῦ πιστικοῦ,
νά τὸν καλημερίσουν
Καί στ' ἄρμεγμα τῶν προβατιῶν
στοῦ γρέκι νά βοηθήσουν.

Τῆς Χρύσως τῆ χρυσή φωνή
ἀκόμα ἔχω στ' αὐτιά μου
Πῶκραινε ἀπὸ τῆ χαραυγῆ
τῆς ἀδελφοποιτῆς τῆς
Νά πᾶν στή βρύση γιὰ νερό.
Ἐσκιάζονταν ἡ κόρη
κι' ἀπ' τοῦ πουλιοῦ τὸ πέταγμα
κι' ἀπ' τοῦ κλαριοῦ τὸν ἤκσιο.

Πῶς ν' ἀστοχήσω τις χαρές,
τοὺς γάμους, τις γιορτές σου
Ποῦ χόρευαν οἱ νιοὶ κι' οἱ νιές
κι' οἱ γέροι τραγουδοῦσαν.
Καί τώρα ἄλλοιά μου σὲ θωρῶ
σωροβολιὸ κι' ἀκούω
Τῆς κουκουβάγιας τῆ φωνῆ
μέσ' στὰ χαλάσματά σου.

Σὰν τὸ δικό σου ἀγνάντεμα
καί ἰδεῖ Ράχη τοῦ Κίτσου
Ποιὸς ἄλλος τόπος τῶχ' αὐτό,
ν' ἀπλώνεται τὸ μάτι
ὡς πέρα στὰ ξεκόμματα
καί τοῦ βουνοῦ τῆ ράχη
Ποῦ τῶχ' ἀκούμπι ὁ οὐρανὸς
καί με τῆ γῆ ἀνταμώνει.

Καί σὺ ποῦ με σιμάζωνες
σχολειὸ μου πονεμένο
κι' ἀκούμπαγα στὶς πέτρες σου
ἦ κι' ἀπὸ σταυροπόδι
Στὸν ἄμμο καί στὸν πλίχουρα
ἔγραφα τ' ἀλφαβήτα

Κούτσικο δασκαλόπαιδο
ξυπόλυτο καί ζάρκο.

Ἐρείπιο τώρα σὲ θωρῶ
καί μῶρχειται πῶς βλέπω
Νεκρῆ τῆ μάνα μου νά τρῶν
τ' ὄρνια καί τὰ κοράκια
Κι' ἐγὼ νά σιμαζώνομαι
γύρω τὰ κόκαλά της
Τὰ ὄρνια νά λιθοβαρῶ
καί τὰ πουλιὰ νά σκιάζω.

Τζοκάκια μου θρουμπόφυτα
πλαγιές με τ' ἀσφακίδι,
Παδούλα με τις πέρδιλες
καί με τις σιταρῆθρες,
Ψηλώματα ραχοπλαγιές
καί σὺ Καλαεράκι
Μὲ τ' ἔλατα καί τὸ νερὸ
καί τοὺς ψηλοὺς γκρεμοὺς σου.

Παιδιὰ πιά δὲ θὰ βλέπετε
καί τσοῦπρες τοῦ Ποπόβου
Γιὰ νά μαζεῦουν μπόρμπολα,
πλαβοὺς γιὰ τὰ φορτιάρια.
Σκόρπιες σὲ τούρκικα χωριά
μέλισσες λαλιασμένες
χωρὶς τραγούδια καί χωροὺς
γρεκιάζουν πικραμένες.

Ἄχ ποδεῖστε χρόνια τῆς χαρᾶς
καί τοῦ χωριάτη ἠ λάτρα
π' ἀυλάκωνε τῆ μάνα γῆς
τ' εὐλογημένο ἀλέτρι,
κι' ἡ Θωδωρούλα ἀπὸ κοντὰ
σπερὶ σπειρὶ τὸ σπόρο
στὴν αὐλακιά τὸν ἔρρινε,
κι' ἂν ἔπεφτε κανένας
διπλός, καί φύτρωνε πυκνὰ
τὸν ἄργευστὸ σκάλο.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1942 καί τις ἀρχές τοῦ 1943 ἄπλωσε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἡ Ἐθνικὴ Ἀντίσταση. Ἐνοπλες ὀμάδες χτυποῦσαν ὅπως μπόρειαν τοὺς καταχτητές.

Στὶς 21 τοῦ Μάη τοῦ 1943 ἴσια με 500 Ἴταλοὶ τῆς Μεραρχίας Λύκων ποῦ ἔδρευε στὴν Παραμυθιά, μαζί με Τούρκους, ἐπιθέτονται ἀπὸ δύο σημεία κατὰ τοῦ Ποπόβου, ἀπὸ τὴν Κακὴ Σκάλα καί τὸ Σταυρὸ τοῦ Κορύλα. Οἱ Ποποβίτες ἀντιστέκονται στὰ Στενὰ τοῦ Ἐλευθεροχωριοῦ, στὰ σύνορα Πο-

πόβου—'Ελευθεροχωρίου, όχυρωμένοι στις θέσεις «Τζούκιζα» και «Βίγδα». Συνάπτεται μάχη κι' οί 'Ιταλοί όπισθοχωρούν στην Παραμυθιά.

Οί άλλοι 'Ιταλλοί του Σταυρού, ως 140 άνδρες, φθάνουν χαράματα στο «Σέλλωμα και κατέρχονται στο χωριό από το όπισθε μέρος. 'Εναντίο τους βάζει ο παπα Σπύρος Κούρτης, ο όποιος είχε απομείνει έφεδρεία με δυο τρεις άλλους και ομάδα που καταφθάνει αποσπασμένη από τη μάχη του 'Ελευθεροχωρίου.

Κι' έδω οί έχθροί όπισθοχωρούν ακολουθώντας τον ίδιο δρόμο που είχαν έρθει.

Στο Σέλλωμα αναμένουν τούτους αντίρτες και ένοπλοι εκ Φροσύνης.

Οί 'Ιταλοί χτυπούν με ομαδικούς και άτομικούς όλμους. 'Η μάχη κρατάει ως τ' απόγιομα, όποτε ο έχθρος έγκαταλείποντας νεκρούς, τραμματίες, όλμους, μουλάρια και πολεμικό υλικό, τρέπεται σε φυγή και διά μέσου αποποκρήμνου μονοπατιού, κατέρχεται στην Παραμυθιά.

Στην μάχη έπесαν: 1 'Ιταλός ύπολοχαγός, 6 στρατιώτες και 5 Τουρκοί, νεκρά μουλάρια 4, αιχμάλωτοι 'Ιταλοί 7, Τουρκος 1. Λάφυρα: 1 ομαδικός όλμος, 2 άτομικοί, 3 μουλάρια φορτωμένα πυρομαχικά και 20 όπλα. 'Από τούς αντίρτες ένας έλαφρά τραυματίας.

Για κι' ένα ανακοίνωμα άνταρτών:

«Τή χαραυγή της 21 Μαΐου έ.έ. (1943) φάλαγγα από 120 'Ιταλοτσάμηδες με 1 βαρύ όλμο, όλμίσκους και πολυβόλα, διάβηκε τη θέση «Σταυρός» και έφθασε στά σύνορα του Ποπόβου, αφού σκότωσε στο δρόμο 2 Ποποβίτες που συνάντησε τυχαία. 'Απ' το Ποποβο δέχθηκε πυρά κι' αναγκάστηκε να όπισθοχωρήσει προς το «Σέλλωμα» όπου όμως πρόλαβαν να εγκατασταθούν μαχητικές ομάδες με το Νότιη Μπότσαρη, ενισχυμένες κι από άλλες γειτονικές. 'Ο έχθρος τότε αναγκάστηκε να υποχωρήσει προς τον Κορύλα, όπου έπαθε σωστή πανωλεθρία γιατί βρέθηκε στην ανάγκη να γκρεμίσει μόνος του υποζύγια και πολύ υλικό. Θύματα έχθρου 12 νεκροί, 7 αιχμάλωτοι, 3 σκοτωμένα υποζύγια. 'Αγνοείται μέχρι της στιγμής ο αριθμός των θυμάτων του στο γκρεμό του Κορύλα. Λάφυρα: 1 βαρύς όλμος, 1 όλμίσκος, 3 κιβώτια βλήματα, 20 όπλα, 2 μουλάρια με ύγειονομικό υλικό κλπ. Θύματα έμεις δέν έχομε.

Την ίδια ώρα 400 'Ιταλοτσάμηδες έπετέθηκαν των ιδικών μας στη Σκάλα της Παραμυθιάς και έφθασαν στο 'Ελευθεροχώρι.

'Επίθεση μαχητικών ομάδων τούς έξανάγκασε να υποχωρήσουν και τούς καταδίωξε πέρα από από τη Σκάλα. Το 'Ελευθεροχώρι δέν έπαθε τίποτε».

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΟΥ ΣΕΛΛΩΜΑΤΟΣ

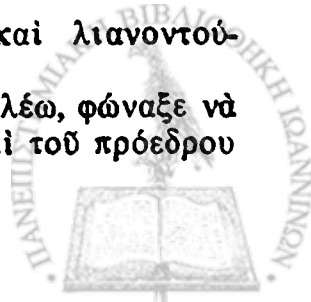
21 Μάη 1943. Χαραυγή. Οί πέρδικες λαλούν στις πλαγιές του βουνού όταν χτυπάει ή θύρα του σχολείου της Φροσύνης.

—Κύριε (προσφώνηση των δασκάλων από τούς μαθητές), μ' έστειλ' ο πατέρας μου άπάνου από τη σιάνη να σου πω πως οί 'Ιταλοί μαζί με Τούρκους πέρασαν νυχτούλα σήμερα πρωί από το Σταυρό για το Ποποβο.

'Όσο ν' άποειπει την είδηση το μαθητούδι φθάνει άλλος καταϊδρωμένος από το βουνό και λεχομανώντας συμπληρώνει:

Πολεμούν στο Ποποβο. 'Ακουσα από τη ράχη τόπια και λιανοντούφεκα. Το ίδιο και στο Λευτεροχώρι.

—Σύρε, βάρει την καμπάνα της εκκλησιās δυνατά, τοδ λέω, φώναξε να μαζωθούν όλοι έδω όσοι έχουν όπλα, αντίρτες και μή. Πες και τοδ πρόεδρου

νά δώσει άμέσως είδηση και στα άλλα χωριά, τὸ Τσαγγάρι και τις Κουκουλιούς.

Μιά ομάδα στέλλω στὸ «Στεράρι», άλλη στὸ «Κάντα» και τοὺς πολλοὺς παίρω μαζί μου διευθυνόμενος πρὸς τὰ «Ταμπούρια» και τὸ «Σέλλωμα».

Ἄκολουθοῦν κι' ἔνοπλα παιδιὰ ὡς 14 ἐτῶν και ἡ κόρη μου Ρίνα τῆς ἴδιας ἡλικίας ποὺ ἤξερε ἀπ' ἄρματα. Ἀπὸ τις «Κορυτιές» ζυγώνομε πρὸς τὸ «Σέλλωμα». Οἱ Ἴταλοὶ εἶχαν ὀπισθοχωρήσει κι' ἔρχονται πρὸς ἐμᾶς. Ἦταν ἀρχές τοῦ ἀγῶνα κι' οἱ ἀντάρτες κι' οἱ ἔνοπλοι δίσταζαν νὰ ρίξουν σὲ Ἴταλοὺς στρατιῶτες. Κάνω τὴν ἀρχή. Παίρνουν θάρος και ἀρχίζει τὸ ντουφεκίδι. Οἱ Ἴταλοὶ μᾶς βαροῦν μὲ δλμούς. Ἄχολογοῦν τὰ βουνὰ κι' οἱ ράχες. Μᾶς ἔρχεται ρίγος στὴν ἀρχή. Ἐπειτα συνηθίζομε. Ὁ ἐχθρὸς πολεμᾷ ἀπελπισμένα. Ἐμπρὸς χτυποῦνται ἀπὸ μᾶς, πίσω βάλλονται ἀπὸ ομάδα Ποποβιτῶν. Οἱ Τούρκοι ἐγκαταλείπουν τοὺς συμμάχους και τρέπονται πρὸς τις κορυφές τοῦ Κορύλα κι' ἐκεῖθε καταβαίνουν στὴν Παραμυθιά τὴν ἄλλη μέρα.

Φονεύεται ὁ ἐπικεφαλῆς ἀξιωματικὸς και οἱ στρατιῶτες, ἀφοῦ ἀνέβηκαν τὴν κορυφή «Στρουμπι» κατέρχονται τοὺς γκρεμοὺς τ' ἀγι'—Ἀρσένη και φθάνουν τὸ βράδι στὴν ἔδρα τους.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς μάχης καταφθάνουν ἀπὸ τὴ Φροσύνη γυναικόπαιδα μὲ γάλα στ' ἄσκια και γιαούρτι στις τεντσερέδες, γιατί ψωμί δὲν ὑπαρχε, για τοὺς μαχητὲς ποὺ εἶχαν νὰ φᾶν ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα.

Στις 26 Σεπτέμβρη 1943 Γερμανικὴ ομάδα ἐκκινῶντας ἀπὸ τὴν Παραμυθιά γι' ἀναγνώριση βάλλεται ἀπὸ ἀντάρτες Ποποβίτες φρουροὺς τῆς Κακῆς Σκάλας και ἐξοντώνεται στὴν τοποθεσία «Τριόδα».

Οἱ Γερμανοί, σ' ἀντίποινα συγκεντρώνουν μὲ τὴν ὑπόδειξη τῶν Τούρκων τῆς Παραμυθιάς 49 προκρίτους τῆς Πόλης, μεταξὺ τῶν ὁποίων και τοὺς Ποποβίτες Γεώργιο Σπύρ. Μουσελίμη, Σταύρο Παν. Μουσελίμη, Κώστα Γ. Ζιάγκο και Νικόλαο Γ. Μπάρμπα και τοὺς ἐκτελοῦν στὸ νότιο ἄκρο τῆς Πόλης, στὴ θέση ποὺ ἀπὸ τότε καλεῖται «Μνημεῖο τῶν 40».

Στις 4 Νοέμβρη 1943 Γερμανοὶ ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιο τῆς Παραμυθιάς ποὺ βρίσκονταν στὴ θέση «χάλασμα» μαζί μὲ Τούρκους ἐπιθέτονται κατὰ τοῦ χωρίου Δραγουμή, νότια τῆς Παραμυθιάς, κατεχομένου ἀπὸ ἀντάρτες και ἄοπλους χωρικοὺς ποὺ μάζευαν ἐλιές. Καὶν τὸ χωριὸ κι' ἐπιστρέφουν. Ἐπειδὴ στὴ μάχη ἔχασαν 4 ἄντρες σ' ἀντίποινα συλλαβαίνουν στὴν ἀγορὰ τῆς Παραμυθιάς 12 πολῖτες ἀπὸ τὰ γύρω χωριά ποὺ εἶχαν μεταβεῖ νὰ ψωνίσουν και μιὰ γυναίκα, τὴ Μαρία χήρα Βασ. Κουτούπη ἀπὸ τὸ Πόποβο, και τοὺς ἐκτελοῦν.

ΑΞΙΟΜΝΗΜΟΝΕΥΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Ἱστορία ποὺ ἀσχολεῖται ἐπιφανειακὰ μόνο μὲ τις ἐνάρετες πράξεις κι' ἀποσιωπᾷ τὰ μελανὰ σημεῖα εἶναι λειπομαρτυρία ἐνώπιον δικαστηρίου πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐνόχου.

Τὰ γεγονότα ποὺ ἀραδιάζω συμβῆκαν κατὰ τὸν περασμένο αἰῶνα (1800—1900) και τὰ διηγοῦμαι κατὰ πῶς τᾶκουσα ἀπὸ τοὺς γεροντώτερους ποὺ τᾶζησαν.

1. ΟΙ ΚΑΠΛΙΑΔΕΣ

Τρεῖς ἀδερφοί, πλασίδια τῆς κακῆς ὥρας, δὲν ἀφῆναν λιθάρι ἀπανου-

τό. Βοσκοί με πολλά γιδοπρόβατα και λακινιές άλογα, δέν τους εφθαναν τὰ δικά τους άλλα εκλεβαν και τὰ ξένα.

‘Ο πιό κτηνώδικος ήταν ό τελευταίος πού επιασε ακόμα και την αδερφή του ενώ του πήγαινε ψωμί στα πρόβατα στις «Σπάθες».

‘Η αδερφή με την ανόσια και βδελυρή αυτή πράξη του αδερφου άρνόνταν να του ξαναπάει ψωμί και στην έμμονή της μάνας αναγκάστηκε να μαρτυρήσει.

‘Υστερ’ απ’ αυτό, ή μάνα τόσο έμισε και δέν ήθελε να τον ιδεί, ωστε έβαλε τ’ άλλο της παιδί, τον Τσίλη, να τον σκοτώσει.

‘Ο Τσίλης μιὰ μέρα στη στάνη με τή στερναρωτή κουμπούρα τραβάει για τὸ κεφάλι. ‘Η σφαίρα όμως άστοχει και του τρώει μόνο τὰ σαγούλια. Ρουφάει γάλα και κάνει χάρρη στο λαιμό.

— Έτσι πού τον έκαμες, λέει ή μάνα στον Τσίλη, σαρασούσουμο, καλλίτερα να τον άποτελειώσεις.

‘Ηταν λάμποβος στην Παραμυθιά, κι’ ή μάνα παραγγέλλει τον Τσίλη και τον τελευταίο να πάρουν και τὸ φίλο τους Νάση πού τον είχαν σύντροφο και να πάν στη Βριτζάχα, όπου έμενε ό μεγάλος αδερφος, ό Τάσης, με τὰ κοπάδια, να πιάσουν ένα άλογο εργκιλίτικο (άγριο) και να τὸ κατηβάσουν στο χωριό. Στο δρόμο, όπως θα πηγαίνουν, να σκοτώσουν τον τελευταίο.

Δέν είχαν άπομακρυνθεί πολὺ από τὸ σπίτι και φωνάζει ή μάνα.

— Παιδιά, νάχετε τὸ νοῦ σας, μη σᾶς βαρέσει τ’ άλογο τὸ ρουσο, εννοώντας τον τελευταίο πού είχε ρουσα (ξανθά) μαλλιά.

Καθώς πήγαιναν, ό τελευταίος ποδειχε τή μυίγα σκιάσμα, κάθονταν δλο από πίσω. Προτού φθάσουν στη Βριτζάχα, σταματάει ό Τσίλης για να δέσει δηθε τή λουρίδα από τὰ ὠμά τσαρούχια (πίνκες) και προσπεράει ό τελευταίος.

Δέ χασομεράει, όσο να πεις κρεμίδι, στα πεταχτά, μπάμ με την κουμπούρα και πέρα πέρα ή κοιλιὰ του μπροσθινοῦ.

Με τὸ ένα χέρι ό λαβωμένος κρατεί την πληγή με τή φουστανέλα και με τ’ άλλο με τὸ γιαταγάνι χύνεται κατά του Τσίλη και τον πληγώνει στο μάγουλο.

Ρίνεται κατ’ τ’ άπάνου κι’ ό Νάση και τον άποτελειώνουν.

Κόβουν τὸ πτώμα κομμάτια ὅπως οί χασάπηδες τὸ κρέας, τὸ ρίνουν στο σακί και, μεταφέροντάς το παρεκούλα, τὸ χώνουν σε χαλικάριὰ. ‘Η θέση πού έγινε ό φόνος φέρει τ’ ὄνομά του.

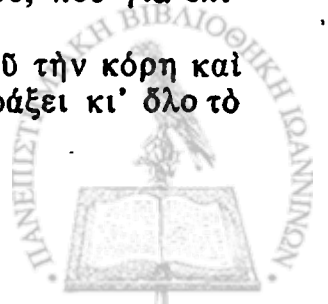
Την άλλη μέρα ό Κίτσιος Καντίλης, τσοπάνος των τριών αδερφών, διαβαίνοντας από τὸ μέρος πού ήταν ένταφιασμένος ό σκοτωμένος βλέπει τον σωρό των λιθαριών και νομίζει πως είναι κρυμμένα στάχια καλαμποκιοῦ από τους πιστικούς. ‘Αναμεράει τὰ χαλίκια και βρίσκει τὸ πτώμα.

Είδοποιεί στη στάνη τον Τάση και τους άλλους δυό, μη ξέροντας ότι αυτοί είν’ οί φονιάδες.

2. Η ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΣΙΩΖΟΛΗ

Τὸν καιρὸ εκείνο άκούονταν στο Πόποβο για τὰ νοικοκυράτα, την ὁμορφιά και τὸ σοῖ, ή κόρη του Σιωζολή, άραβωνιασμένη τον Τσίλη Μάρμπα. ‘Από τή γενιά του Σιωζολή κρατάει ή φάρα του Ρούκου, πού για έπίθετο πήρε τὸ ὄνομα της μάνας της, τή Ρούκω.

‘Ο Τσίλη Β. ζητάει από τὸ Σιωζολή να δώσει αυτουνοῦ την κόρη και τον φοβερίζει πως αν άρνηθει, να ξέρει καλά, κι’ αυτή θα σφάζει κι’ δλο τὸ σοῖ θ’ άφανίσει.

Τί νά κάμει ὁ καψοπατέρας, μπρὸς καθὸ καὶ πίσω ρέμα. Ἐποκόβει τὴν κόρη ἀπὸ τὸν Τσίλη Μπάρμπας καὶ τὴν τάζει τοῦ Τσίλη Β.

Ἐστερ' ἀπ' αὐτὸ ὁ Τσίλη Μπάρμπας παντεύεται τὴν ἀδερφή τοῦ Τσάβο Κατσίλη.

Ἦρθε ὁ καιρὸς νά γίνει ὁ γάμος τοῦ Τσίλη Β. μὲ τὴ θυγατέρα τοῦ Σιωζολῆ.

Ἐ γάμος ἀρχίναε Σάββατο βράδι καὶ σχόλαε Τρίτη πρωΐ.

Τὴν Κυριακὴ, ταχιά ταχιά, ὁ Τσίλη Β. ἀφήνει τοὺς καλεσμένους νά διασκεδάσουν, νά τραγουδοῦν καὶ νά χορεύουν σπῖτι του, καὶ μεταβαίνει στὸν ἀη—Λιά τῶν Κουκουλιῶν ποῦ εἶχε τὴ στάνη, νά φέρει σφαχτὰ γιὰ τὸ γάμο.

Στοὺς τοτινοὺς γάμους δὲν ἔφθαναν πενήντα ἀκέρια σφαχτὰ τοῦ νοικοκύρη, ἔξὸν τὰ πεσκέσια τῶν καλεσμένων.

Ἐταν παντρεύονταν ὁ Βασίλη Παπανδριάς στὴν καρτέρεζα εἶχε 800 κουλοδρες (καλέσματα). Ἐπὸ τρεῖς κατὰ μέσο ὄρο κάθε σπῖτι γίνονται 2400 νοματαῖοι, ἔκτὸς τοὺς συγγενεῖς.

Ἐ Τσίλη Μπάρμπας γιὰ νά ἐκδικηθεῖ ποῦ τοῦ πῆρε τὴν ἀραβωνιαστικιά, μαζί μὲ τὸν γυναικάδελφὸ τοῦ Τσάβο Κατσίλη κι' ἄλλους τρεῖς τέσσερους, τὸ πιάνει καρτέρι κοντὰ στὸν ἀη—Λιά, στὸ Βαθύλακο.

Στὴν ἐμφάνιση τοῦ Τσίλη Β. ὄλωνῶν κρυῶν' ἡ καρδιά καὶ λύετ' ὁ ἀφαλός. Δὲν κοτάει κανένας νά τραβῆσει σκανδάλη. Μόνο ὁ Τσάβο Κατσίλης, ἀφοῦ τὸν ἄφησε καὶ προσπέρασε, στὸ σκαπέτημα, ρίχνει μὲ τὴν κουμπούρα καὶ τὸν ξαπλώνει σὰ γαλάσκι κάτω.

Ἐ γάμος δυαλύεται. Δικοὶ καὶ ξένοι πᾶνε στὰ σπῖτια τους.

Ἐ κόρη τοῦ Σιωζολῆ ἀπὸ τὸν καημὸ καὶ τὴ λύπη, ν' ἀραβωνιασθεῖ δυὸ καὶ νά μὴ βάλει μὲ κανένα στεφάνι, πηγαίνει στὸ μοναστήρι τῆς Παγανιοῦς καὶ γίνεται καλογριά μὲ τ' ὄνομα Μαγδαλινὴ ὄπου κι' ἔμεινε ὄλη τὴ ζωὴ τῆς, παρθένα, ἂν κι' ἀπὸ τὴν ἔμορφιά τῆς, ποῦ ἔλαμπε ὁ τόπος οὔθε διάβαινε, ἀπεπειράθησαν νά τὴν ἀπαγάγουν νέοι γιὰ νά τὴν παντρευθοῦν ἐνῶ ἔκανε ξύλα στὸ λόγγο καὶ τὴν ἔσωσαν τὰ δώδεκα θεριόσκυλα τοῦ μοναστηριοῦ ἐπὶ ἡγουμένου Ἐμβροσίου. (Κυριαζῆ) 1856.

Μαύρη κι' ἄλλαη ἦταν ἡ μοῖρα καὶ τῆς Λένης τοῦ Ντούρου. Ἐταν Καρυωτίτισσα παντρεμένη. Ἐ ἄντρας τῆς μετὰ τὴν παντρεία ταξίδεψε κι' ἔκαμε 20 χρόνια νά γύρει.

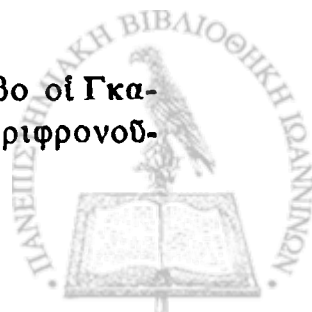
Δὲν ἦταν μέρες νά διαβοῦν. Νύχτωνε ξημέρωνε ἡ μαύρη Λένη μὲ τὴν πίκρα καὶ τὸ φαρμάκι στ' ἀχείλη. Βαρέθηκε ν' ἀκούει τοῦ κόσμου τὴν καταλαλιά, ν' ἀγναντεύει τοὺς δρόμους καὶ νά μαραίνεται σὰν τὴν ἀπότιστη γαρουφαλιά, καὶ παντρεύεται τὸ Γιώρη Ντούρο, Ποποβίτη. Ἐποχάτει μ' αὐτὸν κι' ἕνα παιδί.

Ἐπᾶνου στὰ 20 χρόνια ἔρχεται ὁ ξενιτεμένος καὶ τὴ ζητάει.

Ἐπὸ τὴ σπλήξη καὶ τὴν ἀπελπισία τῆς, χωρίζεται κι' ἀπὸ τὸ δεῦτερο ἄντρα, παίρει τὸ μοιράδι τῆς περιουσίας ποῦ τῆς ἀνῆκε, γελάδια, ὄλα λιάρρα, πρόβατα, μελίτσια καὶ πηγαίνει στὸ μοναστήρι τοῦ Ρωμανοῦ καὶ γίνεται καλόγρια μὲ τ' ὄνομα Ἐλισσάβητ, ἐπὶ ἡγουμένου Ἐωακείμ. Ἐταν πολὺ θεοσεβούμενη κι' ὄλοι ἔτρεμαν τὴν κατᾶρα τῆς.

3. ΟΙ ΓΚΑΤΖΑΙΟΙ

Στὰ τελιώματα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνα ἔζησαν στὸ Πόποβο οἱ Γκατζαῖοι, ἔφτὰ ἀδέρφια, ὄ,τι θεσπίζονταν ἀπὸ τὸ χωριὸ αὐτοῖ τὸ περιφρονοῦ-

σαν, τὸ καταπατοῦσαν καὶ δὲν ὑπάκουαν σὲ τίποτα. Ἔκαναν ὅ,τι ἤθελαν τὰ ἐνενήντα δυό.

Μιά μέρα, ἐπειδὴς χάλασαν τὸ βοϊδολίβαδο ποῦ ἦταν «στοῦ Μπαλαμούτση», μαζώθηκε ὅλο τὸ χωριὸ στὴν «Κάτω βρύση» ποῦ εἶχαν πάει ἐκεῖνοι νὰ ποτίσουν τὰ πρόβατά τους, καὶ λόγο τὸ λόγο ἔρχονται στὰ χέρια καὶ πιάνονται. Νά σου, νά μου, ἀρχινάει τὸ ντουφεκίδι. Ἀπὸ τοὺς χωριανοὺς σκοτώνεται ὁ Πάκο Γραβάνης, ὁ παλληκαρότερος ἀπ' ὄλους, μοναχογιὸς χήρας. Ἀπὸ τοὺς Γκατζαίους τέσσεροι.

Τόσο σημαντικὸ ἦταν γιὰ τὴν ἐποχὴ τὸ γεγονότο ποῦ ἐγινε καὶ τραγούδι.

«Ποιὸς θέλ' νὰ κούσει κλιάματα
δάκρια καὶ μοιργιολόγια
Διαβάτ' ἀπὸ τὸ Πόποβο
κι' ἀπὸ τὴν Κάτω βρύση
Ν' ἀκούσετε πὼς φλίβεται
ἡ μάνα τοῦ Γραβάνη.
—Ἀνάθεμα σε Γιανν' Παπᾶ
καὶ σὺ Πάκο Γραβάνη
ποῦ βήκαταν καὶ κρίναταν
ἀπὸ τὴν κάτω βρύση».

4. Η ΧΑΪΔΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΠΟΒΟ

«Βάρεσ' ὁ ἥλιος σταηβουνά
καὶ καίγει τὰ χορτάρια
κι' ἡ Χαΐδω ἀπὸ τὸ Πόποβο
μὲ τὰ πλατιὰ σειράδια
μαραίνει παλληκάρια».

Μ' αὐτοὺς τοὺς στίχους ὁ λαϊκὸς ποιητὴς ἐξυμνεῖ τὴν ὀμορφιὰ τῆς Χαΐδως ἀπὸ τὸ Πόποβο μὲ τὰ πλατιὰ σειράδια κι' ἐξακολουθεῖ:

«Κρίμα νὰ σῶρθει Χαΐδω μου
παραξενιά μεγάλη
ποῦ ζούρλανες τρίγια χωριά,
τρίγια κεφαλοχώρια.
Ζούρλανες καὶ τ' ἀδέρφια μου
τοὺς τρεῖς κοτσαμπασήδες».

Ἡ καμαριάρα ποῦ ζούρλανε τρία χωριά καὶ τρεῖς κοτσαμπασήδες, ἐγινε θρύλος καὶ τραγουδιέται ἀνά τὸ πανελλήνιο, ἦταν ἡ Χαΐδω τοῦ Καντίλη, ἡ ξωτικιά τοῦ Ποπόβου.

Στὴν ὀμορφάδα καὶ τὰ νοικοκυράτα—καρτέρηγε ἕναν πασᾶ—δὲν τῆς ἐβγαίνει ἄλλη, ἀλλὰ καὶ στὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης.

Κατὰ τὸ τραγούδι, σκοτώνει τὸν παρήλικα ἄντρα μὲ τὸ πολὺ βιὸ ποῦ τῆς ἔδωσ' ἡ μάνα τῆς καὶ ζεῖ μὲ τὸν ἀγαπημένο τῆς καρδιάς τῆς.

«Σῆκου βαρέμη πλάγιασε,
σῆκου τσακίσου πέσε,
νὰ βρεῖς τ' Ἀπρίλη τίς δροσιές
τοῦ Μάη τὰ λουλούδια.
—Τί νὰ σοῦ κάμω Χαΐδω μου

ἔσθ θέλεις παιγνίδια
 κι' ἐγὼ νὰ παίξω δὲν μπορῶ
 οὔτε καὶ νὰ γελάσω.
 Θέλεις στὴν κούνια βάλεμε
 θέλεις στὴ σαρμανίτσα,
 μὲ τὰ ποδάρια κούνα με
 καὶ μὲ τὰ χέρια γνέσε
 καὶ μὲ τὸ στόμα τὸ γλυκὸ
 πὲς μας κἀνα τραγούδι.
 — Ἄνάθεμα σε μάνα μου
 ἔσθ κι' ἢ προξενειὰ σου
 ποὺ μέδωκες τῶν πιστικῶν
 καὶ τὸν γελαδαραίων
 — Ἄν δὲ σ' ἀρέσει Χάϊδω μου
 ρίξε καὶ σκότωσέ τον
 — Κι' ἐγὼ μάνα τὸν σκότωσα.
 τὸν ἔχω σκοτωμένο
 καὶ μέρες τώρα τέσσερες
 στὸν τάλαρο ριμμένο.
 — Σκούντρα νὰ σῶρθαι Χάϊδω μου
 καὶ μολυβιὰ μεγάλη
 π' ἀντρόπιασες τὸ Πόποβο
 ποῦειναι κεφαλοχώρι.
 — Λύκος νὰ φάει τὰ πρόβατα
 καὶ τσάκαλος τὰ γίδια
 μπροστὰ στὸν ἄνδρα τὸν καλὸ,
 μπροστὰ στὸ παλληκάρι».

Δὲν πρέπει νὰ ἦταν τσούπρα ἀπὸ τὰ πλασίδια τῆς ἀράδας ἢ Χάϊδω, ἔτσι
 σιὰ πέρα, εἶταν σημαδιακὴ θηλυκᾶρα ἀπὸ τὶς λίγες, σπάνιο σπορίδι, κομμάτι
 ἥλιος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, θηλυκὸς ἄγγελος ποὺ ξέφυγε ἀπὸ τὸν κῆπο
 τοῦ παραδείσου κι' ἀρνήθηκε νὰ ἐπιστρέψει, κόνια γραμμένη. Μαυροματοῦ καὶ
 σφιχτοφρύδα μὲ τὸ βλέμμα τῆς ἔκανε καὶ τὸν ἀντρεϊότερο πολεμιστὴ νὰ ρί-
 ξει τ' ἄρματα καὶ νὰ παραδοθεῖ.

Οὐθε πέρναγε τὸ κάτασπρο ρουτὶ τῆς Χάϊδως μὲ τὰ πλατιά σειράδια,
 ἀντανακλούσε ἢ ἀσπράδα του στὸν ἥλιο καὶ τὰ παλληκάρια ἔκαναν ρού-
 γα νὰ περάσει σὰ νᾶηταν ὁ βασιλιάς τοῦ τόπου.

« Ἄσπρο ποδᾶρι ποῦ βαστᾶς
 μέση λιανὴ ποῦ σαίρης».

Ἡ ἐποχὴ ὅμως ποὺ ἔζησε ἢ Χάϊδω δὲν ἐπέτρεπε στοὺς νέους νὰ παν-
 τρεύονται ἀνερώτητα ἀπὸ τοὺς γονεοὺς τῆς, νὰ παίρνουν τῆς ἀρεσιᾶς τους,
 κι' ἢ ξακουσμένη καὶ χιλιοτραγουδημένη Χάϊδω ὑπέκυψε στὸ μοιραῖο. Λένε
 πῶς, ἐνῶ πῆγαινε ψωμί τῶν ἀδερφῶν τῆς ποὺ ἔβοσκαν τὰ πρόβατα στὸ «Στε-
 ρᾶρι», ρίνουν τὰ κακὰ ἀδέρφια καὶ τὴ σκοτώνουν γιὰ νὰ ξεπλύνουν τὴν ντροπὴ.
 Κρίμα ποὺ χάθηκε ἐπάνω στὸν ἀνθὸ τῆς μιὰ τριανταφυλιά.

5. Η ΛΕΝΗ

Μιὰ Λένη ἂν καὶ παντρεμένη, μὲ τὰ γλαρὰ μάτια καὶ τὸ γλυκὸ

χαμόγελο σαγήνευε τούς άνδρες και τούς έσερνε κοντά της σα μανάρια.

‘Ο άνδρας της, άνθρωπος του λόγγου κι’ ακινώνητος, την άφηνε να μεταβαίνει στις χαρές και τὰ πανηγύρια, να χορεύει και να στρίφεται καμαρωτά.

‘Η γυναίκα του χωριού κλεισμένη στο σπίτι, όταν ξαπολοθει από την επίβλεψη, καταντὰ σαν ξεκαπίστρωτη φοράδα που τρέχει στους άγρους χωρίς να φοβιέται δραγάτη. Παίρει ο κουτσός κατήφορο.

Μολογιέται πως ο άδερφός της, για να την άσχημήνει, να την αποφεύγουν οι άνδρες, της κόβει με το μαχαίρι τή μύτη, άλλ’ ο αγαπητικός της την παίρει και μεταβαίνει στην Τεργέστη να τή βάλει πλαστική.

‘Ομως ή άτυχη δέν ξανάειδε τις ραχούλες και τις πράσινες πλαγιές των βουνών του χωριού της με τὰ έλατα, τὰ κέδρα και τις θροθυμες που πήγαινε για ξύλα, ούτε το μεσοχώρι που χόρευε στο πανηγύρια.

«στρωτά στρωτά καμαρωτά
και με τὰ μάτια γύρα».

Είχε εκεί το χόμα της. ‘Απέθανε κατά την έγχείριση.

‘Η λαϊκή μούσα δέν έμεινε άσυγκίνητη από τὰ νάζια. το λυγερό περπάτημα στα νόχια, τούς στόλους και το θάνατο της Λένης.

—Το λιάρο το μαντίλι που δένεις στα μαλλιά
πυλιό να μη το δέσης, ζουρλαίνεις τὰ παιδιά.

—‘Εγώ θα να το δέσω κι’ αυτά να ζουρλαθούν

—‘Ελα να πᾶμε πέρα, και τι να κάμομε

Να παίξομε τὰ δύο μας κι’ ἄς άπεθάνομε.

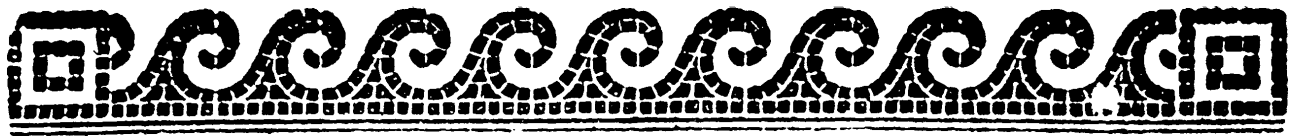
Κι’ εκεί παπάδες είναι για να μᾶς κλάψουνε

Παπαδοπούλες Λένη για να μᾶς θάψουνε

‘Ασπρα κεράκια γυιέ μου να μᾶς ανάψουνε.

(Συνεχίζεται)

Ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΚΑΙ Η ΗΠΕΙΡΟΣ*

Β. ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΟΣ

α) Ἡ ναυμαχία τῆς ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ

9. (Οὐρανία) 45

Ἡ Δημοκρατία τῆς Ἀμβρακίας, στή θέση τῆς σημερινῆς Ἄρτας, πρόσφατη στήν ἐποχή τῶν Μηδικῶν δωρική ἀποικία, δέν ἔμεινε ἀδιάφορη στό προσκλητήριο τῆς μητρόπολός της, τῆς Κορίνθου, γιά τή μεγάλη ἀναμέτρηση μέ τόν εἰσβολέα ἀπ' τήν Ἀνατολή. Ἡ συμμετοχή της ὁμως στή ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας δέν μπορεῖ νά χαρακτηριθεῖ οὔτε σάν συμβολική, ἀλλά οὔτε καί σάν ὀλόψυχη. Ὁ ἀριθμός τῶν πλοίων πού ἔδωσε ἦταν πολὺ μικρός. Τοῦτο θά πρέπει νά ὀφείλεται στήν ἀνάγκη διατήρησης τοῦ ὄγκου τοῦ στόλου γιά τήν ἀμυνα τῆς ἴδιας τῆς πόλης—κράτους. Τοῦτο ἦταν ἀποτέλεσμα ἔλλειψης πολιτικῆς πρόβλεψης πού ἔδειξαν πολλές πόλεις ἀπὸ κείνες πού νόμιζαν ὅτι δέν ἀπειλοῦνται ἄμεσα ἀπὸ τήν Περσική θύελλα. Ἄλλες πόλεις ἔδειξαν ἀπόλυτη ἀδιαφορία γι' αὐτή, ἐξ αἰτίας τῆς ἀνικανότητος τῶν ἡγετῶν τους νά καταλάβουν τὰ μηνύματά της. Τέτοια παχυλὴ ἀδιαφορία ἔδειξαν ὅλες οἱ ἄλλες Ἡπειρωτικὲς πόλεις, πού ὅπως φαίνεται νόμιζαν ὅτι δέν εἶχε νά φθονίσει τίποτε ἀπὸ τὰ βράχια τους ὁ Μεγάλος Βασιλεὺς. Πάντως αὐτὴ τὴ μάταιη ἐλπίδα τους τὴ δικαιολόγησαν ἀπόλυτα οἱ 20 περίπου μῆνες τῆς παρουσίας τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ στήν Ἑλλάδα (1).

Παρά τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἀμέτρητος ἀνατολίτικος συρφετὸς ἀντιμετώπισε σοβαρὸ πρόβλημα διατροφῆς, πού προσεπάθησε νά τὸ λύσει ρημάζοντας τὸν τόπο καὶ καταπίνοντας λίμνες (Πολύμνια 109, 120 κ.λ.π.), παρά ταῦτα, δέν πάτησε τὸ πόδι του οὔτε ἓνας Πέρσης στρατιώτης στήν Ἡπειρο. Τὸ τελευταῖο τοῦτο βγαίνει ἀβίαστα ἀπὸ τὸν Ἡρόδ. ὁ ὁποῖος κοντὰ στό τέλος τῆς μεγάλης ἱστορίας του (9 Καλλιόπη, 14) μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὸ δυτικώτατο σημεῖο τῆς Εὐρώπης στό ὁποῖο ἔφτασε ὁ στρατὸς τοῦ Μαρδονίου εἶναι ἡ Μεγαρίδα τῆς Ἀττικῆς. Γνωστὸ ἐξ ἄλλου εἶναι ὅτι στήν πρώτη φάση τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ξέρξη στήν Ἑλλάδα, ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα, γιά σκοποῦς λαφυραγωγίας, ἔφτασε μέχρι τοὺς Δελφούς, ὅπου καὶ κατατροπώθηκε.

Τὸ γνωστὸ γεγονός ὅτι δέν στράφηκε δυτικώτερα, μᾶς πείθει ὅτι ἡ Ἡπειρος ἔμεινε (προσωρινὰ βέβαια) ἀνενόχλητη, πᾶγμα πού ὀφείλονταν στή φανερὴ ἀνάγκη τοῦ βασιλεῦς νά ἔχει τὸ στρατό του συγκεντρωμένο γιά τὴν ὀριστικὴ ἀναμέτρηση.

Πάντως ἂν δέν εἶχε ἐνεργητικὴ συμμετοχὴ ἡ Ἡπειρος, μέ ἐξαίρεση τὴν Ἀμβρακία, στὸν ὑπέρτατο ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, δέν ἔχει καὶ τὸ ὄνειδος, ὅπως γράφουμε καὶ στὸν πρόλογο, νά εἶναι γραμμένη στό μαυροπίνακα τῶν «Μηδισάντων» πού μᾶς παρέδωσε ὁ Ἡρόδοτος.

1. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη στήν Ἑλλάδα ἄρχισε τὸν 5ο χρόνο ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Αἰγύπτου, σύμφωνα μέ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἡρόδοτου (8, Πολύμνια 20).

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου, σελ. 793.

Νά τὸ σχετικὸ μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν Ἀμβρακιωτῶν, στὴ μεγαλύτερη ναυμαχία τῆς Ἀρχαιότητος, ἀπόσπασμα τοῦ ἱστοικοῦ μας :

(8—Οὐρανία—45). Μεγαρέες δὲ ταῦτὸ πλήρωμα παρείχοντο καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, Ἀμβρακιῶται δὲ ἑπτὰ νέας ἔχοντας ἐπεβοήθησαν, Λευκάδιοι δὲ τρεῖς, ἔθνος ἐόντες οὗτοι Δωρικόν ἀπὸ Κορίνθου.

Οἱ Μεγαρεῖς ἔδωσαν τὸν ἴδιον ἀριθμὸν πλοίων πὸν ἔδωσαν καὶ τὸν Ἀρτεμισίον (20 πλοῖα—Οὐρανία 1), οἱ Ἀμβρακιῶτες βοήθησαν μὲ ἑπτὰ πλοῖα, καὶ οἱ Λευκάδιοι μὲ τρεῖς, εἶναι δὲ αὐτοὶ ἔθνος Δωρικὸν ἀπὸ τῆς Κόρινθο.

Μὲ τὴν πληροφορία του γιὰ τὴν κορινθιακὴ καταγωγὴ τῶν Λευκάδιων, ὁ ἱστορικός, μᾶς δίνει, ἔστω καὶ ἀσυναίσθητα, μιὰ βάση γιὰ τὴν ἐξήγησιν τῆς συμμετοχῆς στὸν ἀγῶνα τῶν δυὸ γειτονικῶν πόλεων πὸν εἶχαν κοινὴ τὴν καταγωγὴν, τὴν προέλευσιν. Εἶναι οἱ λεγόμενοι «ἱστορικοὶ λόγοι». Ἄρκοῦσαν ὁμοῦ μόνον αὐτοί; Ἀσφαλῶς ὄχι. Πιθανὸν νὰ ὑπῆρχε καὶ κάποια σοβαρὴ μορφῆς οἰκονομικῆς ἐξάρτησιν τῶν δυὸ τούτων πόλεων ἀπὸ τὴ μητρόπολιν τους. Μᾶς εἶναι ὁμοῦ τόσο λίγο γνωστὴ ἡ ὀργάνωσιν τῆς οἰκονομίας τῶν πόλεων τῆς Ἡπείρου, καὶ γενικὰ τῆς βόρειας Ἑλλάδος, ὥστε δὲν μποροῦμε, μὲ σοβαρότητα, στοὺς ἱστορικοὺς λόγους πὸν προκύπτουν ἀπ' τὸν Ἡρόδοτον, καὶ ἔχουν μόνον συναισθηματικὸν χαρακτῆρα, νὰ προσθέσουμε καὶ ἄλλους.

Δὲν ἀντέχομε στὸν πειρασμὸν νὰ μὴ ἀναφέρουμε καὶ τὴν στάσιν τῶν γειτόνων Κερκυραίων, ἀπ' τὴν ὁποία ὁ Μακκιαβάλι θὰ μποροῦσε νὰ διδαχθεῖ πολλά. Ὁ Ἡρόδοτος τὴν περιγράφει σὰν πολὺ δόλια, καὶ ἐκφράζεται γι' αὐτὴ μὲ περιφρόνησιν, πρᾶγμα σπάνιον γιὰ τὸν κρῦον καὶ ἀπαθῆ Ἡρόδοτον.

Ὅταν πῆγαν οἱ πρέσβεις τῶν συμμάχων Ἑλλήνων νὰ τοὺς μιλήσουν γιὰ τὸν κοινὸν κίνδυνον καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς σύμπραξιν γιὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν, οἱ Κερκυραῖοι ὄχι μόνον συμφώνησαν, ἀλλὰ ὑπερθεμάτισαν σὲ ζῆλον, ἔκαναν ἠχηρὴν θεωρίαν περὶ ἐλευθερίας στοὺς βιαστικοὺς νὰ πᾶν κι' ἄλλοῦ πρεσβευτές, καὶ ὑποσχέθησαν ὅτι θὰ πέσουν μὲ τὰ μούτρα στὸν κοινὸν ἀγῶνα γιὰ νὰ μὴ βρεθοῦν δοῦλοι τῶν βαρβάρων. Ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα τῶν πράξεων, οὗτοι «ἄλλα νοέοντες», ἐξώπλισαν ἕναν πραγματικὰ φοβερὸν στόλον ἀπὸ 60 καράβια (δηλαδὴ τὸν δεῦτερον ἢ τρίτον σὲ ὄγκον στόλον ἀπὸ ὅλες τὶς ἑλληνικὰς πόλεις), πὸν ἡ βαρύτητά του στὸν ἀγῶνα ἦταν τεράστια, καὶ γεμάτοι πολεμικὸν μένος, ξεκίνησαν γιὰ νὰ κατακτήσουν τὴν δόξαν. Στὸ δρόμον ὁμοῦ σκέφτηκαν ὠριμώτερα. Ἄραξαν στὸ Ταίναρον, περιμένοντας, καιροσκοπικὰ, νὰ ἴδουν μὲ ποιὸν θὰ ἐκκλινε ἡ πλάστιγκα τοῦ πολέμου, γιὰ νὰ ζητωκραυγᾶσουν πρῶτον τὸν νικητὴν. Καὶ καταλήγει μὲ λύπη ὁ ἱστορικός: «Οὗτοι μὲν οὕτω διεκρούσαντο (ἐξαπάτησαν) τοὺς Ἑλληνας». (7—Πολύμνια—168).

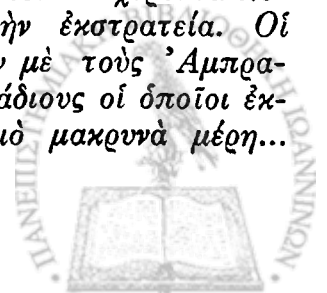
β) Οἱ Θεσπρωτοὶ καὶ κείνοι πὸν κατοικοῦν πέρα ἀπ' τὸν Ἀχέροντα δὲν πῆραν μέρος στὸν πόλεμον.

8 (Οὐρανία) 47

Τὸ σχετικὸ μὲ τὴν κατηγορηματικὴν τούτην πληροφορίαν ἀπόσπασμα τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἡρόδοτου τὸ παραθέτουμε ἀμέσως παρακάτω:

8 (Οὐρανία) 47. Οὗτοι μὲν ἅπαντες ἐντὸς οἰκημένοι Θεσπρωτῶν καὶ Ἀχέροντος ποταμοῦ ἐστρατεύοντο Θεσπρωτοὶ γὰρ εἰσὶ ὁμοῦρέοντες Ἀμβρακιώταισι καὶ Λευκαδίοισι, οἱ ἔξ ἐσχάτων χωρῶν ἐστρατεύοντο...

Ὅλοι μὲν αὐτοὶ πὸν κατοικοῦν δῶθε ἀπ' τοὺς Θεσπρωτοὺς καὶ τὸν Ἀχέροντα ποταμὸν πῆραν μέρος στὴν ἐκστρατεία. Οἱ Θεσπρωτοὶ συνορεύουν μὲ τοὺς Ἀμβρακιῶτας καὶ τοὺς Λευκάδιους οἱ ὁποῖοι ἐκστρατεύσανε ἀπὸ τὰ πρὸ μακροῦν μέρη...

Μερικοί Ήπειρωτογράφοι και ιστορικοί, ἂν καὶ ἔχουν ὑπ' ὄψη τους τὸ χωρίο τοῦτο, ὑποστηρίζουν ὅτι μαζὺ μὲ τοὺς Ἀμπρακιῶτες ἐναντίον τῶν Περσῶν ἦταν καὶ... Θεσπρωτοί!!! Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ σοφὸς ἐρευνητὴς καὶ ἀρχαιολόγος Δημ. Εὐαγγελίδης, ὁ ὁποῖος στὴν πραγματικὰ ἀξιόλογη μελέτη του: Οἱ Ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἠλείρου—Ἀθήναι 1947 (σελ. 11) ὑποστηρίζει αὐτὴ τὴν ἄποψη, παραπέμποντας μάλιστα γιὰ ἐπιβεβαίωσή της, στὸ παραπάνω χωρίο τοῦ Ἡρόδοτου, πὺ δπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης λέει ἀκριβῶς τὰ ἀντίθετα. Καὶ δὲν εἶναι ὁ μόνος. Τὸ ἀποδίδομε σὲ ὑπερβολικὸ τοπικισμό, πὺ δὲν πρέπει ὅμως νὰ χει καμμιά θέση στὴν ἱστορικὴ ἐρευνα.

Σύμφωνα μὲ τὰ γραφόμενα τοῦ ἱστορικοῦ μας, τὰ σύνορα τῆς Θεσπρωτίας τὴν ἐποχὴ τῶν Μηδικῶν πρέπει νὰ ἦταν, πρὸς τὸ νότο τουλάχιστον, ἀπάνω—κάτω τὰ ἴδια μὲ τὰ σημερινά. Ἡ ἄποψη τούτη δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀντίθετη μὲ κείνο πὺ γράφει ὁ Ἡρόδ. σὲ ἄλλο σημεῖο πὺ ἐξετάσαμεν παραπάνω (2. Εὐτέρπη—56) ὅτι ἡ πρώτη ἰέρεια τῆς Δωδώνης πουλήθηκε ἀπὸ τοὺς Φοίνικες στοὺς Θεσπρωτοὺς. Ἦταν φυσικὸ νὰ πουληθεῖ σ' αὐτοὺς ἀφοῦ κατεῖχαν τὰ παράλια ἀμετακίνητοι ἀπ' αὐτὰ στοὺς αἰῶνες, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸ ἐὰν ἔφταναν ἢ ὄχι μέχρι τῆς Δωδώνης, ἀνατολικώτερα μάλιστα τῆς ὁποίας ἔφτασαν, πολλές φορές, σὲ αἰῶνια φαγωμάρα μὲ τοὺς Μολοσσούς. Γιὰ τὴν ἐποχὴ ὅμως πὺ ἐξετάζουμε δὲν προκύπτει τέτοιο πρᾶγμα, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ μεταγενέστερος Στράβων βεβαιώνει ὅτι ὁ Πίνδαρος καὶ οἱ τραγικοὶ (πὺ ὄλοι τους ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Εὐριπίδη, ἔζησαν στὴν ἐποχὴ πὺ ἐξετάζουμε) «Θεσπρωτίδα εἰρήκασιν τὴν Δωδώνην» (Z,7,11)

γ) Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν

(9—Καλλιόπη—28,31)

Ὑστερα ἀπὸ τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, τὴ μεγαλύτερη, ἀλλὰ καὶ ἐκπληκτικώτερη ναυμαχία τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἦρθε ἡ σειρά τῆς ἀναμέτρησης τοῦ περσικοῦ τῶν δύο ἀντιπάλων. Τὸ ἐπόμενο καλοκαίρι (479), στὶς Πλαταιές, κρίθηκε σὲ μιὰ κλασσικὴ μάχη τυπικῆς μορφῆς, ἡ τύχη καὶ τοῦ περσικοῦ τῶν Περσῶν. Τὴ σύγκρουση δὲν τὴ χαρακτηρίζει οὔτε καμμιά μελοφυῆς σύλληψη σχεδίου, οὔτε καμμιά ἀπὸ κείνες τὶς μεγάλες ἐμπνεύσεις πὺ βάζουν τὴ σφραγίδα τους στὸ πεδίο τῆς μάχης. Ἐκεῖνο πὺ τὴ χαρακτηρίζει ἦταν ὁ αὐτοσχεδιασμός καὶ ἡ προχειρότητα καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς καὶ πὺ πολὺ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἱστορικοὶ μπορεῖ νὰ μιᾶν γιὰ τὴ «μεγαλοφυΐα» τοῦ Πausανία ἢ γιὰ τὴν ἀρτιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος. Ἡ δικὴ μας ταπεινὴ γνώμη, πὺ βγαίνει ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ Ἡρόδοτου, εἶναι αὐτὴ πὺ γράφουμε παραπάνω. Στὸ Μαραθῶνα καὶ στὴ Σαλαμίνα, ἡ ἀνδρεία τῶν μαχητῶν καὶ τὸ ἠθικὸ περιεχόμενο τοῦ ἀγῶνα ἐπεσφράγισαν ἕνα λαμπρὸ ἐπιτελικὸ σχέδιο. Στὶς Πλαταιές δπως καὶ στὸ ἔπος τῆς Ἀλβανίας τὸ 1940, οἱ δύο παραπάνω ἀρχές, λόγω ἑλλειψῆς κάθε ἐπιτελικοῦ σχεδίου, ἀποτέλεσαν τὸ μοναδικὸ παράγοντα τῆς νίκης. Μέρος τῆς ὑπέρτατης αὐτῆς τιμῆς ἀνήκει καὶ στοὺς Ἀμπρακιῶτες.

Οἱ μόνες πληροφορίες πὺ δίνει ὁ Πατέρας τῆς Ἱστορίας γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους στὴ μάχη εἶναι ὅτι ἔδωσαν 500 μαχητές, καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς διήγησής του, ὅτι ἄμεσοι ἀντιπαλοὶ τους, κατὰ τὴν ἀρχικὴ διάταξη τῶν θέσεων τῆς μάχης, ἦταν οἱ Σάκκες.

Παραθέτουμε καὶ τὶς δύο πληροφορίες τοῦ Ἡρόδοτου, καὶ θὰ προσπαθήσουμε νὰ βγάλουμε ὅσα μποροῦμε συμπεράσματα ἀπ' αὐτές, χωρὶς χρῆση φαντασίας.

9. (Καλλιόπη) 28... Ἐρμιονέων δὲ ἐχόμενοι ἴσταντο Ἐρετριέων τε καὶ Στυρέων ἑξακόσιοι, τούτων δὲ Χαλκιδέες τετρακόσιοι, τούτων δὲ Ἀμπρακιωτέων πεντακόσιοι.

Μετὰ τοὺς Ἐρμιονεῖς τάχθησαν ἑξακόσιοι Ἐρετριεῖς καὶ Στυρεῖς, μετὰ ἀπ' αὐτοὺς τετρακόσιοι Χαλκίδαῖοι, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτοὺς 500 Ἀμπρακιῶται.

Ἄφοδ τελειώνει ὁ ἱστορικὸς τὴν περιγραφὴν τῆς Ἑλληνικῆς παράταξης, ἀρχίζει νὰ μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα τῆς ἄλλης πλευρᾶς, τῆς περισσότερο φανταχτερῆς καὶ ποικιλόχρωμης. Ἐκεῖ τὸ γενικὸ πρόσταγμα τὸ εἶχε ὁ Μαρδόνιος καὶ δὲν ὑπῆρχε περιθώριον γιὰ καυγάδες γύρω ἀπ' τὶς θέσεις τῆς μάχης.

Καὶ συνεχίζει ὁ Ἡρόδοτος νὰ περιφέρει τὸ φακὸ τοῦ στὸ Περσικὸ μέτωπο:

9 (Καλλιόπη) 31... Ἰνδῶν δὲ ἐχομένους Σάκας ἔταξεν, οἱ ἐπέσχον Ἀμπρακιώτας τε καὶ Ἀνακτορίους καὶ Λευκαδίους καὶ Παλέας καὶ Αἰγινήτας.....

...Μετὰ δὲ τοὺς Ἰνδοὺς ἔταξε (ὁ Μαρδόνιος) τοὺς Σάκας ἐναντίον τῶν Ἀμπρακιωτῶν, τῶν Ἀνακτορίων, τῶν Λευκαδίων, τῶν Παλεῶν καὶ τῶν Αἰγινήτων...

Στὴ μάχῃ οἱ Ἀμπρακιῶτες, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῶν θέσεων τῆς μάχης ποὺ μᾶς δίνει ὁ ἱστορικὸς μας, εἶχαν τοποθετηθεῖ στὸ κέντρο τῆς παράταξης, μαζὺ μὲ ἄλλους συμμάχους ἀπὸ τὴν Εὐβοία, τὰ νησιά καὶ τὰ Μέγαρο. Τὸ δεξιὸ ἄκρο (κέρας) εἶχαν οἱ Σπαρτιᾶτες, μὲ τοὺς ἄλλους Πελοποννησίους, καὶ τὸ ἀντίθετο οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς Πλαταιεῖς.

Οἱ Σάκες ποὺ ἀντιπαρατάχθησαν στοὺς Ἀμπρακιῶτες, δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς μας Σκυθες⁽¹⁾, καὶ γιὰ ἀρχηγό τους εἶχε ὀρίσει ὁ Ξέρξης τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ὑστάσπης, καὶ μὲ τὸν ὄγκο τους εἶχαν καλύψει ὄχι μόνον τοὺς Ἀμπρακιῶτες, ἀλλὰ καὶ τοὺς παραστάτες τους ποὺ ἀναφέρει τὸ παραπάνω ἀπόσπασμα.

Ὁ ἱστορικὸς ἀναφέρει ὅτι τὸ ἑλληνικὸ στράτευμα, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ὀπλίτες, εἶχε καὶ «ψιλοὺς» δηλαδὴ βοηθητικοὺς στρατιῶτες μὲ ἑλαφρὸ ὄπλισμό, καὶ μάλιστα ὅτι τοῦτοι ἦταν στὸν ἀριθμὸ περίπου ἴσοι μὲ τοὺς μάχιμους⁽²⁾, δὲν ξέρομε ὅμως πόσοι «βοηθητικοὶ» ἀκολουθοῦσαν τὸ μικρὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα τῶν Ἀμπρακιωτῶν, γιὰ τὸ ἱστορικὸς ἀναφέρει μόνον ὅτι ὁ κάθε Σπαρτιάτης ἀκολουθοῦνταν ἀπὸ ἑπτὰ «ψιλοὺς» εἰλωτες.

Γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν πολεμικὴ ἀξία τῶν Σκυθῶν, δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι ὁ πατέρας τοῦ Ξέρξης, ὁ Δαρεῖος, ἔκανε σειρὰ ἀπὸ ἐκστρατεῖες γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τοὺς ὑποτάξει. Δημόσιο ἔπαινο γιὰ τὸν ἡρωϊσμό τοῦ Σκυθικοῦ ἵππικοῦ στὴ μάχῃ τῶν Πλαταιῶν ἀπονέμει ὁ Πατέρας τῆς Ἱστορίας⁽³⁾. Ὁ ἀντίπαλος λοιπὸν ἦταν σκληρὸς. Οἱ ἀπώλειες; Γιὰς τοὺς Ἀμπρακιῶτες ὁ ἱστορικὸς δὲν ἀναφέρει τίποτε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

α. ΟΙ ΜΗΝΗΣΤΗΡΕΣ ΤΗΣ ΑΓΑΡΙΣΤΗΣ

6 (Ἐρατῶ) 127

Ὁ τύραννος τῆς Σικυῶνας Κλεισθένης τοῦ Ἀριστάνου (ἀπὸ τὸ 595—565 π.Χ.), εἶχε μιὰ κόρη, τὴν Ἀγαρίστη, ποὺ φιλοδοξοῦσε νὰ τὴν παντρέψῃ μὲ ἕνα νέο, ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶναι καλύτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνες, μὲ τὰ

1. 7—Πολύμνια—64.
2. F.—Καλλιόπη—29.
3. 9—Καλλιόπη—71.

κριτήρια φυσικά τὰ δικά του. Ὀλυμπιονίκης καὶ Πυθιονίκης ὁ ἴδιος, δεινὸς πολεμιστὴς, πανούργος πολιτικὸς καὶ φιλόανθρωπος μονάρχης, ὅπως μᾶς τὸν περιγράφουν ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Πausanias, ἦταν φυσικὸ νὰ ὑποβάλλῃ σὲ σκληρὴ δοκιμασία ἐκείνους, πὺ θᾶχαν τὸ θάρρος νὰ ζητήσουν τὸ χέρι τῆς κόρης του. Μετὰ ἀπὸ μιὰ νίκη του στὰ Ὀλύμπια μὲ τέθριπτο, γνωστοποίησε μὲ κήρυκα στὸ συγκεντρωμένο στοὺς ἀγῶνες πανελλήνιο, ὅτι ὅποιος Ἕλληνας νομίζει τὸν ἑαυτὸ του ἄξιο νὰ γίνῃ γαμπρὸς του, νὰ πάῃ στὴ Σικυώνα σὲ 60 μέρες, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο δοκιμασίας, θὰ γίνονταν ὁ γάμος μὲ τὸν ἐκλεκτὸ τοῦ πατέρα. Παρ' ὄλη τὴ σκληρότητα τῶν ὄρων, ἔτρεξαν νέοι ἀπὸ ὄλη τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ὁ Ἡρόδοτος ἀραδειάζει 13 ὀνόματα ὑποψήφιων γαμπρῶν, πὺ ἔτρεξαν στὴν αὐλὴ τοῦ μονάρχη γιὰ νὰ διεκδικήσουν τὴν μεγάλη τιμὴ καὶ τοὺς μεγάλους θησαυροὺς του. Τῶν περισσοτέρων ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς καὶ τοὺς τίτλους τους, πὺ ἀφοροῦσαν εἴτε τὸ μεγάλο τζάκι τῆς καταγωγῆς τους, εἴτε τὴν ὀνομαστὴ σωματικὴ τους δύναμη καὶ τὸ κάλλος.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς εὐγενεῖς τυχοδιῶκτες, ἀναφέρει καὶ δύο Ἡπειρώτες.

6 (Ἐρατῶ) 127...Οὗτοι μὲν ἀπὸ Ἰταλίας ἦλθον, ἐκ δὲ τοῦ κόλπου τοῦ Ἰονίου Ἀμφίμνηστος Ἐπιστρόφου Ἐπιδάμνιος· οὗτος δὲ ἐκ τοῦ Ἰονίου κόλπου...ἐκ δὲ Μολοσσῶν Ἄλκων. Τοσοῦτοι μὲν ἐγένοντο οἱ μνηστήρες.

Αὐτοὶ μὲν ἦρθαν ἀπὸ τὴν Ἰταλία ἀπὸ δὲ τὸν κόλπο τοῦ Ἰονίου ὁ Ἀμφίμνηστος τοῦ Ἐπιστρόφου ἀπὸ τὴν Ἐπίδαμνο. Αὐτὸς ἀπ' τὸν Ἰόνιο κόλπο...ἀπὸ δὲ τοὺς Μολοσσῶν ὁ Ἄλκων. Τόσοι μὲν ἦταν οἱ μνηστήρες.

Οἱ δύο φερέλπιδες αὐτοὶ λεβέντες δὲν συνοδεύονται ἀπὸ τίτλους, οὔτε εἶναι, καθ' ὅσον γνωρίζουμε, γνωστὴ ἢ ὑπαρξὴ τους ἀπὸ ἄλλες πηγές. Πάντως γιὰ νὰ τολμήσουν νὰ ἐμφανισθοῦν στὴν αὐλὴ τοῦ λαμπρότερου μονάρχη τῆς Ἑλλάδας, καὶ νὰ τρῶν καὶ νὰ πίνουν ἐπὶ ἓνα χρόνο ἐκεῖ, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἔντεκα, θὰ πῆ πὺς δὲν ἦταν τυχαῖοι. Θᾶταν ἱστορικὴ ἀκρισία, ἂν δὲν σημειώναμε ὅτι ἡ Ἐπίδαμνος, (κατοπινὸ Διρράχιο), ἂν καὶ ὀλοτέλα ἑλληνικὴ, στάθηκε πάντα ἔξω ἀπὸ τὸν Ἡπειρωτικὸ χῶρο.

Γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῆς φυσικῆς περιέργειας τοῦ ἀναγνώστη, πρέπει νὰ ἀναφέρουμε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ εὐθυμοῦ πανηγυριοῦ. Οἱ μνηστήρες ὄλο τὸ χρόνο, πὺ δὲν φαίνεται νὰ πέρασαν καὶ ἄσχημα, ἀποτελοῦσαν ἀντικείμενο τῆς μελέτης τοῦ μονάρχη. Ὄταν ἔφθασε ἡ μέρα τῆς τελετῆς τοῦ γάμου, ὁ Κλεισθένης, χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ γιὰ κανένα τὴ γνώμη του, ἔκανε ἐκατόμβη, καὶ στὸ γεῦμα πὺ ἐπακολούθησε κάλεσε ὄχι μόνο τοὺς μνηστήρες, ἀλλὰ ὀλόκληρη τὴ Σικυώνα. Τὶς περισσότερες συμπάθειές του τὶς συγκέντρωσε ὁ Ἀθηναῖος Ἴπποκλείδης τοῦ Τισάνδρου, ὁ ὀποῖος ὄμως κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ τελευταίου αὐτοῦ γλεντιοῦ, τὰ ἔκανε «θάλασσα». Μὲ ἓναν ἄσεμνο χορὸ του, προκάλεσε τὴν ἀηδία τοῦ πεθεροῦ, ὁ ὀποῖος του εἶπε: «Ὄ γιὲ τοῦ Τισάνδρου, μὲ τὸ χορὸ κλώτσησες τὸ γάμο». Τότε ὁ Ἴπποκλείδης, ὀπωςδῆποτε «ἐν εὐθυμία διατελῶν», τοῦ ἔδωσε μιὰ τσουχτερὴ ἀπάντηση, πὺ ἀπὸ τότε ἔμεινε παροιμιώδικη, ὅπως βεβαιώνει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἡρόδοτος: «Οὐ φροντὶς Ἴπποκλείδη» (6.129). Τελικὰ τυχερὸς βρέθηκε ὁ Ἀθηναῖος Μεγακλῆς, ἀπὸ τὴν μεγάλη οἰκογενεῖα τῶν Ἀλκμωνιδῶν.

(Συνεχίζεται)

Ἱερέως ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΧΙΟΝΙΑΔΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ*

Σημειοῦμεν δὲ ἔδῳ, ὅτι ὁ διδάσκαλος οὗτος, ἐν τῷ χωρίῳ εὗρισκόμενος, συνέταξεν ἐκ τοῦ προχείρου καὶ μερικὰ ποιήματα, ἐν ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρεται εἰς τὴν κακὴν διοίκησιν καὶ διαχείρησιν τῶν Κοινοτικῶν πραγμάτων ὑπὸ τῆς τότε Δημογεροντίας.

Ἀργότερον μετέβη εἰς Βόλον καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ, μὴ ἐπιστρέψας ποτὲ εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ καὶ λησμονήσας ἐντελῶς αὐτὴν καθὼς καὶ ὁ τούτου υἱὸς Εὐριπίδης τοῦνομα.

Τοῦτο φαίνεται ἀποδίδεται εἰς τὴν ψυχρότητα, ἣ ὁποία εἶχε γεννηθῆ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πενθεροῦ του Μάνθου Ζωγράφου, διὰ τοῦτο καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα τῶν ἐκ τοῦ προχείρου ποιημάτων αὐτοῦ εἰρωνεύεται καὶ σατυρίζει αὐτόν.

Ὁ γέρων Ἀναστάσιος Βούρης εἰς τὰς ἐνθυμήσεις του πολὺ ὀλίγα λέγει περὶ αὐτοῦ, τὰ ἑξῆς :

«...ἦρθε δάσκαλος ὁ γιάννης Καραγιάννης ἢ μελανήδης καὶ αὐτὸς δάσκαλος πολὺ καλὸς ἐβάσταξε τὸ σχολῖον ὀλίγα μόνον χρόνια».

Ἐξ ὧν αὐτῶν ἀποδεικνύεται, ὅτι κατόπιν τῶν ὀλίγων αὐτῶν ἐτῶν τὰ ὁποῖα ἐδίδαξεν ἐν τῷ Σχολείῳ Χιονιάδων, ἀπεχώρησε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν περιφέρειαν Βόλου. Τοῦτον εὗρισκομεν κατὰ τὸ ἔτος 1869 διδάσκοντα εἰς τὸ ἐν τῷ χωρίῳ Δράκια Ἑλληνικὸν Σχολεῖον.

Ἴδου δὲ τί διαλαμβάνει περὶ αὐτοῦ ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1952 ἐκδώσας ἐν Βόλῳ τὸ βιβλίον «Δύο λαϊκοὶ Ζωγράφοι», ἄξ. κ. Κίττος Ἀ. Μακρῆς, εἰς σελίδα 9, στηριζόμενος εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ζήση Δ. Κυρτσώνη, γραφεῖσαν ἐν Γαλατσίῳ τῆς Ρουμανίας κατὰ τὸ ἔτος 1884.

«...Στὴ Δράκια, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλίας, λειτουργοῦσε Ἑλληνικὸν σχολεῖον μὲ ἕξοδα τοῦ Γιάννη Γεωργιάδη, πλουτοῦ δρακιώτη γεωκλήμονα στὴ Ρουμανία. Στὸ σχολεῖον αὐτὸ διδάσκονταν Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ ἄλλα μαθήματα. Στὰ 1869 συναντοῦμε σ' αὐτὸ ἕναν σπουδαῖον Ἑλληνοδιδάσκαλον τὸν ἡπειρώτη Ἰ. Μελανίδην...».

Ὅμοίως καὶ εἰς τὴν ὑπ' ἀρ. 11 ὑποσημείωσιν σελ. 29.

*«...μετὰ ταῦτα ὑπῆγον μαθητῆς κατὰ τὸ 1869 εἰς τὸν δημοτικὸν τῆς πατρίδος μου Ἑλληνοδιδάσκαλον Ἰ. Μελανίδην, ἡπειρώτην, ὅπου μετὰ πολλῶν ἄλλων παρεδόθη τὴν Ἑλληνικὴν τοῦ Ξενοφῶντος...»,
«...καὶ ἀπὸ τοῦ σπουδαίου διδασκάλου κυρίου Μελανίδου...».*

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 797.

Αὐτὰ συναντῶμεν εἰς τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον τοῦ κ. Κίτσου Μακρῆ, τὸν ὁποῖον καὶ ἀπ' ἐντεθθεν εὐχαριστοῦμεν θερμῶς, δι' ὅσα ἐν αὐτῷ συμπεριέλαβεν περὶ τοῦ διδασκάλου τούτου.

Καὶ τώρα, ἐπειδὴ εἰς ὄλα αὐτὰ ἀναφέρεται μὲν οὗτος ὡς Ἑπειρώτης, δὲν ἀναφέρεται δὲ τὸ χωρίον Χιονιάδες ἐξ οὗ κατήγето, καὶ διὰ νὰ μὴ σχηματίση κανεὶς τὴν γνώμην ὅτι ἴσως νὰ πρόκειται περὶ συνωνυμίας τινός, λέγομεν καὶ τοῦτο.

Πρὶν ἡμεῖς χαράξωμεν τὰς παρούσας γραμμάς, ἐγνωρίζαμεν ὅτι ὁ διδάσκαλος οὗτος μετέβη εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Βόλου μόνος του κατ' ἀρχάς. Ἀργότερον, ὡς ἦτο ἐπόμενον, μετέφερον ἐκεῖ καὶ τὴν οἰκογένειάν του, τὴν ὁποίαν συνώδευσε ἕως ἐκεῖ ὁ ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς τοῦ διδασκάλου τούτου, αἰμνηστὸς ἀγιογράφος Ἀπόστολος Μαθ. Ζωγράφος, ὅπως τοῦτο εἶναι παγκοίνως γνωστὸν εἰς τοὺς ἐνταῦθα ἀπογόνους τῆς συγγενικῆς ταύτης οἰκογενείας τῶν Ζωγράφων Πασχαλάδων.

Αὐτὰ ἐν ὀλίγοις διαλαμβάνομεν ἐδῶ περὶ τοῦ διδασκάλου τούτου, ὁ ὁποῖος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Δημητριάδην, δὲν ἐπροτίμησε νὰ μείνῃ εἰς τὸ χωρίον. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἅς προτάξωμεν καὶ τὸ ῥητόν, ὅτι: «οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ».

Ἐν τέλει δὲ συμπληρωματικῶς διατυπώνομεν ἐδῶ, ὅτι οὗτος τὰ πρῶτα ἔτη ἐδιδάχθη ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Σχολείῳ Χιονιάδων ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Κωνσταντίνου Δημητριάδου Κοσκινᾶ, ὅπως τοῦτο ἄλλως τε διαλαμβάνει ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ του καὶ ὁ τότε συμμαθητὴς αὐτοῦ αἰμνηστὸς Χριστόδουλος Πανταζῆς ἐκ Λισκατισίου.

4) Ἀναστάσιος Κ. Κυρζιδης⁽¹⁸⁾ ὁ λογιώτατος
πιθανὸν κατὰ τὰ ἔτη 1867—68 καὶ 1868—69

Περὶ τούτου γραπτὰς ἀποδείξεις δὲν ἔχομεν. Ἐζητήσαμεν πληροφορίας ἀπὸ τοὺς ἐπιζῶντας μέχρι τοῦ 1957 σεβαστοὺς γέροντας τοῦ χωρίου⁽¹⁹⁾, πῶς καὶ διατι ὁ διδάσκαλος οὗτος φέρει τὸν τίτλον τοῦ λογιωτάτου; Μήπως οὗτος ἔφερε πτυχίον ἀνώτερον τῶν δύο ἄλλων διδασκάλων Δημητριάδου καὶ Μελανίδου; Καὶ μοὶ ἐδόθη ἢ ἀπάντησις ὅτι, ὡς πρὸς μὲν τὸ πτυχίον ἦσαν πάντες ἴσοι, ὡς πρὸς δὲ τὸν τίτλον, ὅτι ἐκ συνηθείας ἐπικρατησάσης ἀργότερον, ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ λογιωτάτου⁽²⁰⁾.

Περὶ τοῦ διδασκάλου τούτου λέγουσιν ὅτι ἦτο καλαισθητικώτατος. Εἶχε φυτεύσει εἰς τὸν χῶρον πέριξ τοῦ πλατάνου ἄνθη καὶ ἄλλα δενδρύλλια, καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἀνάπτυξίν των.

Ἡ παράδοσις φέρει τοῦτον ὡς διδάσκαλον ἐν τῷ χωρίῳ κατὰ δύο περιόδους.

Ἀργότερον, ἐπειδὴ δὲν ἀντεπεκρίνετο λόγῳ τοῦ γλίσχρου τοῦ μισθοῦ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου του, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ θέσιν ἄλλαχού καὶ μεταβάς εἰς Μακεδονίαν ἐδίδαξε εἰς διάφορα μέρη καὶ κυρίως εἰς τὴν Τσοτύλειον Σχολὴν⁽²¹⁾, εἰς Φλώριναν, καὶ τὰ περισσότερα ἔτη εἰς Νέβεσκαν (νῦν Νυμφαῖον).

18. Τοῦτον δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν μὲ τὸν πάππον αὐτοῦ Ἀναστάσιον Κ. Κυρζιδην, τὸν ἐπωνυμούμενον Τάτση Κωνσταντῆ, καὶ ἐπιτροπεύοντα κατὰ τὴν ἀνακαινίσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀγ. Ἀθανασίου ἐν ἔτει 1866.

19. Ἱερέα Παππᾶ Ζήσση, Ἰωάν. Βούρην καὶ Νικ. Λιάτσην.

20. Μήπως καὶ πρότερον δὲν ἐδίδετο ὁ τίτλος οὗτος εἰς τοὺς τὸ πτυχίον φέροντας;

21. Βλέπε Γεωργ. Ἀποστολοπούλου «Τὸ Γυμνάσιον καὶ Οἰκοτροφεῖον Τσοτύλειου» 1938, σελ. 24, Κοζάνη.

Ἔχομεν εἰς χεῖρας μας καὶ τρία ἔγγραφα, ἀφορῶντα τὸν ἐν λόγῳ διδάσκαλον. Ἐκ τούτων, ἐν μὲν εἶναι εὐχαριστήριον Γράμμα τῶν κατοίκων Νεβέσκης εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν οὗτος ἐπὶ δύο σχεδὸν δεκαετηρίδας, τὰ δὲ ἄλλα εἶναι Πιστοποιητικά, ἐν τῆς Μητροπόλεως Καστορίας πιστοποιούσης τὴν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Σχολείῳ Νεβέσκης διδασκαλικὴν του ὑπηρεσίαν ὡς Διευθυντοῦ (1880 ἕως 1897), καὶ τὸ ἄλλο τῆς Μητροπόλεως Μογλενῶν, πιστοποιούσης τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ διετίαν Διεύθυνσιν τοῦ Σχολαρχείου Φλωρίνης (1897—1899).

Τὰ πιστοποιητικά αὐτὰ ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἐν Φλωρίνῃ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Ἀριστοτέλης» (Τεύχος Μαΐου—Αὐγούστου) 1957 σελ. 51 καὶ 53, ὡς καὶ εἰς τὸ Τεύχος Νοεμβρίου—Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους, σελ. 23. Ἐπίσης ἐδημοσιεύθησαν τὸ δεύτερον καὶ εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις περιοδικὸν «Ἡπειρ. Ἔστια» (Τεύχος Ἰουλίου—Αὐγούστου) 1960, σελ. 579 καὶ 581.

Μεταξὺ τούτων τῶν πιστοποιητικῶν, τὰ ὁποῖα ἀπεστάλησαν εἰς ἡμᾶς παρὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ διαμένοντος υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Κυρζίδου, εἶναι καὶ ἐν πατριωτικὸν Γράμμα τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθίμου Ζ' τοῦ Τσάτσου Ἰωαννίτου, εἰς ἀπάντησιν συγχαρητηρίου ἐπιστολῆς ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει αὐτοῦ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον.

Φαίνεται ὅτι ὁ διδάσκαλος οὗτος εἶχε διατελέσει μαθητῆς τοῦ τότε ἐν Ἰωαννίνοις ἱεροδιδασκάλου καὶ κατόπιν Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Τσάτσου. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Ἀνθιμος ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Παραμυθίας, ἐκτιμῶν αὐτόν, τὸν προσέλαβε ὡς Γραμματέα μᾶλλον τῆς Ἐπισκοπῆς πιθανὸν κατὰ τὰ ἔτη 1869—70, καὶ οὐχὶ ὡς διδάσκαλον ἐν τῷ Σχολείῳ.

Λόγῳ ὁμοῦ ἀσθενείας, ἠναγκάσθη οὗτος νὰ παραιτηθῇ τῆς θέσεως ἐκείνης, καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὸ χωρίον διωρίσθη διδάσκαλος πιθανὸν ἐπὶ μίαν διετίαν.

Οὗτος, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν Μητρώων τῶν Ἀρρένων τῆς Κοινότητος Χιονιάδων, ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1849, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν Νεβέσκῃ τὴν 5ην Ἰουλίου 1915 ἐκ καρδιακῆς παθήσεως.

Πολλὰ βιβλία τοῦ διδασκάλου τούτου ἐδῶ ἐν τῷ χωρίῳ εὑρισκόμενα, περιῆλθον εἰς χεῖρας ἀνηλίκων παιδίων ἐκ τῶν συγγενῶν του καὶ κατεστράφησαν, τὰ δὲ ἐν Νεβέσκῃ ἐτάφησαν δυστυχῶς καὶ αὐτὰ ὑπὸ τὰ ἔρειπια τῆς καταρρέυσάσης κατὰ τὸ ἔτος 1952 οἰκίας Γκοτζαμάνη, οὔσης ἀκατοικήτου, καὶ οὐδεὶς ἐφρόντισε διὰ τὴν διάσωσίν των.

Τέλος, δι' αὐτόν, ὁ Ἀναστάσιος Βούρης εἰς τὰς ἐνθυμήσεις του δὲν γράφει περισσότερα ἀπὸ τοῦ ὅτι :

«...ἔπειτα ἦρθε δάσκαλος ὁ Ἀναστάσιος ὁ Κυρζήδης».

4) Κωνσταντῖνος Δημητριάδης Κοσκινᾶς πιθανὸν κατὰ τὸ ἔτος 1869—70

Ἐπαναλαμβάνομεν τὸ ὄνομα τοῦ διδασκάλου τούτου καθὼς καὶ τὸ τοῦ λογιωτάτου, καθότι οὕτω μᾶς ἐδόθησαν αἱ πληροφορίες παρὰ τῶν κατὰ τὸ 1945 ἐπιζώντων γερόντων τοῦ χωρίου. Καὶ αἱ πληροφορίες αὐταὶ εἶναι ὅτι οὗτος ἐδίδαξε κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐν τῷ Σχολείῳ Χιονιάδων. Δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ βεβαιώσωσιν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν χρονολογίαν κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος ἐδίδαξεν ἐν αὐτῷ.

Τέλος, ὁμολογοῦμεν ὅτι σφάλμα διεπράξαμεν μὴ ἐπιμεληθέντες ἐνωρί-

τερον ὅποτε ἐπέζων οἱ γεροντότεροι, ἵνα συλλέξωμεν περισσοτέρας πληροφορίας καὶ περὶ τοῦ διδασκάλου τούτου, καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐν γένει. Ἄλλὰ σήμερον πρὸ τετελεσμένων γεγονότων εὐρισκόμενοι, περιοριζόμεθα μόνον εἰς ὅσα δι' αὐτοὺς ἢ παράδοσις μᾶς διέσωσεν.

Τελευταῖον δὲ ἀναφέρομεν ἐδῶ ὅτι ὁ διδάσκαλος οὗτος κατὰ τὸ ἔτος 1871 ἦτο ἐν τῇ ζωῇ, καθότι εὐρισκομεν αὐτὸν ὑπογράφοντα χρεωστικὴν ἀπόδειξιν διὰ γρόσια 1700.

**6) Ζιτσαῖος
πιθανὸν κατὰ τὸ ἔτος 1870—71**

Τοῦ διδασκάλου τούτου οὐδεὶς ἐνθυμεῖται ἀκριβῶς τὸ ὀνοματεπώνυμόν του. Ἔμεινε γνωστὸς μόνον μὲ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς του. Πιθανῶς τὸ ὄνομά του ἦτο Παναγιώτης, καὶ κατήγετο ἐκ τῆς ἐκ Ζίτσης οἰκογενείας τοῦ Νικολαΐδου, ἐξ οὗ καὶ τὸ παρῶνυμον Ζιτσαῖος.

**7) Ἀναστάσιος Κυρζίδης ὁ λογιώτατος
τὸ δεῦτερον, πιθανὸν τὸ 1871—72, καὶ 72—73**

**8) Ἀρχιμανδρίτης Παπᾶ Ἰωάννης
1873—74**

Οὗτος, φέρων τὸ ἐπώνυμον Παπακώστας καὶ τὸ παρῶνυμον Μαρινᾶς, οὐδέποτε ὑπεγράφη δι' αὐτῶν, ἀλλὰ πάντοτε διὰ τοῦ πατρωνύμου αὐτοῦ (=Παπᾶ Ἰωάννης Δημητρίου), χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀπολλωνιάδος Χριστοφόρου, κατὰ τὸ ἔτος 1857.

Ὅσακις δὲ οἱ τὰ κοινὰ τοῦ χωρίου ἰθύνοντες δὲν εὕρισκον διδάσκαλον μὲ ἀνώτερα προσόντα, καὶ διὰ τὰ μὴ παραμένει τὸ Σχολεῖον κλειστόν, διώριζον ὡς διδάσκαλον τὸν Ἐφημέριον τοῦτον, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸν Δημήτριον Γ. Βλάχον ἢ Σακούλην, ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ τοῦ Παπᾶ Ἰωάννου κατώτερα προσόντα. Ἀκριβῆ δὲ χρονολογίαν τῶν σχολικῶν ἐτῶν κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ Ἐφημέριος οὗτος ἐδίδαξεν ἐν τῷ Σχολείῳ τοῦ χωρίου, δὲν ἔχομεν. Ἐγράψαμεν στηριζόμενοι εἰς τὰς πληροφορίες τὰς δοθείσας εἰς ἡμᾶς παρὰ τῶν ἐπιζώντων ὡς ἄνωθεν ἀναφερομένων γερόντων, αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται νομίζω καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

**9) Χριστόδουλος Πανταζῆς (Λεσκασιῆς)
1874—1878**

Σχετικῶς μὲ τὸν διδάσκαλον τοῦτον, ἀντὶ παντὸς ἄλλου ἀποδεικτικῶς, μεταφέρομεν ἐνταῦθα ἐκ τῆς σελίδος 20 καὶ 21 τῆς ἐν εἴδει Ἡμερολογίου Αὐτογραφίας αὐτοῦ, ὅσα περὶ τοῦ Σχολείου Χιονιάδων ἢ μᾶλλον περὶ τῆς διδασκαλικῆς αὐτοῦ ἐν Χιονιάδες ὑπηρεσίας ἀναφέρονται.

«...καὶ τελειώσας ὀλόκληρον τὸ ἔτος ἕως 1874 Μαρτίου 5, ἔμεινα διὰ 6: μῆνας διαθέσιμος μέχρι τῆς α' 7/βρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Τότε δὲ συμφωνήσας μετὰ τῶν κατοίκων Χιονιάδων μετῆλθον τὸ διδ(ασκαλικόν) ἐπάγγελμα δι' ἐν ἔτος ὀλόκληρον. Καὶ αὖθις συμφωνήσας εἰς τὸ ἴδιον χωρίον Χιονιάδες τῇ α' 7/βρίου 1875 διέμεινα μέχρι τοῦ 1878 Ἰουνίου α'...».

Ἐπὶ πλέον δὲ τὸν διδάσκαλον τοῦτον ἐν Χιονιάδες, ὡς ἐκ τῆς ιδιότητος τοῦ διαμένοντα, εὐρίσκομεν ὑπογράφοντα ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ μάρτυρος εἰς μίαν χρεωστικὴν ἀπόδειξιν μεταξὺ δανειστοῦ Δημ. Σακούλη καὶ δανειζομένου Διονυσίου Βαγγέλη, κατὰ τὸ ἔτος 1875.

Τούτου τὴν διδασκαλικὴν ἐν Χιονιάδες ὑπηρεσίαν βεβαιοῦσιν καὶ οἱ σήμερον ἐπιζῶντες γέροντες τοῦ χωρίου, καθὼς καὶ οἱ χρηματίσαντες μαθηταὶ του.

10) Θεόδωρος Σίμου 1878—1879

Ἄλλος πάλιν διδάσκαλος ἐκ Χιονιάδων, ἀποθανὼν ἄτεκνος, ἦτο καὶ ὁ αἰμίμηστος Θεόδωρος Συμ. Μαργαρίτης, ὑπογραφόμενος Θεόδωρος Σίμου ἢ καὶ Θεόδωρος Συμεῶνος.

Αἱ γραμματικαὶ γνώσεις τοῦ διδασκάλου τούτου ἦσαν ὀλίγαι, διὰ τοῦτο καὶ ἐδίδαξεν ὀλίγα μόνον ἔτη ἐν τῷ χωρίῳ. Κατὰ δὲ τὴν ὁμολογίαν τοῦ γέροντος σήμερον Κωνσταντίνου Ἰ. Μάτσου, διωρίσθη ἐν τῷ χωρίῳ κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1878—79. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐδίδαξε εἰς πολλὰ χωρία τῆς Μακεδονίας, ἰδίως δὲ εἰς Νεστράμι (νῦν Νεστόριον). Ἀργότερον, ἐπανελθὼν εἰς τὸ χωρίον, ἐξελέγη Μουχτάρης, ἦτοι Πρόεδρος τοῦ χωρίου ὑφ' ὄψιν αὐτοῦ τὰς ιδιότητας, ὡς τοῦτο ἐμφαίνεται ἐκ τῶν διαφόρων ἄλλων Καταστίχων καὶ ἀποδεικτικῶν. Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Συμεῶνος Γεωργ. Μαργαρίτου ἐκ τῆς συνοικίας «Γερασᾶδες», τοῦ φημιζμένου ὡς Ταλλαδώρου, ὡς ὠρολογᾶ, καὶ ὡς πρώτου Καραβοκῦρη τῆς Κόνιτσας (22).

11) Ἀπόστολος Βεῖζαδεὺς (Βουρμπιανίτης) κοινῶς Πανούκλης 1879—1881

Γραπτὰς ἀποδείξεις καὶ περὶ τοῦ διδασκάλου τούτου δὲν ἔχομεν. Ἐσημειώσαμεν τὰ ἀνωτέρω ἔτη τὸ μὲν βάσει μιᾶς ὑπογραφῆς αὐτοῦ εἰς διαθήκην (23), τὴν ὁποίαν συνέταξεν οὗτος ἐν Χιονιάδες εὐρισκόμενος, τὸ δὲ, καὶ οἱ ἐπιζήσαντες μέχρι πρό τινος μαθηταὶ του Γ. Παπακώστας, Χρ. Σκούρτης, Ν. Ἰ. Παπακώστας, Κ. Ἰ. Μάτσος, Βαρβάρα Ν. Σακούλη τὸ γένος Ν. Μαντριδῆ (Καλλίνη) κ.λ. ἐβεβαίωσαν ὅτι ὄντως ὁ διδάσκαλος οὗτος ἐδίδαξεν ἐν τῷ Σχολείῳ Χιονιάδων κατὰ τὰ ἀνωτέρω σχολικὰ ἔτη.

12) Δημήτριος Μπάρκης (Βουρμπιανίτης)

Ἐπὶ ἐν καὶ μόνον σχολικὸν ἔτος ἐδίδαξεν ὁ διδάσκαλος οὗτος, χωρὶς νὰ εἴμεθα καὶ εἰς θέσιν νὰ ὀρίσωμεν αὐτό.

13) Δημήτριος Γ. Σακούλης ἢ Βλάχος

Ἐκ Χιονιάδων καὶ οὗτος καταγόμενος, ἐδίδαξεν ἐν τῷ Σχολείῳ τοῦ χωρίου ὡσάκις δὲν εὕρισκον διδασκάλους μὲ ἀνώτερα προσόντα. Αἱ γραμματικαὶ γνώσεις αὐτοῦ ἦσαν ὀλίγαι. Ἐχὼν δὲ ἐξηραμένην τὴν ἀριστερὰν χεῖρα καὶ μὴ δυνάμενος ἄλλως νὰ ἐργασθῆ, μετήρχετο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκά-

22. Περὶ τοῦ Συμεῶνος τούτου, λεπτομερέστερον γράφομεν εἰς ἄλλην ἡμῶν ἐργασίαν «Τέχναι».

23. Εὐαγγέλου Ζήκου.

λου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς διάφορα χωρία τῆς Ἐπαρχίας Κολωνίας, ἀντὶ ἐντελῶς εὐτελεστάτου μισθοῦ. Οὗτος ἀπεβίωσε κατὰ τὸ ἔτος 1918.

14) Ἀπόστολος Βεῖζαδεὺς (Βουρμπιανίτης)
τὸ δεύτερον 1883—84

15) Γεώργιος Σούρλας (Πυρσογιαννίτης)
1884—86

Γραπτὰς ἀποδείξεις καὶ περὶ τοῦ διδασκάλου τούτου δὲν ἔχομεν, Οὗτος, εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐδίδαξε ἐν τῷ Σχολείῳ Χιονιάδων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ληστῶν ἐν τῷ χωρίῳ, μὲ ἀποτέλεσμα τῆς πυροπολήσεως τῶν οἰκιῶν Ἰ. Σκούρτη καὶ τῶν ἀδελφῶν Πασχαλάδων. Τὸ γεγονός τοῦτο ἔλαβε χώραν τὴν 10ην Φεβρουαρίου τοῦ 1886, ἑορτὴν τοῦ ἁγ. Χαλαράμπους μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν.

16) Χριστόδουλος Πανταζῆς (Λεσκατσίτης)
τὸ δεύτερον 1886—87

Ἐδίδαξεν ὁ διδάσκαλος οὗτος τὸ δεύτερον ἐν τῷ Σχολείῳ Χιονιάδων, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῆς ἰδιοχείρου βιογραφίας αὐτοῦ σελ. 21.

«...τὸ αὐτὸ ἔτος 1886 7/βρίου ἀ' συνεφώνησα εἰς Χιονιάδες δι' ἕν ἔτος».

17) Ἀλέξιος Διδασκάλου ἢ Σιούντας (Βουρμπιανίτης)

Περὶ τοῦ διδασκάλου τούτου δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὸ σχολικὸν ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐδίδαξεν ἐν τῷ Σχολείῳ Χιονιάδων.

18) Δημήτριος Γ. Σακούλης ἢ Βλάχος

Ἐν ἐξωφύλλῳ βιβλίου «Ἀκολουθία τῶν ἁγίων πεντεκαίδεκα Ἱερομαρτύρων» τοῦ ἔτους 1830 ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ ἁγ. Ἀθανασίου Χιονιάδων, εὐρίσκομεν τὴν ἀκόλουθον ἐνθύμησιν:

«τούτην φυλλάδα διανέμεται δωρεὰν παρὰ τοῦ Δημητρίου Γεωργίου Σακουλοπούλου Χιονιάδιτη τὸ 1889 Νοεμβρίου 13. Χιονιάδες διδάσκαλος Δημήτριος Γεωργίου».

19) Ἰωάννης Μανόλης (Βουρμπιανίτης)
1891—1893

Ἀποδείξεις περὶ τῶν ἐτῶν τούτων ἔχομεν ἐκ τινος Καταστήχου τοῦ τότε Ἐπιτρόπου τῆς Ἐκκλησίας Ἀναστασίου Μαρινᾶ ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπεγράφετο οὗτος ὡς διδάσκαλος, δταν ἐλάμβανε χρήματα ἀπέναντι τοῦ μισθοῦ του. Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἀποδείξεων θὰ μεταφέρωμεν ἐδῶ ἀνά μίαν ἐξ ἑκάστου ἔτους ὡς ἑξῆς:

1

«129: 20 ἑκατὸν εἴκοσι ἐννέα γρόσια καὶ μισὸ ἔλαβα διὰ μισθὸν μου ἀλλίλ ισάπι⁽²⁴⁾».

1891 τῆ 12 Δεκεμβρίου
ὁ διδάσκαλος Ἰ: Χ: μανόλη».

2

«102: ἑκατὸν δύο γρόσια ἔλαβον ἀπὸ Ἀναστάσιον ἐπίτροπον Ἐκκλησίας διὰ μισθὸν μου ἀλλίλ ισάπι».

1892 τῆ 23 Ἰουνίου Χιονιάδες
ὁ διδάσκαλος Ἰ: Χ: μανόλη».

3

«60: ἐξήντα γρόσια ἔλαβον ἀπὸ Ἀναστάσιον ἐπίτροπον Ἐκκλησίας διὰ μισθὸν μου ἀλλίλ ισάπι».

1893 τῆ 5 Ἀπριλλίου Χιονιάδες
ὁ διδάσκαλος Ἰ: Χ: μανόλη».

20) Κωνσταντῖνος Καζαμίας (Τουρνοβίτης) 1893—94

Τὸ ὅτι ὁ διδάσκαλος οὗτος ἐδίδαξε ἐν τῷ Σχολεῖῳ Χιονιάδων κατὰ τὸ ὡς ἀνωτέρω σχολικὸν ἔτος, διαπιστοῦται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς προφορικῆς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ὁμολογίας, ἀφ' ἑτέρου δέ, καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων ἀποδείξεων τοῦ διατυπωμένων εἰς Κατάστιχον τοῦ τότε Προέδρου (Μουχτάρη) τῆς Κοινότητος, Βασιλείου Μαντρίδη.

Σημειωτέον, ὅτι τὸ περιεχόμενον τῶν ἀποδείξεων τούτων εἶναι τοῦ γραφικοῦ χαρακτήρος τοῦ ἰδίου Μουχτάρη, καὶ μόνον αἱ ὑπογραφαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸν γραφικὸν χαρακτήρα τοῦ διδασκάλου. Ἐκ τῶν ἀποδείξεων τούτων θὰ μεταφέρωμεν ἐδῶ μόνον μίαν ὡς ἀκολουθῶς.

«Ἀπόδειξις Διδασκάλου

Διὰ εἰκοσόφραγκα δύο Ἀριθμὸν 2: ἔλαβον ἰδιὰ χειρὸς Βασιλείου Δ. Μαντρίδου Μουχτάρη ἀπέναντι τῆς μισθοδοσίας μου ἧτοι γρόσια ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ὀκτώ Ἀριθμὸν 188: καὶ ὑποφαίνομαι ἰδιὰ χειρὸς.

τῆ 12 10/βρίου 1893 τρία
Κωνσταντ. Γ. Καζαμίας».

(Συνεχίζεται)

24. Τουρκικαὶ λέξεις δηλοῦσαι ἐναντι λογαριασμοῦ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΛΑΖΟΓΙΩΡΓΟΥ—ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ, ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ, ΑΝΑΤΥΠΑ,
ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΤΗΣ

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Δὲν εἶμαι βιβλιογράφος· τὸν Ἰούλιο ὄμως τοῦ 1964, πὸν θέλησα νὰ κάμω μιὰ μεγάλη μελέτη γιὰ τὸ ἔργο τῆς Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη καὶ χρειαζόμενος στοιχεῖα, ἀναγκάστηκα νὰ καταφύγω στὶς δημόσιες βιβλιοθῆκες καὶ νὰ τὰ γυρέψω (ἢ ἴδια ἦταν καὶ πάλι γιὰ πολλοστὴ καὶ προτελευταία φορὰ ἄρρωστη), βρέθηκα πρὸ μιᾶς μεγάλης ἐκπλήξεως :

Μόνον ἓνα ἐλάχιστο μέρος τῶν ἔργων τῆς ὑπῆρχε στὶς βιβλιοθῆκες τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἓνας πενιχρότατος ἀριθμὸς ἀπὸ τὰ ἀνάτυπα τῶν δημοσιεύσεών τῆς· κι' ὅπως οἱ βιβλιοθῆκες μας στεροῦνται οὐσιαστικὰ κάθε βιβλιογραφῆσεως, τὸ σύνολο σχεδὸν τοῦ πνευματικοῦ τῆς ἔργου παρέμενε διασκορπισμένο κι' οὐσιαστικὰ ἀπρόσιτο σὲ κάθε μελετητῆ.

Γι' αὐτὸν τὸ λόγο ἔσπευσα ἀμέσως νὰ καταρτίσω καὶ νὰ δημοσιεύσω (ἐφημ. «ΕΡΕΥΝΑ» Τρικάλων, Αὐγούστος 1964) ἓναν κατάλογο ὄσων ἔργων καὶ δημοσιεύσεών τῆς εἶχαν καὶ οἱ τρεῖς βιβλιοθῆκες μαζί (Ἐθνικὴ, Βουλῆς καὶ Μουσείου Μπενάκη). Ὁ ἀριθμὸς τους ὅμως, μαζί μὲ 5—6 ἀνάτυπα πὸν εἶχα στὴν κατοχή μου καὶ τῶν βιβλιογραφικῶν τῆς στοιχείων πὸν ἡ ἴδια παρέχει στοὺς «ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΟΥΣ», δὲν ξεπερνοῦσε τὰ τριάντα...

Ἀργότερα, ὅταν ἡ κατάστασή τῆς καλυτέρευσε, μ' ἐπληροφόρησε ὅτι εἶχε μόνη τῆς καὶ πρὸ πολλοῦ καταρτίσει ἓνα κατάλογο τῶν ἔργων καὶ τῶν δημοσιεύσεών τῆς, ἐλλιπῆ καὶ αὐτὸν, πολὺ πῖο συμπληρωμένον ὅμως ἀπὸ τὸν ἤδη δημοσιευμένο.

Πρὶν ὄμως μπορέσει νὰ μοῦ τὸν δώσει, τὴν χτύπησε τελειωτικὰ ἡ ἀρρώστεια καὶ ἡ ἀχαριστία πολλῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀνάγκασαν νὰ φύγει ἀπ' τὴ ζωὴ πρὶν νὰ χεὶ ὀλοκληρώσει μάλιστα καὶ τὸ τελευταῖο τῆς ἔργο, τὶς «ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ»... Πρόλαβε ὄμως, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων στοιχείων, νὰ πεί καὶ σὲ ποιά γωνιὰ τοῦ τεράστιου ἀρχείου τῆς βρισκόταν ὁ κατάλογός τῆς, ὁ ὁποῖος καὶ ἦρθε ἀμέσως στὸ φῶς, χάρις στὴν προθυμία τῆς κόρης τῆς Ἐρσης.

Οὔτε ὁ κατάλογος αὐτὸς ὅμως—σὰν ἐλλιπὴς πὸν ἦταν—ἔλυνε τὸ πρόβλημα κι' ἔτσι, μὲ τὴν πολύτιμη συμπαράσταση τῆς Ἐρσης Χατζημιχάλη, ἄρχισε ἡ ἀναδίφηση κάθε βιβλίου, περιοδικοῦ, ἐφημερίδας ἢ φακέλλου τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ ἀρχείου τῆς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δικαιωθοῦν οἱ προσπάθειες—μιὰ κι' ἓνα ἀμέτρητο πλήθος νέων βιβλιογραφικῶν στοιχείων ἦρθε νὰ προστεθεῖ στὰ προηγούμενα.

Δὲν ὀλοκληρώθηκε ὄμως τελείως ἡ ἀρχικὴ προσπάθεια· καὶ τοῦτο γιὰτὶ μὲ τὸ νὰ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ λείψω τώρα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα πὸν ἴσως νὰ ξεπεράσει καὶ τὰ δυὸ χρόνια, ὄχι μόνον δὲν ἔχω τὸ χρόνο νὰ κάμω μιὰ πῖο «σκληρὰ βιβλιογραφικὴ» δουλειά, ὄχι μόνον δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ ἐξετάσω ἓνα κιβώτιο μὲ ἀποκόμματα ἐφημερίδων πὸν βρεθήκανε τὴν τελευταία

στιγμή μέσα σ' αὐτὴ τὴν πᾶμπλοτὴ φλέβα ἔθνικοῦ μεταλλεύματος ποὺ λέγεται «'Αρχεῖον Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη» καὶ τὸ ὁποῖο κιβώτιο ἀσφαλῶς θὰ περιέχει καὶ πολλὰς δικὰς τῆς δημοσιεύσεως, ἀλλὰ πρέπει καὶ αὐτὴ ἡ ἀτέλειωτη ἀκόμῃ ἐργασία νὰ πάει στὸ τυπογραφεῖο ἀκόντιστα καὶ σὲ μορφή ποὺ πολὺ θυμίζει προχθεσινὰ σημειώσεις.

Ὅπως δὲποτε ἡ ἐργασία θὰ συμπληρωθεῖ κάποια μέρα, ἀργότερα, θέλω δμως νὰ πιστεύω ὅτι, παρὰ τὰ τόσα ἐλλειψήματα τῆς καὶ παρὰ τὴν ἐλλείψει τῆς, θ' ἀποτελέσει ἕνα καλὸ βοήθημα γιὰ τὴ μελέτη τοῦ ἔργου τῆς μεγάλης Ἑλληνίδας ποὺ ὑπῆρξε ἡ Μάνα τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας καὶ ἡ ὁποία θυσίασε δραστηριότητα, ζωὴ καὶ περιουσία στὸ βωμὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας.

Ἀθήνα 1966, 23 τοῦ Γενάρου

ΔΗΜ. ΛΑΖΟΓΙΩΡΓΟΣ—ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ

Α'. ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. ΒΙΒΛΙΑ

1.—ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ—«ΣΚΥΡΟΣ».

Ἀθήναι 1925, σελ. 200, Σχέδια καὶ Εἰκόνες 242, σχῆμα 40.

2.—ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΗΣ. Μετὰ ἐπεξηγηματικοῦ προλόγου, 26 πινάκων καὶ 276 σχεδίων καὶ εἰκόνων. Ἀθήναι 1929, σελ. 16, σχῆμα 40.

3.—ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ—«ΡΥΜΛΟΥΚΙ, ΤΡΙΚΕΡΙ, ΙΚΑΡΙΑ». Ἀθήναι 1931, σελ. 203, Εἰκόνες 188, σχῆμα 40.

4.—L' ART POPULAIRE GREC.

Athènes 1937, σελ. 122, Πίνακες I—XXXIV, σχῆμα 40.

5.—LA MAISON GREQUE.

(Collection d' Hellinisme Contemporain).

Athènes 1949, σελ. 44, σχέδια 36, Πίνακες VIII, σχῆμα 80.

6.—LA SCULPTURE SUR BOIS.

(Collection d' Hellinisme Contemporain).

Athènes 1950.

7.—ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΡΙΚΕΡΙ.

Ἐκδοσὴ τοῦ περιοδικοῦ «ΕΡΓΟΧΕΙΡΟ», Ἀθήναι 1951, Ἀνεύρετο.

8.—ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΟΙ.

Ἀθήναι 1957, Τόμος Α' σὲ δύο μέρη. Μέρος Α' σελ. 289, μέρος Β' σελ. 499, σχῆμα 40.

2. ΦΥΛΛΑΔΙΑ

9.—ΔΕΛΦΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ—ΑΡΑΧΩΒΑ—ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ.

Τρίπτυχο μεγάλου σχήματος μὲ 8 φωτογραφίες καὶ 3 σκίτσα.

10.—ΔΕΛΦΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ. 1—15 Μαΐου 1930.—Πανελλήνιος Ἐκθεσις Λαϊκῆς Χειροτεχνίας—Ὁργανωταὶ Ἐταιρεία Φιλοτέχνων.

Ἡ προσοῦρα γιὰ τὴν Ἐκθεσὴ Λαϊκῆς Τέχνης τῶν Β' Δελφικῶν Ἑορτῶν τοῦ 1930, σελ. 8, σχῆμα 160.
Τὸ ἐξώφυλλο φιλοτεχνημένο ἀπὸ τὴν ἴδια φέρει τὴν ὑπογραφή της.

Β'. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

1. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΡΙΤΩΝ

11.—ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΔΑ.

Ἐκδοσὴ τοῦ «Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων», σελ. 7, 8, 20.
Χρονολογία ἀνεξακριβωτῆ;

12.—VOLKSKUNST IN EUROPA.

Λεύκωμα ἐκδοθὲν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Th. Bossert. Τὸ Ἑλληνικὸν Τμήμα ὑπὸ Α. Χ. Πίνακες LXI—LXXIII, Βερολῖνον 1927.

13.—L' ART POPULAIRE GREC.

Εἰς τὴν ἔκδοσιν «Art Populaire» τοῦ Institut International de Coopération Intellectuelle (Δίτομον Σύγγραμμα περιλαμβάνον τὰς ἐργασίας τοῦ Συνεδρίου τῆς Πράγας τοῦ 1928).
Τόμ. I, σελ. 78—82, Planches 34, 35, 36, Paris 1931.

14.—ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ.

Εἰκονογραφημένο τεύχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁργανισμοῦ Τουρισμοῦ.
Ἀθῆναι 1931. Ἀνεύρετο.

15.—ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ. Α.Ε.—ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΟΓΙΟΝ Α'.

Εἰκονογραφημένος Κατάλογος συγχρόνων χειροτεχνημάτων. Πρόλογος Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη.
Τόμ. Α', Ἀθῆναι 1932.

16.—L' ART POPULAIRE GREC.

Στὴν Revue International des etudes Balkaniques, τόμος 4, σελ. 520—526, Beograd 1936.

17.—ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΑ ΚΑΙ ΕΓΓΥΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ—ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ—ΗΠΕΙΡΟΣ, ΣΚΥΡΟΣ.

Στὰ «Byzantinisch—Neugriechische Jarrbudher», τόμ. IB', Ἀθῆναι 1936, σελ. 97—118 μὲ 9 σχέδια καὶ εἰκόνες.

18.—ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΙ.

Ἐκδιδόμεναι ἐπιμελεία: Ἀντωνίου Ε. Μπενάκη. Εἰσαγωγή καὶ κείμενον Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη. Πίνακες Νικολίου Σπέρλιγκ.
Τόμ. Α', Ἀθῆναι 1948. Τόμ. Β', Ἀθῆναι 1954. σχῆμα 20.

19.—POPULAIRE ARCHITECTURE IN GREECE.

4 σελίδες στὸ Portofolio vi Greece, μὲ 6 σχέδια.
Greece 1948, σχῆμα 40.

20.—ΤΑ ΧΡΥΣΟΚΛΑΒΑΡΙΚΑ—ΣΥΡΜΑΤΕΪΝΑ—ΣΥΡΜΑΚΕΣΙΚΑ ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ.

Στὸ Mélanges Octave et Melpo Marlier. Athenes 1952, Τόμος 2, σελ. 447—498 μὲ 32 σχέδια καὶ εἰκόνες.

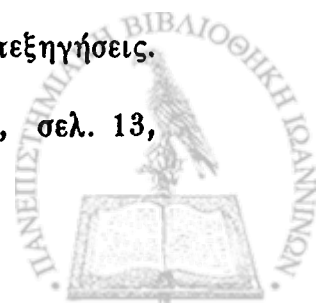
- 21.—Greek Costumes and Embroideries.
From the Benaki Museum, Athenes.
Circulated by the Smithsonian Institution.
Athenes 1959—1960, σελ. 40.
- 22.—Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ.
Ἄρθρο στὸ ἀναμνηστικὸ τεύχος γιὰ τὴ Β' Βαλκανικὴ Ἐκθεσὴ Λαϊκῆς Τέχνης καὶ Χειροτεχνίας, ποὺ ὀργάνωσε ἀπὸ 5—20 Μαΐου 1962 στὴν αἴθουσα τῆς «ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ» στὴν Ἀθήνα ἢ «Ἑλληνικὴ Κίνησης διὰ τὴν Βαλκανικὴν Συνεννόησιν», σελ. 7—10.

2. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΕΝΤΥΠΑ ΓΕΝΙΚΩΣ

- 23.—ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ—«ΤΡΙΚΕΡΙ».
α) Στὴν «Εἰκονογραφημένη τῆς Ἑλλάδος», Ἰανουάριος καὶ Μάρτιος 1925, τεύχος 1 καὶ 2.
β) Περιοδικὸν «ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ» Βόλου, 1927.
- 24.—ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΛΑΪΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΤΟΥΣ.
Ἐφημ. «ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ», Ἀριθ. φύλλου 2, 1926.
- 25.—Η ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΤΕΧΝΗ—Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ.
Περιοδικὸν «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ», Τόμ. Α', τεύχ. 1, 1927.
- 26.—ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ—«ΟΙ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΟΙ».
Τὰ διακοσμητικὰ θέματα στὴν κεντητικὴ τοὺς τέχνη.
Περιοδ. «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ», τεύχ. 1, 1927, σελ. 28—33.
- 27.—Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟΝ ΤΗΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ ΜΑΣ.
Ἐφημ. «ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΒΗΜΑ», 20 Νοεμβρίου 1927.
- 28.—ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ.
(Γενικὸς τίτλος σειρᾶς ἐπεξηγηματικῶν ἀρθρῶν δημοσιευμένων εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ» καὶ προοριζομένων διὰ τὴν εἰσαγωγὴν λαϊκῶν μοτιβῶν εἰς τὸ μάθημα τῆς χειροτεχνίας τῶν μαθητῶν. Τὰ ἀρθρα συνοδεύουν προσωπικὰ σχέδια τῆς Α. Χ. ἢ φωτογραφίες σχετικὰς μὲ τὸ θέμα).
α) Ἄρθρο, 4 φωτογραφίες καὶ ἓνα σχέδιο στὸ 1ο τεύχος, σελ. 11—13, Ἰανουάριος 1927.
β) Σχέδιο κεντήματος τῆς Ἀττικῆς (μανίκι πουκάμισου) μὲ ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 1, σελ. 11—12, Ἰανουάριος 1928.
γ) Σχέδιο κεντήματος τῆς Πελοποννήσου (μανίκι φορεσιᾶς) μὲ ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 2, σελ. 11, Φεβρουάριος 1928.
δ) Σχέδιο Ἀραχωβίτικου κεντήματος (γῦρος πουκάμισου) μὲ ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 3, σελ. 14, Μάρτιος 1928.
ε) Ἄρθρο γιὰ τὴν ποιμενικὴ ξυλοτεχνία, μὲ δύο σχέδια. Τεύχ. 5, σελ. 11, Μάιος 1928.
στ) Σχέδιο κεντήματος τῆς Μυτιλήνης, μὲ ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 7, σελ. 10, Ἰούνιος 1928.
ζ) Δύο φωτογραφίες κεντημάτων τῆς Σάμου, μὲ ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 7, σελ. 12—13, Ὀκτώβριος 1928.

- η) Φωτογραφία κεντήματος τῆς Σάμου, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 8, σελ. 12, Νοέμβριος 1928.
- θ) Σχέδιο κεντήματος τοῦ Τρίκερι (πουκάμισου), με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 9, σελ. 13, Δεκέμβριος 1928.
- ι) Σαρακατσάνικο σχέδιο, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 1, σελ. 14, Ἰανουάριος 1929.
- ια) Σχέδια κεντημάτων τοῦ Τρίκερι (ἀπὸ μεταξωτὰ πουκάμισα), με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 2, σελ. 13, Φεβρουάριος 1929.
- ιβ) ΣΧΕΔΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 3, σελ. 11, Μάρτιος 1929.
- ιγ) Σχέδια Σαρακατσάνικων κεντημάτων (ἀπὸ γυναικεῖα πουκάμισα), με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 4, σελ. 12, Ἀπρίλιος 1929.
- ιδ) Σχέδιο κεντήματος τοῦ Τρίκερι (ἀπὸ γῦρο πουκάμισου), με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 5, σελ. 14, Μάιος 1929.
- ιε) Σχέδιο Σαρακατσάνικου κεντήματος με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 6, σελ. 12, Ἰούνιος 1929.
- ιστ) Σχέδιο Σαρακατσάνικου κεντήματος (ἀπὸ μανίκι ἢ τραχηλιὰ πουκάμισου), με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 7, σελ. 11, Ὀκτώβριος 1929.
- ιζ) Σχέδιο Σαρακατσάνικου κεντήματος ταγαριοῦ, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 8, σελ. 14, Νοέμβριος 1929.
- ιη) Φωτογραφία Σαρακατσάνικου κεντήματος (μανίκι πουκάμισου), με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 9, σελ. 13, Δεκέμβριος 1929.
- ιθ) Φωτογραφία ἀπὸ Σιαμιώτικο κέντημα, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 1, σελ. 14, Ἰανουάριος 1930.
- κ) Φωτογραφία Σιαμιώτικων κεντημάτων, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 2, σελ. 15, Φεβρουάριος 1930.
- κα) Φωτογραφία Λειβαδίτικου κεντήματος μανικιοῦ, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 3, σελ. 15, Μάρτιος 1930.
- κβ) Τέσσερα ἐγχρωμα ΣΧΕΔΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΚΕΝΤΗΜΑΤΩΝ στὸ ἐξώφυλλο καὶ στὴ σελ. 16 οἱ ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 4, Ἀπρίλιος 1930.
- κγ) Ὄκτω ἐγχρωμα ΣΧΕΔΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΚΕΝΤΗΜΑΤΩΝ στὸ ἐξώφυλλο καὶ στὴ σελ. 12 οἱ ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 5, Μάιος 1930.
- κδ) Φωτογραφία κεντητῆς μπόλιας τῆς Κορίνθου, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 6, σελ. 13, Ἰούνιος 1930.
- κε) Φωτογραφία Σιαμιώτικου κεντήματος, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 7, σελ. 14, Ὀκτώβριος 1930.
- κστ) Φωτογραφία κεντητοῦ σεντονιοῦ τῆς Ἀμοργοῦ, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 8, σελ. 14, Νοέμβριος 1930.
- κζ) Φωτογραφία κεντητοῦ γύρου Τρικερίτικου πουκάμισου, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 9, σελ. 14, Δεκέμβριος 1930.
- κη) Ὑποδειγματικὰ σχέδια κατασκευῆς νταντέλλας, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 1, σελ. 14, Ἰανουάριος 1931.
- κθ) Φωτογραφία Ἀναφιώτικου κεντήματος σεντονιοῦ, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 2, σελ. 12, Φεβρουάριος 1931.
- λ) Φωτογραφία ξυλόγλυπτης κασέλας, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 3, σελ. 15, Μάρτιος 1931.
- λα) Φωτογραφία κεντητῶν γύρων πουκαμίσων τοῦ Τρίκερι, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 5, σελ. 13, Μάιος 1931.
- λβ) Σχέδια Μακεδονίτικων κεντημάτων, με ἐπεξηγήσεις. Τεῦχ. 6, σελ. 13, Ἰούνιος 1931.

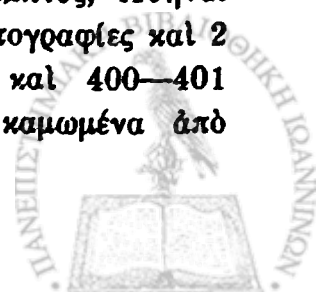
- λγ) Φωτογραφία Ἡπειρώτικου κεντητοῦ σεντονιοῦ, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 7, σελ. 12, Ὀκτώβριος 1931.
- λδ) Φωτογραφία κεντητῆς μπόλιας τῆς Κορίνθου, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 8, σελ. 15, Νοέμβριος 1931.
- λε) Φωτογραφία Τρικερίτικου κεντήματος πουκάμισου, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 9, σελ. 12, Δεκέμβριος 1931.
- λστ) Σχέδιο Σαρακατσάνικου κεντήματος, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 1, σελ. 6, Ἰανουάριος 1932.
- λζ) Σχέδιο κεντήματος φορεσιᾶς τοῦ Ροιμλουκιῦ, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 2, σελ. 4, Φεβρουάριος 1932.
- λκ) Σχέδιο γραμμικοῦ κεντήματος Μεγάρων καὶ Κορίνθου, με ἐπεξηγήσεις, Τεύχ. 3, σελ. 14, Μάρτιος 1932.
- λθ) Σχέδιο Λειβαδίτικου κεντήματος, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 5, σελ. 14. Μάιος 1932.
- μ) Σχέδιο Σαρακατσάνικου κεντήματος, με ἐπεξηγήσεις Τεύχ. 8, σελ. 13, Νοέμβριος 1932.
- μα) Σχέδιο κεντήματος ταγαριῦ, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 8, σελ. 9, Νοέμβριος 1933.
- μβ) Σχέδιο Κρητικοῦ κεντήματος (γύρου πουκάμισου), με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 9, σελ. 10, Δεκέμβριος 1933.
- μγ) Σχέδιο Κρητικοῦ κεντήματος, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 1, σελ. 13, Ἰανουάριος 1934.
- μδ) Σχέδιο Σκυριανοῦ κεντήματος μαξιλαριοῦ, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 3, σελ. 8, Μάρτιος 1934.
- με) Δύο φωτογραφίες κεντημάτων Λευκαδίτικων μαξιλαριῶν, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 6, σελ. 7—8, Ἰούνιος 1934.
- μστ) Φωτογραφία Ροδίτικου κεντήματος γιὰ προστοσέντονο, με ἐπεξηγήσεις, Τεύχ. 5, σελ. 13, Μάιος 1935.
- μζ) Φωτογραφία πλεχτῆς μάλλινης Σαρακατσάνικης κάλτσας, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 9, σελ. 9, Δεκέμβριος 1935.
- μη) Φωτογραφία Ἐπτανησιακοῦ (Λευκαδίτικου;) κεντήματος γιὰ μαξιλάρι, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 4, σελ. 13, Ἀπρίλιος 1936.
- μθ) Φωτογραφία Ἐπτανησιακοῦ κεντήματος γιὰ μαξιλάρι, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 8, σελ. 12, Νοέμβριος 1936.
- ν) Φωτογραφία Ἀναφιώτικου κεντητοῦ προστοσέντονου, με ἐπεξηγήσεις. Τεύχ. 5, σελ. 12, Μάιος 1937.

29.—ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ—«ΣΑΜΟΣ».

Περιοδ. «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ», Χρόνος Β—Γ, Τεύχ. 3—4, 1928.

30.—ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ.

Ἐγκυκλοπαιδικὸ Λεξικὸ «ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ», Τόμος Πέμπτος, Ἀθῆναι 1930, σελ. 383—391, με 10 ἐκτὸς κειμένου πίνακες με φωτογραφίες καὶ 2 ἀκόμη μεταξὺ τῶν σελίδων 396—397 (Ξυλογλυπτικὴ Α΄) καὶ 400—401 (Μεταλλουργικὴ Α΄) με σχέδια ἀντικειμένων λαϊκῆς τέχνης καμωμένα ἀπὸ τὴν ἴδια.

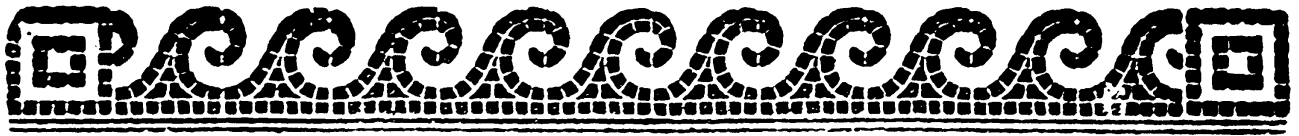

Αναλυτικώτερα, τὸ ἄρθρο περιλαμβάνει τὰ κάτωθι κεφάλαια :

α) Ἐπιδράσεις	Σελ.	384
β) Ἀρχιτεκτονική	»	384
γ) Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας	»	384
δ) Λαϊκὴ Χειροτεχνία	»	385
ε) Ποιμενικὴ Τέχνη	»	385
στ) Ἀστικὴ Λαϊκὴ Χειροτεχνία	»	385
ζ) Κέντρα Λαϊκῆς Χειροτεχνίας	»	385
η) Χρυσοραπτική	»	385
θ) Φορειαὶ	»	386
ι) Ὑφαντικὴ	»	386
ια) Κέντρα Ὑφαντικῆς	»	386
ιβ) Κεντητικὴ	»	387
ιγ) Κεντήματα τῆς φορειαῖς	»	387
ιδ) Κεντήματα διὰ στολισμὸν τῆς οἰκίας	»	387
ιε) Ὁ δικέφαλος αἰετὸς ὡς δικοσμητι- κὸν θέμα	»	388
ιστ) Κατηγορίαι τῶν κεντημάτων	»	388
ιζ) Βελονιᾶς	»	388
ιη) Σαμπάτα	»	388
ιθ) Ξυλουργικὴ καὶ ξυλογλυπτικὴ	»	388
κ) Ξυλόγλυπτος διάκοσμος τῆς οἰκίας	»	389
κα) Κεραμεικὴ	»	389
κβ) Ἐργαστήρια κεραμεικῆς	»	390
κγ) Μεταλλουργικὴ	»	390
κδ) Χάλκινα, ὄρειχάλκινα, κασιτερένια σκεύη	»	390
Βιβλιογραφία	»	391

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΣΤΕΡΙΑ

(ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ)

Α' Βραβείον τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

***ἀχμάκης** (δ): Τουρκ.λ. ἀργοζίνητος, γαζός, ἠλίθιος. Πρβλ. «οὐζοὺν ἀντάμ, ἀχμάκ δλοὺρ»: συνθ, φράσι πού σημαίνει ὅτι ὁ πολὺ ψηλὸς ἀνθρῶπος εἶναι καὶ κουτὸς.

***ἀχντιβά νι** (τό): Τουρκ. λ. τραπεζαρία.

ἀχοῦ: σχετ. λ. ἐπιφ. πρβλ. «ἀχού! ὁ ἄχαρος τί ἔπαθα».

ἀχοῦρι (τό): ὁ σταῦλος καὶ μεφτ. βρώμικο σπίτι, μαγαζὶ κ.λ.π.

ἀχρόνι (α) **στος** (δ): αὐτὸς πὺν δὲ συμπληρώνει τὸ χρόνον. Μόνον σὲ κατάρες. πρβλ. «μπά! τὸ ἀχρόνιαστο», «τὸ ἀχρόνιστο νὰ μείνη, Παναγίτσα μου».

***ἀχτάρης** (δ): Τουρκ. λ. ψιλικατζῆς καὶ ἀχτάρικο (τό): ψιλικατζίδικο.

***ἀχταρμάς** (δ): Τουρκ. λ. ἀτέλεια σὲ εἰσαγωγικὸ φόρο. Ἄλ. λ. τράνζιτο (τό).

ἄχτι (τό): βαθειὰ ἐπιθυμία ἐκδικήσεως. Πρβλ. «νὰ γκρεμοτσακιστῆ νὰ μοῦ βγῆ τὸ ἄχτι (ἢ νὰ βγάλω τὸ ἄχτι μου)».

ἄψηλ ο υ: ἐπίρρ. πρὸς τὸν οὐρανὸ, τὰ ὕψη. Πρβλ. «τὰ παραβάνουμε τ' ἄψηλου;» (Συν. «ρίχνουμε πέτρες ποιδς θὰ τῆ πετάξῃ πιδ ψηλά;»).

ἄψιθιὰ καὶ **ἄψιφιὰ** (ἦ): γκριζὸς θάμνος πὺν χρησιμεύει γιὰ ἀνθει.ονοσιακὸ φάρμακο. Φυτρώνει συνήθως σὲ χαλάσματα.

ἄψυχάω: ρ. ὑπολογίζω πολὺ, σκέπτομαι κάτι. Πρβλ. «Ἐγὼ δὲν ἄψυχάω τὰ λεφτά», «βάλε μου λίγο ἀκόμα, μὴ τ' ἄψυχᾶς».

βάβω (ἦ): πολὺ γρηᾶ γυναικα καὶ ἦ γιαγιά. Πρβλ. «Ἐλα βάβω νὰ σοῦ δείξω πὺν τᾶχει ὁ πάπους».

βαγένι (τό): ξύλινο βαρέλι· βαγενᾶς (δ)=βαρελᾶς.

βάγια (ἦ): παραμᾶνα, τροφός.

***βαέτι** (τό): τουρκ. λ. ἐξέλιξι.

***βαξιφές** (δ): τουρκ. λ. ὑπηρεσία, δουλειὰ ἐξυπηρέτησι.

βακοῦφι (τό): τουρκ. λ. Ἀκίνητο πὺν ἀνήκει σὲ ἐκκλησιά, μοναστήρι ἢ μουσουλ. τέμενος. Ἄλλ. λ. βακούφης (δ) καὶ βακούφικο (τό). πρβλ. «πῶς εἶν' ἔτσι σάματι νὰ τρώῃ ἀπὸ βακούφικο (χαράμικο)».

***βαλαί**: τουρκ. ὄρκος: «Μὰ τὸν Θεὸ» (βλ. κιτάπι).

βαλανίδι (τό) καὶ **βελανίδι**: ὁ καρπὸς τῆς βαλανιδιάς.

βαλαντώνω (ρ): τουρκ. λ. κουράζομαι ψυχικά, ὑποφέρω, παθαίνω κατὰ πτωσι καὶ κυρίως ἀπὸ ἐρωτικὴ ἐπιθυμία. «Βαλάντωσα ἀπ' τὸ σεβντᾶ».

βαλῆς (δ): τουρκικὸς τίτλος πὺν ἀντιστοιχεῖ σὲ γενικὸ διοικητῆ, ἀλλὰ μὲ πλὺν μεγάλη δικαιοδοσία καὶ σὲ μεγάλο γεωγραφικὸ διαμέρισμα, μιά καὶ μόνον 7 βαλιλίκα εἶχε ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία ὀλόκληρη.

βαλιλίκι (τό): Ἔδρα βαλῆ.

***βαλούτα** (ἦ) Ἴτ. λ. valuta τίμημα, ἀξία, τιμή.

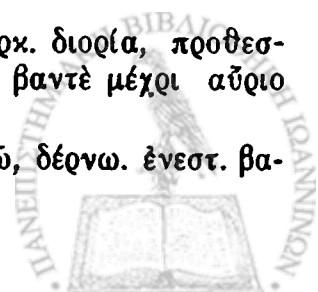
βαλτὸς (δ): ἐκεῖνος πὺν παρωτρύνθηκε ἀπὸ ἄλλους νὰ κάνη κακό. Πρβλ. «ἀπ' τὸν ὀξαπόδω εἶσαι βαλτὸς νὰ μὲ πειράξῃς».

βανᾶς (δ): μεγάλο πριόνι μὲ τὸ ὀποῖο ὁ ξυλουργὸς κόβει τραβώντας πρὸς τὸ μέρος του.

***βαντὲς** (δ): τουρκ. διορία, προθεσμία. Πρβλ. «σοῦ βάνω βαντὲ μέχρι αὔριο τὸ γίωμα».

βσράω (ρ): χτυπῶ, δέρνω. ἐνεστ. βα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 510.

ράω—rās—ράει (και βαρεί) βαράμε, βαρά-
τε,—ράνε (και βαρούνε). Παρατ. ἐβάραγα
ἢ ἐβάρεγα ἢ ἐβάρηνα ἢ ἐβάρουνα (παλαιὸς
τύπος ποῦ ἐξέλειψε), ἐβαρήγαμε ἢ ἐβαρά-
γαμε ἢ ἐβαρέναμε ἢ ἐβαρήναμε. Μέλλ. θὰ
βαρέσω, Ἄορ. ἐβάρεσα.

βαρβάτος (δ): ἀρσενικὸς μὲ ἰκανό-
τητες ἀναπαραγωγῆς ἀπὸ τὴν Ἴτ. barbatu.

*βαρδακοῦρι (τό): γυναικεῖο ροῦχο
τῆς παλαιᾶς Παργινῆς ἐνδυμασίας.

βαρδουλέτο (τό): στενόμακρο κομ-
μάτι σολοδέρματος ποῦ καρφώνεται και
συνδέει τὸ παπούτσι μὲ τὸ τακοῦνι.

βαρδουλο (τό): ἀπὸ δ,τι και τὸ βαρ-
δουλέτο, ποῦ συνδέει τὴ σόλα μὲ τὸ ψίδι
(μὲ ράψιμο).

βαρειὰ (ἦ): μεγάλο σφυρὶ σιδερένιο
(3—11 ὀκάδες) ποῦ χρησιμεύει στὸ σπά-
σιμο τῶν πετρῶν, σχίσιμο τῶν ξύλων κλπ.

βαρειοῖσκιωτος (δ): ἀντιπαθητι-
κός, ἐκείνος ποῦ μὲ τὴν παρουσία του προκα-
λεῖ δυσαρέσκεια ἔστω κι' ἂν δὲν εἶναι κακός.

βαρεμένος (δ): ὁ χτυπημένος και
πιδ πολὺ ὁ χτυπημένος ἀπὸ ἀρρώστεια, κε-
ραυνὸ κλπ. π.χ. ἀστραποβαρεμένος, κολπο-
βαρεμένος (ἀπὸ ἡμιπληγία), πικοβαρεμέ-
νος κ.ο.κ.

βαρ(ι)κός (δ): ἐπίθ. ἐλώδης, ὑγρός,
αὐτὸς ποῦ κρατᾷ νερά.

*βάσκα (ἦ): κοίλωμα ἡμισφαιρικό,
στρογγυλωπὸ γιάλινο δοχεῖο γιὰ σοῦπες,
γλυκὰ κλπ. μὲ μικρὴ βάσι. (Στὴν Ἴτ.
vasca=δεξαμενὴ ποτίστρα).

βατεύω (ρ): στὰ ζῶα (και εἰρωνικά
στοὺς ἀνθρώπους) συνέρχομαι, συνουσιάζομαι.
Ποβλ. «πῆγα τὴ γίδα μου νὰ βατευ-
τῆ μὲ τὸ τραῖ τοῦ...» «αὐτὴ βατεύεται μ'
ὄποιον βοῆ μπροστά της».

βατσίνα (ἦ): δαμαλισμὸς (Ἴταλ. vac-
ca. (ἀγελάδα)=vaccina - zione.

βγάλσι (ἦ): διάρροια. -ποβλ. «ἔχω
βγάλσι». «μ' ἔπιακε βγάλσι».

βεκίλης (δ): τουρκ. λ. ἐπίτροπος,
πληρεξούσιος, ἀντιπρόσωπος. Ποβλ. «ἔσένα
τι σὲ θέλουμε, γιὰ βεκίλη;».

βελένζα (ἦ): χοντρὴ μάλλινη κου-
βέρτα.

βένα (ἦ): Ἴτ. λ. (vena) ἀρτηρία, φλέ-
βα. Ποβλ. «βοῆκαν τὴ βένα τοῦ νεροῦ».

κληρονομικότης. ποβλ. «τῶχουν στὴ βένα
τους: ζουρλοί».

Βενετιὰ (ἦ): Βενετία. Ποβλ.

«Κοιμήσου και παράγγειλα
στὴν Πόλι τὰ προικιά σου
στὴ Βενετιὰ τὰ ροῦχα σου
και τὰ διαμαντικά σου.

Βεντούζα (ἦ): σικύα. Ἴτ. λ. vento-
za]βεντουῦζες «κοφτὲς» εἶναι γιὰ ἀφαίμαξι.

*βέντουλα (ἦ): βεντάγια (Ἴτ. λ. ve-
ntola).

*βεραμέντε: ἐπίορ. ἀλήθεια. ἀπὸ τὸ
ἀντίστ. Ἴτ. veramente «σοῦ λέω βεραμέντε
πὼς ὁ γιός σου ἦρθε».

βερεσέ (ς) (τό, δ): τουρκ. λ. ἀγορα-
πωλησία μὲ πίστωση Ποβλ. «ἀγοράζω βε-
ρεσέ (ἐπίορ.)» «ὁ βερεσὲς ἐπέθανε», «τ'
ἀκούω βερεσέ (δὲν δίνω σημασία)».

βέστα (ἦ): γυναικεῖο, ἐξωτερικὸ και
ὀλόσωμα φόρεμα. Ἀπὸ τὴν Ἴτ. λ. vesta.

*βιάτξο (τό): (Ἴτ. viaggio). ταξίδι.
Ρ. βιατζάρω. ποβλ. «ὄλο ἐδῶ γύρα μοῦ
βιατζάρηξε».

βίβα: κοινὸ ἐπιφώνημα (ζήτω) (Ἴτ.
vivere - viva).

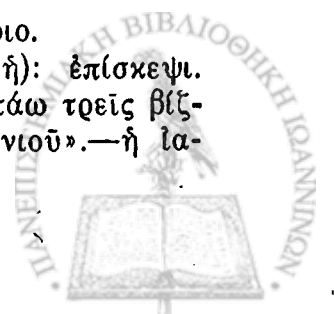
βίγγλα (ἦ): τουρκ. λ. σκοπιά, παρα-
τηρητήριο. Ρ. βιγγλίζω.

βίδα (ἦ): κοχλιωτὸ καρφί (Ἴτ. vite)—
τὸ λογικὸ. ποβλ. «τοῦστριψε ἡ βίδα»—ξυ-
λουργικὸ ἐργαλεῖο (εἶδος φορητῆς μέγγαι-
νας) μὲ τὸ ὁποῖο σφίγγονται γιὰ συγκόλ-
λησι τὰ ἐπιπλα:—σιδερένιος ἢ ξύλινος
(«τρέκολο») κοχλίας τοῦ πιεστηρίου τῶν
ἵπποκινήτων λιουτρουβιῶν.

βιδάνιο, βιδάνι, βαρδάνιο και βερ-
δάνι (δ) (τό): τὸ ποσὸ ποῦ βγάνει ἕνας
χαρτοπαιχτικὸς ὄμιλος (ἀπὸ λίγο—λίγο, κα-
τὰ τὴ διάρκεια τοῦ παιχνιδιοῦ) γιὰ τὸν
ἰδιοκτήτη τοῦ σπιτιοῦ ἢ τῆς λέσχης. Ἀπὸ
τὴν Ἴτ. λ. guardare παρατηρῶ, προσέχω,
φροντίζω, φυλάω, φρουρῶ κλπ., διότι ὁ
ἕνας αὐτὸς (ἰδιοκτήτητης κλπ.) φρουρεῖ και
προστατεύει τὰ καταδιωκόμενα πάντοτε
τυχερὰ παιχνίδια. Ὅπως βαρδιάνος (δ)=
σκοπὸς φρουρός, βάρδα=πρόσεχε, παρα-
τήρα.

βιζγκάντι (τό)=ἐκδόριο.

βίτζα και βίτζντα (ἦ): ἐπίσκεψη.
Ἴτ. visita Ποβλ. «ἔχω νὰ πάω τρεῖς βίτζ-
ντες γιὰ αὔριο, τ' Ἀϊ—Γιαννιοῦ».—ἡ λα-

τρικὴ ἐπίσκεψι. πρβλ. «μόν' καὶ μόνο 20 βίζντες μοῦ πάγανε στὸ γιατρό, χῶρια τὰ γιατρικά».

*βίξο ντ' ἀβίξο: φράσι πού σημαίνει μπεκριλίκι καὶ ἀδιαφορία γιὰ τὴν οἰκογένεια, ὑγεία κλπ. Ἀπὸ τὴν Ἴτ. φράσι *viso a viso* = πρόσωπο με πρόσωπο, ἰδιαιτέρως. πρβλ. «βίξο ντ' ἀβίξο τάφαγε δλα τὰ λεφτά».

βικογιατρος (ὀ) = ἐμπειρικός γιατρος (κομπογιαννίτης) προερχόμενος ἀπὸ τὴν περιοχή τοῦ Βίκου (περιώνυμη χαράδρα τοῦ Δυτικοῦ Ζαγοριοῦ).

βιλα(γ)έτι (τό): τουρκ. λ. νομός, διοικητικὴ περιφέρεια.

βιλάρι (τό): μακρὸ κομμάτι ἀπὸ μάλλινο ἢ καὶ ἄλλου εἴδους ὕφασμα τυλιγμένο σὲ κύλινδρο.

βιόλα (ή): βιολέτα.

βιολιὸ (τά): ἓνα συγκρότημα ὄργανοπαϊχτῶν τραγουδιῶν, τὸ λεγόμενο καὶ ἄλλιως τακίμι (βλ. λ.). Πρβλ. «ἦρθαν τὰ βιολιά», «θὰ ξουρήσουμε τὸ γαμπρὸ με τὰ βιολιά» κ.ο.κ.. Μιὰ παρέα ἀπὸ βιολιά πρέπει ἀπαραίτητα νὰ περιλαμβάνη: κλαρίνο (βασικὸ ὄργανο) (οἱ δικοὶ μας ὄργανοπαῖχτες χρησιμοποιοῦν συνήθως τὰ «σὶ μεμὸλ» ἀλλὰ καὶ τὰ «ντὸ» τὰ λεγόμενα τζαμάρες (ή)), βιολι λαοῦτο καὶ ντέφι. Σπάνια τὸ λα(β)οῦτο ἀντικαθίσταται με οὔτι (τὸ) ἢ, τῶρα τελευταία, με λαβουτοκίθαρο (βλ. λ.), πού εἶναι πιὸ κατάλληλο γιὰ δυνατὸ ἀκομπανιαμένο. Συμπληρωματικῶς (καὶ αὐτὸ εἶναι ἀτοῦ σὲ μιὰ παρέα βιολιῶν) συμπεριλαμβάνεται καὶ σαντοῦρι ἢ τσίμπανο ἢ τσίμπαλο (τό), πού δημιουργεῖ, ἀνάλογα με τὶς ἱκανότητες τοῦ ὄργανοπαῖχτη, ὠραίους αὐτοσχεδιασμοὺς καὶ ἀπειρία καὶ ἤχων καὶ μελωδικὴ ἑναρμόνισι. Τὴ γλυκύτητα τῶν λαϊκῶν μας ὄργάνων ἦρθαν νὰ μπασταρδέψουν κακόφωνες τσιγκίστρες με τὶς ἀποκρουστικὲς καστανιέτες καὶ τὰ κραυγαλέα μεγάφωνα, πού στὰ πανηγύρια, ἰδίως δταν εἶναι πολλὰ τακίμια, δημιουργοῦν μιὰ κόλασι ἤχων, στριγγλιῶν καὶ ἠλεκτρικῶν σφυριγμῶν καὶ παρασίτων. Στὸ Πωγῶνι καὶ τὰ Ζαγοροχώρια μπορεῖ ἀκόμα σήμερα κανένας νὰ ἀπολαύσῃ τὴ θεία δημοτικὴ μας μουσικὴ ἀγνή

καὶ πηγαία, στὰ πανηγύρια καὶ δημόσιους χορούς:

βιδ(ς) (τό): ἡ περιουσία, ἀπ' ὅ,τι δῆποτε ἀπαρτίζεται. Πρβλ., «ἔφαε δλο τὸ βιός του στὸ μπαρμουῦτι», «πρόκοψε ὁ βιός του», «ἔχει βιδ ἀτράνταχτο».

βιρβιρίκι (τό): σιδερένιος ἢ κοκκάλινος κρῖκος τῶν κουρτινῶν.

*βιτόρα (ή): (Ἰ. Ἀλβαν. λ.): ἡ τύχη. Πιὸ συγκεκριμένα ἢ ἐκδήλωσι τῆς τύχης πρὸς ἄτομο ἢ οἰκογένεια πού φανερώνεται με ὑπερφυσικὴ καὶ ὀλοφάνερη εὐεργετικὴ ἐνέργεια (συγκέντρωσι ἐνὸς κοπαδιοῦ μακρὰ ἀπὸ δέντρο τὸ ὁποῖο μετὰ καταστρέφεται ἀπὸ κεραυνὸ κλπ.). Ἐκδηλώνεται με μυστηριώδη χτύπο τῶν ἐπίπλων, εἰκονισμάτων κλπ.

βίτσα (ή): λιανὸ καὶ ξεφυλλισμένο κλαρὶ δένδρου.

βίτσιὸ (τό): ἰδιοτροπία, κακὴ συνήθεια (Ἰτ. *vizio*). Ἄλλ. λ. βιτσιόζος (ὀ).

βλάμης (ὀ): ἀδελφοποιητὸς: Ἐθεωρεῖτο σὰν βαθμὸς συγγενείας καὶ ἐπραγματοποιεῖτο γιὰ τὴν κατασίγασι μίσους μεταξὺ οἰκογενειῶν καὶ βεντέτας [σταυραδερφὸς (ὀ)].

βλάντα (ή): μακρόστενο βαρέλι δπου χτυποῦν τὸ γάλα γιὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὸ βούτυρο. Ἡ (ν)τρομπόλα ἄλλων ἡπειρ. ἰδιωμάτων.

βλησίδι (τό): γοῦρι, καλοτυχία, ἀνακάλυψι πηγῆς πλούτου, θησαυροῦ. Πρβλ. «τοῦ πάει βλησίδι».

βλο(γ)έτα (ή): βιολέτα. καὶ τὸ μανουσάκι (ἀγριοβιολέτα). πρβλ.

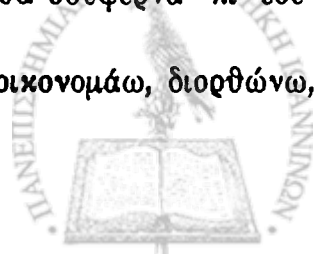
«Βλοέτα μ' ἀνθισμένη με φύλλα πράσινα τραβῶ τὸν ἔρωτά σου, με χίλια βάσανα»

βλοητὸ (τό): παραφθορὰ τοῦ εὐλογητὸς. Πρβλ. «Μόλις φτάναμε ἔβανε ὁ παπᾶς βλοητό».

*βοδρόνι (τό): μικρὸ πρήξιμο, ἰδίως ἐρεθισμὸς ἀδένος.

βολικὸς (ὀ): ἐπίθ.: μαλακός, ἥπιος. εὐκολομεταχείριστος. Ρ. βολῶ (εὐχρηστο μόνον στὸ τρίτο ἐν. πρόσωπο). Πρβλ. «δέ μοῦ βολεῖ νᾶρθω τὸ βράδν», «ἂν μοῦ βόλαε (καὶ βολοῦσε) θὰ σοῦφερνα κι' ἐσέβανε».

βολεύω: ρ. ἐξοικονομάω, διορθώνω,

περνῶ καλὰ μὲ κατάλληλο χειρισμὸ τῶν οἰκονομικῶν μου.

βολίμι (τό): μόλυβδος.

βολοδέρονω (ρ.): περιφέρομαι μὲ ἀγωνία, χτυπιέμαι.

βολτεζίι (τό)=στενὸ πριόνι (πάχους λάμας 0,01 μέχρι 0,012) ποὺ στηρίζεται σὲ ὀρθογώνιο πλαίσιο καὶ χρησιμεύει στὸ κόψιμο μακρῶν σανίδων.

βολτετζάρω (ρ)=περιφέρομαι, κάνω βόλτες. Πρβλ. «πᾶμε νὰ βολτετζάρουμε», «δὴ μέρα βολτετζάρει (καὶ βολτετζέρνει)».

βόλτο (τό)=τοῦνελ μὲ στέγη ἀψιδωτὴ καὶ πάνω νὰ περνᾷ δρόμος ἢ νὰ ὑπάρχη σπίτι. Πρβλ. «πᾶμε στὸ βόλτο τοῦ «Καμινιού»».

βοῦβος (δ)=τὸ παράσιμο τῆς λαλιᾶς. Ἄλλ. λ. βουβαμάρα (ἦ), βούβας (δ), βούβης (δ)=δ βωβός. Πρβλ. «σκασμὸς καὶ χρόνος σου κακός».

βούκινο (τό): ἀγριοχόρταρο μὲ πώδεις καὶ κούφιους ἐσωτερικὰ κλάδους.[κοχλίας τῆς θάλασσας, εἰδικὰ φτιαγμένος ὥστε μὲ κατάλληλο φύσημα νὰ βγάξῃ βαρὺ καὶ δυνατὸ ἦχο. Ἄλλιῶς μπόρμπολα (ἦ ος) (δ). Πρβλ. «ἔβαλε τὸ βούκινο καὶ τῶκανε ντουί σ' ὄλον τὸν κόσμο» (τὸ διελάλησε).

βούλα (ἦ): ἡ σφραγίδα (βλ. καὶ λ. ντάμκα).

βουλγάρικο (τό)=εὔχρηστο παλαιὰ εἶδος ὑφάσματος ποὺ ἐχρησίμευε γιὰ κατασκευὴ παντελονιῶν, σακκακιῶν κλπ. (ἀπὸ τσόχα Βουλγάρικη).

βουλπιώνα (ἦ): (Ἰτ. vorple=ἀλεπού): ἄνθρωπος πολὺ πονηρός, πανοῦργος. πβλ. «μονάχα ἐγὼ τὸν ξαίρω τί βουλπιώνα εἶν' αὐτός».

βουρλίζω (ρ)=τρελλαίνω (μέσ. τρελλαίνομαι (βουρλιζομαι)). παράγ. λ. βουρλισμένος (δ, ἦ, τό). (ἦ)—περνᾶω ὁμοειδῆ πράγματα ἀπὸ σκοινί, κάνω ἀρμάθα.

βουρντάλα (ἦ) (Ἄλβ. λ. βουρντάλ)=γυροβολιά, μιὰ πλήρης περιστροφή στὸν ἑαυτὸ μου[περίπατος. πρβλ. «πᾶμε μιὰ βουρντάλα».

βουτσι (τό)=βαρέλι. βουτσινᾶς (δ)=βαρελοποιός.

βραγκαλίδια (τά): κρεμαστὰ πράγματα ποὺ κάνουν θόρυβο ἢ ἐντύπωσι. πρβλ. «τὶ βραγκαλίδια κρέμασε στὸ γκιόξι του», «μᾶς ξεκούφανε μὲ τὰ βραγκαλίδια της».

βρακανίδα (ἦ)=ἄνοστο ἀγριολάχανο ποὺ τρώγεται βρασμένο καὶ ποὺ εἶναι αὐτοφύες τῶν κάμπων. Πρβλ.

«Σὰν τέτοια παληολάχανα καὶ παληοβρακανίδες, ἔχω κι' ἐγὼ στὴν κῆπο μου γιὰ νὰ τὰ τρῶν οἱ γίδες» (εἰρων.)

βρακι (τό): τὸ παντελόνι, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶβρακο.

βρακοζῶνι (τό)=σπάγγος ἢ σκοινὶ ἢ ἀναδιπλωμένο ὑφάσμα γιὰ τὸ ζώσιμο τοῦ βρακιοῦ. Καὶ βρακοζῶνα (ἦ).

βρέσκω (ρ)=εὐρίσκω. βρέσκω,—κεις,—κει,—κουμε,—κητε (ἦ —κουτε), —κουν (καὶ—κουνε).

βρετικά (τά)=ἡ ἀμοιβὴ ποὺ δίνεται σὲ ὅποιο βρῆ χαμένα πράγματα ἢ χρήματα. Πρβλ. «ὅποιος βρῆκε ἓνα κλειδί κρεμασμένο ἀπὸ καδένα, νὰ τὸ φέρῃ καὶ θὰ πάρῃ τὰ βρετικά».

βρόχι (τό)=ἡ θηλειά.—παγίδα. πρβλ. «πάει αὐτός, τὸν τύλιξε στὰ βρόχια της».

βρόχιнос καὶ βροχερνός (δ)=αὐτός ποὺ ἀνήκει στὴ βροχή. π.χ. βρόχινο νερό, βροχερνός καιρός.

βρούκλη (ἦ)=βρωμερὴ λάσπη.

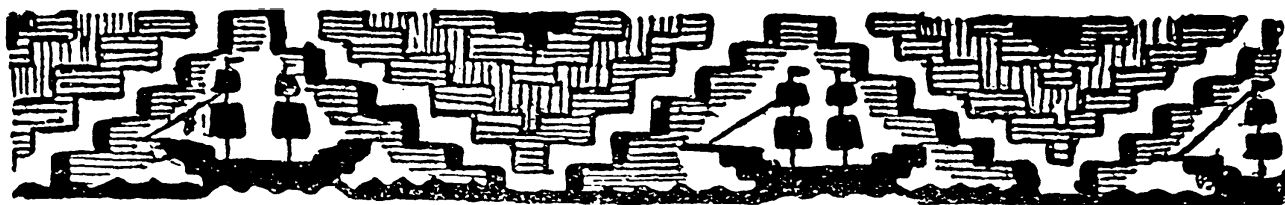
βρυκόλακας, βρουκόλακας, βουρκόλακας καὶ βρυκόλακας (δ)=βρυκόλαξ. Γεν. βρουκόλακα, βρυκόλακου καὶ βρυκολάκου κλπ.

βρωμα=πρῶτο συνθετικὸ πολλῶν λέξεων. π.χ. βρωμάνθρωπος, βρωμόμουτρο, βρωμογύναικο, βρωμονέρι κλπ. κλπ.

βρωμοῦσα (ἦ)=θάμνος μὲ δυσώδη ἀποφορὰ. Ἄλλ. βρωμόχορτο ἢ βρωμοχόρτι (τό) καὶ βρωμοξυλιά (ἦ).

(Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

Δ Η Μ Ο Τ Ι Κ Α ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ*

(ΑΝΕΚΔΟΤΑ)

ΒΡΑΒΕΙΟΝ "ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ," (1926)

360

Βλάχα πλένει στὸ ποτάμι

Βλάχα πλένει στὸ ποτάμι
κι' ἄλλη βλάχα τὴ ρωτάει
—Βλάχα τ' εἶσαι σκανιασμένη
καὶ βαριά βαλαντωμένη.
—Τὶ καλὸ ἔχω ἢ κακομοῖρα
μὲ τὸν ἄντρα ὅπου πῆρα.
Κάθεται καὶ μ' ἐξετάζει:
Ποῦν' ἢ πίτα κι' ἢ μπογάτσια
τὰ κομμάτια ἀπὸ τὸ βράδι.
Τὰ ποδάρια του στὴ στάχτη
τὰ τσαρούχια του στὴ φράχτη.
"Ὅσο νὰ ποδέσει τὸ ἕνα
ἔφεξε καὶ πάει γιόμα,
ὄσο νὰ ποδέσει τ' ἄλλο
πᾶν τὰ πρόβατα στὸ στάλο.
Πάει νὰ κάμει καὶ χωράφι
τὸ ἕνα βόϊδι ἔχει ζεμένο
τ' ἄλλο στὸ παχνὶ δεμένο,
τὴ γαῖδούρα μὲ τὸ σπόρο
τὴν ἀστόχησε στὸ δρόμο.

361

Τῆς ἀκρίβειας τὸν καιρὸ

Τῆς ἀκρίβειας τὸν καιρὸ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 818.

βρέθηκα νά παντρεφτώ.
 Πήρα μιὰ καλή γυναίκα
 πῶτρωγε ψωμί για δέκα.
 πέντε φούροι παξιμάδι
 δέν τήν φτάνουν γιόμα βράδι.

362

Πέρα μέσ' ἐκείν' τή ράχη

Πέρα μέσ' σ' ἐκείν' τή ράχη
 χόρευαν σαράντα βλάχοι
 κι' ἔλεγαν ἕνα τραγούδι
 τοῦ παπαῦ μας τὸ γαϊδούρι
 στὸ παχνὶ ψυχομαχάει.
 Κάθεται ὁ παπάς καὶ κλαίει
 παπαδιὰ μοιργιολογάει
 — Τσώπα, τσώπα βρέ παπαῦ μου
 κι' ἂν φοφήσει τὸ γαϊδούρι
 διάφορο δικό μας εἶναι.
 Τὸ κεφάλι του τσουκάλι
 τὰ ποδάρια του στυλιάρια,
 καὶ τ' αὐτιά του δυὸ χουλάρια,
 τὸ τομάρι του μιὰ γούνα
 τὸ μαλλί του μιὰ σεγκούνα.

363

Ἔπεσα καὶ βάρεσα

Ἔπεσα καὶ βάρεσα
 σ' ἕνα ψαροκόκκαλο.
 Πάρτε με καὶ σῦρτε με
 στὴν ἀγιά τὴν Παναγιά.
 Πῶχει ἀνώγεια καὶ κατώγια
 καὶ κλειδιά καὶ παραθύρια.
 Ἄνοιγω καὶ μπαίνω μέσα
 βρίσκω λύκο πού χορεύει
 κι' ἄλουπού πού μαγειρεύει
 κι' ὁ σκαντζόχοιρος ὁ Ρίγας
 κάνει μάτι τῆς χηλῶνας.
 — Μῶρ' χηλῶνα μαυρομάτα
 ἔλα βράδι στὴν κρεβάτα
 νάχουν τὰ βυζιά σου γάλα
 κι' ἡ κοιλιὰ σου γκουτζουβέλια.
 Κι' ἡ χηλῶνα ἦταν μαργιόλα
 καὶ τὸν πιάνει καὶ τὸν δένει
 καὶ μέσ' στὸν κατὴ τὸν παίνει

— *Αδικο κατή κι' άφέντη
 άπό τούτον τó λεβέντη.
 —Τι σοῦ ζήλεψαν κουρτέζω.
 Τι σοῦ ζήλεψαν πουτάνα;
 Τά ποδάρια τά σκασμένα,
 τó λαιμό τó ζαρωμένο,
 τó κορμί τó τσουμπιασμένο;
 —Τι γελάς κατή κι' άφέντη;

364

Τρεῖς πέντε πόντικοι

Τρεῖς πέντε πόντικοι
 — ΜΠΙΡΜΠΙΛΟΜΑΤΑ ΜΟΥ —
 καί δεκοχτώ νυφίτσες
 ΜΠΙΡΜΠΙΛΟΣ ΚΑΙ ΜΑΥΡΟΜΑΤΑ

Τρεῖς πέντε πόντικοι
 καί δεκοχτώ νυφίτσες
 γάμον ἔκαναν
 μ' ἓνα σπιράκι σάρι.
 Μωρ' ποῦ τόλιαζαν;
 Στοῦ βατσουνιάς τó φύλλο.
 Ποῦ τó σάκιαζαν;
 Στοῦ ψείρας τó τομάρι.
 Ποῦ τó φόρτωναν;
 Στοῦ ψύλου τά καπούλια.
 Τσέ ποῦ τ' ἄλεθαν;
 Στῆς βάβους τó σφουντίλι.

365

Θιάμα ποῦεῖδα τó Σάββατο

Θιάμα ποῦ—ΜΟΥΝΤΖΕΣ ΣΤΡΟΥΝΤΖΕΣ ΝΑΧΕΙ—
 ΘΙΑΜΑ ΠΟΥ—εἶδα τó Σάββατο
 Μέσ' στόν πλά—ΜΠΑΚΑΚΑΣ ΝΑ ΤΟΡΘΕΙ—
 ΜΕΣ ΣΤΟΝ ΠΛΑ—τανο στό λάκο.

Θιάμα ποῦεῖδα τó Σαββάτο
 μέσ' στόν πλάτανο στό λάκο,
 ἔπαντρεύαν ἓνα γέρο
 ἑκατό χρονῶν τόν ξέρω
 κι' ἔπαιρ' ἓνα κοριτσάκι
 δώδεκα χρονῶν τσουπράκι
 κι' ἔσκυψε νά τó φιλήσει

μύξες σάλια τὸ γεμίζει
 – Φεύγα γέρο ἀπὸ σιμά μου
 μ' ἀναγούλιασ' ἡ καρδιά μου
 – "Ὀρκο στὸ θεὸ σοῦ κάνω
 Πλιὸ ταμπάκο ἐγὼ δὲ βάνω

366

Ντούμπου ντούμπου τ' ἄργανα

Ντούμπου ντούμπου τ' ἄργανα
 κι' ὁ κατῆς στῆ πράδαλα
 πέντε ψάρια μῶστειλε.
 Τᾶψησα, τ' ἀλάτισα
 κι' ἔπεσα νὰ κοιμηθῶ.
 Μιά κλωτσιὰ τῆς τέντζερης.
 ἔκαψα τὴν πεθερά.
 – 'Ὀρ' νύφη κουρεμαδιά
 γιατί μ' ἔκαμες πατσιὰ.
 Μπίμ ἢ βάβω μὲ τ' ἄσκι
 μπὸμ ἢ νύφ' μὲ τὸ γυνί.
 Τσῆ βάβως ἀκούστηκε
 τσῆ νύφης δὲν ἀκούστηκε

367

Κάτου στὸ γιαλὸ στὸν κάμπο

Κάτου στὸ γιαλὸ στὸν κάμπο
 κάνουν τὰ καβούρια γάμο
 κι' οἱ χηλῶνες πανηγύρι.
 καὶ παντρεύουν τὴ Μαλάμω
 καὶ τῆς τάζουν καὶ τῆς δίνουν
 πέντε γίδες κι' ἕναν τσάπο
 πυροστιὰ μ' ἕνα ποδάρι.

368

Στὰ Σουλιώτικα βουνά

Στὰ Σουλιώτικα βουνά
 τέτια ὄρνια χόρευαν.
 Τέτια καὶ καλλίτερα
 κι' ἄλλα μεγαλύτερα.
 Μπούφος ἦταν ἀμπροστὰ
 καὶ τὰ ὄρνια ἀπὸ κοντὰ
 κι' ἄλλος μπούφος ἀπὸ πίσω,
 δὲν μπορῶ νὰ τοὺς μετρήσω

ΙΓ' ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑΤΑ

369

Κότα μου κοτούλα μου

Κότα μου κοτούλα μου
καί περιστερούλα μου
ἂν σοῦ ρίξουν τρίμματα
κλώτσα τα κι' ἀπήδατα,
κι' ἂν σοῦ ρίξουν τὸ γιαλι
πάρ' το κι' ἔλα σὰν πουλί

370

Λέλεκα χατζῆ χατζῆ

— Λέλεκα χατζῆ χατζῆ
ποῦ ν' τὰ χίλια πρόβατα
— Κάτου στὰ λακώματα,
τρώει ὁ λύκος χαίρεται
κι' ἡ ἀλουπού μαραίνεται
στὸ ποτάμι πλένεται
καὶ στὸν ἥλιο λιάζεται

371

Μπόρμπολε κουμπάρατε

Μπόρμπολε κουμπάρατε
τετρακουμποκέρατε
καὶ στρογγυλοκέφαλε
πέθαν' ἡ μανούλα σου
βγάλ' τὰ κερατάκια σου.
Δείξε μου τὸ σύντροφό σου
μὴ σοῦ κόψω τὸ κεφάλι
καὶ τὸ ρίξω στὸ ποτάμι
καὶ τὸ φᾶν τὰ μαύρα φίδια
καὶ τὰ κόκκινα γκουστάρια

Σημ. Τὸ τραγουδάκι τοῦτο τραγουδιέται ἀπὸ τὰ
παιδάκια τῶν Σουλιωτοχωριῶν ψάχνοντας στὰ πλά-
για τῶν βουνῶν νὰ βροῦν μπόρμπολα

372

Κυριελέησο

Κυριελέησο, Κύριε βρέξε,

νά γίνουν τὰ καλαμποκάκια,
νά φᾶν τὰ παιδάκια κομματάκια
κι' οἱ τσουπροῦλες τριμματάκια.

Σημ. Ἐπίκληση τῶν μικρῶν παιδιῶν ὅταν ἀρχίζει
τὸ κολοκαίρι νά σιγοβρέχει.

373

Ἡλιος καὶ βροχὴ

Ἡλιος καὶ βροχὴ
τοῦ θεοῦ εὐκὴ,
ἥλιος κι' ἀντάρρα
τοῦ θεοῦ κατάρρα.

Σημ. Προσφώνηση τῶν μικρῶν παιδιῶν ὅταν βρέχει
σὲ μέρος ποῦ βαρεῖ ὁ ἥλιος

374

Τοῖμπι τοῖμπι τσάρι

Τοῖμπι τοῖμπι τσάρι
τί θὰ φᾶμε βράδι
κόκκαλο ποδάρρι
κι' ὅ,τι θ' ἀπομείνει
θὰ τὸ φάει τὸ φίδι
κάτ' ἀπ' τὸ σκαφίδι.

Σημ. Τραγουδιέται ὁμαδικὰ ἀπὸ τὰ μικρὰ παιδιά
ἐνῶ πιάνουν τοῖμπα τὰ χέρια ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος
καὶ σχηματίζεται στίβα.

375

Δάσκαλε παπὰ χωνή

Δάσκαλε παπὰ χωνή
ποιὸ ποδάρρι σὲ πονεῖ
τὸ δεξι τὸ ζερβι
θέλει βρώμη καὶ ταῆ
νά πηδήσει σάν τ' ἀρνί.

376

Παίνω πέρα πέρα

Παίνω πέρα πέρα
βρίσκω μιὰ κοπέλα

πδτρωγε σταφύλια.
 Τσ' εἶπα δό μου ἕνα,
 μδδωκε καὶ ἕνα.
 Τσ' εἶπα δό μου κι' ἄλλο.
 Μδδωκ' ἕνα μπάτσο
 Πῆγα μέσ' στο βάτο
 σάν τρατ βαρβάτο.
 - Τζένια μέ τὰ γένεια
 λαγός μέ τὰ μουστάκια

377

Ναναρίσματα

1

Ταρνανά καὶ μπῶ μπῶ μπῶ
 κάνει τὸ παιδί χορὸ
 ὄξω μέσ' στο νηβορὸ
 ποῦναι λάσπες καὶ νερὸ
 καὶ χουγιάζει τῶν παιδιῶν
 κι' ὄλουνῶν τῶν τσουπριῶν
 - "Αἰστε νά χορέψομε
 καὶ νά τραγουδήσομε

2

Σήκου μῆλο κόκκινο
 καὶ κορμί Γιαννιώτικο,
 καὶ κορμί τοῦ παραδείσου
 χάϊδια θέλει τὸ κορμί σου.
 Σήκου μῆλο τῆς μηλιάς
 καὶ κορμί τῆς ἀγκαλιᾶς.

3

Ταρνανά καὶ μπῶ μπῶ μπῶ
 κι' ἄργανα στο γάμο του
 καὶ στ' ἀραβωνήσια του
 νά χορεύει ἡ μάνα του
 νά χορεύει ὁ τάτας του.

4

Νανανάκι τὸ παιδί
 σαρμανίτσα μέ γιαλί
 καὶ φασκιά μεταξωτή

5

Ταρνανά τ' ἀρνὶ στ' ἀμπέλι
 τὰ κατοίκια στο χωράφι
 πάει κι' ὁ Γιάννης νά τὰ βγάλει

καί τόν ἔπεκ' ὁ ντραγάτης
 — " Ἄσε με μωρὲ ντραγάτη
 μὴ μοῦ παίρεις τὸ ζωνάρι

6

Νάνι νάνι νάνι σου
 ὡς πού νάρθ' ἡ μάνα του
 νά τοῦ φέρει πέντ' αὐγά
 καί τοῦ γάτου τὴν οὐρά
 καί τοῦ ποντικοῦ τ' αὐτιά.

378

Νά γουρούνα κόκκαλο

Νά, γουρούνα κόκκαλο
 καί δό μου σιδερένιο
 νά ροκανήσω τὰ κουκκιά
 νά φάω τὰ ρεβίθια

Σημ. Προσφώνηση τῶν παιδιῶν ὅταν ἀλλάζουν τὰ
 δόντια καί τὸ παλιὸ δόντι ρίχνεται ἀπὸ τὰ ἴδια
 στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ

379

φευγᾶστε φίδια

Φευγᾶστε φίδια
 φευγᾶστε γκουσταρίτσια
 ἦρθε τοῦ βαγγελισμοῦ
 μὲ τὸ σπαθί στὸ χέρι

Σημ. Τραγουδιέται ἀπὸ τὰ παιδιά τὴν παραμονή
 τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, γυρίζοντας τοῦ κήπους τοῦ χω-
 ριοῦ μὲ κύπρους καί κουδούνια.

Παραλείμματα

Στὰ νυφιάτικα τραγούδια μετὰ τὸ ὕπ'
 ἀρπ. 226 ἀκολουθεῖ ἕτερο τό:

380

Παιδιά μὴν παραπίνετε—ΜΩΡΕ ΠΑΙΔΙΑ—
 Γιατί θά λά μεθύσετε-ΝΤΟΥΛΜΠΕΡΙΑΝΑ-
 Παιδιά μὴν παραπίνετε
 γιατί θά λά μεθύσετε
 κι' ἔχομε στράτες μακρινές,
 στράτες καί στρατέματα.
 Σὲ κεῖν' τὰ σπίτια τὰ ψηλά
 παραθύρια μὲ γυαλιά.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Στὴ Γιορτὴ Σου

Μὲ χαρὰ τὴ γιορτὴ σου προσμένω,
τὰ στολίσω μὲ κλώνους μοστιᾶς,
τ' ἀνθογυάλι πὸν σοῦ ᾗω δοσμένο
σ' ἐποχὴ τρυφερῆς ὁμορφιάς.

Στῆς χαρᾶς τὸ τραπὸ ἀνθοκήπι,
θὲ τὰ κόψω κατάλλευκα κρίνα
συντροφιά τῆς καρδιάς μου οἱ κτύποι
πὸν ᾗ ἀγνοί, τρυφεροί, σὰν καὶ κεῖνα.

Κι' ἂν στὸ διάβα τῆς ζήτησος ἐκεῖνα
μαραθοῦν, μὴν πετάξης κανένα,
μαραμένα ναί, εἴν' ὁμως κρίνα,
τὰ θυμίζον παλιὰ περασμένα.

Στὴ γιορτὴ σου πὸν τώρα προβάλλει
τραγουδοῦνε γιὰ σὲ τὰ πουλιά,
μὰ καινούργια ἀγάπ' ἀναθάλλει,
εἴν' ἐκεῖν' ἡ ἀγάπη ἡ παλιά.

Π. Α. ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ

Ἕπειρος

Ψηλάγναντα ἔσεις βουνά,
πὸν σᾶς κρατᾶν τὸν ἴσο
τῆς ρεματιᾶς τὸ γόγγυσμα
καὶ τ' ἀγριμοῦ ὁ ξύπνος,
τ' Ἀράχτου ὁ πνιχτὸς ἀχὸς
πὸν ξεκορμίζει ὡς κάτου
καὶ ὀρθοκέφαλα κρατεῖ
τὸ στοιχειωτὸ γιοφύρι,
φῶς καὶ λευτεριὰ βουνά
λαμπροκοπάτε αἰώνια...
Φύτρα ἡρώων ξακουστὴ
πὸν χρυσοπέλεχτο φορεῖ
—βυζαντινὸ καμάρι—
τὸν διπλοκέφαλο αἰετὸ
πὸν ξένος δὲν ἀποκτᾶ
καπεῖς τὰ τὸν ἐπάρει.

ΜΑΡΙΑ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

ΠΑΝΟΥ ΓΡΑΙΚΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΕΦΕΡΗ «ΠΟΙΗΜΑΤΑ»,*

Δ' Έκδοση (1964)

III

ΕΡΩΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Με την ποίηση του Σεφέρη συμβαίνει τούτο τὸ περίεργο. Οἱ κριτικοὶ του δὲν ἀρχίζουν ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἐνῶ στὸν Σεφέρη, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ποιητὴ, χρυστάμε νὰ προσέχουμε κάθε λεπτομέρεια καὶ νὰ μὴν παραπετάμε τὴν παραμικρὴ ἔνδειξη.

Κανένας ἀπὸ τοὺς κριτικούς του δὲν μπόρεσε νὰ μπεῖ στὸ νόημα τοῦ «Ἐρωτικοῦ λόγου». Ἐκείνος ποὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ξεμάκρυνε ἀπὸ τὸ σωστὸ νόημα, εἶναι καὶ ἐκείνος ποὺ στάθηκε ὁ ἀναλυτικώτερος, ὁ Καραντώνης. Οὔτε στὸ σύνολο, οὔτε στὰ μέρη, μπόρεσε νὰ πλησιάσει τὸ ὀρθὸ νόημα, ὁ Καραντώνης, ποὺ πιστεύει πὼς στὸ ποίημα αὐτὸ ὁ Σεφέρης «ὀλοκληρώνει τὸ νόημα καὶ τὸ βάθος τῆς Ἀγάπης». Κατὰ τὸν Κ. ὁ «ἐρωτικὸς λόγος» εἶναι ἡ ποιητικὴ ἔκφραση μιᾶς παλιᾶς ἐρωτικῆς ἱστορίας τοῦ ποιητῆ. Ἡ ἱστορία αὐτὴ ἄφησε ἄσβηστα ἀχνάρια στὴν κατοπινὴ ὑπαρξή, τὴν ψυχικὴ ὑπαρξή, τοῦ ποιητῆ. Καλὰ, ὡς ἐδῶ. Ἀλλὰ τὸ ἐρώτημα ποὺ γεννιέται εἶναι τί ἐκφράζει στὸ ποίημα ὁ ποιητής.

Λιγώτερο ἀναλυτικὸς ὁ Μαλάνος, μᾶς ἐξηγεῖ, κατὰ τρόπο πιδ συγκεκριμένο, τὸ νόημα τοῦ Ε.Λ. «ἡ ἀναπόληση μιᾶς περασμένης ἀγάπης, ποὺ ὄλο καὶ τὴ διαλύει ὁ καιρὸς, καὶ μαζὶ τὸ φανέρωμα τῶν ψυχικῶν καταστάσεων τοῦ πρωταγωνιστῆ τοῦ ποιήματος, ποὺ (...) ὄλο καὶ ἀπομακρύνεται, ὄλο καὶ γιαιτρεύεται ἀπὸ τὴν καυτερὴ του θύμηση κι' ὡς μεσολαβοῦν (...) στιγμὲς ἀναταραχῆς καὶ καύμοῦ».

Ἐκείνος ἀπὸ τοὺς κριτικούς ποὺ περισσότερο κοντοζύγωσε τὸ νόημα τοῦ Ε.Λ. ἢ μᾶλλον διαισθάνθηκε ἢ ὑποψίαστηκε τὸ νόημα, εἶναι ὁ Μάρκος Αὐγέρης. «Τὸ ἐρωτικὸ ἀντικείμενο, λέγει ὁ Α., δὲν ἔχει τὴ σύσταση καὶ τὴ θέρη τοῦ πραγματικοῦ, παρουσιάζεται περισσότερο συμβολικὸ καὶ μένει ἀρκετὰ ἀκαθόριστο καὶ ἀφαιρεμένο (...) Εἶναι μιὰ παλιὰ γυναικεία ἀνάμνηση; ἀναρωτιέται. «Εἶναι ἡ Βεατρίκη του, ἡ Οὐρανία Ἀφροδίτη του, ἡ Ποίηση μὲ κεφαλαῖο, ἡ Μούσα του, τὸ πρόσωπο τῶν στοχασμῶν του;»

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀμφιβολίες θὰ ἔλειπαν καὶ ὄλα τὰ ἐρωτηματικὰ θὰ εἴταν περιττά, ἂν ἐπιάναμε τοὺς μίτους Ἀριάδνης ποὺ μᾶς δίνει ὁ ἴδιος ὁ ποιητής. Ἄν ἀρχίζαμε ἀπὸ τὴν ἀρχή καὶ δὲν παραπετούσαμε κανένα στοιχεῖο, ὄσο ἀσήμαντο καὶ διακοσμητικὸ κι' ἂν μᾶς φαίνεται.

Τὸ ποίημα (ἐνεννήντα ἔξι στίχοι) ἔχει ἓνα μότο ἀπὸ τὸν Πίνδαρο ποὺ αὐτὸ μόνο του εἶναι μιὰ εἰσαγωγή, ἂν ὄχι μιὰ ὀλοκληρωμένη ἐρμηνεία.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 834.

Ψάλλει ὁ Πίνδαρος.

*Τί ματαιότατο πλάσμα ποῦ εἶναι ὁ ἄνθρωπος.
Νὰ περιφρονεῖ ἐκεῖνο ποῦ ἔχει μπροστά
στὰ μάτια καὶ νὰ τρέχει πίσω ἀπὸ
μάταιες ἐλπίδες.*

Καὶ μιὰ κρητικιά παροιμία, λέγει:

Ἐνάθεμα ποῦ βρεῖ καιρὸ κι' ἄλλον καιρὸ ἀνημένει.

Στὸν ἔρωτα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀνημένεις ἄλλο καιρὸ. Τί θὰ ἔκανε κάθε ζωντανὸ πλάσμα ποῦ βρίσκεται στὴν ἐρωτικὴ του ὥρα; Θὰ ἀγκάλιαζε αὐθόρμητα καὶ ἀνεπιφύλαχτα τὸ ἀντικείμενο τοῦ ἔρωτά του. Μονάχα ὁ ἄνθρωπος δὲν τὸ κάνει αὐτὸ π ἄ ν τ α: ἀπὸ ὑπολογισμό. Ὑστερα μετανιωμένος τραγουδάει ὄχι τὸν ἔρωτά του, ἀλλὰ τὴν ὀριστικὰ καὶ γιὰ πάντα ἀπαρημένη εὐτυχία του:

*Λυποῦμαι γιὰτὶ ἄφησα νὰ περάσει ἓνα πλατὸ ποτάμι
μέσα ἀπὸ τὰ δάχτυλά μου
χωρὶς νὰ πιῶ οὔτε μιὰ στάλα.*

(ΜΥΘ. ΙΗ)

Ὁ Ἐρωτικὸς λόγος, ἓνα ποίημα ἀπὸ 96 στίχους, ὅπως εἶπαμε, εἶναι διαιρεμένος σὲ πέντε Μέρη.

Μέρος Α'. Δυὸ τετράστιχα σὰν ἐπίκληση στὴ Μούσα, δηλ. στὴν ἀγαπημένη γυναίκα. Ὁ ποιητὴς τῆς ἀπευθύνει ἓνα γλυκὸ παράπονο, σὰ νὰ τὴν μαλώνει.

Τὴν κατηγορεῖ καὶ τῆς παραπονιέται φιλικὰ, γιὰ τὸ ρόλο ποῦ εἶχε ἀναλάβει νὰ παίξει κατ' ἐπιταγὴ τῆς μοῖρας:

γύρευες νὰ βρεῖς νὰ μᾶς πληγώσεις

Ὅμως τὸ πρόσταγμα ποῦ εἶχε δεχτεῖ νὰ δώσει «εἶταν ὠραῖο» καὶ τὸ χτύπημα ἠδονικὸ σὰν χαμόγελο. Ἀλλὰ ὁ ποιητὴς δὲν πρόσεξε αὐτοὺς τοὺς κιντύνους, πάνω στὴν «ὀρμὴ ποῦ γλυκοχάραξε» καὶ ἔμενε μὲ τὴν ἀπατηλὴ ἰδέα πὼς

ὁ κόσμος εἶταν εὐκόλος, ἓνας ἀπλὸς παλμός.

Μέρος Β'. Προπαρασκευάζεται μιὰ φορικτὴ πράξη, ἀντίθετη στοὺς φυσικοὺς νόμους. Μιὰ νεκρανάσταση ἢ ἀνάκληση ἀπὸ τὸν Ἄδη, προσωρινὴ ἔστω, γιὰ μιὰ μέρα μόνο.

Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀφύσικη πράξη ἢ πλάση μένει ἐκστατικὴ:

*Τὰ μυστικὰ τῆς θάλασσας ξεχνιοῦνται στ' ἀκρογιάλια
ἢ σκοτεινάγρα τοῦ βυθοῦ ξεχνιέται στὸν ἀφρό.*

Ξάφνου

λάμπουν πορφυρὰ τῆς μνήμης τὰ κοράλλια:

ἢ νεκρὴ θυμήθηκε.

Μόνο ἔτσι ἢ μυστικὰ πράξη ἀρχινᾷ:

*.....πρόσεξε ν' ἀκούσης τ' ἀλαφρὸ ξεκίνημά της
τὸ χέρι ἀπλώθη καὶ ἡ κλωστή δέλχνει καὶ σὲ ὀδηγεῖ.....*

Ἡ πράξη κάνει δλη τὴ Φύση νὰ ἀνατριχιάζει:

Ὡ σκοτεινὸ ἀνατρίχιασμα στὴ ρίζα καὶ στὰ φύλλα.

Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ συντελεσθεῖ δίχως τὴ συνέργεια τῶν δυνάμεων ἐκείνων ποὺ ἔχουν ταχθεῖ φρουροὶ γιὰ νὰ τὴν ἐμποδίσουν:

*Ἡ νύχτα φαίνεται νὰ ἔκλεισε τὰ μάτια...
ἓνα πνιχτὸ βοητὸ ἐσκέπασε τὰ βήματά της
μιὰ στάχτη κι' ἓνας ἴλλιγγος ἀπλώθηκε στὸ σκοτεινὸ
περιβάλλον, κι' ἀκολούθησε ἓνα πυκνὸ φτερούγισμα
ἀσύληπτο στὸ νοῦ.*

Μέρος Γ'. Ἐτσι παρασκευασμένη ἡ ἀνάκληση τῆς ἀγαπημένης κοπέλλας ἀπὸ τὸ βασίλειο τῶν νεκρῶν, κάνει τὴ Φύση νὰ νιώθει ἀνατρίχιασμα.

Ὁ προηγούμενος στίχος ἐπαναλαμβάνεται:

Ὡ σκοτεινὸ ἀνατρίχιασμα στὴ ρίζα καὶ στὰ φύλλα.

Ἄλλὰ καὶ πάλι, ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης ποὺ ἔκαμε τὴ νεκρὴ νὰ θυμηθῆ δὲν εἶναι ἀρκετὴ. Ἀπαιτεῖται καὶ ἡ ἐπίκληση γιὰ νὰ ἀνατρέψει καὶ τὸν τελευταῖο δισταγμὸ.

Ὁ ποιητὴς δὲ διστάζει μπροστὰ στὴν ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴ φυσικὴ τάξη καὶ ἀρχίζει τὴν ἐπίκληση. Ἡ ἐπίκληση εἶναι δύναμη, ἴσως πράξη μαγικὴ, ποὺ ἀναγκάζει σὲ ὑπακοή.

—Πρόβαλε ἀνάστημα ἄγρουπνο στὸ πλῆθος τῆς σιωπῆς.

Ἡ ὄπτασία ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς σιωπῆς, κρατᾶ σιωπῆ.

Ὁ ποιητὴς τὴν ἀναγκάζει νὰ μιλήσει.

—Μίλησε.

—Σήκωσε τὸ κεφάλι ἀπὸ τὰ χέρια τὰ καμπύλα.

—Τὸ θέλημά σου νὰ γενεῖ καὶ νὰ μοῦ ξαναπεις τὰ λόγια ποὺ ἄγγιζαν καὶ σμίγαν τὸ αἷμα σὰν ἀγκάλη.

Καὶ ἡ ὄπτασία ἐμίλησε, καὶ τὸ μίλημά της εἶταν σὰν ἀνάσα καὶ ἀνάλαφρη ἢ φωνή.

*«εἶναι τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου σιγαλὸ κι' ἀπόκοσμο
κι' ὁ πόνος ἀπαλὰ μὲς στὴν ψυχὴ μου λάμπει
χαράζει ἢ αὐγὴ τὸν οὐρανό.....».*

Ἀντίθετα ἀπὸ δ,τι συμβαίνει σὲ παρόμοιες περιπτώσεις, ποὺ οἱ ἀπόκοσμες ὄπτασιες ἐμφανίζονται μέσα στὴ νύχτα κι' ἐξαφανίζονται μὲ τὴν αὐγὴ, ἐδῶ ἡ ἐμφάνιση γίνεται ἀντίστροφα, μὲ τὸ γλυκοχάραμα καὶ ἡ ἐξαφάνιση μὲ τὸ πρῶτο σκότος:

Τὸ ραγισμένο ἠλιόγερο λιγότερε κι' ἐχάθη

*χαμήλωναν τὰ μάτια σου. Τοῦ φεγγαριοῦ τ' ἀγκάθι
βλάστησε καὶ φοβήθηκες τοὺς ἴσκιους τοῦ βουνοῦ.*

Μέρος Δ'. Πέντε τετράστιχα.

Ὁ ποιητὴς τώρα γενικεύει καὶ βλέπει τὴ συγκεκριμένη περίπτωσή σὰν ἀσήμαντη λεπτομέρεια μέσα στὸν κοσμικὸ ἐρωτισμὸ:

ποὺ κυβερνοῦν ἀμίλητοι τοῦ ἑναστρου θόλου οἱ νόμοι.

Διὸ φίδια «ὠραῖα» ἀλλὰ ὁμως «ἀλαργινὰ» καὶ κατὰ συνέπεια ἄγνωστα μεταξύ τους, ἀντιπροσωπεύουν τὰ δυὸ φύλα ποῦ συναποτελοῦν τὴν ἐρωτική μονάδα. Τὰ φίδια «σέρνονται καὶ γυρεύονται», ἔλκονται τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο. Θυμίζουν τὰ δυὸ χέλια τῆς «Αἰολικῆς Γῆς» ποῦ εἴταν ἔτοιμα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ταξιδιοῦ κι' ἔφτιαξαν τὴ φωλιά τους στὴ ρίζα ἑνὸς κοραλλιοῦ. «Ἐρωτευτήκανε γλυκὰ καὶ σὰν κουράστηκαν μείνανε ἤσυχα περιμένοντας πὰ τὰ παιδιά ποῦ θὰ ἔρχονταν».

Ἐδῶ, στὸν Ἐρωτικὸ λόγο, ὁ ἔρωτας δὲν περιγράφεται ἔτσι εἰρηνικά. Τὰ φίδια γυρεύονται ἀκοίμητα, δὲν πίνουν, δὲν τρῶν, ἡ ἐρωτικὴ τους γνώμη εἶναι ἀχόρταγη καὶ τὸ κορμὶ ἀναδεύει ἢ πυρὴ κι' ἀσίγαστη ἐρωτικὴ πληγὴ.

Ὁ χῶρος ἐδῶ δὲν εἶναι ὁ εἰρηνικὸς πυθμῆνας τοῦ μεγάλου ὠκεανοῦ ὅπου φωλιάζουν ἤσυχα τὰ χέλια. Εἶναι τὸ δάσος, ποῦ στέκει ριγηλὸ τῆς νύχτας ἀντιστύλι, μὲ τὴ σιγὴ του, ὅπου σὰν σὲ τάσι ἀργυρὸ δέχεται τὶς ἐρωτικὲς στιγμὲς. Κι' αὐτὲς πέφτουν μιὰ μιὰ, ξεχωρισμένες, ὀλόκληρες, ὡσὰν μιὰ κάποια προσεκτικὴ σμίλη νὰ πελεκάει γραμμὲς... Δὲν εἶναι ἀνώδυνη καὶ ἀφθαρτὴ ἡ ἐκπλήρωση τοῦ ἐρωτικοῦ πόθου κι' ὅταν ἡ ἐρωτικὴ νύχτα θὰ ἔχει περάσει, τὸ φῶς τῆς μέρας μπορεῖ νὰ ἀγγάσει ἓνα «ἄγαλμα» ἓνα ἄψυχο κορμὶ. Γιατὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν ἔρωτα, τὴ δημιουργία, ἡ ἐπόμενη φάση τῆς φυσικῆς λειτουργίας εἶναι ὁ θάνατος.

Ἔτσι γεννιοῦνται οἱ ὁμορφιὲς ποῦ μᾶς χαρίζει ἡ Φύση.

ἽΟταν θαυμάζουμε καὶ χαιρόμαστε κάποιες φυσικὲς ὁμορφιὲς γύρω μας

(Τὸ δάσος λάμπει μὲ πουλιά, βλαστοὺς καὶ ροδαμοὺς)

δὲν ἀναλογιζόμαστε ἢ δὲν ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τὶς ὑπάρξεις ποῦ καταλυθῆκανε γιὰ νὰ γίνουν οἱ ὁμορφιὲς ποῦ ἀπολαβαίνουμε:

μὰ ποιὸς νὰ ξέρει ἂν πέθανε στὸν κόσμο μιὰ ψυχὴ.

Μὲ τὸ στίχο αὐτὸν ὁ ποιητὴς ξαναγυρίζει ἀπὸ τὴ γενικὴ θεώρηση στὴν ἀτομικὴ του περιπτώση.

Στὸ τέλος, ἀπὸ τὰ δυὸ φίδια, ποῦ τὰ χώρισε ἡ φθορὰ καὶ τὰ ξαναφέρει ἡ φαντασία, δὲν ἀπομένουν παρὰ τὰ «σγουρὰ γυρέματά τους», ὅμοια μὲ

τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα ποὺ φέρνουν τοὺς καημοὺς.

Μέρος Ε'. Τρία τετράστιχα.

*Ρόδο ἄλικο τ' ἀνέμου καὶ τῆς Μοίρας,
Δὲν ἀπόμεινες παρὰ μόνο στὴ θύμησή μας.
Ἀπόμεινες μέσα στὴ θύμησή μας σὰν βαρὺς ρυθμὸς.
Πέρασες ἀπὸ τὴ ζωὴ μας καὶ τὴν τρικύμισες.....*

Γιὰ τὴν ψυχὴ μας δὲν ὑπάρχει κανένα μέσο γιαιτρειᾶς. Δὲν ἔχουμε νὰ προσμένουμε τίποτε, οὔτε ἀπὸ τὸν οὐρανό, οὔτε μὲ τὴν ὑπομονή, οὔτε ἀπὸ θάμα.

ἽΟ,τι ἔγινε μιὰ φορὰ δὲν ξαναγίνεται. ἽΟ,τι ὑπῆρξε κάποτε δὲν πρόκειται νὰ ξαναὑπάρξει. ἽΟ,τι πέρασε δὲν ἔχει ἐπιστροφὴ.

Γιατί:

ὁ κόσμος εἶναι ἀπλός.

ἽΟ «Ἐρωτικὸς λόγος», λοιπόν, εἶναι ἓνας «λόγος» μιὰ ὀμίλια ἢ μιὰ συν-

ομιλία ανάμεσα στὸν ποιητὴ καὶ στὴν ἀγαπημένη γυναίκα. Αὐτὴ ἡ γυναίκα ξέ-
 ρουμε ποῖα εἶναι, ποῦ τὴ γνῶρισε, πόσο καιρὸ τὴ χάρηκε, κάτω ἀπὸ ποιὲς συν-
 θῆκες τὴν ἔχασε. Καὶ αὐτὴ ἡ συνομιλία, ἢ ὅ,τι ἐκφράζει αὐτὴ ἡ συνομιλία,
 τοποθετημένο στὸ γενικώτερο πλαίσιο ἐνὸς συμπαντικοῦ ἐρωτισμοῦ. Καὶ εἶναι
 ἀκόμα, ὁ Ἐρωτικὸς Λόγος, ἓνα ἀνεπανάληπτο μνημεῖο στὴ θύμηση τῆς ἀγαπη-
 μένης κοπέλλας τῆς Ἴωνίας καὶ αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς ἀγαπημένης καὶ χαμένης
 Ἴωνίας.

IV

ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΤΡΟΦΗΣ

Ἡ Σ τ ρ ο φ ῆ ἔχει μιὰ ἀφιέρωση: Σ ἡ ν χ ἄ ρ ι ν. Στὴ χάρη της.

Τώρα ξέρομε σὲ ποιανῆς τὴ χάρη εἶναι ἀφιερωμένη ἡ Συλλογὴ. Στὴ χάρη
 τῆς ἀλησμόνητης κοπέλλας τῆς Ἴωνίας, στὴ χάρη τῆς Βάσως, Φρόσως ἢ Μπί-
 λως. Στὴ χάρη τοῦ Ρόδου τοῦ ἄλικου τ' ἀνέμου καὶ τῆς μοίρας.

Ἡ Συλλογὴ εἶναι διαιρεμένη σὲ δυὸ Μέρη. Τὸ πρῶτο Μέρος περιλαμβάνει
 13 μικρὰ ποιήματα καὶ ἔχει τὸν ὑπότιτλο «Κοχύλια—Σύννεφα».

Ἔχει ἀκόμη γιὰ μότο, τοῦτο τὸ δίστιχο ἀπὸ τὸν Ἐρωτόκριτο:

*Μὰ ὄλα γιὰ μένα σφάλασι καὶ πάσιν ἄνω κάτω
 γιὰ μὲ ξαναγεννήθηκεν ἡ φύση τῶν πραιμάτων.*

Ὁ διπλὸς ὑπότιτλος καὶ τὸ μότο εἶναι στοιχεῖα καθοδηγητικὰ τῆς ἐρμη-
 νείας μας.

Ἀπὸ τὰ 13 μικρὰ ποιήματα, τὰ μισὰ εἶναι «κοχύλια» καὶ τὰ μισὰ
 «Σύννεφα».

Μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ κοχύλια, ὁ ποιητὴς θέλει νὰ ὑποδηλώσει τὸ ἀντι-
 κείμενο ποῦ εἶναι βαρὺ, ποῦ βουλιάζει ἢ πάει «κάτω», τὸ ὀριστικὰ διαμορφωμένο,
 ποῦ δὲ δέχεται καμμιὰ μετάπλαση, ποῦ εἶναι ἀδυσώπητο σὲ μοῖρα. Αὐτὸ τὸ βλέ-
 πουμε στὴν κατοπινὴ χρησιμοποίησι αὐτοῦ τοῦ συμβόλου, γιὰτὶ ὁ Σεφέρης ἀγα-
 πάει νὰ τὸ μεταχειρίζεται συχνά.

*ἓνα παράξενο κοχύλι ποῦ δοκίμαζε
 νὰ τὸ ἐξηγήσει ἐπίμονα ἡ ψυχὴ μας*

(Φυγὴ)

«...σὰν ἓνα κοχύλι κλειστὸ κοντὰ τους...»

(Raven)

«...ὄλα σκληρὰ σὰν τὰ κοχύλια...»

(ἄτιτλο)

«καὶ βουλιάζουν λοξὰ σὰν τὰ κοχύλια»

(Πρωῖ)

Ἀντίθετα τὰ «σύννεφα» εἶναι ἀντικείμενα ἀνάλαφρα, ποῦ δὲν ἔχουν
 σταθερὸ περίγραμμα, ποῦ ὄλο μετασχηματίζονται καὶ πηγαίνουν ψηλά.

Καὶ τὰ δυὸ μαζί, κοχύλια—σύννεφα, «πᾶσιν ἄνω, κάτω». Νὰ τὶ ἀ-
 κριβῶς εἶναι τὰ μικρὰ ποιήματα τῆς Στροφῆς... Ἐνα κοντράστο ἀπὸ περιστατικὰ
 ζωῆς, ποῦ βρίσκουν τὸν ἄνθρωπο καὶ πότε τὸν ἀνεβάζουν ψηλά, πότε τὸν πᾶνε
 στὸ βυθό. Τὰ κοχύλια εἶναι περιστατικὰ ποῦ παίζουν μοιραῖο ρόλο στὴ ζωὴ μας,
 τὰ σύννεφα εἶναι φευγαλέες καταστάσεις ποῦ περνοῦν ἀπαρατήρητες, χωρὶς νὰ
 ἀφίσουν ἴχνη τους.

Είδαμε πώς τὰ ποιήματα «Στρωφή», «Ἀργὰ μιλοῦσες» καὶ «Λυπημένη» συνδέονται μὲ τὸ μεγάλο ποίημα «Ὁ κ. Στράτης Θαλασσινός», μὲ τὸ ὁποῖο συνδέεται, κατ' ἄλλο τρόπο, καὶ τὸ ποίημα «Τὸ ὕφος μιᾶς μέρας».

Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ποιήματα ξεχωρίζουμε τὰ «Ἄρνηση», «Ρουκέτα», «Ρίμα» καὶ «Εἰς μνήμην», γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ ποῦμε λίγα λόγια. Γιὰ τὰ ἄλλα ποιήματα, ἰσχύει ὅτι λέγει ὁ Σεφέρης γιὰ κάποια ἀντίστοιχα ποιήματα τοῦ Ἔλιοτ (πάντα ὁ Ἔλιοτ) πού συναρμολογεῖ μὲ τὸ «τρομερὰ σοβαρὸ παλιὸ ἀγγλικὸ χιοῦμορ στενοὺς βρώμικους δρόμους, φτηνὰ ἐστιατόρια, ἄθλια κρεββάτια, γυναῖκες φθαρμένες, κυρίες νευρασθενικὲς (...) μέρες καμένες σὰν ἀποσίγαρα (...) χίλιες βρώμικες εἰκόνες πού ἀποτελοῦν τὴν ψυχὴ σου, μέσα σ' ἓνα εἶδος αἰσθησιᾶς τῆς παγερῆς στάχτης τῆς ἡδονῆς».

Δὲ χρειάζεται πιδ πετυχημένη ἐρμηνεῖα γιὰ τὰ ποιήματα «Ἀὐτοκίνητο», ἓνας ἀγοραῖος ἔρωτας, «κορμιὰ μόνο». Γιὰ τὸ Φόγκ, μιὰ σκηνὴ σὲ μιὰ φτηνὴ ταβέρνα τοῦ Λοντρέζικου λιμανιοῦ, γιὰ τὸ «Σχόλια» μιὰ ἐρωτικὴ περιπέτεια μὲ μιὰ «κυρία» ἓνα «ἀνόητο» βράδι. Γιὰ τὸ «Δημοτικὸ» ἐρωτικὴ περιπέτεια μὲ μιὰ χωριατοπούλα. Γιὰ τὸ ποίημα «Σύντροφοι στὸν Ἄδη» δὲν ἔχω νὰ προσθέσω τίποτε ὕστερα ἀπὸ τὰ ὅσα ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς μᾶς ἔχει πει στὸ Γράμμα γιὰ τὴν Κίχλη, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους πού ὀνομάζει Ἑλλήνορες.

Ἄλλὰ στὰ ποιήματα πού ξεχωρίζουμε πρέπει νὰ σταθοῦμε λίγο.

Τὸ ποίημα «Εἰς μνήμην» ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ μέρη. Τὰ δυὸ πρῶτα τετράστιχα ἀναφέρονται στὴ μνήμη τῆς κοπέλλας πού πέθανε, τῆς Βάσως, Φρόσως ἢ Μπίλιως. Τὸ τελευταῖο δίστιχο εἶναι ἄσχετο μὲ τὰ τετράστιχα καὶ ἀναφέρεται σὲ φίλους πού χάθηκαν, ἴσως σ' αὐτοὺς πού μνημονεύονται στὸ Ε τοῦ Μυθιστορήματος:

*οἱ φίλοι μας
χαμένοι πίσω ἀπὸ τὸν ὠκεανὸ παντοτινά.*

Τὸ ποίημα «Ρίμα», μοιάζει σὰν ἐσωτερικὸς μονόλογος. Δὲν προσθέτει τίποτε τὸ ἰδιαίτερο. Ὁ τελευταῖος στίχος του σὲ παρένθεση:

(ἡ ζωὴ μας κάθε μέρα λιγοστεύει)

μᾶς πληροφορεῖ κάτι τὸ πολὺ γνωστὸ. Ἄλλὰ ἴσως σκόπιμα ὑπάρχει μιὰ δόση ἀφέλειας σ' αὐτὸ τὸ στίχο.

Τὸ ποίημα «Ἄρνηση» ἔχει τύχει αὐθεντικῆς ἐρμηνείας ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ.

Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ πού πήρανε τὴ ζωὴ τους, μὲ καρδιά, μὲ πνοή, μὲ πόθους καὶ πάθος, κι' ὕστερα λέγοντας ἓνα «λάθος» ἀλλάξανε ζωὴ;

Εἶναι, μᾶς λέγει ὁ ποιητὴς, οἱ ὑπομονετικοὶ ἄνθρωποι. Ἄνθρωποι συμπαθητικοί, μέσοι καὶ σπαταλημένοι, ὄχι ἀγαπητοὶ ἢ ἀξιοθαύμαστοι. Εἶναι αὐτοὶ πού δηλώνουμε στὴν καθημερινὴ ὁμιλία μας μὲ τὸ ἐπιφώνημα «ὁ κακομοῖρης». Ὡστόσο, τονίζει ὁ ποιητὴς, ἄς μὴν ξεχνοῦμε πὼς οἱ ἄκακοι αὐτοὶ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι εὐκολοί, εἶναι συχνὰ οἱ καλύτεροι φορεῖς τοῦ κακοῦ πού ἔχει ἄλλοῦ τὴν πηγὴ του. Κάποτε, ἐξακολουθεῖ, ἔχω συμπόνια γιὰ δαῦτον (τὸν καλόβολο ἄνθρωπο), ὅμως πιδ συχνὰ ἔχω μεγάλη ἀντιδικία γιὰ τὰ μαλακὰ πράγματα πού ἀντιπροσωπεύει καὶ πού νιώθουμε γύρω μας σὰν τὰ στεκάμενα νερά. (Ἐνα Γράμμα γιὰ τὴν Κίχλη).

Μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ καταλάβω μὲ αὐτὴ τὴν ἐρμηνευτικὴ βάση τὸ νόημα τοῦ ποιήματος.

Καὶ πρῶτα πρῶτα ὁ τίτλος: Ἄρνηση. Ποιός, σὲ ποῖον ἀρνεῖται; Καὶ τί ἀρνεῖται;

Ἐπειτα μέσα στοὺς στίχους τους κινουῦνται κάποιοι ἄνθρωποι, ἴσως ἓνας δλόκληρος λαός. Καὶ κινουῦνται κάτω ἀπὸ ἀντίξοες συνθήκες, σ' ἓναν τόπο κρυφὸ κι ἀπόμερο, ἄνυδρο ἢ μὲ νερὸ γλυφὸ. Μοχθοῦν, παλεύουν, κάτι πολεμοῦν νὰ στεριώσουν πάνω στὴν ἄμμο, ποὺ δὲ στεριώνει. Σχεδὸν θὰ λέγαμε πὼς συνωμοτοῦν. Γράφουν κάποιο ὄνομα ποὺ τὸ κρατοῦν μυστικὸ καὶ δὲν εἶναι ἄνθρωποι λιγόψυχοι. Παίρνουν τὴ ζωὴ μὲ καρδιά, μὲ πνοή, μὲ πόθος καὶ μὲ πάθος. Τέτοιοι ἄνθρωποι πὼς μπορεί νὰ εἶναι Ἑλλήνορες; Καὶ πὼς εἶναι δυνατὸ κάποτε λέγοντας ἓνα «λάθος» ν' ἀλλάξουνε ζωή;

Καὶ πὼς μπορεί ὁ ποιητὴς νὰ ἐννοεῖ κάτι τέτοιο, ὅταν ὁ ἴδιος σὲ πολλὰ σημεία τοῦ ἔργου του ὑποστηρίζει τὸ ἀντίθετο :

*Δὲν εἶναι μεγάλο πρῶγμα ν' ἀνεβῆς
μὰ εἶναι πολὺ δύσκολο ν' ἀλλάξης*

(Πλάζα Σὰν Νίκολο)

Οὔτε τὴ ζωὴ σου, οὔτε τὴ σκέψη σου μπορείς ν' ἀλλάξεις :

Δοκίμασε νὰ τὴν ἀλλάξεις, δὲν μπορείς

(Τελευταῖος Σταθμὸς)

Κι' ἄλλοῦ :

Μήπως ἄλλαξε κανεὶς ποτέ του;

(Ἀλληλεγγύη)

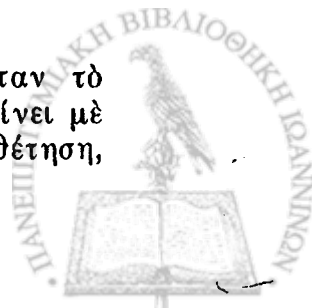
Πὼς, λοιπόν, ἐδῶ, οἱ ὑπομονετικοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι τὰ κατάφεραν, λέγοντας ἓνα «λάθος», ν' ἀλλάξουνε ζωή;

Νομίζουμε πὼς μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ μὴ συμφωνήσουμε μὲ τὸν ποιητὴ πάνω στὴν ἐρμηνεία ποὺ μᾶς δίνει.

Τὸ ποίημα αὐτὸ εἶναι, ὅπως καὶ τὰ τρία πρῶτα μικρὰ ποιήματα τῆς Σ τ ρ ο φ ῆ ς, μιὰ συνέχεια ἀπὸ τὸ «Μυθιστόρημα». Εἶναι ἡ θύμηση τῆς Ἰωνίας, εἶναι ἡ ἀνάμνηση τῆς ἀναμονῆς τῆς λευτεριάς, ποὺ τὴν ποθοῦσαν καὶ τὴν πίστευαν ἐπὶ αἰῶνες χιλιάδες ραγιαδες στὴ Μικρὴ Ἀσία. Εἶναι ἡ ἀνάμνηση τῆς γεύσης τῆς λευτεριάς, ποὺ τὴν εἶδαν νὰ γλυκοχαράζει ἐπὶ τέλους κι' ὕστερα νὰ σβήνει σὰν τὸ ἀδύναμο καὶ σκοτεινὸ φῶς μιᾶς χειμωνιάτικης μέρας. Εἶναι τὰ ἑκατομμύρια ψυχῶν τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς ποὺ ἀναγκάστηκαν θέλοντας καὶ μὴ σὲ ξένα χῶματα ν' ἀλλάξουνε ζωή.

Καὶ ὁ τίτλος : Ἄρνηση. Δὲν πρόκειται γιὰ ἓνα ὀποιοδήποτε συνηθισμένο «ὄχι». Ἡ ἄρνηση εἶναι μιὰ δύναμη ὑπερκόσμια, ἐξωανθρώπινη, ποὺ ἀρνεῖται τὴν πραγματοποίησιν σκοπῶν, ποὺ, κατὰ τὴ δική της κρίση καὶ τὴ δική της Δικαιοσύνη, ξεπερνοῦν τὰ μέτρα, τὴ δική της τάξη. Ἡ Ἄρνηση αὐτὴ εἶναι ἡ δύναμη ποὺ στάθηκε ἀντίθετη στὴν πορεία τοῦ Ἐθνους νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐθνικὴ του ἀποκατάστασιν, νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν ἐξόρμησίν του πρὸς τὰ ἰδεώδη του. Γιατὶ τὰ ἐθνικά μας ἰδεώδη δὲν ταυτιζόντουσαν μὲ τὰ ἰδεώδη τῆς Συμπαντικῆς ἰσορροπίας. Καὶ ἡ Φύση ποὺ δὲ γνωρίζει οἶκτο, δὲν ἔχει γιὰ ἰδανικὸ τὴ Δικαιοσύνη, ἀλλὰ τὴν ἰσορροπία.

Ἀφίσαμε τὸ ποίημα Ρ ο υ κ ἔ τ α, νὰ τὸ δοῦμε τελευταῖο. Γιατὶ εἶταν τὸ ποίημα ποὺ, στὴν Α' ἔκδοσιν, ἔκλεινε τὴ Σ τ ρ ο φ ῆ. Τώρα ἡ Συλλογὴ κλείνει μὲ τὸ «Δημοτικὸ τραγοῦδι». Νομίζω ὅμως πὼς σωστὴ εἶταν ἡ τοποθέτησιν,

σάν είδος φινάλε, τοῦ Ρουκέτα. Ἄλλὰ αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκανε ἴσως τὸν ποιητὴ νὰ ἀλλάξει τὴν τάξη. Γιατὶ ὁ κριτικὸς του, ὁ Καραντώνης, ἔγραψε: «Εἶναι ἀπλούστατα (τὸ Ρουκέτα) ἓνας ἑξακοντισμὸς φωτερῶν ἐκφράσεων καὶ μεταβλητῶν σχημάτων, στιχουργικὸ καθρέφτισμα τῆς ρουκέτας ποὺ ποικίλει τὴ μονοτονία τῶν νυκτερινῶν οὐρανῶν».

Τὸ βλέπει δηλ. ὁ κριτικὸς, σάν κάτι ἀνάλογο μὲ κείνο ποὺ γίνεται στὸ τέλος τῶν παραστάσεων τοῦ τσίρκου ἢ τῶν ἐμπορικῶν πανηγυριῶν, ἐντύπωση ἄδικη καὶ πολὺ μακρυσμένη ἀπὸ τὴ βαρύτητα τοῦ ποιήματος, παρ' ὅλη τὴ σαρκαστικὴ του ἐπιφάνεια. Δὲν εἶναι καθόλου ἑξακοντισμὸς φωτερῶν ἐκφράσεων, ἀλλὰ βαθυνόητων στοχασμῶν, ἀπὸ χρόνια καταπιεσμένων στὰ βάθη τῆς ψυχῆς:

Μὲ κλειστὰ τὰ μάτια, κουρασμένοι, φέρνουμε στὸ νοῦ χίλιες θύμισες.

*Κάτω ἀπὸ τὰ βλέφαρα
χίλιες ἀντένες
ψάχνουν ζαλισμένες
τὸν οὐρανό.*

Ἄνάμεσα σ' αὐτές, νά μιὰ:

*Κόκκινο γαρούφαλο
μοναχὸ στὴ γλάστρα.*

Αὐτὸ τὸ κόκκινο γαρούφαλο! Τί ἀνάμνηση:

*στὸ παραθύρι
μιὰ γλάστρα βασιλικὸ
μιὰ γλάστρα γαρούφαλα*

Κι' ἀκόμα:

*Θὰ μοῦ ἴφτανε στὴ γλάστρα μου
ἔστω κι' ἓνα ψεύτικο γαρούφαλο
ἓνα κόκκινο χαρτὶ σ' ἓνα τέλι*

(Hampstead)

Μὰ ἐπὶ τέλους

*Δὲν μπορῶ νὰ ζῶ
ὄλο μὲ παγόνια
μῆτε νὰ ταξιδεύω μερόνυχτα
μέσα στὰ μάτια τῆς γοργόνας.*

Δὲν μπορῶ νὰ ζῶ ὄλο μὲ συμβατικούς ἀνθρώπους ἢ μέσα σὲ μιὰ ψεύτικη συμβατικὴ κατάσταση. Ἄλλὰ μῆτε μὲ ἀνύπαρκτες μορφές ποὺ δὲ βρίσκονται παρὰ μόνον μέσα στὶς ἀναμνήσεις.

Ἡ ποίηση τοῦ Σεφέρη ἀρχίζει μὲ μιὰ φιλοσοφικὴ ἀρχή:

ὁ κόσμος εἶναι εὐκόλος

Καὶ τελειώνει μὲ μιὰν ἄλλη:

ὁ κόσμος εἶναι ἀπλός.

Ἄνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δυὸ ἄκρα, παρεμβάλλεται μιὰ μακρὰ καὶ πικρὴ ἐμπειρία.

«Ὁ κόσμος εἶταν εὐκόλος» δηλ. μᾶς φαινόταν εὐκόλος. Ἡ πείρα ὁμῶς μᾶς ἔμαθε ὅτι δὲν εἶναι. Ἀλλὰ ὅτι εἶναι ἀπλός. Γιατὶ ἡ Φύση ἔχει μιὰ εὐκόλη λύση ποὺ τὴν ἐφαρμόζει ἀδίστακτα γιὰ τὴ λύση κάθε δυσκολίας. Τὸ Θάνατο.

Ὁ Θάνατος γιὰ τὴ Φύση δὲν εἶναι ὅ,τι εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι ἀνεπανόρθωτη καταστροφή. Γιὰ τὴ Φύση εἶναι ἀφετηρία νέας δημιουργίας. Πάνω, λοιπόν, σ' αὐτὸ τὸ γεγονός, τὴ διαφορὰ τῆς θεώρησης, καμμιὰ συνεννόηση δὲν εἶναι νοητὴ, παρὰ μόνο σύγκρουση μὲ σίγουρο θύμα τὸν ἄνθρωπο, ἢ μᾶλλον τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση. Γιατὶ αὐτὴ, ἀκόμα καὶ πέρα ἀπὸ τὴ Φύση, εἶναι ἡ μόνη ποὺ παίρνει πλέρια γνώση τοῦ πράγματος. Καὶ θὰ εἶταν ἴσως ἡ Φύση, ἐκεῖνος ποὺ θὰ δοκίμαζε τὴν πρὸ βαθειὰ κατάπληξη, ἂν μπορούσε νὰ πάρει γνώση τοῦ τί σημαίνει θάνατος, θεώμενος ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη σκοπιὰ.

Αὐτὴ τὴν τραγωδία τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης μπροστὰ σ' ἓνα ἄτεγκτο φυσικὸ φαινόμενο ἔρχεται τώρα νὰ τραγουδήσει ὁ ποιητὴς, σὲ παραδοσιακοὺς στίχους καὶ λυρικὸ τόνο, στὴ Στέρνα.

V

Η ΣΤΕΡΝΑ (1932)

Ἡ Στέρνα εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα νεοελληνικὰ γραψίματα ὅπου τὰ ἐκφραστικὰ μέσα ἔχουν ὑποταχθῆ ἔντελῶς σὲ κείνο ποὺ ἐκφράζουν.

Z. Λορεντζᾶτος

Τὸ μὲτος ποὺ ἔχει προταχθεῖ στὸ ποίημα ὑποδηλώνει κάποια μετακίνηση ὕλικου ἀπὸ τὴ φυσικὴ του θέση. Μετακίνηση ἀνάλογη μὲ κείνη ποὺ ἔκαμε ὁ Δομίνικος Θεοτοκόπουλος μὲ τὸ Νοσοκομεῖο τοῦ Δὸν Χουὰν Ταβέρα στὸν πίνακα τῆς πόλης τοῦ Τολέδο.

Τί εἶδους μετακίνηση ἔχει ἐπιφέρει ὁ ποιητὴς καὶ ἂν ἔχει ἐπιφέρει στὸ ὕλικό του, δὲν εἶμαι σὲ θέση νὰ πῶ, μὰ καὶ κανένας ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς καὶ κριτικούς του, ποὺ καταπιάστηκαν τὴν ἐρμηνεία τῆς Στέρνας, δὲν τὸ ἐπεχείρησε. Μόνο ὁ Μαλάνος ποὺ τὸ μνημονεύει, σημειώνει πῶς ὁ ποιητὴς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μετατοπίζει αὐθαίρετα τὸ ὕλικό του καὶ νὰ τὸ μεταχειρίζεται μὲ τὴ λογικὴ τοῦ ἐνστίκτου του, ὅπως ἔκαμε ὁ Θεοτοκόπουλος, θέλοντας νὰ σκεπάσει τὴν πύλη τοῦ Βισάγκρα καὶ νὰ ἐπωφεληθῆ ἀπὸ τὸ θόλο τοῦ νοσοκομεῖου τοῦ Δὸν Χουὰν Ταβέρα ποὺ ἀνέβαινε μὲ τρόπο ποὺ ξεπερνοῦσε τὴν πόλη κλπ.

Καὶ ὁμῶς, γιὰ τὴν κατανόηση τῆς Στέρνας, θὰ εἶταν σημαντικὸ νὰ ξέρουμε τί μετακίνηση ἔχει γίνει. Ἀλλὰ γιὰ τὴν ὥρα, ἐκεῖνο ποὺ θέλω νὰ σημειώσω ἐδῶ, εἶναι τοῦτο. Ὅτι στὴν πρώτη ἐκδοσὴ τῆς Στροφῆς τὸ μὲτος αὐτὸ ἀπὸ τὸν Θεοτοκόπουλο, τὸ εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ ποιητὴς, στὸ Γ' Μῆρος τῆς Συλλογῆς, εἶταν δηλ. μὲτος τῶν μικρῶν ποιημάτων ποὺ εἶχαν τὸν ὑπότιτλο «Σύννεφα». Καὶ γεννιέται τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσο ἓνα τόσο σημαντικὸ μὲτος μπορεῖ νὰ χρησιμοποιεῖται μὲ εὐκολία ἐδῶ ἢ ἐκεῖ καὶ νὰ βρῖσκει σὲ κάθε περίσταση τὴ θέση του.

Ἡ παρατήρησή μας δὲ στερεῖται σημασίας, γιατί μᾶς πηγαίνει ἴσια στὴν ὑπόθεση, ὅτι αὐτὸ ποὺ παίρνουμε γιὰ μὲτος, δὲν εἶναι τέτοιο. Εἶναι ἀπλῶς μιὰ

είδοποίηση να αναζητήσουμε κάποιο άλλο μότο πού δὲ βρίσκεται στὴ θέση του καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ μετακινηθεῖ ἀπὸ ἄλλου γιὰ νὰ ρθεῖ νὰ προταγθεῖ στὴ «Στέρνα». Αὐτὴ ἡ ἀναζήτησις στὰ 1932 εἶταν, φυσικά, ἀδύνατη. Τώρα πού ἔχουμε μπροστά μας ὀλοκληρωμένο τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη, μπορούμε νὰ σταθοῦμε στὸ ποίημα «Κίχλη» καὶ νὰ ἀναρωτηθοῦμε τί σχέσή μπορεῖ νὰ ἔχουν τὰ λόγια τοῦ Σειληνοῦ στὸ Μίδα, μὲ τὸ ποίημα πού ἀκολουθεῖ:

*Δαίμονος ἐπιπόνου καὶ τύχης χαλεπῆς
ἐφήμερον σπέρμα, τὶ μὲ βιάζεσθε λέγειν
ἂ ὑμῖν ἄρειον μὴ γνῶναι;*

Ὁ ἀρχαῖος μῦθος διηγᾶται πὼς ὁ βασιλεὺς Μίδας κυνηγοῦσε πολλὴν ὥρα μέσα στὸ δάσος τὸ γέρο Σειληνό, τὸ σύντροφο τοῦ Διονύσου, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τὸν φάσει. Ὄταν τέλος κατάφερε νὰ τὸν πιάσει, ὁ Μίδας τὸν ρώτησε νὰ τοῦ πεῖ οἷδ' εἶταν γιὰ τὸν ἄνθρωπο τὸ ποῖδ' ποθητὸ καὶ πολὺτιμο πρᾶγμα.

Πειστωμένος ὁ δαίμονας στεκόταν βουβός, μὰ στὸ τέλος ὑποχωρῶντας στὴν ἐπιμονὴ τοῦ βασιλιᾶ, ξέσπασε σὲ γέλοια καὶ ἄφησε νὰ τοῦ ξεφύγουν τοῦτα τὰ λόγια:

«Ἐφήμερη φυλὴ, γέννημα τοῦ μόχθου καὶ τῆς ἄθλιας τύχης, γιατί μὲ βιάζεις νὰ σοῦ φανερώσω ἐκεῖνα πού εἶναι γιὰ σένα καλύτερο νὰ μὴν τὰ μάθεις; Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ ποθεῖς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, σοῦ εἶναι ἀδύνατο. Γιατί αὐτὸ εἶναι, τὸ νὰ μὴν γεννηθεῖς, νὰ μὴν ὑπάρχεις τώρα, νὰ εἶσαι ἀνύπαρκτος. Μὰ ἀφοῦ ὑπάρχεις ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ ποθεῖς περισσότερο εἶναι νὰ πεθάνεις τὸ γρηγορότερο».

Ὅσο τὸ μότο αὐτὸ εἶναι ἄσχετο μὲ τὸ ποίημα «Κίχλη», ἄλλο τόσο βρίσκεται σὲ ἀπόλυτη συμφωνία μὲ τὸ νόημα τῆς «Στέρνας». Μελέτη θανάτου, χαρακτηρίζει ὁ Μαλάνος τὴ «Στέρνα», ἐνῶ ὁ Λεβέκ «βουβὸ δοχεῖο πού ριζώνει στὴ γῆς, λὲς γιὰ νὰ συνάζει τῆς ζωῆς τὴν οὐσία». Βέβαια ἕνα τέτοιο δοχεῖο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὁ τάφος. Οἱ γνῶμες τοῦ Μαλάνου καὶ τοῦ Λεβέκ, πάνω σ' αὐτὸ συμπίπτουν. Δὲ θὰ εἶχαμε ἀντίθετη γνώμη, ἀλλὰ μὲ μιὰ παρατήρηση: ὁ τάφος αὐτὸς δὲ βρίσκεται μόνο μέσα στὴ γῆς. Βρίσκεται καὶ μέσα στὸν καθένα μας. Ἐμεῖς εἴμαστε ἡ Στέρνα, κάθε ἄνθρωπος κουβαλάει μέσα του κι' ἕναν τάφο.

«Πεθαίνουμε! Πεθαίνουν οἱ θεοὶ μας!»

φωνάζουν καθὼς διαβαίνουν τὰ «πλήθη τοῦ θανάτου». Ἄν γιὰ κάθε ἀνθρώπινο πλάσμα περιμένει ἕνας τάφος μέσα στὸ χῶμα, γιὰ τὸ θεὸ περιμένει ἕνας τάφος μέσα στὴν ψυχὴ μας. Ἐκεῖ θάβονται οἱ θεοὶ πού πεθαίνουν. Στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ πεθάνει πρῶτα ἕνας θεός.

Τὴ «Στέρνα» μπορούμε νὰ τὴ δοῦμε σὰν ἐνιαῖο αὐτοτελὲς ποίημα. Μποροῦμε ὁμῶς νὰ τὴ δοῦμε καὶ σὰν ἄθροισμα ποιημάτων, ἄθροισμα ὄχι ἀριθμητικὸ, ἀλλὰ ὀργανικὸ. Μποροῦμε δηλ. στὴ Στέρνα, νὰ ξεχωρίσουμε τέσσερα μερικὰ ποιήματα, στὰ ὁποῖα χάριν ἐρμηνείας δίνουμε ἰδιαιτέρους τίτλους.

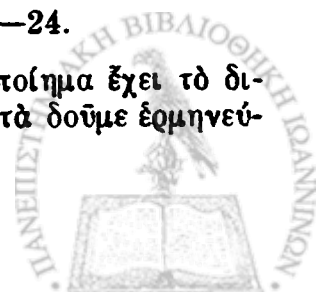
Τὸ πρῶτο, «Ἡ Στέρνα». Στροφές ἐννιά, 1—9.

Δεύτερο, «Νά ἔτανε». Στροφές ἑπτὰ, 10—16.

Τρίτο, «Ἰησοῦς». Στροφές τρεῖς, 17—19.

Τέταρτο, «Οἱ θεοὶ τῶν ἀνθρώπων». Στροφές πέντε, 20—24.

Μέσα σ' ἕνα γενικὸ νόημα, κάπως χαλαρό, κάθε μερικὸ ποίημα ἔχει τὸ δικό του νόημα. Τόσο τὸ γενικὸ, ὅσο καὶ τὰ μερικὰ νοήματα, θὰ τὰ δοῦμε ἐρμηνεύοντας τὴ «Στέρνα».

Α'.

Η Σ Τ Ε Ρ Ν Α

1

Ἐδῶ στὸ χῶμα ρίζωσε μιὰ στέρνα
μονιὰ κρυφοῦ νεροῦ ποδὸ θησανρίζει.
Πάνω στὴ σκεπὴ τῆς ἀντηχεῖ ὁ θόρυβος τῆς ζωῆς.
Τ' ἀστέρια δὲν καθρεφτίζονται ποτὲ στὰ νερά τῆς.
Κάθε μέρα τὴν πληθαίνει. Κάθε μέρα ἀνοικοκλεῖ.
Τίποτε δμως δὲν τὴ συγκινεῖ.

2

Ἄνοίγει ὁ πάνω κόσμος⁽¹⁾ σὰ ριπίδι
καὶ παίζει μὲ τὸ φύσημα τ' ἀνέμον
μ' ἓνα ρυθμὸ ποδὸ ξεψυχάει στὸ δελι
πτεροκοπάει ἀνέλπιδά καὶ σφύζει
στὸ σφύριγμα τοῦ πόνου τοῦ γραμμένου⁽²⁾.

3

Πάνω στὴ θολωτὴ σκεπὴ τῆς ἀνήλεης νύχτας
πατοῦν οἱ ἔνιες κι' οἱ χαρὲς διαβαίνουν
μὲ τὸ γοργὸ κροτάλισμα τῆς μοίρας·
πρόσωπα ἀνάβουν, λάμπουν μιὰ στιγμή
καὶ σβήνουνται σ' ἓνα σκοτάδι ἐβένου⁽³⁾.

4

Μορφὲς ποδὸ φεύγουν. Ὅρμαθοὶ τὰ μάτια
κυλοῦν βαλμένα σ' ἓνα αὐλάκι πίκρα⁽⁴⁾
καὶ τῆς μεγάλῃς μέρας (τοῦ θανάτου) τὰ σημάδια
τὶς παίρνουν καὶ τὶς φέρνουν πιδὸ σιμὰ
στὴ μαύρη γῆς ποδὸ δὲ γυρεύει λύτρα⁽⁵⁾.

5

Στὸ χῶμα γέρνει τὸ κορμὶ τοῦ ἀνθρώπου

1. Ἄρα ἡ στέρνα εἶναι ὁ «κάτω κόσμος».

2. Τοῦ γραμμένου ἀπὸ τὴ μοίρα, ἀπὸ τὶς Ἑρινύες. Κατὰ τὸν Σ. οἱ Ἑρινύες «σφυρίζουν», ἢ κραυγὴ τους εἶναι σφύριγμα. Βλ. καὶ τὸ ποίημα Μ υ κ ῆ ν ε ς : «τὸ βράδι ἐκεῖνο τοῦ γυρισμοῦ / ποῦ ἄρχισαν νὰ σφυρίζουν οἱ Σεμνές». Καὶ ἀκόμα καὶ στὸ ποίημα Σ ἄ β α τ ο (Σημειώσεις γιὰ μιὰ «Ἑβδομάδα») τὸ στίχο : «πρόσεξε μὴν τ' ἀνοίξεις προτοῦ σφυρίζουν οἱ Εὐμενίδες».

3. Καὶ ὁ Καξαντζάκης «εἶχε βαθειὰ τὴ συνείδηση πὼς ἡ Ἱστορία καταγράφει τελικῶς ἐλάχιστα ὀνόματα. Χιλιάδες φωνὲς ἀνθρώπων σβήνουν προτοῦ ἀκουστοῦν ἀπὸ τὶς ἐρχόμενες γενεές». (Π. Πρεβελάκη «Ὁ ποιητὴς καὶ τὸ ποίημα τῆς Ὀδύσειας» σ. 52. ΑΘ. 1958).

4. Ὁ ποιητὴς, μὲ μιὰ ρεαλιστικὴ ὀμότητα, λέγει ὅτι κυλοῦν ὀρμαθοὶ τὰ μάτια μέσα σ' ἓνα αὐλάκι πίκρα, ἀντὶ νὰ πεί ὅτι τὰ πικρὰ δάκρυα σχηματίζουν αὐλάκι, κατὰ τὴ συνηθισμένη ἐκφραση.

5. Ἡ γῆς δὲ γυρεύει λύτρα, γιὰτὶ δὲν ἀποδίδει τοὺς νεκρούς.

για ν' απομείνει ἡ διψασμένη ἀγάπη ⁽⁶⁾
μαρμαρωμένο στ' ἄγγιγμα τοῦ χρόνου
τὸ ἄγαλμα ⁽⁷⁾ πέφτει γυμνὸ στὸν ἀδρὸ
κόρφο τῆς γῆς πὺ τὸ γλυκαίνει ἀγάλι - ἀγάλι ⁽⁷⁾.

6

Δάκρυα γυρεύει ἡ δίψα τῆς ἀγάπης ⁽⁶⁾
τὰ τριαντάφυλλα σκύβουν—ἡ ψυχὴ μας
στὰ φύλλα ἀκούγεται ὁ παλμὸς τῆς πλάσης
τὸ ἀπόβραδο (τῆς ζωῆς) σιμώνει σὰ διαβάτης
ὕστερα ἢ νύχτα (ὁ θάνατος) κι' ὕστερα τὸ μνήμα.

7

Μὰ ἐδῶ στὸ χῶμα ρίζωσε μιὰ στέρνα,
κροφή μονιά, ζεστή, πὺ θησανρίζει
κάθε κορμιοῦ τὸ βόγγο ⁽⁸⁾ στὸν ἀγέρα,
τῆ μάχη μὲ τῆ νύχτα μὲ τῆ μέρα
πληθαίνει ὁ κόσμος, πάει, δὲν τὴν ἀγγίζει ⁽⁹⁾.

8

Περνοῦνε οἱ ὄρες ἡλιοι καὶ φεγγάρια ⁽¹⁰⁾
μὰ τὸ νερὸ ἔχει δέσει σὰν καθρέφτης ⁽¹¹⁾
ἢ ἀπαντοχὴ μὲ τὰ ὀρθάνοιχτα μάτια
ὅταν βυθίσουν ὅλα τὰ πανιά
στὴν ἄκρη τοῦ πελάγου πὺ τῆ θρέφει ⁽¹²⁾.

6. Ὁ ποιητὴς βλέπει τὴν ἀγάπη σὰν κάτι αὐτοτελὲς καὶ αὐθύπαρκτο. Ὄταν τὸ κορμὶ τοῦ ἀνθρώπου πεθάνει, ἀπομένει ἡ ἀγάπη δίχως φορέα. Καὶ ἄλλου ἐκφράζει τὴν ἰδιασκέψη. «Μιᾶς ἀγάπης μὲ ἀκατέλυτο ρυθμὸ» πὺ «γεννήθηκε ὅταν γεννηθήκαμε καὶ σὰν πεθαίνουμε ἂν πεθαίνει, δὲν τὸ ξέρομε οὔτε μεῖς, οὔτε ἄλλος κανεῖς». (Πάνω σ' ἓνα ξένο στίχο).

7. Ἄγαλμα εἶναι τὸ ἄψυχο σῶμα. Τὸ κορμὶ πὺ τὸ ἄγγιξε ὁ θάνατος πέφτει ψυχρὸ κι' ἀλύγιστο σὰ μαρμαρίνο ἄγαλμα στὴ γῆς. Μὰ ἡ γῆς τὸ γλυκαίνει, τὸ καταλύει σιγὰ σιγὰ. Εὐφημισμός.

8. Ἡ στροφή αὐτὴ μᾶς ξοφνιαίνει. Ἐνῶ μέχρι τώρα βλέπαμε τὴ στέρνα σὰν δοχεῖο ψυχρὸ καὶ ἀδιάφορο στὰ ζητήματα τοῦ κόσμου, ἐδῶ τώρα μᾶς παρουσιάζεται «ζεστή» πὺ θησανρίζει ὄχι ἀπλῶς ἄψυχα κουφάρια, ἀλλὰ καὶ κάθε κορμιοῦ τὸ βόγγο πὺ πλαγιέται στὸν ἀγέρα, κάθε κορμιοῦ πὺ δίνει τὴ μάχη τῆς ζωῆς νύχτα μέρα.

9. Στὸν πέμπτο στίχο τῆς πρώτης στροφῆς, ὁ ποιητὴς λέγει «Κάθ' ἓ μέρη πληθαίνει, ἀνοίγο κλει, δὲν τὴν ἀγγίζει». Καὶ ἐρμηνεύσαμε, ἡ στέρνα πληθαίνει (σὲ προϊόντα τοῦ θανάτου) ἀνοίγοντας νὰ τὰ δεχτεῖ καὶ κλείνοντάς τα μέσα της. Κι' αὐτὸ τὸ ἔργο, τὴν ἀφίνει ἀσυγκίνητη. Ἐδῶ ὅμως φαίνεται πὺς ἐκεῖνος πὺ πληθαίνει εἶναι ὁ κόσμος, πὺ περνάει ἀσυγκίνητος μπροστὰ στὸ μακάβριο ἔργο πὺ συντελεῖται γύρω του. Κι' ἀλήθεια, ὁ ἀνθρώπος δὲ φοβάται τὸ θάνατο, ἀλλὰ τὸ δικό του θάνατο. Δὲ συγκινεῖται ἀπὸ τὸν πόνο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ δικό του πόνο. Μπροστὰ, λοιπόν, στὸ θάνατο καὶ στὸν πόνο, ὁ κόσμος περνάει ἀσυγκίνητος. Ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει νὰ διαγράφεται τί εἶναι ἡ στέρνα. Ἀναμφίβολα εἶναι ἓνας τάφος. Ἀλλὰ ὄχι ἡ ἔννοια τοῦ τάφου, ὄχι τὸ σύμβολο τοῦ θανάτου, ἀλλὰ ἓνας τάφος πὺ ρίζωσε μέσα μας. Καθένας εἶναι ἓνας τάφος, καθένας κουβαλάει μέσα του τὸ δικό του νεκρὸ καὶ τὸν πόνο του γιὰ τὸν δικό του θάνατο. Ἄς λέγει, ὁ ποιητὴς, «ἐδῶ στὸ χῶμα». Μὴν ξεχνοῦμε πὺς καὶ τὸ ἀνθρώπινο κορμὶ χῶμα εἶναι.

10. Περνᾶ ὁ χρόνος.

11. Ὁ στίχος αὐτὸς ἔχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις καὶ διαφορετικὲς ἐρμηνεῖες. Ὁ Μαλάνος θέτει πολλὰ ἐρωτήματα, ἀλλὰ δηλώνει ἀδυναμία νὰ διατυπώσει ἐρμηνεῖα: «δὲ θέλω, λέγει, νὰ παρερμηνεύω ἐπ' ἀπειρον κάτι πὺ ἐπὶ τέλος οὐ τόσο μονάχα φῶς τὸ εἶδε ἢ τὸ θέλησε ὁ ποιητὴς». Ὁ Λορεντζάτος, συσχετίζοντας τὴ στροφή μὲ τὴν ἀγάπη πὺ «οὐδέποτε ἐκπίπτει», ἐρμηνεύει τὴ στροφή μὲ τὸ στίχο τοῦ Παλαμά: «Ὁ

9

Μόνη καὶ στὴν καρδιά της τόσο πλῆθος
μόνη, καὶ στὴν καρδιά της τόσοσ μόχθος
καὶ τόσοσ πόνος, στάλα - στάλα μόνοσ,
τὰ δλίχνα ρίχνοντασ μακριὰ στὸν κόσμο
ποὺ ζεῖ μ' ἓνα κυμάτισμα πικρὸ (13)

Β'.

Αὐτὸ τὸ πικρὸ κυμάτισμα θὰ τραγουδήσει τώρα ὁ ποιητὴσ στὸ Β' ποίημα,
στροφὲσ 10 ἕωσ 16 μὲ τὸ πνεῦμα: νὰ 'τανε νὰ μὴν ὑπῆρχε ὁ θάνατοσ.

Νὰ 'τανε

10

Σὰν ἀνοιξε τὸ κύμα (14) ἀπὸ τὴν ἀγκάλη
νὰ 'τανε στὴν ἀγκάλη νὰ τελειώσει
νὰ 'τανε τὴν ἀγάπη στ' ἀκρογιαλί
πρὶν σπάσει τὴ γραμμὴ του νὰ μᾶσ δώσει
τὸ κύμα ὡσ ἔμεινε στὴν ἄμμο ἀφρόσ.

11

Νὰ 'τανε, μιὰ ζεστασιά, σὰν ἡμερη προβιά
ἀπλωμένη, ὡσὰν τὸ κοιμισμένο ἀγρίμι, ποὺ ξέφυγε
τὸν κίντυνο καὶ ἤσυχα κοιμᾶται
στὸ περιβόλι ὅπου σταλάζει ἀσῆμι (15)
κι' ὅπου ἔκρουσε τὸν ὕπνο νὰ ζητήσει (16)

Σεφέρης δὲν ἔπαψε ποτὲ νὰ στηλώνει ἀνοιχτὰ πάντα κι' ἀγρυπνα τὰ μάτια
τῆσ ψυχῆσ του σ' αὐτὴ τὴν ἀγάπη.

Θεωρεῖ, δηλ. ὁ Λ., φιλικὸ αὐτὸ τὸ δέσιμο τοῦ νεροῦ σὲ καθρέφτη, φτάνει ὁ ἀν-
θρώποσ νὰ κάμει τὸ ἀποφασιστικὸ βῆμα—τὸν καταποντισμὸ μέσα στὴν ὑπέρτατη χαρὰ,
τὸ βάπτισμα στὴν μετοφυσικὴ πραγματικότητα. Ἀντίθετα, ὁ Θ. Φραγκόπουλοσ «τὸ νερὸ,
τὸ ἀγαπητὸ νερὸ» ποὺ ἔχει δέσει κλπ. τὸ βλέπει σὰν ξένο σῶμα, ἐχθρικό, ποὺ σὰν πάγοσ
ἀποκρυστάλλωσε τὴ διαύγειά του σὲ πυκνὸ, ἀδιαπέραστο περιβλήμα ἑνὸσ φλοιοῦ, ποὺ δὲν
περικλείει τίποτε πιά μέσα του».

Νομίζουμε πὼσ τὰ πράγματα εἶναι περισσότερο ἀπλά, ἀπὸ ὅσα τὰ θέλουν οἱ ἔρμη-
νεῖτεσ αὐτέσ καὶ πὼσ τὸ πεντάστιχο εἶναι ὀρθοκτὰ σαφέσ γιὰ νὰ μὴ χρειάζεται καμμιά ἔρμη-
νεία. Ὁ ποιητὴσ μᾶσ λέγει ὅτι ἐνῶ ὁ χρόνοσ κυλᾶ ἀσταμάτητα, ἀντίθετα, τὸ νερὸ μένει
στάσιμο καὶ ἀμετάβλητο.

Στὴν κίνηση ποὺ ἐκφράζει ὁ πρῶτοσ στίχοσ ἀντιτάσσεται ἡ εἰκόνα τῆσ ἀκινήσιασ
τοῦ δεύτερου. Μὲ ἄλλα λόγια στὴν κίνηση τῆσ ζωῆσ ἀντίθετη ἔρχεται ἡ ἀκινήσια τοῦ
θανάτου. Οἱ ἐπόμενοι τρεῖσ στίχοι, δὲν εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴν ἔρμηνεία τοῦ
δεύτερου στίχου: μπροστὰ σὸ ἀμετακίνητο φαινόμενο τοῦ θανάτου, ἡ ἀπαντοχὴ μᾶσ ἐ-
τοσάκισα παρακολουθῶντασ τὸν καταποντισμὸ τοῦ σκάφουσ τῆσ Ζωῆσ, ἴσαμε ποὺ νὰ ἐξ-
αφανισθεῖ καὶ τὸ τελευταῖο ἄρμενο στὴν ἄκρη τοῦ πελάγου—θανάτου, ποὺ τροφοδοτεῖ τὴ
στέρνα μὲ ναυάγια. Ἔτοι τὸ νόημα τῆσ ἔννατησ στροφῆσ ἔρχεται μόνο του, ἀβίαστα.

13. Μὰ ὅσο κι' ἂν ὁ ἀνθρώποσ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ θάνατο σὰν φαινόμενο, κι' ὅσο
κι' ἂν δὲ συγκινεῖται ἀπὸ τὸν ξένο πόνο, δὲν παύει νὰ ζεῖ μ' ἓνα κυμάτισμα πικρὸ, μπρο-
στὰ στὴ σκέψη ὅτι ὑπάρχει καὶ θάνατοσ.

14. Τὸ κύμα τῆσ ζωῆσ ἢ τῆσ ἀγάπησ.

15. Ἄγνωστο τί συμβολίζει ἐδῶ ὁ ποιητὴσ.

16. Ἄν καὶ τὸ νόημα τῆσ στροφῆσ εἶναι καθαρὸ καὶ εὐκολονόητο, ὅμωσ ἡ στρωτὴ
διάταξη τῶν λέξεων, ὅσπε νὰ ἀποκατασταθεῖ τὸ νόημα στὴν ὀρθὴ συντακτικὴ του δια-
τύπωση, παρουσιάζει δυσκολία.

(νὰ βρεῖ κι' ἡ ἀναστατωμένη ἡ ψυχὴ μας)

12

Καὶ μιὰ βαθεῖα κραυγὴ ποὺ ἓνα κορμὶ κρυφὸ
βγάζει μέσα ἀπὸ τὸ σπῆλαιο τοῦ θανάτου
νὰ 'τανε, σὰν τὸ νερὸ τὸ ζωηρὸ μέσα στ' ἀλλάκι
ποὺ λάμπει στὸ χορτάρι μοναχὸ καὶ μιλεῖ στὶς
μαῦρες ρίζες καὶ νὰ μᾶς πεῖ:

13

—ὦ! πὶὸ κοντὰ στὴ ρίζα τῆς ζωῆς μας
ἀπὸ τὴ σκέψη μας κι' ἀπὸ τὴν ἔνια!
ὦ πὶὸ κοντὰ (στὴ ρίζα τῆς ζωῆς μας) ἀπὸ τὸν σκληρὸ
ἀδερφὸ μας, ποὺ μᾶς κοιτάει ἀπὸ τὸν τάφο
κι' ἀπὸ τὴ λόγχη ἀκόμα στὸ πλευρὸ μας.

14

—ὦ! Νὰ 'τανε, ν' ἀπαλύνει ξάφνω στὴν ἀφῆ μας
τὸ δέρμα τῆς σιωπῆς ποὺ μᾶς στενεύει!
νὰ λησμονήσουμε, θεοί, τὸ κρίμα,
ποὺ ὄλο πληθαίνει καὶ ὄλο μᾶς βαρύνει,
τὸ κρίμα τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀχορταγιᾶς! (17)

15

Νὰ 'τανε, μαζεύοντας τὸν πόνο τῆς πληγῆς μας
νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸν πόνο τῆς πληγῆς μας
μαζεύοντας τὴν πίκρα τοῦ κορμοῦ μας
νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴν πίκρα τοῦ κορμοῦ μας
ρόδα ν' ἀνθίσουν στὸ αἷμα τῆς πληγῆς μας.

16

Νὰ 'τανε νὰ ξαναγίνουν ὄλα ὅπως εἶταν πρῶτα
στὰ δάχτυλα, στὰ μάτια καὶ στὰ χεῖλια (18)
ν' ἀφήσουμε τὴ γερασμένη ἀρρώστεια,
πουκάμισο ποὺ ἀφήσανε τὰ φῖδια,
κίτρινο μὲς στὰ πράσινα τριφύλλια.

Γ'.

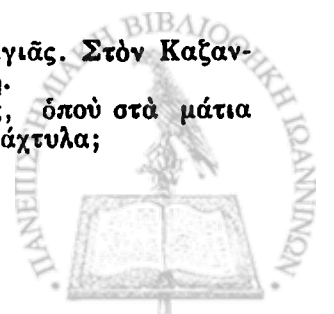
Ἰησοῦς

17

Μεγάλῃ ἀγάπῃ κι' ἀχραντῇ, γαλήνῃ.
Μέσα στὴ ζωντανῇ θέρμῃ ἓνα βράδι
λόγισες ταπεινά, γυμνῇ καμπύλῃ

17. Ἡ πείνα, ἐδῶ, εἶναι τὸ ἀνικανοποίητο αἶσθημα τῆς ἀχορταγιᾶς. Στὸν Καζαν-
τζάκη ἡ Πείνα εἶναι κι' αὐτὴ θεός: ὁ καημὸς γιὰ κοινωνικὴ δικαιοσύνη.

18. Νὰ ξαναγίνουν ὅπως στὸν καιρὸ τῆς ἀπονήρευτης ἀγνωσίας, ὅπου στὰ μάτια
φαινόταν ἡ εὐλικρίνεια, στὰ χεῖλια δὲν ὑπῆρχε τὸ ψέμμα, — ἀλλὰ στὰ δάχτυλα;

λευκή φτερούγα πάνω απ' τὸ κοπάδι (τῶν ἀνθρώπων)
σὰν ἀπαλὴ στὸν κρόταφο παλάμη.

18

Τὸ πέλαγο ποὺ σ' ἔφερε σὲ πῆρε
πέρα στὶς λεμονιές τις ἀνθισμένες
τώρα ποὺ γλυκοξύπνησαν οἱ μοῖρες
χίλιες μορφές μὲ τρεῖς ἀπλές ρυτίδες
στὸν ἐπιτάφειο συνοδεία βαλμένες.

19

Σέρνουνε τὰ μοιρολόγια οἱ μυροφόρες
ν' ἀκολουθήσει ἡ ἐλπίδα τῶν ἀνθρώπων
ποὺ φαίνεται στὰ μάτια τους σφηνωμένη
καὶ καρτεροῦν ἀπὸ τὸ χῶμα τὸ τυφλό,
ποὺ ἰδρώνει μὲ τῆς ἀνοιξης τὸν κόπο,
μιὰν Ἀνάσταση.

Οἱ θεοὶ τῶν ἀνθρώπων

20

Φλόγες τοῦ πέρα κόσμου, πυροφάνια
πάνω στὴν ἀνοιξη ποὺ σήμερα ἀναβλύζει,
ἴσκιοι θλιμμένοι στὰ νεκρὰ στεφάνια (19)
βήματα...βήματα...ἢ νεκρώσιμη καμπάνα
συνοδεύει τὴν ἀλυσίδα τῶν θλιμμένων.

21

(Καὶ τὰ πλήθη τῆς νεκρώσιμης ἀκολουθίας φωνάζουν)

Πεθαίνουμε! Πεθαίνουν οἱ θεοὶ μας!.. (20)
Τὰ μάρμαρα (τῶν τάφων) τὸ ξέρουν (21) ποὺ
κοιτάζουν μὲ κρῦο βλέμμα πάνω στὸ θύμα
ξένα κι' ἀδιάφορα, καθὼς περνοῦν, ὅμοια μὲ
συντρίμματα, τὰ πλήθη τοῦ θανάτου.

22

Πέντε στίχοι ἀποσιωπητικὰ ὑποδηλώνουν τὰ πλήθη
τοῦ θανάτου ποὺ τὸ πέρασμά τους διαρκεῖ αἰῶνες.

23

Περάσανε μακριά, μὲ τὸν καημὸ τους, ζεστό
κοντὰ στὰ ἀγιοκέρια, ποὺ τὰ κρατοῦνε χαμηλὰ
καὶ ποὺ γράφανε στὸ σκυφτὸ μέτωπό τους

19. Γιατί ἡ Ἀνοιξη συμπίπτει μὲ τὸ Πάσχα καὶ τὴν Ἀνάσταση.

20. Ἐμεῖς προκίσαμε τοὺς θεοὺς μας μὲ τὴν ἀθανασία, γιὰ νὰ μᾶς δώσουν ἀθανασία, καὶ αὐτοὶ πεθαίνουν!

21. Οἱ ταφόπετρες τὸ ξέρουν πὼς κι' οἱ θεοὶ μας κι' ἐμεῖς εἴμαστε θνητοὶ καὶ δεῖ θὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὸ θάνατο ὅ,τι κι' ἂν κάνουμε.

για μιὰ ζωὴ πασίχαρη... Πότε;
 "Όταν σβηστοῦν τὰ μάγια καὶ τὰστέρια.

24

Μὰ ἡ νύχτα δὲν πιστεύει στὴν αὐγὴ
 κι' ἡ ἀγάπη ζεῖ τὸ θάνατο νὰ ὑφαίνει.
 "Ἐτσι, δὲν ἀπομένει στὴν πολιτεία τὴ φλογισμένη
 παρὰ μιὰ στέρνα, ποὺ σὰν τὴν ἐλεύθερη ψυχὴ,
 διδάσκει τὴ Σιγή.

Αὐτὸ εἶναι ἡ Στέρνα. Συγκεφαλαιώνοντας, μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ στέρνα εἶναι σὲ στενὰ καὶ βραχυχρόνια μέτρα ἕνας ἀπλὸς τάφος. Ἄλλὰ σὲ ἐπέκταση, εἶναι ἕνας τάφος ζωντανός, ποὺ ὑπάρχει παντοῦ, ὑπάρχει μέσα μας. Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμαστε ἡ στέρνα. Μέσα σ' αὐτὴ κατασταλάζει ὁ πόνος μας καὶ ἐκεῖ μέσα ἐδρεύει ὁ φόβος μας γιὰ τὴ μοναξιά, ὁ φόβος τοῦ θανάτου ποὺ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι καλλιεργοῦμε.

Ἡ ἔλλειψη ἀγάπης μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὶς ρίζες τῆς ζωῆς μας. Γιατὶ στὶς ρίζες τῆς ζωῆς μας ὑπάρχει ἡ ἀγάπη. Στὴν ἀγάπη ἔχει θεμελιωθεῖ τὸ ψυχικό μας εἶναι.

Μιὰ βαθεῖα κραυγὴ ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ σπῆλαιο τοῦ θανάτου, ἀπὸ τὴ σπῆλαιο τοῦ ἑαυτοῦ μας, μᾶς φωνάζει: ἀγάπη.

Ἡ ἀγάπη καὶ μόνο ἡ ἀγάπη θ' ἀπαλύνει στὴ ζωὴ μας τὸ δέσμα τῆς σιωπῆς ποὺ μᾶς στενεύει. Τῆς σιωπῆς ποὺ γεννᾷ ὁ ἐγωϊσμός. Ὁ ἐγωϊσμός ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴ γνώση, ἀπὸ τὴ δύναμη ποὺ φέρνει ἡ γνώση. Νὰ γιατί ἡ γνώση εἶναι «κρίμα», ἀμάρτημα.

Περιχαρακωμένοι μέσα στὴν ἀγωνιστικὰ σιωπὴ μας, δημιουργοῦμε τὴ μὴ νόση καὶ ἀπλώνουμε γύρω μας τὴν ἐρημία. Σὰ δέσμα ἐφαπτόμενο στὴν ψυχὴ μας ἡ σιωπὴ μᾶς στενεύει. Ἐνάντια σ' αὐτὸ τὸ κρίμα, ἕνα ὄπλο μπορούμε ν' ἀντιτάξουμε, τὴν ἀγάπη.

Καὶ ποῖος κήρυξε μὲ περισσότερη θέρμη καὶ μεγαλύτερη αὐτοθυσία τὴν ἀγάπη πάνω στὴ Γῆ; Μόνο ἕνας. Ὁ Ἰησοῦς. Αὐτὸς εἶναι ἡ μεγάλη κι' ἄχραντη ἀγάπη, ποὺ φέρνει τὴ γαλήνη. Αὐτός, μέσα στὴ ζωντανὴ θέρμη, ἕνα βράδι, λύγισε ταπεινά, γιὰ νὰ διδάξει τὴν ἀγάπη. Αὐτὸς στάθηκε μὲ ἀγάπη σὰν ἄσπρη φτερούγα πάνω ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο κοπάδι.

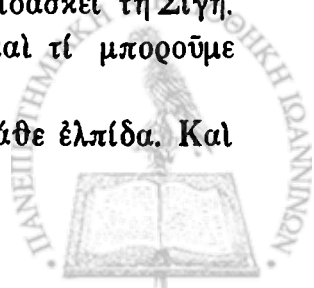
Μὰ ὁ ἄνθρωπος δὲν μπόρεσε νὰ ὑψωθεῖ ἴσαμε κεῖ ποὺ θέλησε Αὐτὸς νὰ τὸν ἀνεβάσει. Ἐζήτησε μιὰν ὑλικὴ ἀθανασία καὶ μιὰ ὑλικὴ νεκρανάσταση. Τοὺς θεοὺς του ὁ ἄνθρωπος, τοὺς θέλει στὸ δικό του ἀνάστημα. Ἐτσι, οὔτε αὐτὸς θεός, οὔτε οἱ θεοὶ τοῦ ἀθανάτου.

Σ' αὐτὴ τὴν πλάνη παραμένει ὁ ἄνθρωπος αἰῶνες κι' αἰῶνες, περιμένοντας μιὰ πασίχαρη ζωὴ, «ὅταν σβηστοῦν τὰ μάγια καὶ τ' ἀστέρια».

Κάτω ἀπὸ τέτοιες προϋποθέσεις, ἡ νύχτα θὰ εἶναι ἀτελειώτη. Ἡ αὐγὴ δὲν πρόκειται νὰ ρθῆ ποτέ. Καὶ ἡ ἀγάπη θὰ ὑπάρχει γιὰ νὰ ὑφαίνει τὸ θάνατο. Τὸ ἔμβιο ὄν μόλις γεννηθῆ βαδίζει πρὸς τὸ θάνατο. Ὁ θάνατος ἀρχίζει εὐθὺς μόλις ὑπάρχει ζωὴ. Ἐτσι μέσα στὴ φλογισμένη μας φαντασία τὸ μόνο θετικὸ καὶ βέβαιο μένει ὁ τάφος. Καὶ ὁ τάφος, σὰν τὴν ἐλεύθερη ψυχὴ, διδάσκει τὴ Σιγή.

Ἄλλὰ, ρωτοῦμε, πότε ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ εἶναι ἐλεύθερη καὶ τί μπορούμε νὰ διδαχτοῦμε ἀπὸ τὴ σιγή;

Λεύτερη, λέγει ὁ Καζαντζάκης, εἶναι ἡ ψυχὴ, ποὺ ἔχασε κάθε ἐλπίδα. Καὶ

ERNEST HEMINGWAY

Στὴν προκυμαία τῆς Σμύρνης

Μετάφρασις : ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ

Ἐκεῖνο ποῦ ξένιζε τὴν ὑπόθεσι ἦταν, εἶπε, τὸ πὼς οὐρλιαζαν κάθε βράδυ τὰ μεσάνυχτα. Δὲν ξέρω γιατί οὐρλιαζαν αὐτὴ τὴν ὥρα. Βρισκόμασταν στὸ λιμάνι καὶ αὐτοὶ ἦταν ὄλοι στὴν ἀποβάθρα καὶ τὰ μεσάνυχτα ἄρχιζαν νὰ οὐρλιάζουν. Στρέψαμε τὸν προβολέα κατὰ πάνω τους γιὰ νὰ τοὺς ἡσυχάσωμε. Αὐτὸ πάντοτε ἔκανε τὸ θαῦμα του. Εἶχαμε στρέψει τὸν προβολέα κατὰ πάνω τους δυὸ ἢ τρεῖς φορές καὶ τὸ σταματοῦσαν. Μιά φορά ἤμουν ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικὸς στὴν ἀποβάθρα, ὅταν ἕνας Τούρκος ἀξιωματικὸς παρουσιάστηκε σὲ μένα μὲ μιὰ τρομερὴ λύσσα, γιατί ἕνας ἀπὸ τοὺς ναυτεῖς μας τὸν εἶχε ἐξυβρίσει κατὰ τὸν χειρότερο τρόπο. Ἔτσι τοῦ εἶπα, ὅτι τὸν φιλαράκο θὰ τὸν στέλναμε πάνω στὸ πλοῖο καὶ θὰ τὸν τιμωρούσαμε μὲ τὴν αὐστηρότερη ποινὴ. Τοῦ ζήτησα

νὰ μοῦ τὸν δείξει. Μοῦ ἔδειξε ἕνα συνάδελφο τοῦ πυροβολικοῦ, τὸν πιὸ ἄκακο ἄνθρωπο. Εἶπε ὅτι αὐτὸς ἦταν ποῦ τὸν εἶχε ἐξυβρίσει πάρα πολὺ προσβλητικὰ καὶ μάλιστα ἐπανειλημμένως· μιλῶντας μέσῳ διερμηνέως. Δὲν μποροῦσα νὰ φαντασθῶ πὼς ὁ συνάδελφος τοῦ πυροβολικοῦ ἤξερε ἀρκετὰ Τούρκικα ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ βρίζει. Τὸν φώναξα νὰ πλησιάσει καὶ τοῦ εἶπα : «Καὶ μόνο γιὰ τὴν περίπτωσι ποῦ ἔχεις μιλήσει σ' ὁποιοδῆποτε Τούρκο ἀξιωματικόν».

«Δὲν ἔχω μιλήσει σὲ κανέναν ἀπ' αὐτοῦς, κύριε».

«Εἶμαι βέβαιος γι' αὐτό», εἶπα, «ἀλλὰ θὰ ἔκανες καλύτερα νὰ ἀνεβῆς στὸ πλοῖο καὶ νὰ μὴ ξανακατέβης στὴν ξηρὰ γιὰ σήμερα».

Ἐπειτα εἶπα στὸν Τούρκο ὅτι ὁ ἄντρας θὰ ἀπεστέλλετο πάνω στὸ πλοῖο

λευθεριά, θὰ πεῖ, «νὰ μάχεσαι στὴ γῆς χωρὶς ἐλπίδα». (Ὀδ. Φ. 1351).

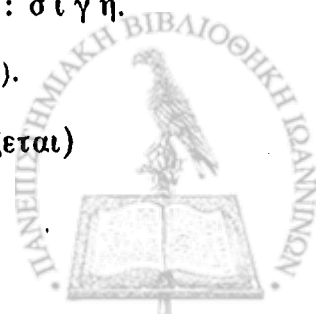
Ἔσο γιὰ τὴ σιγή, αὐτὴ εἶναι «ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τῆς ἄσκησις».

«Καθένας ἀφοῦ τελέψῃ τὴ θητεία του σὲ ὄλους τοὺς ἄθλους, φτάνει πιά στὴν ἀνώτατη κορυφή, τῆς ἀπροσπάθειας (...). Δὲ ρωτᾷται πιά, δὲν ἀγωνίζεται, δὲ χωρίζει—ὠριμάζει ὄλος, σιωπηλά, ἀκατάλυτα, αἰώνια, μὲ τὸ σύμπαντο. Προσαρμόστηκε πιά, σωφίλισε στὴν ἄβυσσο, ὅπως ὁ σπόρος τοῦ ἀντρὸς στὸ σπλάχνο τῆς γυναίκας (...). Πὼς μπορεῖς νὰ φτάσης στὸ σπλάχνο τῆς ἄβυσσος καὶ νὰ τὴν καρπίσης; Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθῆ, δὲν μπορεῖ νὰ μεταδοθῆ σὲ λόγια. Καθένας ἔχει τὴ λύτρωση τὴν ἐδική του, ἀπόλυτα λεύτερος : «διδασκαλία δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει λυτρωτὴς ποῦ ν' ἀνοίξῃ δρόμο. Δρόμος δὲν ὑπάρχει» (22).

Ποῦ καταλήγει, λοιπόν, ἡ στέρνα; Μὲ ἄλλα λόγια, τί ὑπάρχει πέρα ἀπὸ τὸν τάφο; Πέρα ἀπὸ τὴν ἄβυσσο; Ὁ ποιητὴς μᾶς ἀπαντᾷ μὲ μιὰ λέξη : σιγή.

22. Ν. Καζαντζάκη «Ἀσκητική» Salvatores dei. Ἔκδ. 1945 (ὁριστικὴ).

(Συνεχίζεται)

και θα καταπιάνονταν μαζί του κατά τον πιο αυστηρό τρόπο. Ίκανοποιήθηκε γι' αυτό. Και γίναμε φίλοι.

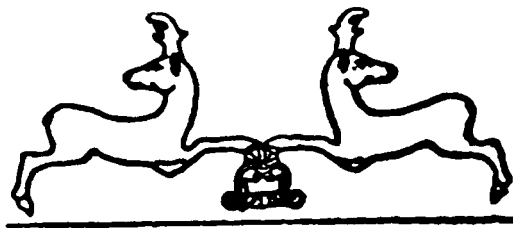
Το χειρότερο ήταν, είπε, οι γυναίκες με τα πεθαμένα μωρά. Δεν μπορούσες να πείσεις τις γυναίκες να έγκαταλείψουν τα πεθαμένα μωρά τους. Κρατούσαν μωρά πεθαμένα πριν από έξη μέρες. Δεν θα τα έγκατέλειπαν. Τίποτε δεν θα μπορούσες να κάνεις γι' αυτό. Τελικώς όμως έπρεπε να τους απομακρύνω. Τότε ήταν μια γρηά, η πιο παράξενη περίπτωση. Την ανέφερα σ' ένα γιατρό και εκείνος μου είπε ότι έλεγα ψέμματα. Τους απομακρύνω από την αποβάθρα, έπρεπε να απομακρύνω τους νεκρούς, και αυτή η γρηά ήταν ξαπλωμένη σ' ένα είδος φορείου. Είπαν: «Δεν θα ρίξεις μια ματιά σ' αυτή, κύριε;». Έτσι της έρριξα μια ματιά και ακριβώς εκείνη τη στιγμή πέθανε και κοκκάλωσε έντελως. Αν τραβούσες τα πόδια της τραβιόταν ολόκληρη από τη μέση και προχωρούσε έντελως στερεά. Ακριβώς σαν να ήταν πεθαμένη δλη τη νύχτα. Ήταν έντελως νεκρή και απολύτως στερεά. Το είπα αυτό σ' ένα φίλο γιατρό και μου είπε ότι ήταν αδύνατον.

Ήταν δλοι εκεί έξω στην αποβάθρα και δεν έμοιαζε καθόλου σαν σεισμός ή κάτι τέτοιο, γιατί ποτέ δεν ήξεραν για τον Τούρκο. Ποτέ δεν ήξεραν τί θα κάνει ο γέρο Τούρκος. Ουμάσαι όταν μās διέταξαν να μη μπουμε να παραλάβωμε άλλους; Είχα τη διεκπτραίωσι όταν μπήκαμε μέσα, εκείνο το πρωί. Αυτός είχε μια ποσότητα πυρομαχικών και θα μπορούσε να μās παρασύρει να μās ξεκαθαρίσει έξω από το νερό. Έπρόκειτο να μπουμε μέσα, να βαδίσωμε

κλειστά κατά μήκος της αποβάθρας, να άφίσωμε να πέσουν οι μπρός και πίσω άγκυρες, και μετά να βομβαρδίσωμε την Τουρκική συνοικία της πόλεως. Θα μπορούσαν να μās χτυπήσουν έξω από το νερό, αλλά έμεις θα μπορούσαμε να στείλωμε την πόλι στην κόλασι άπλως. Μόνο έρριξαν μερικές βολές στον άερα καταπάνω μας καθώς μπαίναμε μέσα. Ο Κεμάλ κατέβηκε και κατσάδιασε τον επί κεφαλής των Τούρκων. Δι' ύπέρβασιν καθήκοντος ή κάτι τέτοιο. Αυτός δαγκώθηκε. Θα μπορούσε να γίνει πραγματική κόλασις.

Ουμάσαι το λιμάνι. Ύψηρχαν πληθος ώραία πράγματα που επέπλεαν πάνω κεϊ. Αυτή ήταν ή μόνη φορά στη ζωή μου που είδα έτσι τα πράγματα που έκανα όνειρα γι' αυτά. Δεν παρεξηγείς τις γυναίκες που κρατούσαν μωρά, όπως και σύ, εκείνες με τα αποθαμένα. Τα φρόντιζαν. Είναι καταπληκτικό το πόσο λίγες άπ' αυτές πέθαναν. Άπλως τις σκέπαζες με κάτι και τις άφηνες όπως ήταν. Πάντοτε διάλεγαν το πιο σκοτεινό μέρος στο άμπάρι για να τις φυλάνε. Καμμιά άπ' αυτές δεν παρεξηγούσε τίποτε μια και έφευγαν από την αποβάθρα.

Οι Έλληνες ήταν καλά άνθρωπάκια επίσης. Όταν άδειασαν την περιοχή είχαν όλα τάφορτιάτικα ζώα τους που δεν μπορούσαν να πάρουν μαζί τους, έτσι μόνο τους έσπασαν τα μπροστινά και τα έρριξαν στα ρηγά νερά. Όλα εκείνα τα μουλάρια με τα μπροστινά τους σπασμένα συνωστίζονταν στα ρηγά νερά. Όλα αυτά ήταν μια ευχάριστη δουλειά. Η λέξι ναί, είναι ευχάριστη δουλειά.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ

Ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρεία, συνεπῆς πρὸς τὴν λαμπρὰν παράδοσιν ποῦ ἐδημιούργησεν εἰς τὴν νεωτέραν πνευματικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους μας, ἐχρηματοδότησεν καὶ τὸ ἀνά χειρας τεῦχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Καὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποῦ τὸ εὐκλεές αὐτὸ Ἴδρυμα ἔρχεται νὰ βοηθήσῃ τὴν πολύμοχθη καὶ ὀδυνηράν, τὴν σχεδὸν οἰκονομικῶς αἵματηρὰν προσπάθειάν μας νὰ μὴν κλείσῃ—ὅπως ἔγινεν, ἀλλοίμονον!, μὲ τόσας ἄλλας παρομοίας περιπτώσεις—τὸ περισπούδαστον καὶ ἐγκυρον τοῦτο περιοδικόν. Ἡ πρᾶξις αὐτὴ δὲν εἶναι μονάχα ὕλική βοήθεια, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἐνθάρρυνσις, εἶναι συμπαράστασις ποῦ ἔχει ἓνα βάρος, περίπου ἀποφασιστικόν, διὰ τὴν ἠθικὴν ἀντοχὴν μας. Καὶ τοῦτο, πρὸ παντός, συνιστᾷ τὴν ρίζαν ποῦ, ἐπὶ δεκαπέντε τώρα χρόνια, ἐκράτησεν εἰς τὴν ζωὴν τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν». Διότι, τοιαῦται προσπάθειαι, ποῦ ἀντιστρατεύονται αὐτὸ τοῦτο τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιχειρηματικῆς νοοτροπίας, οὔτε εἰς τὰ μεγάλα καὶ πλούσια κράτη καθίσταται δυνατὸν νὰ ἐπιβιώσουν ὡς οἰκονομικῶς αὐτόνομοι (ὑπάρχουν πάντοτε κάτω ἀπὸ τὴν προστασίαν ἑνὸς Ἰδρύματος ἢ κάποιου πνευματικοῦ Ὄργανισμοῦ). Καὶ ἐδῶ, στὸν τόπο μὲ τὴν μεγάλην ἱστορίαν καὶ τὴν γλῶσσα ποῦ ὀμιλεῖται μονάχα μέσα στὰ γεωγραφικά μας πλαίσια, πῶς εἶναι ἐπικτὸν νὰ γεννηθοῦν καὶ νὰ ζήσουν; Μονάχα, λοιπόν, μὲ τὴν καταξίωσιν ἑνὸς πάθους, μιᾶς ιδέας ποῦ δὲν ὑπόκειται σ' αὐτὸν τὸν ὄντως σιδηροῦν νόμον. Καὶ ἡ ἐνίσχυσις, ἐν προκειμένῳ, αὐτὸ προπαντός εἶναι.

Ὁ Πρόεδρος (ὁ σοφὸς πρεσβύτες κ. Π. Πουλίτσας) καὶ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας ἄς εἶναι βέβαιοι πῶς, μὲ τὴν ὑποστήριξιν ποῦ κάνουν στὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν», δίδουν μίαν ἀληθῶς ὑψίστης σημασίας προσφορὰν διὰ τὴν ἱστορικὴν Μνήμην καὶ τὴν πνευματικὴν Φυσιογνωμίαν τῆς χώρας μας. Διότι, εἰς τοὺς τόσον πνευματικῶς συγκεχυμένους καιροὺς τῶν ὑπερεθνικῶν ἐνοτήτων ποῦ διαμορφώνονται εἰς τὴν ζωὴν τῶν λαῶν, ἡ κατοχύρωσις τῆς Παραδόσεως καὶ ἡ διαφύλαξις τῶν πατριῶν εἶναι ζήτημα ὑπάρξεως. Ξεχωριστὰ δὲ γιὰ τοὺς λαοὺς ποῦ δὲν ἔχουν φτάσει ἀκόμη εἰς τὴν σύγχρονον οἰκονομικὴν ἀνθισιν τῶν προηγμένων κρατῶν.

Μὲ τὰ πλέον εὐγνώμονα αἰσθήματα, εὐχαριστοῦμεν καί, πέραν πάσης ἀβροφροσύνης, συγχαίρομεν τὴν Διοίκησιν τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας.

Ἡ «ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

“THESPIS,”

(Κέντρον Ἑλληνικοῦ Θεάτρου (Bulletin of the Greek Center of the I.T.I.—Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ: Μάριος Πλωρίτης, Ἄγγελος Τερζάκης, Τάκης Μουζενίδης), Τόμος 2—3, Ἀθήναι, 1965).

Μιὰ ἐκδοσις εἰκονογραφημένη, ποῦ περιλαμβάνει σχεδὸν ὀλόκληρη τὴν θεατρικὴν ζωὴν

καὶ κίνησις στὸν τόπο μας, τὸ θαυμάσιον τοῦτο Δελτίον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου, εἶναι τὸ ἀπάνθισμα μιᾶς πολύμοχθης προσπάθειας ποῦ καταβάλλουν ἀδιάλειπτα οἱ ἐγκυροὶ αὐτοὶ τρεῖς παράγοντες (Μ. Πλωρίτης, Α. Τερζάκης, Τ. Μουζενίδης) τῆς θεατρικῆς μας κουλτούρας. Μιὰ ἐκδοσις ποῦ τιμᾷ ξεχωριστὰ καὶ τοὺς ἴδιους καὶ τὴν θεατρικὴν καὶ πνευματικὴν μας γενικώτερα ζωὴν. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν πληρότητα ὕλικον καὶ τὴν μοναδικὴν ἀ-

ξιολόγησή του στην επιλογή, ή δηλ συγκρότηση και, πρὸ παντός, ἡ ἄσπογη ἐμφάνιση τῆς φωτογραφίας (σημειωτέον, ὅτι τὸ βασικὸ μέρος τῆς ὕλης σύκειται ἀπὸ φωτογραφικὴ παρουσίαση μὲ λεζάντες στὴν ἀγγλικὴ καὶ γαλλικὴ γλῶσσα) πάνω σὲ πολυτελέστατο χαρτί (illustration) εἶναι ὄντως μιὰ ἐπίτευξη ὄχι συνηθισμένη, ἀκόμα καὶ στίς καλύτερες εὐρωπαϊκὲς εἰκονογραφῆσεις. Ἔτσι, μὲ τὸ «Thespis» πλουτίζεται ἡ βιβλιογραφία μας, προβάλλεται παγκόσμια ἡ θεατρικὴ μας ζωὴ καί, ταυτοχρόνα, ἐνημερώνεται ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, σ' ἓνα κλίμα σοβαρῆς καὶ ὑψηλῆς ποιότητος. Καὶ μιὰ τέτοια προσφορά, τώρα ποὺ ἡ ἀκοπή προχειρότητα κατακλύζει ἐπικίνδυνα τὴ ζωὴ, εἶναι ἴσως ἀνεκτίμητης ἀξίας. Γι' αὐτὸ, νομίζω, πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ τοποθετηθεῖ, ἢ ἐκδοσῆ αὐτὴ, σὲ ὅλες τὶς βιβλιοθηκὲς καὶ νὰ δοθεῖ, ἀκόμα, στὰ ἐκπαιδευτικὰ μας ἰδρύματα, ὥστε νὰ γίνῃ προσιτὴ σὲ ὅσο τὸ δυνατόν εὐρύτερη ἔκταση ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ. Ἔτσι, θὰ δικαιώνονταν οἱ κόποι τῶν ἀνθρώπων ποὺ πασχίζουν τόσο γόνιμα γι' αὐτὴν καί, παράλληλα, θὰ ἐπιτυγχάνονταν μιὰ πρώτης τάξεως αἰσθητικὴ ἀγωγή κι' ἓνας καρποφόρος προβληματισμὸς γύρω ἀπ' τὸ θέατρο καὶ τὴν ἀξία του στὴ ζωὴ μας.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κούλη Ἀλέπη: «Ἄνθη ἀπὸ κήπους ξένους». Ποιήματα. Ἐκδ. «Τὸ Ἑλλ. βιβλίον». Ἀθῆνα. 1964 Σχ. 8ον σελ. 150.

Ἐνας ποιητὴς εἶναι τὸ πιὸ ἀρμόδιο πρόσωπο γιὰ νὰ μεταφράσῃ ξένους ποιητές. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ὅ,τι θὰ εἶχαμε νὰ παρατηρήσουμε τὸ λέγει ὁ ἴδιος ὁ μεταφραστὴς στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του: «Λίγα λόγια γιὰ τὰ ἄνθη ἀπὸ κήπους ξένους».

Στὴ Συλλογὴ αὐτὴ, ὁ ποιητὴς ἔχει συγκεντρώσει ὄρισμένα ποιήματα ξένων ποιητῶν, Γάλλων, Ἰταλῶν Βελγοφλαμανδῶν, Γερμανῶν κ.ά. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὀνόματα γνωστὰ καὶ σεβαστὰ ποὺ τὸ ἔργο τους ἐπιζῆ ὡς τὰ χρόνια μας, ὅπως οἱ Βερανζέρος, Ντ' Ἀνούντζιο, Ντωντέ, Λαμαρτίνος, ἀκόμα καὶ σονέττα τοῦ Πετράρχη βρίσκονται ἀνάμεσα σὲ ποιήματα τοῦ Coventry Patmore καὶ τοῦ Σουλὸ Μρυντόμ. Μερικοὶ ὅμως εἶναι ἀπὸ τοὺς ἐλάσσονες «λιγώτερο ἢ καὶ καθόλου γνωστοὶ στὸ πολὺ κοινόν», ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ μεταφραστὴς, ἀλλὰ πάντως ἀπὸ τοὺς ἀληθινούς δημιουργούς.

Τὰ συγκεντρωμένα σ' αὐτὸν τὸν τόμο ποιήματα, δὲν ἀποτελοῦν κανένα εἶδος γραμματολογικῆς ἀνθολογίας τῆς ξένης ποίησης, ἀλλὰ μιὰ Συλλογὴ διαφόρων ποιημάτων ποὺ «ἄσχετα μὲ τὴν παλιά, ἢ νέα τεχντροπία τους κέντρισαν, κατὰ καιροὺς, ἰδιαίτερα τὴν εὐαισθησία» τοῦ ποιητῆ—μεταφραστῆ.

Τώρα, τί θὰ πεῖ «μεταφράζω» ξένους ποιητές, τὸ γνωρίζει πολὺ καλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὅσο καὶ οἱ ἀναγνώστες του, ὑποθέτω. Τὸ νὰ μιλήσουμε ὅμως πάνω στὴ μεταφραστικὴ ἐργασία τοῦ κ. Α., ἀπαιτεῖ τουλάχιστο τὴν ἴδια ποιητικὴ εὐαισθησία καὶ τὴν ἴδια δυνατότητα καὶ ἰκανότητα γνωριμίας μὲ τὸ πρωτότυπο.

Ὅμως ὁ κ. Α. διευκολύνει κατὰ κάποιο τρόπο τὸ ἔργο μας. Ἐννοῶ τὴ βάση ποὺ βάζει ὁ ἴδιος γιὰ τὴν ἐργασία του, ἔστω κι' ἂν αὐτὴ ἡ βάση μπορεῖ νὰ μὴν ἔχει γενικὴ καὶ ἀπόλυτη ἐφαρμογὴ.

Ἐξόν, λοιπόν, ἀπὸ τὰ ἄλλα γνωστὰ πρόσωπα καὶ χαρίσματα ποὺ πρέπει νὰ παρουσιάζει ἡ ἀξία τοῦ ὀνόματος ποιητικὴ μεταφραστικὴ ἐργασία, πρέπει, μᾶς λέγει ὁ ἴδιος, νὰ μὴ δισταζῇ ὁ μεταφραστὴς καθόλου, ἂν χρειασθῇ «ἀκόμα καὶ νὰ ἐνισχύει τὴ νέα ποιητικὴ μορφή μὲ στοιχεῖα τῆς δικῆς του προσωπικότητος. Ἄν εἶναι δηλ. ἀναγκαῖα καὶ τέτοια αὐτοθυσία ἐκ μέρους του, ὀφείλει νὰ τὴν προσφέρει πρόθυμα, χωρὶς νὰ περιχαρακώνεται ἐγωϊστικὰ στὸν ἑαυτὸ του, γιὰτὶ τότε τὸ νέο ποιητικὸ δημιούργημα θὰ παρουσιάζει ἀναπόφευκτα τὸ σοβαρῶτα μειονέκτημα τοῦ νὰ μὴν εἶναι καθόλου αὐθόρμητο καὶ ζωντανόν, σὰν προϊόν ἀγάπης καὶ καρδιάς συγκινημένης, ἀλλὰ ἓνα ψυχρὸ καὶ βεβιασμένο κατασκεῦασμα ἐργαστηρίου».

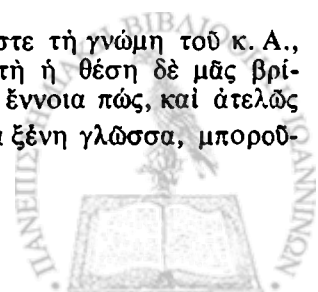
Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ, ποὺ μετατοπίζει τὴν βάση τῆς μεταφραστικῆς ἐργασίας σὲ θέμα νέας δημιουργίας καθαρὰ ὑποκειμενικῆς τοῦ μεταφραστῆ, δείχνει πόσο τὸ ζήτημα τῶν μεταφράσεων ξένων ποιητῶν παραμένει ἀκόμα ἄλυτο καὶ πόσο ἀληθινὴ εἶναι κείνη ἡ φράση τῶν Ἰταλῶν, τραντούτορε—τραντιτόρε.

Ὅμως ἡ βάση αὐτὴ ποὺ θέτει ὁ ἴδιος ὁ μεταφραστὴς μᾶς διευκολύνει κατὰ τοῦτο, ὅτι μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς γνωριμίας μας μὲ τὸ πρωτότυπο. Μπροστὰ μας ἔχουμε τὸ ἔργο τοῦ μεταφραστῆ, ὄχι τῶν διαφόρων μεταφρασμένων ποιημάτων, καὶ ὁ μόνος δεσμὸς τοῦ μεταφραστῆ μὲ τὸ ξένο, εἶναι τὸ θέμα καὶ τὸ ἀγγιγμα τῆς εὐαισθησίας του, ποὺ ἔδωσε γέννηση στὴ νέα δημιουργία.

Αὐτὴ ἡ τοποθέτηση τοῦ ζητήματος—καὶ μὲ τὴν ὁποία δὲν εἴμαστε σύμφωνοι, γιὰτὶ νομίζουμε πῶς ὁ ἀναγνώστης ποὺ δὲν ἔχει τὴν εὐχέρεια νὰ γνωρίσει στὸ πρωτότυπο τοὺς ξένους ποιητές, περιμένει νὰ ρηθῇ σ' ἐπαφῇ μαζὶ τους ἀπὸ τὴν μετάφραση—φωτίζει, ἀπὸ μιὰ νέα γωνία, τὴν ἄλλη ἀρχὴ ποὺ βάζει ὁ κ. Α. στὴν ἐργασία του.

«Κατὰ τὴ γνώμη μου, λέγει, ὅσοδήποτε κι' ἂν κατέχουμε μιὰ ξένη γλῶσσα, ὅσο κι' ἂν τυχαίνει νὰ θαυμάζουμε ἓνα ὄραϊο ποίημα στὸ πρωτότυπο, μόνον ἀπὸ τῆς μεταφορᾶς του στὴ γλῶσσα μας, μποροῦμε νὰ τὸ κατακτήσουμε ὀλοκληρωτικά, καὶ νὰ αἰσθανθοῦμε βαθύτερα τὴν ὁμορφία του».

Ὅσο κι' ἂν σεβόμαστε τὴ γνώμη τοῦ κ. Α., ὁμολογοῦμε πῶς κι' αὐτὴ ἡ θέση δὲ μᾶς βρίσκει σύμφωνους, μὲ τὴν ἐννοια πῶς, καὶ ἀτελῶς ἀκόμα ἂν κατέχουμε μιὰ ξένη γλῶσσα, μποροῦ-

με να καταχτήσουμε το ξένο ποίημα πηγαίνοντας από τη μετάφραση στο πρωτότυπο, κάνοντας δηλ. την αντίθετη πορεία από αυτή που υποδειχνει ο κ. Α. 'Αλλά όπως κι' αν έχει το πράγμα, τώρα έχουμε μπροστά μας ένα αρκετά μεγάλο αριθμό ποιημάτων, τόσο μεγάλο, ώστε η Συλλογή να παρουσιάζει μιὰ τυπογραφική πυκνότητα ασυνήθιστη σε παρόμοιου είδους βιβλία.

Στο σημείωμα αυτό, λοιπόν, δεν έχουμε να μιλήσουμε για τα ποιήματα που παρουσιάζονται από τον μεταφραστή, αλλά για το μεταφραστικό—δημιουργικό έργο του ίδιου του μεταφραστή.

'Αλλά, πρώτα πρώτα, πρέπει να επισημάνουμε την τεράστια εργασία που αντιπροσωπεύουν αυτές οι μεταφράσεις. 'Ο ποιητής ξεδιάλεξε και μεταγλώττισε όσα ποιήματα άγγιζαν την ευαισθησία του, αλλά πόσα άλλα διάβασε και πόσα παράλειψε, μ' όλο που και κείνα μπορεί να άγγιζαν την ευαισθησία του, δε μ'ας το λέγει. Μπορούμε όμως να το υποθέσουμε κατά προσέγγιση κι' από αυτό να φαντασθούμε την άναγνωστική του δίψα. 'Ο κ. Α. θα πρέπει να είναι κατά πρώτο λόγο μεγάλος άναγνώστης, για να μην π'ω βιβλιοφάγος.

Πρέπει, λοιπόν, να καταβρόχθισε τεράστιο όγκο ποιητικού ύλικού για να μ'ας δώσει αυτό—παρά λίγο να π'ω «τό λίγο»—που μ'ας έδωσε, και που δεν είναι λίγο.

'Αλλά και η μετογλώττιση, αυτή καθαυτή, τι τεράστια εργασία. Κι' ίσως σ' αυτόν τον όγκο της δουλειάς να όφειλονται οι κάποιες αδυναμίες που παρουσιάζει το έργο και που δεν πρέπει να τις παρασιωπήσουμε. Οι αδυναμίες που υπαινισσόμαστε είναι τούτες: 'Ελλειψη λεκτικού πλούτου. Κοινή και φτηνή ρίμα. 'Ο στίχος δεν είναι πάντα αρκετά δουλεμένος και δεν περπατάει όσο πρέπει άβιαστα. Το ύφος δεν είναι πάντα ποιητικό. 'Η προσπάθεια να βρεθ'η και να χρησιμοποιηθ'η ή πιό καιρία λέξη στην κατάλληλη θέση, δεν έχει σπρωχθ'η μέχρι το άκρότατο δυνατό όριο. 'Εκφράσεις και εικόνες άπίθανες και άποτελέσματα βιασμένα προς χάρη στοιχείων αντιποιητικών, όπως ή ρίμα.

'Ενα και μόνο λιγόστιχο ποίημα άρκει για να μ'ας δώσει την έπαλήθευση των παρατηρήσεών μας.

Theodore de Banville

ΑΧ! ΟΤΑΝ ΕΡΘΗ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

“Αχ! “Όταν έρθη ό θάνατος με την όρμη του
[τήν τρελλή
και μ'ας άρπάξη και τους δυο σ' ένα ύστατο φιλι
σάμπως μανδύα άπλώνοντας πάνω μας τα φτε-
[ρά του
νάηταν σε πλάκες δίδυμες να γέρναμε από κάτω.
Νάηταν, λέει, να φύτρωναν μοσχάτοι ροδανθοί
πάνω άπ' τα δυο κορμάκια μας π'άχουν τόσο
[άγαπηθ'η
κι' οι δυο ψυχές μας θάλλοντας πρωινά και
[μεσημέρι

νά παίζουν σαν έρωτεμένα άπάνου περιστέρια.

Είναι πάντα τόσο βιαστικός ό θάνατος, ώστε να ποδμε π'ως έρχεται να μ'ας άρπάξη, και είναι ποτέ του τόσο τρυφερός, ώστε να μ'ας δί-
νεται μ' ένα φιλι:

Και κείνες οι ψυχές μας που θάλλουν, μ'ας κάνουν την έντύπωση π'ως το κάνουν όχι μόνο τα πρωινά, αλλά και τα μεσημέρια, μόνο και μόνο για να όμοιοκαταληκτ'ησουν με τα περι-
στέρια.

Μπορούμε να ποδμε, χωρίς φόβο να άδικήσουμε το έργο του κ. Α., ότι ή έλλειψη λεκτικού πλούτου και ή φτώχεια της ρίμας είναι γενικά φαινόμενα μέσα στο βιβλιό του. 'Αλλά τα ψεγάδια αυτά έξαφανίζονται μέσα στο σύνολο, όπου ή ποιητική ούσία σημειώνει πληθωρική την παρουσία της και όπου ή λεπτότητα του ύφους και ή πλαστικότητα της μορφής είναι άρκετά για να γεμίσουν τον άναγνώστη με ποιητική εύφορία.

Π. Γ.

Δημήτρη Γαλάνη: «Ζητείται Κιβωτός»—Ποιήματα, 'Αθήνα 1964

'Ο Δημ. Γαλάνης είν' άπ' τα τελευταία με-
λη που γράφτηκαν στην «Ένωση 'Ελλήν. Λογο-
τεχνών». "Όταν διάβασα την πρώτη του συλλογή, δεν πίστευα π'ως σε λίγα χρόνια μέσα θα μπο-
ρούσε να δώσει τόσο σημαντικά καλύτερους στί-
χους. Προκαταλειμμένος, λοιπόν, άρχισα να διαβά-
ζω την καινούργια του συλλογή. Και, ξαφνικά—τι
άποκάλυψη! βρήκα έναν ποιητή άτόπιο, που όμο-
λογ'ω π'ως με γιόμισε χαρά. 'Ο λόγος του είναι ά-
δρός—σκληρός, καμιά φορά—μα κλείνει μιάν άν-
τρίκεια φωνή! Σφυρίζει σα φαρμακερή γλώσσα
στο «'Οδοιπόροι» κι άς τους λείπει ό λυρισμός.
Τ'η δεχόμαστε. Το ίδιο συμβαίνει και στο λιγόστι-
χο «Νά, ή ζωή», «Στόν 'Ιλιγγο του κενοῦ» και
σε πολλά άλλα.

'Ακόμα κι όταν θέλει να εκδηλώσει την άν-
θρωπιά του, δε γίνεται ό στίχος μαλακός: «Στους
ώμους μου ή κούραση του 'Ασώτου.]Στ' αυτιά
μου χαχανίζει ή ήδονή, ή άμαρτία, το πάθος]κ'
έδ'ω, μέσ στην καρδιά μου, κλαίει ή 'Αγάπη». 'Ο-
που μαλακώνει, θαρρείς και χάνει την ούσία της:
«Δυο χέρια όταν δοθ'ουν χτίζ'ουν μιá γέφυρα.] "Ε-
λα να γεφυρώσουμε το χάος με την 'Αγάπη]...]
δεν έχουμε άλλο ρούχο πιό ζεστό άπ' την 'Αγάπη»
Για τον έρωτα δεν έχει τρυφερότερους τόνους.
'Απορείς π'ως λέγεται τούτο έρωτας. Θ' αντιγρά-
ψω όλακερη τ'η «Γεύση» του, για δείγμα:

Μιά γεύση βάρβαρη, μιá γεύση
άπό αίμα κι από στάχτη
μου προκαλεί ναυτία. Στράγγιξα
πάλι άπόψε στάλα—στάλα ήδονή
το κώνειο του μαστού σου.
Φτάνει πιá. "Οχι άλλο.
Σβ'ησε το φ'ως κι' άποκοιμήσου.

Στις σελίδες 37, 38, 39 και 40 είναι νοσταλγικές, λυρικές, καθώς γράφει για τὸ νησάκι του, τὴ Σκύρο. Γιομίζουν κι' οἱ στίχοι του ἀπὸ φῶς, φιλοτραρισμένο ἀπὸ λογιῶν-λογιῶν φυλλώματα, κρησαρισμένο ἀπὸ τὴν κρησάρα τῆς λιῆς, τοῦ πεύκου, τῆς ἐλιάς, σὰ χρυσόσκονη. Μ' ἔρεσε ἡ ποίηση τοῦ Γαλάνη. Μ' ἔθελξε. Κι' ὕστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ του, πιστεύω πὼς μπορεῖ, ἂν τὸ θελήσει, νὰ μᾶς δώσει ἀκόμα πῶς ἕμορφους στίχους.

Κώστας Θρακιώτης: «Ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς στάχτης»—Ποιήματα, ἔκδ. «Μαυρίδη»—Ἀθήνα 1963.

Ὁ ποιητὴς μάχεται μὲ τὸ στίχο ἀπ' τὸ 1932. Καὶ μέσα στὴν ἀδιάκοπη πάλη του, μᾶς ἔδωσε δώδεκα βιβλία ποιητικά, δυὸ μεταφράσεις τοῦ Σοφοκλῆ (Οἰδίπους Τύραννος καὶ ἐπὶ Κολωνῶ) καὶ μιὰ τοῦ πολύκροτου βιβλίου τοῦ Ε.Μ. Ρεμάρη: Οὐδὲν νεώτερον ἀπὸ τὸ Δυτικὸν Μέτωπον. Ἡ προσφορὰ του εἶναι ἀπ' τὶς σημαντικότερες καὶ γιὰ τοῦτο φέτος τιμήθηκε μὲ τὸ Κρατικὸ βραβεῖο ποίησης. Ἐγραψε καὶ θέατρο (Ἀλμπατρός), πού βραβεύτηκε στὸν Καλοκαίρινο θεατρικὸ διαγωνισμὸ τὸ 1933. Ἡ σημαντικότερη, ὅμως, προσφορὰ του εἶναι ἡ ποιητικὴ.

Ἡ ποίηση τοῦ Κ. Θρακιώτη εἶναι μιὰ γνήσια ἀνθρώπινη καὶ λυρική φωνή, πού ἄλλοτε γίνεται γλυκιὰ καὶ τραγουδάει γιὰ ὁμορφιές καὶ ὄνειρα, κι' ἄλλοτε ὑψώνεται βουερῆ σὰ φλόγα ἀνυπότακτη, προβληματίζεται καὶ μαστιγώνει, συμπαραστέκεται καὶ συμπαρασύρει. Ἡ ἀγωνιστικὴ τῆς διάθεσης ὑπάρχει σὲ κάθε στίχο τῆς, γιὰ τὸ δίκιο, γιὰ τὴν ἀγάπη, γιὰ τὴ λευτεριά, γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Οἱ στίχοι του ἔχουν μιὰ εὐλυγισία κ' ἕνα ρυθμὸ πού σοῦ γιομίζουν μὲ μιὰ μουσικὴ τὴν ψυχὴ κάπως ἀπόκρυφη, ὅπως μυστικὲς φωτεινὲς πηγές, πού φωτίζουν σὲ κάτι κήπους τὰ παρτέρια στὶς νύχτες, στὶς πλούσιες βίλλες. Κι ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν ποίησή του, ἀκόμα, μιὰ ἐλπιδοφόρα πνοὴ καὶ μιὰ αἰσιοδοξία παρηγορητικὴ. Γιατί ὁ ἀναγνώστης, φτάνοντας στὸ τέλος τῆς συλλογῆς, αἰσθάνεται τὴν ψυχὴ του ὀπλισμένη ἀπὸ μιὰ βαθιὰ πεποίθηση, πὼς «διάφωτη ἀνασταίνεται τοῦ κόσμου ἡ νέα γέννα», μέσ' ἀπ' τὸν κόσμο πού τὸν κάλυψε γιὰ μιὰ στιγμή ἡ γκρίζα στάχτη τῆς ἀπειλῆς τοῦ ἀφανισμοῦ.

Χάρηκα ξεχωριστὰ τὰ δεκατρία χάϊ—καί του. Ἐδῶ, ἡ ποίησή του γίνεται γνωμικὴ καὶ παίρνει μιὰ φιλοσοφημένη χροιά. Ἐνα δεῖγμα: «Τὶ εἶναι ἕνα φύλλο στὸ γαλάζιο τὸ νερὸ [Τὶ εἶναι ἕνα φύλλο μικρὸ τζιτζίκι] θὰ τὸ γνωρίσεις ὅταν ἔρθει ὁ χειμῶνας». Ξεχώρισα πολλὰ ἀπ' τὰ ποιήματα τούτης τῆς συλλογῆς, πού εἶναι πολὺ πετυχημένα—ὅπως τὰ ποιήματα τοῦ πρώτου μέρους: Ἡ πρώτη πηγὴ, τὸ Ἐνας παρήγορος κόσμος, Λευκοντυμένη μυγαλιά, φυσιολατρεία, Ἄν λείψει τὸ τραγούδι, Ἀκόμα πῶς ψηλά, τὰ Κάι—Καί του καὶ τὰ δυὸ τελευταία.

Δυσκολεύτηκα, ὅμως, πολὺ, νὰ βρῶ σὲ μερικὰ κομμάτια εἰρμό, ἐξαιτίας τῆς συστηματικῆς

κατάργησης τῆς στίξης. Γιατί θέλγεται ὁ Θρακιώτης σὲ τούτην τὴν... ἀνωμαλία; Καμιά φορὰ ἔτσι κουράζει τὸν ἀναγνώστη, πού ψάχνει νὰ βρεῖ τὸ νόημα μάταια, ὅπως στὸ ποίημα τῆς σελ. 48. Ποῦ πάει τὸ «ἐγὼ» τοῦ 4ου στίχου, καὶ τὸ «σὰν ἔγραψα» τοῦ 8ου;

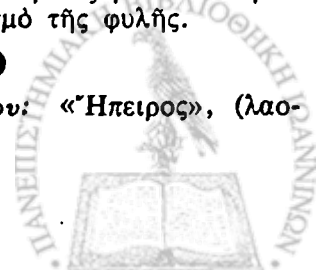
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ

«Κυπριακαὶ Σπουδαί»: Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Τόμος ΚΗ', Λευκωσία Κύπρου 1964 σελ. 302.

Ἡ πνευματικὴ προσφορὰ τῆς ἀγωνιζομένης Κύπρου μας ἔχει ἐξασφαλισμένη πάντα τὴν καλύτερη τοποθέτησί μας ἀπέναντί της. Ἡ κριτικὴ μας τοποθέτησι δὲν τυφλοῦται ἀπὸ τὴν ἀδελφικὴ μας συγγένεια, οὔτε ἀπὸ ἐπιείκεια, οὔτε ἀπ' ἄρρωστο συναισθηματισμὸ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ θαυμασμὸ μας πρὸς τὸν ἀγωνιζόμενον λαὸ τῆς Κύπρου μας, πού μάχεται μὲ τὸ ὄπλο, ἀλλὰ καὶ τὸ μελάνι γιὰ τὴν μεγάλη ὑπόθεσι τῆς λευτεριᾶς του. Αὐτὴ τὴν στάσι μας δὲν διαψεύδει ἡ ποιοτικὴ προσφορὰ τῆς, ἀλλὰ τὴν δικαιολογεῖ ἀπόλυτα. Ἐχω στὰ χέρια μου ἕνα καλοσηνωμένο τόμο τοῦ Δελτίου τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν σπουδῶν: «Κυπριακαὶ Σπουδαί», ὅπου φιλοξενεῖ ἐπιστημονικὲς ἐργασίες κύρους γύρω ἀπὸ θέματα Κυπρογνωσίας: λαϊκὴ τέχνη, ἀρχαιολογικὲς ἀνακαλύψεις, ἱστορικὲς ἐργασίες, κ.ά. Ὅλα αὐτὰ προσφέρουν πνευματικὴ τροφὴ στοὺς Ἕλληνας τῆς ἐλεύθερης Πατρίδος, τῆς Ὑποδούλου, τῆς διασπορᾶς καὶ τοὺς πολιτισμένους ἀνθρώπους τοῦ κόσμου. Ἰδίως στοὺς τελευταίους, πού δὲν εἶδειξαν στάσι ἀξιεπίαινη μπροστὰ στὴν Ἱστορικὴ ἀλήθεια, ἀλλὰ ἐξυπηρέτησαν τὴν σκοπιμότητα παρασκηνιακὰ καὶ ἀναφανδόν. Οἱ Κύπριοι ἐργάζονται πνευματικὰ, συνεχίζοντας τὴν ὑπερτρισχίλιετὴ Ἱστορία μας, παράλληλα καὶ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος. Γι' αὐτὸ, δικαιολογημένα ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τῶν Κυπριακῶν Σπουδῶν κ. Κ. Σπυριδάκης, στὸ τέλος τῆς λογοδοσίας του στὴν γενικὴ συνέλευσι, τελείωσε ὡς ἐξῆς τὴν ὁμιλία του: «Ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ ἡμῶν εἰς τὸ νέον ἔτος εὐχόμεθα, ὅπως ὁ ἀγὼν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, ἀγὼν ἠθικός καὶ δίκαιος, στεφθῇ ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, ἥτις θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἀντίκρουσιν καὶ τὴν λύσιν καὶ τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ προβλημάτων ταχύτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον».

Ἡ εὐχὴ τοῦ κ. Σπυριδάκη, πού εἶναι εὐχὴ τοῦ πανελληνίου, δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ πραγματοποιηθῇ, ὥστε αἱ Κυπριακαὶ σπουδαὶ ἀπερίσπαστες νὰ εὐρύνουν καὶ νὰ ἐμβαθύνουν τὴν ἐπιστημονικὴν τῶν ἔρευναν, διότι ἡ πνευματικὴ ἐργασία σὲ πολεμικὴ ἀτμόσφαιρα μαρτυρεῖ τὴν ἀλκὴν, τὴν ζωντάνια τοῦ ἀγωνιζομένου Κυπριακοῦ λαοῦ καὶ τὸν ψυχισμὸ τῆς φυλῆς.

Ἄλεξ. Χ. Μαρμπούλου: «Ἡπειρος», (λαο-

γραφικά, ήθογραφικά έθνογραφικά), πρόλογος Παν. Ήλ. Πουλίτσα, 'Ακαδημαϊκού, τ. προέδρου του Συμβουλίου της 'Επικρατείας. Τόμος Β', 'Αθήναι 1964, σελ. 296.

Συνέχεια οργανική του πρώτου τόμου της λαογραφικής εργασίας του κ. 'Αλεξ. Χ. Μαμμοπούλου για την Ήπειρο, αποτελεί ο καλοτυπωμένος Β' τόμος. Περιλαμβάνει: 'Ιστορικά τραγούδια, έργασίες του κοινωνικού βίου, της λαϊκής τέχνης, των παραδόσεων του λαού και μās γνωρίζει ανέκδοτες παροιμίες.

'Η συλλογή των ιστορικών τραγουδιών καλύπτει μιā περίοδο διακοσίων τριάντα ετών, από την πολιορκία της Κερκύρας (1716) ως την ιταλική επίθεση κατά της 'Ελλάδος (1940). Στη σειρά αυτή, ο σ. περιλαμβάνει και τραγούδια των 'Αλβανών Μουσουλμάνων. Με έπισημειώσεις και ύποσημειώσεις, δημιουργεί προϋποθέσεις ενοϊκές για την θετική εκτίμησι των τραγουδιών.

'Ακολουθεί ή εξέτασις του κοινωνικού βίου, όπου εξετάζονται: τὸ «Χασμιλίκι και ὄρκια της Μπέσας», ὁ «Κύκλος της ζωής», ὁ 'Εορταστικός Κύκλος και της «ξενιτειᾶς». Στὸ κεφάλαιο της Λαϊκής τέχνης, ὁ σ. ασχολείται με τή «λαϊκή βιοτεχνία», τὸ «λυκόφως της λαϊκής βιοτεχνίας και ή βιομηχανική επανάστασις» και τις «φορέσιές». Οἱ παραδόσεις του λαού και ανέκδοτες παροιμίες κλείνουν την προσφορά της λαϊκής Ήπειρωτικής παρουσίας. 'Ωραιότατες εἰκόνες και ιστορικές φωτογραφίες κοσμούν την ὠραία ἔκδοσι.

Σ' ὄλες τις σελίδες του ἔργου, εἶναι ἀνάγλυφη ή ἀγάπη του σ. πρὸς τὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ της Ήπειρου μας, πὸν ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεσι σ' αὐτή τὴν ἔργασια για νὰ μὴν ἔχουμε φαιδρότητες. 'Ακόμη ή ἔργασια του κ. Μαμμοπούλου ἔχει μέθοδο και ἐπιστημονικότητα. 'Ο ἀναγνώστης με εὐχαρίστησι διαβάξει τὸ βιβλίο και δέχεται μιάν ἀνείπωτη συγκίνησι, ἴσως συμβαίνει αὐτὸ ἰδιαίτερα σὲ μās στοὺς Ήπειρώτες, πὸν ἐρχόμεθα σὲ ἀμεση ἐπαφή με τις ρίζες του πολιτισμοῦ μας, ἀλλὰ τὸ ἴδιο ζή και κάθε 'Ελλην.

Αὐτή ή ἔργασια ἀποτελεῖ και μιā ὑπενθῦμισι του χρέους, τόσο στὸν σ. ὄσο και ἄλλων ἀσχολουμένων με τὴν λαογραφία, για τὴν ὀλοκλήρωσι. Δὲν νομίζω, ὅτι οἱ σελίδες δύο τόμων μποροῦν νὰ κλείσουν τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ της ἐλευθέρας και της δούλης Ήπειρου. 'Η Ήπειρος του κ. Μαμμοπούλου ὡς σταθὴ φωτεινὸς δείκτης για τὴν ὀλοκλήρωσι.

Πέτρου Β. Νινιοῦ 'Επιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων: «Παραμεθόρια» 'Ιωάννινα 1962.

Πρόκειται για μιā μικρὴ ἀλλὰ πλούσια συλλογή δημοτικῶν τραγουδιῶν, πὸν ἔγραψαν μαθηταὶ Δημοτικοῦ Σχολείου ἀπὸ ἀνακοινώσεις ἐνηλίκων στὴν περιοχὴ Παγωνίου, ὄπου ὁ κ. Π. Νινιὸς ὑπηρετήσε ἐπὶ πέντε χρόνια ἐπιθεω-

ρητής. Πολλὰ ἀπὸ τὰ δημοτικὰ αὐτὰ τραγούδια ἔχουν δημοσιευθῆ στὸ παιδαγωγικὸ περιοδικὸ «τὸ ξεκίνημα τῶν Μικρῶν», πὸν διηύθυνε ὁ κ. ἐπιθεωρητής. Τῆς συλλογῆς προτίθεται κατατοπιστικὴ εἰσαγωγή σχετικὴ με τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Σεβασμὸς στὴν γνήσια παράδοσι, τάξι και σύστημα εἶναι τὰ γνωρίσματα της ὠραίας συλλογῆς. Με μιā ἀναπνοή διαβάξει τις σελίδες της ὁ ἀναγνώστης, γιατί ἐπισκέπεται τὴν γῆ μας, τὰ βουνὰ μας, τὴν ζωὴ μας.

Πέτρου Β. Νινιοῦ 'Επιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων: «Παράδοσι και 'Εθνικὴ Αὐτενέργεια. 'Ιωάννινα 1962, σελ. 32

Μέσα στις 32 σελίδες του, τὸ βιβλίο αὐτὸ, φιλοξενεῖ τις ἑξῆς ἔργασίες: «'Ο σύγχρονος ἄνθρωπος», «Τζὼν Φίτζεραλντ Κέννεντυ», «παραλαγὴ στὸ μῦθο του 'Ανταίου». «Παραμεθόριοι ἄνθρωποι», «'Η λειτουργικὴ αὐτονομία του παιδιοῦ και ὁ Ν. Γ. Καραχρῖστος», και «ὁ Μακρυγιάννης», πὸν διαβάστηκε σάν διάλεξι στὴν Παιδαγωγικὴ 'Ακαδημία 'Ιωαννίνων τὸν Μάρτιο του 1964, στὴ συμπλήρωσι 100 χρόνων ἀπὸ τὸν θάνατο του Μακρυγιάννη, σὲ πυκνὸ και ἐκλεκτὸ ἀκροατήριο της πόλεώς μας.

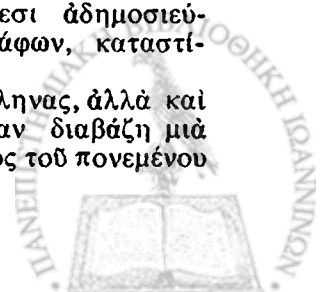
Τὰ παραπάνω θέματα ἀποτελοῦν διαπραγματεύσεις ἑνὸς πνευματικοῦ ἀνθρώπου σὲ θέματα του παρόντος. 'Αποτελοῦν τὴν τοποθέτησί του, μᾶλλον τὴν ὑπεύθυνη θέσι του ἔναντι τῶν ἀπαιτήσεων του σήμερα. Οἱ ἐπιθεωρηταὶ δὲν εἶναι διεκπεραιωταὶ ἐγκυκλιῶν και διαταγῶν, ἀλλὰ και πνευματικοὶ ἄνθρωποι, και σάν φορεῖς ἰδεῶν παίρνουν στάσι ὑπεύθυνη στὰ πνευματικὰ παρόντα. Τὴν στάσι του αὐτὴ ὑπογραμμίζουμε στὸ βιβλίο «Παράδοσι και ἔθνικὴ αὐτενέργεια» του κ. Νινιοῦ πὸν προσφέρει πολλὰ σὲ κάθε ἐκπαιδευτικὸ και γενικὰ διανοούμενο.

Λέοντος Ι. Μελά: «Σελίδες της Ήπειρου» 'Αθήναι 1963, σελ. 248.

'Η εὐγενικὴ προσφορά του κ. Λ. Ι. Μελά στὴν Ήπειρογνωσία μας, ὄπως μās λέει στὸν πρόλογό του, «μιā σύντομη ἐπισκόπησις της ἱστορίας της Ήπειρου, κάμποσα λόγια για τὰ Γιάννενα, λίγα για Ήπειρώτες, και χρονικὰ της ἐποχῆς».

Τὸ βιβλίο φιλοξενεῖ προλεγόμενα του κ. Γεωργίου Βαβαρέτου. Μετὰ τὴν Εἰσαγωγή του, μās παρουσιάζει στὸ Αὐ μέρος σύντομη ἱστορία της Ήπειρου και σχετικὰ για τὴν πόλι τῶν 'Ιωαννίνων. 'Ακολουθεῖ τὸ Βο μέρος, ὄπου ἀσχολεῖται με Ήπειρωτικὲς οἰκογένειες και με τὴν μορφὴ μεγάλων Ήπειρωτῶν. Σημαντικὴ εἶναι ή προσφορά του σ. με τὴν παράθεσι ἀδημοσιευτῶν κειμένων, ἐπιστολῶν, ἐγγράφων, καταστίχων κ.λ.π.

Κάθε Ήπειρωτής, κάθε 'Ελληνας, ἀλλὰ και κάθε προηγμένος ἄνθρωπος, ὄταν διαβάξει μιā προσεγμένη ἔργασια μιᾶς μερίδος του πονεμένου

ἀπό την ιστορική μοίρα Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού γράφτηκε ἀπό ἀγάπη πρὸς τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τοῦ συγγραφέα, ἀλλὰ καὶ σεβασμὸ στὴν ἱστορική ἀλήθεια, δέχεται μιὰ ἀνέκφραστη συγκίνηση καὶ ἀναλογίζετα: τὸ χρέος ὄλων μας στὸ ἱστορικό γίνεσθαι τοῦ σήμερα, πού ἔχει τὸ βάρος μιᾶς πλούσιας κληρονομιάς καὶ τὴν εὐθύνη ἐνὸς λαμπροῦ μέλλοντος.

Κώστα Ν. Νικολαΐδης: «Ὅκτώ κεφάλαια γιὰ τὴν Ἄγωγῆ» (Δοκίμιο), Γιάννινα 1965, σελ. 58

Ἡ ἀγωγή εἶναι μιὰ πολὺπλευρη ἐνέργεια καὶ δρᾶσι, γιατί ἀπευθύνεται στὸ πολὺπλευρο ὑποκείμενο, πού λέμε ἄνθρωπο. Τὴν παιδευτική ἐνέργεια τὴν ἔχει ἀναλάβει εἰδικευμένο προσωπικό, πού ἔχει ὄπλισμὸ ψυχολογικό, παιδαγωγικό καὶ διδακτικό, ἰδιαίτερα «τὴν ἄνωθεν δωρεάν», ὅποτε ὀμιλοῦμε γιὰ ζωντανούς δασκάλους. Ἐνας ἀπὸ τοὺς φωτεινούς δασκάλους μας εἶναι ὁ Κώστας Νικολαΐδης, πού ἐργάζεται φιλότιμα καὶ προβληματίζεται στὴν δουλειὰ του μὲ τὴν γνῶσι τοῦ φτασμένου δασκάλου καὶ τὴν εὐαισθησία τοῦ ποιητοῦ. (Ὁ Κ. Νικολαΐδης εἶναι ἕνας ξεχωριστὸς ποιητής).

Στὴν ἐργασία του ἀσχολεῖται μὲ τὰ ἐξῆς κεφάλαια: Α' «Ἄγωγῆ καὶ μεταπολεμικὸς κόσμος», Β' «Ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς» Γ' «Ἡ Ἑθνικὴ ἀγωγή θέμα παιδαγωγικῆς ἐπικαιρότητας» Δ' «Παιδεία καὶ Νεοελληνικὴ παράδοσι» Ε' «Παιδεία καὶ δημοκρατία» ΣΤ' «Τὸ μεθοδολογικὸ πρόβλημα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου» Ζ' «Σχολεῖον ἐργασίας καὶ Ἰδεολογικά προβλήματα τοῦ προπολεμικοῦ Σχολείου» καὶ Η' «Ὁ δάσκαλος στὴ σημερινὴ κοινωνία».

Τὰ δοκίμια αὐτὰ δημοσιεύθηκαν στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια». Πρόκειται γιὰ μιὰ θέσι, πού παίρνει ὁ δάσκαλος στὰ μορφωτικὰ προβλήματα τῆς ἀγωγῆς, ὡς κατ' ἐξοχὴν φορεὺς τῆς παιδείας. Στις ἀπάνσεις τοῦ κ. Νικολαΐδη ἔχουμε ὠρισμένες ἐπιφυλάξεις. Αὐτὴ ἡ τοποθέτησί μας εἶναι ἄσχετη πρὸς τὴν τεκμηριωμένη του ἐργασία, πού προσφέρει στοὺς ἐκπαιδευτικούς μας πολλὰ.

«Ἐλεύθερα ἀναγνώσματα»: Παρασκευᾶ Ἰω. Μηλιοπούλου. Ἐκδοσι καὶ ἐκτύπωσι: Παρ. Ι. Μηλιοπούλου—ὁδὸς Βασιλ. Σοφίας 19 Θεσσαλονίκη, σελ. 172.

Τὰ ἐπίσημα ἀναγνωστικά μας ἔχουν τὰ γνωστὰ δι' ὄλους ἐλατώματα, ἕνα μέρος ἀπ' αὐτὰ καλύπτουν θαυμάσια τὰ ἐλεύθερα ἀναγνώσματα. Τὸ ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα προσφέρεται στὸ παιδί τοῦ Σχολείου μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα θετικὴ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς θυμικῆς καταστάσεως, πρᾶγμα πού στερεῖται τὸ ἐπίσημο, πού ἐπιβάλλεται. Καλοδιαλεγμένα πεζὰ καὶ ἔμμετρα κομμάτια σὲ πλαίσια εἰκονογραφικά, κοντὰ στὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ψυχοσύνθεσι τοῦ παιδιοῦ, καὶ μιὰ καλὴ ἐκτύπωσι, εἶναι τὰ προσόντα, πού

κάνουν τὸ ἐλεύθερο ἀνάγνωσμα προϊόν ποιότητος καὶ ὄχι φυλλάδα—ἐμπορικὸ ἐπίτευγμα προχειρότητας. Ἐνα ἐπιτυχημένο βιβλίο εἶναι τὰ «Ἐλεύθερα ἀναγνώσματα» τοῦ κ. Παρασκευᾶ Ι. Μηλιοπούλου. Φιλοξενοῦν ποιήματα καὶ πεζὰ Νεοελλήνων ποιητῶν καὶ πεζογράφων, ὅπου εἶναι ἐκδηλὴ ἡ ἐπιλεκτικὴ φροντίδα τοῦ σ., βάσει τῆς ψυχογνωμίας τοῦ μαθητοῦ. Τὰ παραπάνω ἀποτελοῦν τὰ μισὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου. Ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὰ, προσφέρεται ἡ ὑπόλοιπη ἐργασία τοῦ κ. Μηλιοπούλου, ἀπὸ παραδόσεις, μύθους, παραμύθια, πεζὰ, ποιήματα κ.λ.π., πού ἔχουν τὴν προσωπικὴ του σφραγίδα, σάν γνήσια προϊόντα του. Μιὰ δημοτικὴ γλῶσσα φυσικὴ, ὄντως φυσικὴ, εἶναι τὸ γλωσσικὸ του ντύσιμο. Δὲν μποροῦμε νὰ τὸ νοιώσουμε: δημοτικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι καταλήξεις μόνον, ἀλλὰ καὶ στοχασμός. Ὁ λαὸς μας στοχάζεται ἀπλᾶ καὶ μὲ χάρι. Αὐτὴ εἶναι ἡ Δημοτικὴ γλῶσσα. Τὰ γράφω διότι ἔχουμε καὶ κείμενα γραμμένα κάτω ἀπὸ τὸν γλωσσικὸ ὁδοστρωτήρα τοῦ τυπικοῦ, χωρὶς τὴν ζωντάνια, τὴν δροσιά τοῦ δημοτικοῦ λόγου. Καὶ μετὰ μιλάμε γιὰ δημοτικὴ, ἐνῶ πρόκειται γιὰ ἕνα γλωσσικὸ βιομηχανικὸ κατασκευάσμα ζένο πρὸς τὴν λαϊκὴ γλῶσσα. Τὰ κείμενα τοῦ κ. Μηλιοπούλου ἀποτελοῦν πλούσιες προσφορὲς γνησίου λαϊκοῦ λόγου, ζωντανῆς δημοτικῆς. Τὸ βιβλίο προσφέρει ἄριστα πολλὰ στὰ παιδιά τῶν μεγάλων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ καὶ τῶν πρώτων τοῦ Γυμνασίου. Ἡ εἰκονογραφησι καὶ γενικὰ ἡ ὅλη ἐμφάνισι εἶναι ἐπιμελημένη, ὥστε ἔχουμε, μπροστὰ στὴ δίψα τῆς μαθήσεως τοῦ μαθητοῦ, ἕνα ὀλοκληρωμένο παιδευτικὸ ἀνάγνωσμα, στηριγμένο στὴν ψυχοσύνθεσι τοῦ παιδιοῦ καὶ τίς παιδαγωγικὲς ἀρχὲς τοῦ σήμερα.

Κωστῆ Κ. Λάμπρου: «Νικόλαος Γιαννόπουλος», (ὁ ἄνθρωπος—ὁ ἀρχαιολόγος—ὁ ἱστορικός), ἐκδόσεις Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας τῶν Θεσσαλῶν, ἐν Ἀθήναις, τόμος ΙΑ', τεῦχος Γ', σελ. 64.

Ἡ Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία τῶν Θεσσαλῶν, παράλληλα μὲ τὸ ἐπαινετικὸ ἔργο της, προβάλλει καὶ τοὺς ἐπιστήμονας, πού προσέφεραν πολλὰ στὴν ἔρευνα τῶν Θεσσαλικῶν πραγμάτων, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν καταγωγή ἢ ἐθνικότητά τους. Ὁ ἀείμνηστος Ἡπειρώτης Νικόλαος Γιαννόπουλος προσέφερε στὴ Θεσσαλικὴ ἀρχαιολογία καὶ ἱστορία μεγάλες ὑπηρεσίες. Τιμώντας τον, ἡ παραπάνω Ἑταιρεία τῶν Θεσσαλῶν, ὠργάνωσε φιλολογικὸ μνημόσυνο στὴν αἴθουσα τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός», στίς 7 Μαρτίου 1963 καὶ στὸν Ἀλμυρὸ Θεσσαλίας στίς 2 Ἰουνίου 1963, μὲ ὀμιλητὴν τὸν λογοτέχνην κ. Κωστὴν Κ. Λάμπρου. Ἡ ὀμιλία του μᾶς δίδεται γύρω ἀπὸ τὸ τρίπτυχο—ἄνθρωπος—ἀρχαιολόγος—ἱστορικός, ὅπου μὲ ζωντανὴ γλῶσσα καὶ πληρότητα μᾶς παρουσιάζεται ἡ προσωπικότητα τοῦ ἀείμνηστου Ν. Γιαννο-

πούλου με αξιώσεις ανάλογες της δημιουργικής ακτινοβολίας του.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

•••

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Ο «ΒΡΟΧΟΠΟΙΟΣ», ΤΟΥ ΡΙΤΣΑΡΝΤ ΝΑΣ

(ΜΕ ΤΟΝ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΟΜΙΛΟ ΤΗΣ Ε.Η.Μ.)

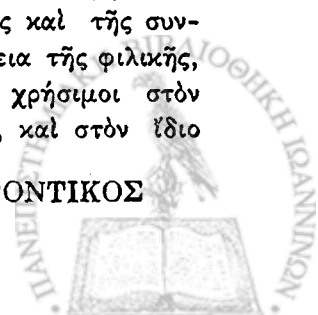
Ἡ δεύτερη ἐμφάνιση τοῦ θεατρικοῦ Ὀμίλου τῆς Ε.Η.Μ. μᾶς ἐνίσχυσε τὴν πεποίθηση, ὅτι πολὺ σύντομα ἢ πόλλη θὰ διαθέτει ἓνα ἐρασιτεχνικὸ συγκρότημα, ἱκανὸ νὰ προσφέρῃ πολλὰ στὴν θεατρικὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ κοινοῦ. Γιὰ νὰ γίνῃ ὁμῶς αὐτὸ, χρειάζονται μερικὰ πράγματα, πού χωρὶς αὐτὰ, πιθανὸν ἢ προσπάθεια νὰ ἀστοχῆσῃ. Πρῶτα - πρῶτα χρειάζεται ἡ σωστὴ στάθμιση τῶν δυνατοτήτων πού παρουσιάζει πάντα κάθε νεοσύστατος ἐρασιτεχνικὸς θιάσος. Δὲν πρέπει, ἐπὶ παραδείγματι, μὲ κανένα τρόπο, νὰ ἐπιχειροῦμε νὰ κόψουμε τίς ἀποστάσεις, καὶ νὰ ἀρμενίζουμε μέσα σ' ἓνα μόνον χρόνον πενιχρῆς φυσικᾶς πείρας, ἀπὸ τὸν Ξενοπούλου στὸν Σαίξπηρ ἢ στὸ ὑπαρξιακὸ μοντέρνο θέατρο. Ὁ ἐνθουσιασμός, πού τὸν γεννάει ἡ ἐπιτυχία, εἶναι συχνὰ ὀλέθριος σύμβουλος, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ χαλιναγωγεῖται γιὰ νὰ μὴ ὠθεῖ σὲ τολμήματα, πού πιθανὸν νὰ καταλήξουν σὲ ἐκτρωτικὲς λύσεις. Ὑστερα, πρέπει νὰ δεχόμεσθε μὲ εὐγνωμοσύνη τὴν καλοπροαίρετη κριτικὴ, ἀκόμη ὅταν εἶναι καὶ δυσάρεστη. Αὐτὴ θὰ μᾶς βοηθήσῃ στὸ νὰ ἀντιμετωπίσουμε μιὰν ἄλλη κριτικὴ: τὴν ὠμὴν, τὴν βάνουση, τὴν κακόπιστη, πού ἐνῶ δῆθεν παλεύει γιὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν κάνει ἄλλο παρὰ νὰ ψυχραίνει καὶ τὸν ἀγνώτερο ζῆλο καὶ τὴν τιμιώτερη ἐφεση. Καὶ—τρίτο—, εἶναι ἀνάγκη ἀπόλυτη νὰ λείψῃ τελείως ἀπὸ τὸν νεόζυμο θιάσο ὁ βεντετισμός. Γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ, εἶναι ἀνάγκη τὰ φιλότιμα μέλη τοῦ θεατρικοῦ συγκροτήματος ν' ἀκοῦν περισσότερο τοὺς ἄλλους, παρὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Εἶναι φυσικὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο νὰ ζυγίξῃ πάντα τὸν ἑαυτὸ του μὲ ἐπιεικέστερη ζυγαριά. Ἡ φιλοδοξία—καὶ καμμιά φορὰ ἢ ματαιοδοξία—μᾶς ἀναγκάζει ὅλους νὰ βλέπουμε μὲ ἐπιεικέστερο μάτι τὴν ἀξία μας καὶ τὴν ἀντοχὴ μας σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἀξία ἢ τὴν ἀντοχὴ τῶν ἄλλων. Ἡ πραγματικὴ ὁμῶς ἐφεση γιὰ πρόοδο δὲν ἐξυπηρετεῖται μὲ ἀνεδαφικὲς κατασκευὲς μιᾶς φαντασίας, πού εἶναι πάντα ἐπιεικῆς καὶ καλοπροαίρετη γιὰ τὸν ἴδιο της τὸν φορέα. Οἱ νέοι τοῦ θιάσου πρέπει νὰ ξέρουν ὅτι σπανίζουν φοβερὰ οἱ ἰδιοφυῖες. Πρέπει λοιπὸν καὶ αὐτοὶ νὰ πιστέψουν στὴν μέθοδο πού ἀκολουθεῖ τὸ καλὸ ἐπαγγελματικὸ θέατρο, ὅπου μονάχα μιὰ μακρόχρονη θητεία γιομάτη θυσίες ἀναδεικνύει τὸν καλὸ ἡθοποιό. Ἄς ἔχουν λοιπὸν ὑπομονὴ καὶ πίστη, ἂν θέλουν σταθερὰ κέρδη καὶ ὄχι τὴν μάταιη χαρὰ τῶν χειροκροτημάτων, πού δὲν εἶναι

συχνὰ παρὰ ἀπλὴ φιλοφρόνηση. Εὐτυχῶς ἔπесαν σὲ καλὰ χέρια. Ἡ Ε.Η.Μ. ἱκανοποιεῖ μὲ προθυμία κάθε οικονομικὴ ἀνάγκη τοῦ Ὀμίλου. Ἡ Κα Κωνσταντινίδου ἐπιμελεῖται τίς παραστάσεις μὲ τὴν αὐτοθυσία καὶ τὴν μεθοδικότητα πού τὴν διακρίνουν σὲ ὅλη της τὴν κοινωνικὴ δράση. Ὁ Μίλτος Τσίρκας εἶναι λαμπρὸς δάσκαλος, ἐξαιρετὸς ἡθοποιὸς καὶ, τὸ σπουδαιότερο, ἄνθρωπος μὲ ἦθος. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο, δουλεύοντας τὰ παιδιὰ τοῦ Ὀμίλου, θὰ ἔχουν ὅλη τὴν εὐκαιρία νὰ ἀξιοποιήσουν τὸ μικρὸ ἢ μεγάλον ταλέντο τους, γιὰ καλὸ δικό τους καὶ γιὰ καλὸ τοῦ τόπου.

Ὁ «Βροχοποιός», ἡ αἰσθηματικὴ κωμωδία τοῦ Ρίτσαρντ Νάσ, εἶναι ἓνα ἔργο φαινομενικὰ ἀπλό, στὴν οὐσία ὁμῶς δύσκολο. Ἡ δυσκολία του γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερη ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ πρόσωπά του εἶναι ψυχικὲς ἰδιοσυστασίες ξένες πρὸς τὸν μεσογειακὸ ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ, παρὰ τὸν μὸχθο τοῦ Τσίρκα, τὸ θέαμα τῆς σκηνῆς γινόνταν καμμιά φορὰ—ὄχι ὁμῶς συχνά,—ἀτόνο καὶ στενόχωρο. Κάποιες χειρονομίες φαινόταν καθαρὰ τυποποιημένες. Τὰ ἀγνωστα σὲ μᾶς γρονθοκοπήματα μεταξὺ συγγενῶν καὶ φίλων, πού εἶναι φαίνεται στὴν Ἀμερικὴ ἓνας τρόπος ἐκφράσεως, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀποδοθοῦν ἱκανοποιητικὰ. Καμμιά φορὰ, παρατηρούσαμε κάποια ἐλαφρῆ ἐκτροπὴ πρὸς τὴ φάρσα καὶ ἡ αἰσθηματικὴ κωμωδία, εἶδος εὐθραυστο, δὲν ἀνέχεται παρόμοιες ἐκτροπές. Στὸν γυναικεῖο ἐπίσης ρόλο, πού μὲ τὴν φιλοτιμία ὑποδύθηκε ἡ Δίς Βερτοδούλου, ρόλο βαρὺ, γιὰτὶ ἦταν τὸ ἀντίρροπο τῶν τεσσάρων ἀντρικῶν ρόλων τοῦ πατέρα καὶ τῶν ἀδελφῶν καθὼς κι' ἐκείνου τοῦ Ἀστρολέοντα,—ἂν καὶ ὁ τελευταῖος εἶναι καθαρὰ συμβολικὸς, ρόλος ὄνειροδράματος—, παρουσιάστηκε σὲ στιγμὲς αἰχμῆς κάποια διστακτικὴ ἀποτέλεσμα τῆς φυσικῆς δειλίας ἐνὸς κοριτσιοῦ πού ὑποδέεται στὴν σκηνὴ ρόλους ξένους πρὸς τὰ ἦθη καὶ τὸ περιβάλλον μας.

Αὐτὲς οἱ ἐπὶ μέρους παρατηρήσεις δὲν ἀποκλείουν καθόλου τὴν ἱκανοποίησή μας γιὰ τὴν γενικὰ ἀξιόλογη ἐμφάνιση τοῦ ἐρασιτεχνικοῦ μας Ὀμίλου. Μαζὶ λοιπὸν μὲ τὰ συγχαρητήριά μας σὲ ὅλους τοὺς συντελεστὲς τῆς ἐπιτυχίας, ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ τελικὰ μιὰ φιλικὴ σύσταση γιὰ περισσότερη προσοχὴ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογή τῶν ἔργων καὶ γιὰ σύνεση καὶ αὐτοσυγκρατημὸ, πού εἶναι, ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς ὑπερβολικοὺς ἐνθουσιασμούς, τὸ παλλάδιο κάθε σοβαρῆς δουλειᾶς. Ἡ σύνεση αὐτὴ καὶ ὁ αὐτοσυγκρατημὸς θὰ δείξουν στὰ καλά παιδιὰ τοῦ θιάσου, ὅτι ὁ σπουδαιότερος παράγων ἐπιτυχίας σὲ προσπάθειες σὰν τὴ δική τους εἶναι ἡ καλλιέργεια τοῦ γνήσιου πνεύματος τῆς κοινότητος, δηλαδὴ, πέρα ἀπὸ κάθε σκέψη ἀτομικῆς προβολῆς, τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς συνεργασίας. Ἔτσι, καὶ μὲ τὴν βοήθεια τῆς φιλικῆς, μὰ ἐμπειρῆς κριτικῆς, θὰ γίνουν χρήσιμοι στὸν τόπο καὶ, σὲ τελευταία ἀνάλυση, καὶ στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΤΗΝΟΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΥΠΟ
ΔΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΕΞΑΡΧΟΥ
 ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΥ-ΖΩΟΤΕΧΝΟΥ
 ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ
 ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΑΤΟΥ*

Π Ι Ν Α Ξ

Βιομετρικής έπεξεργασίας στοιχείων παραγωγής προβάτων

Έρευνωμένη Ιδιότης	Όρια παραλλαγής	M	+m	+σ	ν	η
Έτησια γαλακτοπαραγωγή εις χλγ.	20-155	64,87	2.027	22.099	34.06	119
Μέση ήμερησια απόδοσις γάλακτος εις γραμ.	150-750	351,260	8.934	97.386	27.724	119
Έτησια διάρκεια γαλακτικής περιόδου εις ήμέρας	90 280	172	3.137	34.2	19.88	119
Βάρος άμνών κατά τοκετών εις γραμμ.	2100-4900	3,095	13.60	148.6	47.95	119
Έριοπαραγωγή εις γραμ.	600-2500	1,546	34.33	374.8	24.20	119

Π Ι Ν Α Ξ

Μέσης περιεκτικότητας εις λίπος κατά μήνα

Μάρτιος	6,66%
Άπρίλιος	6,43%
Μάιος	7,25%
Ίούνιος	7,51%
Ίούλιος	7,87%
Αύγουστος	7,68%
Σεπτέμβριος	8,80%

Έκ του σχετικού γραφικού διαγράμματος τών διακυμάνσεων της μέσης κατά μήνα περιεκτικότητας του γάλακτος εις λίπος καταφαίνεται, ότι ή εις λίπος περιεκτικότης διά τούς μήνας Μάρτιον και Άπρίλιον είναι περίπου ή αύτη και ότι από του Μαΐου και κατόπιν ή περιεκτικότης συνεχώς αύξάνει, διά να φθάση το τέλος της γαλακτικής περιόδου τον Σεπτέμβριον εις 8,8% κατά μέσον όρον. Ακολουθεί δηλαδή ή περιεκτικότης εις λίπος αντίθετον πορείαν από την ήμερησιαν παραγωγήν γάλακτος, ήτις είναι άνωτέρα κατά τούς πρώτους μήνας και πίπτει διαρκώς από του Μαΐου και κατόπιν.

Β. Παραγωγή άμνών: Μετά την διερεύνησιν της γαλακτοπαραγωγής, θα

* Συνέχεια εκ του προηγουμένου, σελ. 863.

ἐξετάσωμεν τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐν λόγῳ ποιμνίου εἰς ἀμνούς, θεωρουμένων καὶ τούτων ὡς παραγωγὴν τοῦ ἐν λόγῳ ποιμνίου.

Τὰ ὑπάρχοντα ἐπὶ τοῦ ζῶντος βάρους τῶν γεννωμένων ἀμνῶν στοιχεῖα κατετάξαμεν ἀνὰ 100 γραμμ. βάρους. Τῶν παραχθέντων διδύμων (ἐλάχιστα ἄλλωστε, 2 ἐπὶ 119) ἐλάβομεν τὸ συνολικόν των βάρους κατὰ τὴν κατάταξιν. Ὡς ἐκ τῆς βιομετρικῆς ἐπεξεργασίας τῶν στοιχείων τούτων καὶ τοῦ σχετικοῦ γραφικοῦ διαγράμματος ἐμφαίνεται, τὸ ζῶν βάρους τῶν νεογεννῆτων ἀμνῶν κυμαίνεται ἀπὸ 2,100—4,500 χιλιόγραμμα διὰ τὰ νεογέννητα καὶ 4,900 χιλ. διὰ τὰ δίδυμα (βάρους ἀμφοτέρων ἀμνῶν). Ὁ μέσος ὄρος (M) τοῦ βάρους τῶν ἀμνῶν εἶναι 3,095 χιλ. + 136,0 γραμμ. Ἡ σταθερὰ ἀπόκλισις ἀνέρχεται εἰς + 148,6 γραμμ. Ἐπομένως τὸ πλεῖστον τῶν νεογεννῆτων ἀμνῶν ἔχει ζῶν βάρους κυμαινόμενον ἀπὸ 2,9932—3,258 χιλ. Ἐξετάζοντες τὴν γραφικὴν παράστασιν τοῦ βάρους τῶν ἀμνῶν, παρατηροῦμεν, ὅτι αὕτη εἶναι τελείως ἀκανόνιστος, παρουσιάζουσα τέσσαρας κυρίας κορυφὰς καὶ πολλὰς ἄλλας μεταπτώσεις, δεῖγμα πολλαπλῆς κληρονομικῆς καταγωγῆς τῶν προβάτων τοῦ ποιμνίου τούτου καὶ ὡς πρὸς τὴν ἰδιότητα ταύτην.

Τὸ μέσον ζῶν βάρους τῶν ἀμνῶν, ἀνερχόμενον εἰς 3 χιλ. περίπου, εἶναι κανονικόν, δεδομένου ὅτι εἶναι περίπου τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ζῶν βάρους τῶν ἀμνῶν τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν προβάτων.

Ἡ γονιμότης τῶν ἠπειρωτικῶν τούτων προβάτων εἶναι μικρά. Ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν, ἐπὶ 119 προβατινῶν, 5 ἐμφανίζονται στείραι, ποσοστὸν σημαντικὸν διὰ ζῶα ἡλικίας 4—5 ἐτῶν. Γεννήσεις διδύμων ἐσημειώθησαν μόνον δύο ἐπὶ 119 ἦτοι 1,7% περίπου. Οἱ διπλοὶ ἐπίσης κατ' ἔτος τοκετοὶ εἶναι ἀρκετὰ σπάνιοι, ἀνερχόμενοι εἰς 2,5% παρὰ τὰς σχετικῶς εὐνοϊκὰς συνθήκας διατροφῆς τῶν προβάτων ἐν τῷ Ἰδρύματι.

Γ. Ἐριοπαραγωγή τοῦ ποιμνίου: Ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν, τὸ ἠπειρωτικὸν πρόβατον εἶναι ἀναμιχτόμαλλον. Ἀποτελεῖται ἐπομένως τὸ τρίχωμα, τὸ σχηματίζον τὸ δέρμα αὐτοῦ, ἐκ τριχῶν γνησίου ἐρίου (Wollhaare) καὶ ἐκ χονδροειδῶν τριχῶν (Grabnen—Haare).

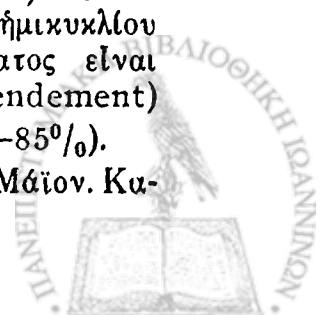
Εἰδικὴ ἐρευνα ἐπὶ τῶν ποσοτικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν τριχῶν ἐρίου καὶ τῶν τριχοειδῶν τριχῶν, ὡς καὶ λεπτομερειακὴ διερεύνησις τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἐρίου τοῦ ἠπειρωτικοῦ τούτου προβάτου, δὲ κατωρθώθη δυστυχῶς μέχρι σήμερον νὰ ἐκτελεσθῇ, λόγῳ ἐλλείψεως τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαραιτήτων ἐπιστημονικῶν μέσων. Ἐπὶ τούτων δυνάμεθα μόνον ἀναλογικῶς νὰ ἐξαγάγωμεν συμπεράσματα ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ Χατζηόλου, ὅστις ἐνήργησε σχετικὰς ἐρεῦνας ἐπὶ ἄλλων ὁμοίων περίπου ἑλληνικῶν προβάτων.

Κατὰ ταῦτα, τὸ ἔριον τοῦ προβάτου τούτου, θεωρούμενον ὡς τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ἔριον τῶν ἑλληνικῶν προβάτων τοῦ πεδινοῦ τύπου, κατατάσσεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐρίων Δ—Ε.

Μικροσκοπικῶς πάντως δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμε τὰ κόλουθα:

Τὸ ἔριον εἰς τὰ ζῶα ταῦτα καλύπτει καλῶς ἅπαν τὸ σῶμα, πλὴν τῆς κεφαλῆς, τῆς κοιλίας καὶ τοῦ κάτω μέρους τῶν ἄκρων (καρπός, ταρσός). Ἡ δι' ἐρίου κάλυψις τῶν ὡς ἄνω τμημάτων εἶναι ἀρκετὰ πυκνή. Αἱ τρίχες τοῦ ἐρίου ἀποτελοῦν βοστρύχους μήκους 8—17 ἐκ. μ., οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν εἶναι οὔτε συνεκτικῶς συνδεδεμένοι οὔτε κλειστοὶ καὶ αἱ ἀπολήξεις τῶν βοστρύχων εἶναι ὀξείαι (ἀντιθέτως πρὸς τοὺς βοστρύχους τῶν ἐριοπαραγωγῶν προβάτων). Ἡ οὐλότης τῶν τριχῶν εἶναι ἀραιὰ καὶ οὐχὶ σαφῆς, σχηματιζομένου ἐνὸς ἡμικυκλίου ἀνοικτοῦ εἰς μήκος 1—1½ ἐκ. μ. Ἡ εἰς λίπος περιεκτικότης τοῦ δέρματος εἶναι μικρὰ καὶ ἡ ἀπόκλισις αὐτοῦ εὐχερής. Ἡ ἑκατοστιαία ἀναλογία (Rendement) τοῦ παραγομένου καθαροῦ ἐρίου εἶναι ἐπομένως σχετικῶς μεγάλη (65—85%).

Ἡ κουρά, ἀναλόγως τῶν κλιματικῶν συνθηκῶν, ἐνεργεῖται κατὰ Μάϊον. Κα-

τὰ τὴν κουράν τὸ δέρας χωρίζεται, ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ἐρίου, εἰς δύο μέρη: Εἰς τὸ κυρίως ἔριον (1ης ποιότητος) καὶ εἰς τὸ ἔριον 2ας ποιότητος, ἀποκαλούμενον παρὰ τῶν κτηνοτρόφων «Κωλόκουρο». Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐρίου τῆς οὐράς, τοῦ κάτω μέρους τῶν ἐμπροσθίων καὶ ὀπισθίων ποδῶν καὶ τῶν παρυφῶν κοιλίας. Τὸ ἔριον τῶν μερῶν αὐτῶν ἀποτελεῖται ἐκ πλοκάμων βραχέων καὶ περισσότερον ἀκαθάρτων, δι' ὃ καὶ ἡ εἰς καθαρὸν ἔριον ἀπόδοσις αὐτοῦ εἶναι μικρότερα, ἀνερχομένη εἰς 50—60% (Rendement).

Εἰδικὴν ἐπίσης κατηγορίαν ἀποτελεῖ τὸ ἔριον τῶν ἀμνῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι βραχύτερον καὶ κυκλοφορεῖ ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀρνόμαλλον ἢ ἀρνοπόκι.

Ἡ ἐριοπαραγωγὴ τοῦ ποιμνίου τοῦ Σταθμοῦ κυμαίνεται ἀπὸ 600—ἕως 2.500 γραμ. κατὰ κεφαλὴν εἰς τὰ ἀνεπτυγμένα ζῶα. Ἡ μέση ἐριοπαραγωγὴ (M) ἀνέρχεται εἰς 1.546+34,33 γραμμ., ἡ δὲ σταθερὰ ἀπόκλισις εἰς +374,8 γραμμ. Ἡ ἐριοπαραγωγὴ ἐπομένως, εἰς τὰ πλείστα τῶν προβάτων, κυμαίνεται ἀπὸ 1136,87 μέχρι 1955,13 γραμμ. κατὰ κεφαλὴν. Ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς τιμῆς τοῦ $v=24,20$ καὶ τοῦ σχετικοῦ γραφικοῦ συχνότητος παραγόντων, ὡς καὶ τῶν ὀρίων διακυμάνσεως ἐμφαίνεται, ἡ ἰδιότης τῆς ἐριοπαραγωγῆς εἰς τὸ ποίμνιον εἶναι τελείως ἀσταθῆς. Εἰς τὸ γραφικὸν διάγραμμα ἐμφανίζονται 5 κύριαι κορυφαὶ καὶ ἄλλαι μικρότεραι διακυμάνσεις, δεῖγμα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀναλόγων χωριστῶν αἱματικῶν καθαρῶν σειρῶν ὡς πρὸς τὴν ἰδιότητα ταύτην.

Ἀποτελεῖ ἐπομένως καὶ ὡς πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ παραγομένου ἐρίου τὸ πρόβατον τοῦτο μικτὸν πληθυσμὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου, διὰ τῆς συστηματικῆς ἐπιλογῆς, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῶν σημαντικαὶ βελτιώσεις.

Διὰ τῆς ἐξετάσεως καὶ τῆς ἐριοπαραγωγῆς, ἐπερατώσαμεν τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐργασίας ταύτης, εἰς ὃ ἠρευνήσαμεν τὴν σωματικὴν διάπλασιν καὶ τὴν παραγωγικὴν δύναμιν τοῦ προβάτου τῶν ἡπειρωτικῶν ὑψιπέδων «Καραμάνικο Κατσικᾶς».

Ἄπαντα τὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα τόσον τῶν σωματομετρήσεων, ὅσον καὶ τῶν ἀποδόσεων, τὰ ἐκτεθέντα εἰς τὸ πρῶτον μέρος, ἀφοροῦν τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐν τῷ Σταθμῷ διαβιώσεως τῶν ζῶων τούτων καὶ δύνανται ἐπομένως νὰ θεωρηθῶν καὶ ὡς δεδομένα τῶν ποιμνίων τῆς ὑπαίθρου.

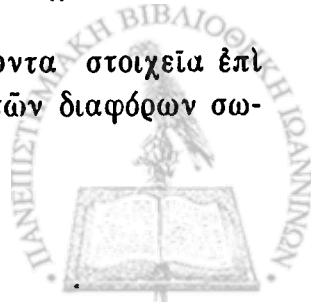
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος θὰ ἀσχοληθῶμεν, ὡς ἤδη καὶ ἀλλαχοῦ ἐτονίσαμεν, μὲ τὴν ἔρευναν τῶν στοιχείων τῆς ἀσκουμένης ἐν τῷ Ἰδρύματι ἐπιλογῆς πρὸς βελτίωσιν τόσον τῆς γαλακτοπαραγωγῆς, ὅσον καὶ τῆς κρεατοπαραγωγῆς τοῦ ποιμνίου τοῦ Ἰδρύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον θὰ ἀσχοληθῶμεν κυρίως μὲ τὴν διερεύνησιν τῆς ἀναπτυκτικῆς ἰκονότητος τῶν προβάτων τούτων, ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς πλήρους ἐνηλικιώσεως, τῆς ἐπιδράσεως ἣν ἔσχον οἱ ἐν τῷ Ἰδρύματι βελτιωμένοι ὄροι διατροφῆς κατὰ τὴν νεαρὰν ἰδίαν ἡλικίαν, τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀσκουμένης ἐπιλογῆς, ὡς καὶ τῆς συγκρίσεως τῶν ἐν τῷ Ἰδρύματι ἀναπτυχθέντων ζῶων μετὰ τῶν γονέων αὐτῶν τῶν προελθόντων ἐξ ἀγορᾶς.

Διὰ τὴν ἔρευναν ταύτην θὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ ὑπάρχοντα στοιχεῖα ἐπὶ τῆς αὐξήσεως ἀφ' ἐνδὸς μὲν τοῦ ζῶντος βάρους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν διαφόρων σωματικῶν διαστάσεων.

α) Αύξεις ζώντος βάρους

Πρίν η προβώμεν εις την διερεύνησιν τῆς αὐξήσεως τοῦ ζώντος βάρους τῶν ἐν τῷ Ἰδρύματι παραχθέντων προβάτων, κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν κατωτέρω τὸν τρόπον τῆς διατροφῆς τῶν ζῶων τούτων ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως.

Φρονοῦντες, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀγορᾶς τοῦ ποιμνίου, ὅτι ἡ βελτίωσις τῆς σωματικῆς διαπλάσεως καὶ τοῦ ζώντος βάρους δύνανται νὰ ἐπιτευχθῶν μόνον διὰ πλήρους καὶ ἐντατικῆς, κατὰ τὴν νεαρὰν ἰδίαν ἡλικίαν, διατροφῆς τῶν ζῶων, ἀπεφασίσαμεν ὅπως οἱ ἄμνοι οἱ μέλλοντες νὰ διατηρηθῶσι πρὸς ἀναπαραγωγὴν καὶ ἐπιλεγέντες πρὸς τοῦτο θηλάσουν ἐπὶ τετράμηνον. Παραλλήλως δὲ πρὸς τὸν θηλασμόν ἐχορηγήθη, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 4ης ἐβδομάδος ἀπὸ τῆς γεννήσεως καὶ μέχρις ἡλικίας τριῶν μηνῶν—ὁπότε, βελτιωθέντος τοῦ καιροῦ, οἱ ἄμνοι ἔβροσκον μετὰ τῶν μητέρων τῶν ὄλας τὰς ἡμέρας εἰς τὰς βοσκὰς—τεθριμμένη κριθὴ κατὰ βούλησιν.

Μετὰ τὸν ἀπογαλακτισμόν, τὸν 4ον μῆνα, τὰ ἐν τῷ Σταθμῷ γεννηθέντα τὸ 1937 πρόβατα, οὐδεμιᾶς εἰδικῆς διατροφῆς ἔτυχον. Διτηρήθησαν καὶ ταῦτα ἐπὶ 4ετίαν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς βοσκῆς καὶ μόνον συμπληρωματικῶς ἐλάμβανον κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ βαρέος χειμῶνος ὀλίγον χόρτον ξηρὸν καὶ τεύτλα κτηνοτροφικά. Ἐπίσης ἡ ἐτησίως διδομένη συμπληρωματικὴ τροφή, ἐπὶ τῇ βόσει τῶν βιβλίων σιτηρεσίου, κατὰ κεφαλὴν καὶ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ χειμῶνος, ἀνέρχεται εἰς δέκα πέντε ὀκάδας ξηροῦ χόρτου καλῆς ποιότητος καὶ 10 ὀκ. κτηνοτροφικῶν τεύτλων ἢ «τοπιναμπούρ».

Οἱ κατὰ τὸ 1938 γεννηθέντες ἄμνοι ἐθήλασαν ἐπὶ τρίμηνον καὶ οἱ κατὰ τὸ 1939 καὶ μετέπειτα ἐπὶ δίμηνον.

Ἄπαντα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα θὰ παραθέσωμεν διὰ τὴν αὐξῆσιν τοῦ βάρους, ἀφοροῦν τοὺς ἄμνους τοὺς γεννηθέντας τὸ 1937 καὶ τοὺς θηλάσαντας κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐπὶ 4μηνον.

Τὰ ἐπὶ τοῦ ζώντος βάρους ὑπάρχοντα στοιχεῖα ἀφοροῦν 20 ἄρρενας καὶ εἴκοσι θήλειοι ἄμνοι παραγωγῆς 1937. Οἱ ἄμνοι οὗτοι ἐξυγίσθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως, κατὰ τὴν συμπλήρωσιν 15 ἡμερῶν, 30 ἡμερῶν καὶ 60 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως.

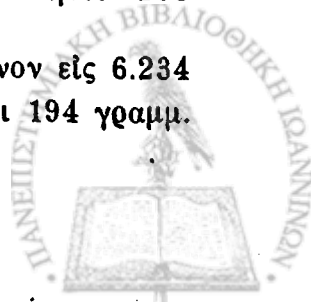
Εἰς τὰς ζυγίσεις τῶν 4 μηνῶν, 6 μηνῶν, 1,2—3 καὶ 4 ἐτῶν, ἐνῶ παρέμειναν καὶ ἐξυγίσθησαν ἅπαντα περίπου τὰ θήλεα, ἐκ τῶν ἄρρένων ἐκρατήθησαν μόνον πέντε (5) καὶ οὕτω οἱ μέσοι ὄροι τῶν ἄρρένων διὰ τὰς ζυγίσεις ταύτας ἀφοροῦν μόνον 5 κριοῦς.

Βάρος γεννήσεως: τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν 20 ἄρρένων ἄμνων ἀνήρχετο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως εἰς 3,558 γραμ. καὶ τῶν θηλέων εἰς 3,330 γραμ. γραμ. Τοῦτο ἐμφανίζεται κατὰ τι μεγαλύτερον τοῦ δοθέντος ἤδη γενικοῦ μέσου ὄρου τῶν 119 ἄμνων, διότι τὰ 20 ταῦτα ἄρρενα καὶ 20 θήλεα ἐπελέγησαν ἐξ ὄλων τῶν ἄμνων τοῦ ποιμνίου.

Τὰ ὄρια παραλαγῆς διὰ τὰ ἄρρενα κυμαίνονται μεταξὺ 2,889—4,800 γραμ. καὶ διὰ τὰ θήλεα μεταξὺ 1.920—3.840 γραμ.

Ζῶν βάρος 15 ἡμερῶν: Ὁ μέσος ὄρον (Μ) τοῦ ζώντος βάρους τῶν ἄρρένων ἀνῆλθε τὴν 15ην ἡμέραν εἰς 6.652 γραμ. Παρουσιάζουν ἐπομένως οἱ ἄρρενες ἄμνοι αὐξῆσιν 3.094 γραμ. κατὰ τὴν πρώτην ταύτην 15θήμερον ἤτοι 206 γραμ. ἡμερησίως.

Τῶν θηλέων τὸ μέσον ζῶν βάρος ἀνῆλθε κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς 6.234 γραμ. Παρουσιάζουν ἐπομένως αὐξῆσιν 15θήμερον 2.904 γραμ. ἤτοι 194 γραμ. ἡμερησίως.

Τόσον εις τὰ ἄρρενα, ὅσον καὶ εις τὰ θήλεα, ὁ διπλασιασμός τοῦ βάρους γεννήσεως κατὰ τὰ ἀνωτέρω συνετελέσθη τὴν 17ην ἡμέραν περίπου. Συμφωνοῦν ἐπομένως τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῶν μετρήσεων τοῦ Δημητριάδου καὶ τῶν συνεργατῶν του, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ διπλασιασμός τοῦ βάρους γεννήσεως συντελεῖται τὴν 18ην ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἡμέραν.

Ἐπίσης, δεδομένου ὅτι ἡ μέση ἡμερησία γαλακτοπαραγωγή εις τὰς ἀρτιόκους προβατίνας ἀνέρχεται εις 700 περίπου γραμμάρια ἡμερησίως, ὁ σχηματισμός ἑνὸς χιλιογρ. ζῶντος βάρους διὰ τοὺς ἀμνούς μὲ ἡμερησίαν αὔξησιν 200 περίπου γραμμάτων ἀπαιτεῖ 3.500 γραμ. γάλακτος.

Ζῶν βάρος ἑνὸς μηνός: Εἰς τὰ ἄρρενα ζῶα ἡλικίας ἑνὸς μηνός ὁ μέσος ὄρος τοῦ ζῶντος βάρους ἀνῆλθεν εἰς 9.878 γραμμάρια ἤτοι παρουσίασαν κατὰ τὸ 2ον τοῦτο 15θήμερον μέσην αὔξησιν 3.226 γραμμ. ἢ 215 γραμμ. ἡμερησίως, κατὰ τι ἐπομένως μεγαλύτερον τοῦ 1ου 15θήμερου τῆς ζωῆς των.

Ὁ μέσος ὄρος τοῦ ζῶντος βάρους τῶν θηλέων κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀνῆλθεν εἰς 8.100 γραμμ. ἤτοι ἐνεφάνισαν συνολικὴν αὔξησιν 1.816 γραμμ. καὶ ἡμερησίαν τοιαύτην 155 γραμμ. Εἰς τὰ θήλεα ἐπομένως, ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἄρρενα, παρατηρεῖται διὰ τὸ 2ον 15θήμερον σημαντικὴ πτώσις τῆς ἡμερησίας αὔξεως ἀνερχομένη εἰς 23⁰/₀ περίπου.

Ὁ σχηματισμός ἐπομένως 1 χιλιογρ. ζῶντος βάρους καὶ διὰ τὸ 2ον τοῦτο 15θήμερον ἀπῆτησε (τῆς γαλακτοπαραγωγῆς τῶν μητέρων οὔσης τῆς αὐτῆς) 3,2χ. μητρικοῦ γάλακτος διὰ τὰ ἄρρενα καὶ 4,5 χ. γάλακτος διὰ τὰ θήλεα.

Ζῶν βάρος δύο μηνῶν: Εἰς τὰ ἄρρενα ζῶα ἡλικίας 2 μηνῶν ὁ μέσος ὄρος τοῦ ζῶντος βάρους ἀνῆλθεν εἰς 16,380 χιλ. Ἐμφανίζουσιν ἐπομένως ταῦτα ὀλικὴν αὔξησιν 30 ἡμερῶν ἔξ 6,502 χιλ. καὶ ἡμερησίαν τοιαύτην 216 γραμμ.

Τὰ θήλεα εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ἀνῆλθον εἰς 15.720 χιλ., παρουσιάζοντα ὀλικὴν αὔξησιν 7,620 χιλ. καὶ ἡμερησίαν τοιαύτην 254 γραμ.

Ἡ αὔξητικὴ ἐπομένως δύναμις τῶν ἀμνῶν παρέμεινε καὶ εἰς τὰ ἄρρενα ἢ αὐτῇ περίπου, ἐνῶ εἰς τὰ κατὰ τὸ προηγούμενον 15θήμερον καθυστερήσαντα θήλεα παρουσιάζει καταφανῆ αὔξησιν, ἀνελθοῦσα ἀπὸ 155 γραμμ. ἡμερησίως (οἷα ἦτο κατὰ τὸ δεύτερον 15θήμερον) εἰς 254 γραμμ. κατὰ τὸ ἀπὸ 30—60 ἡμερῶν διάστημα.

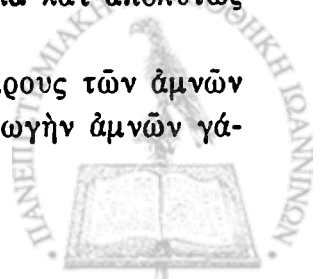
Καίτοι αἱ ἀπόλυτοι αὐταί τιμαὶ ἐμφανίζονται περίπου ὡς ἴδιαι καὶ κατὰ τὸν 2ον μῆνα, ἐν τούτοις αὐταὶ ἀναγόμεναι εἰς ζῶν βάρους μεγαλύτερον καὶ εἰς τὴν μείζονα κατανάλωσιν θρεπτικῶν συστατικῶν ὑπὸ τῶν ἀμνῶν κατὰ τὸν δεύτερον μῆνα (ἀπὸ τῆς 28ης ἤδη ἡμέρας ἤρχισαν καταναλίσκοντα τεθριμμένην κριθὴν κατὰ βούλησιν καὶ βόσκοντα συχνὰ μετὰ τῶν μητέρων των), δέον νὰ θεωρηθοῦν ὡς σχετικῶς μικρότεροι.

Ζῶν βάρος 4 μηνῶν: Εἰς τὰ ἄρρενα ζῶα ἡλικίας 4 μηνῶν ὁ μέσος ὄρος (Μ) τοῦ ζῶντος βάρους ἀνῆλθεν εἰς 26,150 χιλ. ἐμφανίζων οὕτω ὀλικὴν αὔξησιν ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν 2 μηνῶν (16,380 χιλ.) 9,770 χιλ. ἤτοι ἡμερησίαν τοιαύτην 163 γραμμ. κατὰ κεφαλὴν.

Τὰ θήλεα ζῶα εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ἀνῆλθον εἰς 21,683 χιλ. ἤτοι παρουσίασαν ὀλικὴν αὔξησιν 5,96 χιλ. κατὰ κεφαλὴν καὶ μέσην ἡμερησίαν 99 γραμ. κατὰ κεφαλὴν.

Ἡ αὔξητικὴ ἐπομένως δύναμις τόσον εἰς τὰ ἄρρενα ὅσον καὶ εἰς τὰ θήλεα ἐμφανίζεται κατὰ τὰς 60 ταύτας ἡμέρας οὐ μόνον σχετικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως μειωμένη.

Ἐπειδὴ ἡ κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν αὔξησις τοῦ ζῶντος βάρους τῶν ἀμνῶν παρουσιάζει ἐξαιρετικὴν οἰκονομικὴν σημασίαν διὰ τὴν παραγωγὴν ἀμνῶν γά-

λακτος, ἐξετελέσθησαν ἐν τῷ Γεωργοκτηνοτροφικῷ Σταθμῷ Ἰωαννίνων πειράματα ἐκτροφῆς ἀμνῶν διὰ γάλακτος καὶ συμπληρωματικῶν τροφῶν.

Ὡς σκοπὸς τοῦ πειράματος, κατὰ τὴν σχετικὴν τοῦ ὡς ἄνω Ἰδρύματος μελέτην, ἐτέθη ὁ προσδιορισμὸς τῆς αὐξητικῆς εἰς ζῶν βάρους ἰκατότητος ἀμνῶν γάλακτος ἐγγωρίας φυλῆς, διὰ χορηγήσεως εἰς αὐτοὺς συμπληρωματικῶν τροφῶν ἐπὶ πλεόν τοῦ μητρικοῦ γάλακτος.

Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποιήθησαν 72 ἀμνοι τοῦ Ἰδρύματος, κατανεμηθέντες εἰς 12 ομάδας, ἀπὸ 6 ἀμνοὺς ἐκάστη, ἐξ ὧν 3 ἄρρενα καὶ 3 θήλεα. Εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν ομάδων ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ ἡλικία, τὸ φύλον καὶ τὸ ζῶν βᾶρος τῶν ἀμνῶν, ὡς καὶ ἡ γαλακτοπαραγωγή τῶν μητέρων, καταβληθείσης πάσης προσπάθειας διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ὁμοιόμορφον συγκρότησιν ὡς ομάδων ἀπὸ ἀπόψεως ἡλικίας. Εἰς τὰς ομάδας ταύτας ἐδόθησαν ὡς συμπληρωματικαὶ τροφαὶ τὰ ἀκόλουθα:

Ὅμας I	Ὅμας II	Ὅμας III	Ὅμας IV	Ὅμας V	Ὅμας VI
Μάρτυς Μητρικὸν γάλα Ξ. Χόρτον	Μ. Γάλα Ξ. χόρτον Ἄλευρον Βίκου	Μ. Γάλα Ξ. χόρτον Ἄλ. κριθῆς	Μ. Γάλα Ξ. χόρτον Ἄλ. κριθῆς	Μ. Γάλα Ξ. χόρτον Ἄλ. κριθῆς Ἄλ. βίκου	Μ. Γάλα Ξ. χόρτον Ἄλ. κριθῆς Ἄλ. βίκου
Θρεπτικὴ ἀναλογία 1:5,45	1:3,5	1:7,4	1:7,4	1:4,7	1:4,7
Ὅμας VII	Ὅμας VIII	Ὅμας IX	Ὅμας X	Ὅμας XI	Ὅμας XII
Μ. Γάλα Ξ. χόρτον Ἄλ. κριθῆς Ἄλ. ἀραβ.	Μ. Γάλα Ξ. χόρτον Ἄλ. κριθῆς Ἄλ. ἀραβ.	Μ. Γάλα Ξ. χόρτον Ἄλ. βίκου Ἄλ. ἀραβ.	Μ. Γάλα Ξ. χόρτον Ἄλ. βίκου Ἄλ. ἀραβ.	Μ. Γάλα Ξ. χόρτον Ἄλ. βίκου Ἄλ. κριθῆς Ἄλ. ἀραβ.	Μ. Γάλα Ξ. χόρτον Ἄλ. βίκου Ἄλ. κριθῆς Ἄλ. ἀραβ.
1:8,8	1:8,8	1:4,9	1:4,9	1:5,8	1:5,8

Κατὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν σιτηρεσιῶν, κατεβλήθη φροντίς ὥστε ἡ θρεπτικὴ ἀναλογία νὰ εἶναι κατάλληλος πρὸς αὐξῆσιν τοῦ ζῶντος βάρους. Οὕτω ἡ θρεπτικὴ σχέσις ἐκυμάνθη ἀπὸ 1:3,5—1:8,8.

Ἡ ἀνάμιξις τῶν ἀλεύρων τῶν διαφόρων τροφῶν ἐν ἐκάστῳ σιτηρεσίῳ ἐγένετο κατ' ἴσας ἀναλογίας, ἡ δὲ χορήγησις αὐτῶν μέχρι τῆς 18ης Ἰανουαρίου κατ' ἐλευθέραν πρόσληψιν. Ἀπὸ τῆς χρονολογίας ταύτης καὶ μετέπειτα εἰς μὲν τὰς 1,3,5,7 καὶ 11 εἰς ἐλευθέραν πρόσληψιν καὶ εἰς τὰς ὑπολοίπους 2,4,6,8,10 καὶ 12 εἰς περιορισμένην ποσότητα, ἧτοι εἰς τὰς 2,4,6,8 καὶ 10 ἀνὰ 500 γραμμάρια ἀλεύρου καὶ εἰς τὴν ομάδα 12 360 γραμμ. ἀλεύρου (τὸ χόρτον ἐδίδοτο εἰς ὅλας τὰς ομάδας κατ' ἐλευθέραν πρόσληψιν).

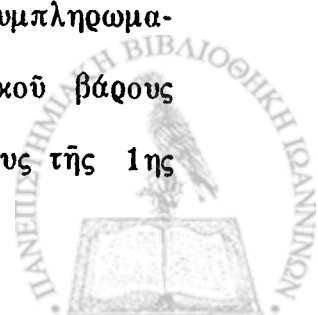
Αἱ ζυγίσεις ἐγένοντο ἀνὰ 5θήμερον.

Τὰ συμπεράσματα τοῦ Ἰδρύματος συνοψίζονται ὡς ἀκολούθως:

Ὡς πρὸς τὴν αὐξῆσιν τοῦ ζῶντος βάρους διὰ τῶν διαφόρων συμπληρωματικῶν τροφῶν.

Ἡ αὐξῆσις τὸ 1ον πενθήμερον ἀνῆλθεν ἀπὸ 8,89% τοῦ ἀρχικοῦ βάρους διὰ τὴν 12ην ομάδα, εἰς 20,38% διὰ τὴν 12ην ομάδα.

Ἡ αὐξῆσις τὸ 2ον πενθήμερον ἀνῆλθεν ἀπὸ 6,20% τοῦ βάρους τῆς 1ης πενθημερίας διὰ τὴν 12ην ομάδα, εἰς 11,73% διὰ τὴν 7ην ομάδα.

Ἡ αὔξησις τὸ 3ον πενθήμερον ἀνῆλθεν ἀπὸ 6,64⁰/₀ τοῦ βάρους τῆς 2ας πενθημερίας διὰ τὴν 7ην ὁμάδα, εἰς 9,50⁰/₀ διὰ τὴν 3ην ὁμάδα.

Ἡ αὔξησις τὸ 4ον πενθήμερον ἀνῆλθεν ἀπὸ 4,60⁰/₀ τοῦ βάρους τῆς 3ης πενθημερίας διὰ τὴν 6ην ὁμάδα, εἰς 8,48⁰/₀ διὰ τὴν 9ην ὁμάδα.

Ἡ αὔξησις τὸ 5ον πενθήμερον ἀνῆλθεν ἀπὸ 4,91⁰/₀ τοῦ βάρους τῆς 4ης πενθημερίας διὰ τὴν 7ην ὁμάδα, εἰς 8,74⁰/₀ διὰ τὴν 6ην ὁμάδα.

Ἡ αὔξησις τὸ 6ον πενθήμερον ἀνῆλθεν ἀπὸ 6,66⁰/₀ τοῦ βάρους τῆς 5ης πενθημερίας διὰ τὴν 8ην ὁμάδα, εἰς 10,68⁰/₀ διὰ τὴν 11ην ὁμάδα.

Ἡ αὔξησις τὸ 7ον πενθήμερον ἀνῆλθεν ἀπὸ 0,42⁰/₀ τοῦ βάρους τῆς 6ης πενθημερίας διὰ τὴν 6ην ὁμάδα, εἰς 3,31⁰/₀ διὰ τὴν 10ην ὁμάδα.

Τὸ ποσοστὸν συνολικῆς αὔξήσεως τοῦ ζῶντος βάρους, κατὰ τὸ τέλος τοῦ πειράματος, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀρχικὸν βάρος, κυμαίνεται ἀπὸ 64⁰/₀ (6η ὁμάς) μέχρι 80,06 (8η ὁμάς). Τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν παρουσιάζει ἐπομένως ἡ 8η ὁμάς, διατραφεῖσα μὲ μίγμα ἀλεύρου κριθῆς—ἀραβοσίτου.

β) Ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀξίαν τῆς αὔξήσεως τοῦ ζῶντος βάρους διὰ τῶν συμπληρωματικῶν τροφῶν.

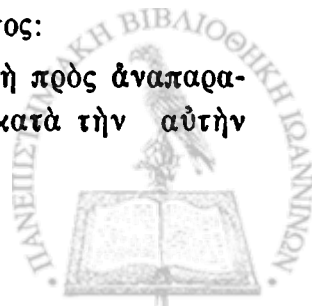
Ἐξετάζοντες τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τοῦ πειράματος, παρατηροῦμεν, ὅτι ἀνατρέπεται ἡ σειρὰ τῶν ὁμάδων κατὰ ποσοστὸν αὔξήσεως τοῦ ζῶντος βάρους.

Βασικῶς κατ' ἀρχὴν παρατηροῦμεν γενικὴν ζημίαν ἐκ τῆς μετατροπῆς γάλακτος καὶ συμπληρωματικῶν τροφῶν ἢ ἔστω καὶ ἀπλῶς γάλακτος εἰς κρέας, ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας τῶν τιμῶν τοῦ κρέατος, τοῦ γάλακτος καὶ τῶν ζωοτροφῶν. Οὕτω, παρατηροῦμεν, ὅτι εἰς τὸ τέλος τοῦ 1ου πενθημέρου ἡ διαφορὰ εἰς δραχμὰς μεταξὺ τῆς ἀξίας τοῦ προσκτηθέντος βάρους καὶ τῆς ἀξίας τῶν καταναλωθεισῶν τροφῶν κυμαίνεται μεταξὺ κέρδους 3,20 δραχ. (8η ὁμάς) καὶ ζημίας 107,3 δραχ. (10η ὁμάς). Εἰς τὸ τέλος τοῦ 2ου πενθημέρου αὕτη κυμαίνεται ἀπὸ κέρδος 0,46 (7η ὁμάς) μέχρι ζημίας 133,51 (4η ὁμάς). Εἰς τὸ τέλος τοῦ 3ου πενθημέρου ἀπὸ κέρδος 25,25 (3η ὁμάς) μέχρι ζημίας 91,13 (5η ὁμάς), εἰς τὸ τέλος τοῦ 4ου πενθημέρου ἀπὸ ζημίας 59,59 (10η ὁμάς), μέχρι ζημίας 195,86 (2α ὁμάς). Εἰς τὸ τέλος τοῦ 5ου πενθημέρου ἀπὸ ζημίας—41,41 (6η ὁμάς) μέχρι ζημίας 125,37 (5η ὁμάς). Εἰς τὸ τέλος τοῦ 6ου πενθημέρου ἀπὸ κέρδους 16,86 (11 ὁμάς), μέχι ζημίας 88,90 (8η ὁμάς). Εἰς τὸ τέλος τοῦ 7ου ἀπὸ ζημίας 63,75 (10η ὁμάς) μέχρι ζημίας 132,20 (2α ὁμάς). Τελικῶς ἡ διαφορὰ αὕτη κυμαίνεται ἀπὸ κέρδους 419,36 δραχ. (3η ὁμάς) μέχρι ζημίας 811, 90 δραχ. (2α ὁμάς). Ἦτοι τὴν μικρότεραν ζημίαν παρουσίασεν ἡ τρίτη ὁμάς διατραφεῖσα μὲ ἄλευρον κριθῆς εἰς ἐλευθέραν πρόσληψιν καὶ τὴν μεγαλύτεραν ζημίαν ἡ 2α ὁμάς μὲ συμπληρωματικὴν τροφήν βίκου εἰς ἐλευθέραν πρόσληψιν.

Ὡς πρὸς τὴν θρεπτικὴν ἀναλογίαν τῶν τροφῶν, ἀπεδείχθη κατὰ τὸ πείραμα ὅτι ἡ ἀναλογία 1:7 τῆς τρίτης ὁμάδος ἔδωκε τὰ καλλίτερα οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα.

γ) Ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν εἰς σφάγιον καὶ ποσότητα κρέατος:

Ἄμα τῇ λήξει τοῦ πειράματος, ἐσφάγησαν οἱ ἄμνοι οἱ μὴ πρὸς ἀναπαγωγὴν προοριζόμενοι, ἀνερχόμενοι εἰς 36 καὶ κατανεμημένοι κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἰς ὄσας τὰς ὁμάδας.

Μέση απόδοσις εις σφάγιον

Ἀριθ. ομάδος	Μέση απόδοσις εις σφάγιον	Μέση ποιότης εις σφάγιον
1	69,5%	ἀρίστη
2	67,1%	»
3	68,9%	»
4	67,5%	»
5	68,0%	»
7	71,3%	ἐξαιρετική
8	68,6%	ἀρίστη
9	66,5%	»
10	69,2%	»
11	69,2%	»

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 7 ομάδα, διατραφεῖσα με ἄλευρον κριθῆς + ἀραβοσίτου, ἐπομένως, ἀπέδωσε τὴν μεγαλυτέρα ποσότητα κρέατος καὶ τὴν καλλιτέραν ποιότητα.

Ἐπειδὴ, ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ τοῦ Ἰδρύματος, δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν διαφόρων ομάδων ἡ ἡλικία τῶν ἀμνῶν καὶ εἰς τὴν ἰδίαν ομάδα ἐμφανίζονται ζῶα ἀπὸ 15—15 ἡμερῶν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πειράματος, διὰ τοῦτο ἐκ τῶν πινάκων τῆς αὐξητικῆς δυνάμεως τῶν ζῶων συνεκεντρώσαμεν ἀπὸ 10 ἄρρενα καὶ 10 θήλεα ζῶα τῆς αὐτῆς περίπου ἡλικίας 15—20 ἡμερῶν, μέσης ἡλικίας 17,7 ἡμερῶν διὰ τὰ ἄρρενα καὶ 17,2 ἡμερῶν διὰ τὰ θήλεα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ κατὰ πενθήμερον αὐξησης ἐμφανίζεται εἰς τὸν ἀκολουθοῦντα πίνακα.

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καταφαίνεται, ὅτι ἀπὸ τῆς 18ης ἡμέρας μέχρι τῆς 52ας τὰ ἄρρενα ἀπὸ 7,440 χιλιογρ. μέσου βάρους ἀνῆλθον εἰς 13,898 χιλ. μέσου βάρους, παρουσιάσαντα οὕτω μέσην γενικὴν αὐξησην εἰς 34 ἡμέρας 6,458 χιλ. καὶ ἡμερησίαν μέσην τοιαύτην 189,9 γραμ.

Τὰ θήλεα, εἰς τὸ αὐτὸ διάστημα, ἐμφανίζουν μέσην αὐξησην τῶν 34 ἡμερῶν 6,564 χιλ. ἀνεληθόντα ἀπὸ 5,924 χιλ. εἰς 12,488 καὶ μέσην ἡμερησίαν αὐξησην 193 γραμ.

Ἐρευνῶντες ἀνὰ πενθήμερον τὴν παρατηρηθεῖσαν αὐξησην εἰς τὰ ἄρρενα ταῦτα ζῶα, παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ 1ον ἡμέρον ἡ αὐξησης ἀνῆλθεν εἰς 116 γραμ. ἡμερησίως, τὸ 2ον πενθήμερον ἡ αὐξησης ἀνῆλθεν εἰς 200 γραμ. ἡμερησίως, τὸ 3ον πενθήμερον εἰς 174 γραμ. ἡμερησίως, τὸ 4ον πενθήμερον εἰς 146 γραμ. ἡμερησίως, τὸ 5ον πενθήμερον, ἤτοι ὅταν τὰ ζῶα ἦσαν ἀπὸ 43—48 ἡμερῶν, ἡ αὐξησης ἀνῆλθεν εἰς 232 γραμ. ἡμερησίως, τὸ 6ον πενθήμερον ἤτοι ἀπὸ τῆς 48ης μέχρι τῆς 53ης ἡμέρας, ἡ αὐξησης ἀνῆλθεν εἰς 247 γραμ. ἡμερησίως καὶ τὸ 7ον τρίήμερον ἤτοι ἀπὸ τῆς 53ης μέχρι τῆς 56ης ἡμέρας, ἡ αὐξησης ἀνῆλθεν εἰς 255 γραμ. ἡμερησίως.

Εἰς τὰ θήλεα ζῶα παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἡμερησία αὐξησης τὸ πρῶτον ἑξαήμερον ἀνῆλθεν εἰς 122 γραμ., τὸ 2ον 5νθήμερον εἰς 198 γραμ., τὸ 3ον 5νθήμερον εἰς 318 γραμ., τὸ 4ον εἰς 133 γραμ., τὸ 5ον ἤτοι ὅταν τὰ ζῶα ἦσαν 42—47 ἡμερῶν ἡ μέση ἡμερησία αὐξησης ἀνῆλθεν εἰς 224 γραμ. ἡμερησίως, τὸ 6ον πενθήμερον ἤτοι ἀπὸ 47—52 ἡμερῶν εἰς 205 γραμ. ἡμερησίως καὶ ἀπὸ τῆς 52ας-55ης ἡμέρας ἡ αὐξησης ἦτο 200 γραμ. ἡμερησίως.

Γενικῶς ἐπίσης εἰς τε τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ μέση ἡμερησία αὐξησης ἀπὸ τῆς 17ης ἢ 18ης ἡμέρας μέχρι τῆς 40ης παρουσιάζει ἀρετὰς αὐξομειώσεις καὶ ὅτι ἀπὸ τῆς 40ῆς μέχρι τῆς 53ης ἡ μέση ἡμερησία αὐξησης εἶναι σχετικῶς ἀνωτέρα.

Π Ι Ν Α Ξ
Αξιόγραφως βάρους 10 άρρένων και 10 θηλέων άμνων φυλής «Καραμάνικο Κατοικίας» από ηλικίας 17 περίπου ημερών μέχρις ηλικίας 50 ημερών

Άριθ. άμνων	Ήλι- Φύλον κία άμνων άμνου	Βάρους	1ον έξα- ημε- ρον		2ον πεν- θή- με- ρον		3ον πεν- θή- με- ρον		1ον πεν- θή- με- ρον		5ον πεν- θή- με- ρον		6ον πεν- θή- με- ρον		7ον ημε- ρον		Είδος Τροφών	Σχέσις Θετρικης άξίας λευ- κωμ. πρὸς άμνολον
			με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον						

39Bα	16	άρρεν	6.40	6.72	7.68	8.72	9.60	10.56	11.52	12.80	Γάλα+Ξηρόν	χότρον						1:5,4
27Aγ	18	"	7.84	8.80	9.92	10.88	11.20	12.00	13.56	13.56	"	"	"	"	"	"	"	1:5,4
20Aγ	20	"	8.96	10.24	10.56	11.52	12.16	13.44	15.04	15.52	"	"	"	"	"	"	"	1:3,5
105Aγ	20	"	8.32	8.48	9.60	10.40	10.88	12.12	13.72	14.72	"	"	"	"	"	"	"	1:7,4
2Aγ	18	"	7.84	8.86	8.80	9.60	10.88	12.10	13.52	14.40	"	"	"	"	"	"	"	1:7,4
79Aβ	19	"	7.04	7.84	8.80	9.60	10.24	10.88	12.13	13.38	"	"	"	"	"	"	"	1:7,4
57Aγ	17	"	5.60	6.08	7.04	7.68	8.32	9.68	10.40	11.20	"	"	"	"	"	"	"	1:4,7
95Aβ	17	"	7.04	7.68	8.96	9.92	11.20	11.84	12.80	13.56	"	"	"	"	"	"	"	1:4,7
102Aγ	13	"	6.56	7.04	9.28	9.76	10.24	11.88	12.80	13.20	"	"	"	"	"	"	"	1:8,8
9Aβ	19	"	8.80	9.60	10.72	12.16	13.41	14.48	15.84	16.64	"	"	"	"	"	"	"	1:8,8
Μέσος όρος	17.7		74.40	8.134	9.136	10.004	10.736	11.898	13.133	13.898								

Άριθ. άμνων	Ήλι- Φύλον κία άμνων άμνου	Βάρους	1ον έξα- ημε- ρον		2ον πεν- θή- με- ρον		3ον πεν- θή- με- ρον		1ον πεν- θή- με- ρον		5ον πεν- θή- με- ρον		6ον πεν- θή- με- ρον		7ον ημε- ρον		Είδος Τροφών	Σχέσις Θετρικης άξίας λευ- κωμ. πρὸς άμνολον
			με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον	με- ρον				

7Aγ	20	θηλυ	7.36	8.32	8.96	9.60	10.24	11.20	11.94	11.82	Γάλα+Ξηρόν	χότρον						1:5,4
46Aγ	18	"	6.40	7.36	8.00	8.80	8.80	9.44	10.96	10.88	"	"	"	"	"	"	"	1:3,5
116Aγ	16	"	5.26	6.40	7.04	7.68	8.46	9.12	9.96	9.86	"	"	"	"	"	"	"	1:7,4
21Aγ	14	"	5.92	6.56	7.68	8.32	9.12	10.24	11.80	12.80	"	"	"	"	"	"	"	1:4,7
47Aγ	15	"	6.88	7.84	9.12	9.92	10.88	12.16	13.72	14.98	"	"	"	"	"	"	"	1:8,8
101Aγ	19	"	8.96	9.92	10.80	11.84	12.80	14.88	15.86	16.16	"	"	"	"	"	"	"	1:8,8
72Aγ	15	"	5.76	6.58	7.84	8.20	9.28	10.24	11.80	12.16	"	"	"	"	"	"	"	1:4,9
36Aγ	20	"	7.68	8.48	9.92	10.40	10.83	12.00	13.60	14.76	"	"	"	"	"	"	"	1:4,9
40Aγ	16	"	6.40	6.88	8.16	8.80	9.44	10.88	11.82	12.76	"	"	"	"	"	"	"	1:4,9
97Aγ	19	"	5.92	6.56	7.68	8.64	8.96	9.92	10.88	11.20	"	"	"	"	"	"	"	1:4,9
Μέσος όρος	17.2		5,924	6,660	7,630	9,220	9,886	11,008	12,136	12,738								

Ἐνδιαφέροντα εἶναι ἐπίσης τὰ ἐκ τοῦ πειράματος ἐξαγόμενα ἐπὶ τῆς ποσότητος τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὸν σχηματισμὸν 1 χιλ. ζῶντος βάρους ἢ κρέατος κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην.

Παραθέτομεν κατωτέρω πίνακα τῆς σχετικῆς ἐργασίας τοῦ Ἰδρύματος, ἐξ οὗ ἐμφαίνονται τὰ σύνολα τῶν παρ' ἐκάστης ὁμάδος καταναλωθεισῶν τροφῶν, ὡς καὶ τὰς ἐκ τούτων προελθούσας αὐξήσεις.

Π Ι Ν Α Ξ

Καταναλωθεισῶν τροφῶν καὶ αὐξήσεως ζ. βάρους

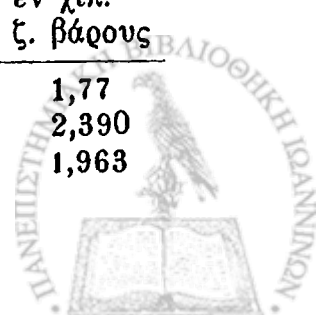
Αριθ. ὁμάδος	Καταναλωθεῖσαι τροφαὶ εἰς χιλ.			Αὐξήσεις ζῶντος βάρους εἰς χιλ.		
	Ξηρ. χόρτον	Μητρ. γάλα	Ἄλευρα	Βάρος κατὰ τὴν ἑναρξ.	Βάρος κατὰ τὴν λῆξιν	Διαφορὰ βάρους
1η ὁμάς	30,90	206,820	—	48,800	84,92	36,12
2α »	26,190	220,385	38,31	56,480	93,120	36,64
3η »	27,020	186,480	25,56	56,48	95,04	38,56
4η »	26,680	209,120	12,640	62,64	94,74	40,10
5η »	26,740	202,310	17,38	50,72	86,78	36,06
6η »	26,700	203	13,070	53,80	87,92	34,32
7η »	26,840	199,880	18,64	55,04	94,48	39,44
8η »	26,440	212,260	11,825	51,36	92,48	41,12
9η »	26,480	210,520	15,020	49,92	88,96	39,04
10η »	27,040	195,980	13	49,44	85,53	37,09
11η »	26,860	208,680	10,910	55,80	96,80	41,32

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πίνακος τούτου καὶ τοῦ πίνακος ὑπ' ἀριθ. II καὶ III περιεχομένου ἐν τῇ ἀνακοινώσει τοῦ Ἰδρύματος καὶ εἰς οὓς ἐμφαίνονται τὰ εἰς τὰς τροφὰς ταύτας ὑπάρχοντα θρεπτικὰ στοιχεῖα ἐξ ἀναλύσεων τοῦ Γενικοῦ Χημείου τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Κρατικοῦ Χημείου Πρεβέξης, ὡς καὶ τὰ πεπτὰ θρεπτικὰ στοιχεῖα τῶν τροφῶν τούτων, κατηρτίσαμεν τὸν κατωτέρω πίνακα, εἰς ὃν ἐμφαίνεται ἡ δι' ἑν χιλ. ζῶντος βάρους ἀπαιτουμένη εἰς ἐκάστην ὁμάδα ποσότης θρεπτικῆς ἀξίας ἀμύλου.

Π Ι Ν Α Ξ

Ἀπαιτουμένης θρεπτικῆς ἀξίας ἀμύλου διὰ τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς χιλιογρ. ζ. βάρους ἀμνοῦ

Ἀριθμὸς ὁμάδος	Θρεπτικὴ ἀξία ἀμύλου καταναλωθεισῶν τροφῶν εἰς χιλ.			Συνολικὴ θρεπτικὴ ἀξία ἀμύλου καταναλ. τροφ.	Προελθοῦσα αὐξήσεις ζῶντος βάρους.	Ἀπαιτουμένη ποσότης Θ. Α.Α. δι' ἑν χιλ. ζ. βάρους
	Γάλα	Χόρτον	Ἄλευρα			
1η ὁμάς	48,60	15,21	—	63,81	36,12	1,77
2α »	51,79	12,99	22,65	87,43	36,64	2,390
3η »	43,82	13,28	18,85	75,95	38,56	1,963

4η »	49,14	13,04	9,28	71,46	40,10	1,728
5η »	47,54	13,08	11,51	72,13	36,06	2,000
6η »	47,71	13,07	8,66	69,44	34,32	2,023
7η »	46,97	13,12	14,15	74,24	39,44	1,880
8η »	47,88	13,00	8,97	69,85	41,12	1,698
9η »	49,74	13,02	10,33	72,82	39,04	1,859
10η »	45,88	13,28	8,94	68,10	37,09	1,835
11η »	49,04	13,04	7,67	69,75	41,32	1,688
				794,98	419,81	

Π Ι Ν Α Κ Ε

Αύξήσεως ζώντος βάρους άμνων από γεννήσεως μέχρις ένηλικιώσεως

Ήλικία άμνων	Ζών βάρος άρρένων εις χιλ.	Ζών βάρος θηλέων εις χιλ.
Βάρος γεννήσεως	3,558	3,330
Βάρος 15 ήμερών	6,652	6,234
» 30 »	9,878	8,100
» 60 »	16,380	15,720
» 4 μηνών	26,150	21,683
» 6 »	35,200	26,180
» 1 έτους	39,100	29,130
» 2 έτών	48,080	37,394
» 3 έτών	53,547	42,800
» 5 έτών	55,040	43,154

Έκ του πίνακος τούτου καταφαίνονται τὰ ακόλουθα:

1) Συνολικῶς καὶ αἱ 11 ομάδες ἐχρησιμοποίησαν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πειράματος τροφὰς συνολικῆς θρεπτικῆς ἀξίας ἀμύλου ἐν ὄλῳ 794,98 χιλ., δι' ὧν ἠύξησαν τὸ ζών βάρος αὐτῶν κατὰ 419,81 χιλ. καὶ ἐπομένως διὰ τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς χιλ. ζώντος βάρους ἀπότηθη κατὰ μέσον ὄρον 1,893 χιλ. θρεπτικῆς ἀξίας ἀμύλου.

2) Μεταξὺ τῶν διαφόρων ομάδων ἡ 8η (διατραφεῖσα μὲ γάλα, ξηρὸν χόρτον + ἄλευρον κριθῆς καὶ ἀραβοσίτου) ἀπήτησε τὴν μικροτέραν ποσότητα 1,698 χιλ. θρεπτικῆς ἀξίας ἀμύλου διὰ τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς χιλ. ζώντος βάρους καὶ ἡ δευτέρα (γάλα, ξηρὸν χόρτον, ἄλευρον βίκου) τὴν μεγαλυτέραν ποσότητα θρεπτικῆς ἀξίας ἀμύλου ἧτοι 2,390 χιλ. δι' ἑν χιλ. ζώντος βάρους.

(Συνεχίζεται)

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΕ' • ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ—ΜΑΡΤΙΟΣ—ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1966 • ΤΕΥΧΟΣ 166—167—168

ΣΠΥΡΟΥ ΣΤΟΥΠΗ

ΠΡΟΣΕΞΑΤΕ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

"Όσοι ασχολοῦνται μὲ τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα, διαπιστώνουν τόσο πλούσια, τόσο ἐκετεταμένη καὶ τόσο πολὺπλευρὴ τὴν προσφορὰ τῶν Ἡπειρωτῶν πρὸς τὸ Ἔθνος, ὥστε ἐντυπωσιάζονται. Ἄθελα δὲ θυμοῦνται τὰ ἐπιγραμματικὰ λόγια τοῦ Κορυτσαῆς ἀειμνήστου Εὐλογίου Κουρίλα ὅτι: «ὁ κορμὸς τοῦ ἀρχαίου ἐν τῇ Ἡπείρῳ ἑλληνισμοῦ, ἔχων βαθυγείους τὰς ρίζας, ἀνέδιδε ἀείποτε νεαροῦς βλαστοὺς πλήρεις εὐχύμων καὶ γλυκυτάτων καρπῶν».

"Όταν στὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰῶνα—γιὰ νὰ μὴ ἀνατρέξωμε παληότερα—ἀκόμα καὶ στὴν καρδιά τῆς Ὁρθοδοξίας, στὴν Πόλη, δύσκολα ἔβλεπαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἑλληνικὰ βιβλία καί, στὴν χριστιανοκρατούμενη Ἐπτάνησο, ναυαγοῦσε ἡ πρώτη ἐκδοτικὴ προσπάθειά (1627) τοῦ μητροπολίτου Νικοδήμου Μεταξᾶ, στὴ Μοσχόπολι τῆς Ἡπείρου λειτουργοῦσε ἡ γνωστὴ Ἀκαδημία καὶ τὰ τυπογραφεῖα τῆς, τὰ ὁποῖα, παράλληλα μὲ κεῖνα τῶν Γλυκύ, Θεοδοσίου κ. ἄ. Ἡπειρωτῶν στὴ Βενετία, σκόρπιζαν στὰ πέρατα τίς πολὺτιμες καὶ μοναδικές γιὰ τὴν ἐποχὴ ἑλληνικὲς ἐκδόσεις τους.

"Άγνωστα δὲ θὰ ἦταν ἴσως τὰ λεγόμενα «Ἐπτανησιακὰ Γράμματα» χωρὶς τοὺς Ἡπειρωτῆς, γιὰτὶ—ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι συνέβαινε στὴν Ἡπειρο—στὴν Ἐπτάνησο τὸ φεουδαρχικὸ καθεστῶς τῶν Ἐνετῶν καὶ τῶν εὐγενῶν δὲν ἄφινε νὰ δημιουργηθοῦν ἐκπαιδευτικὰ κέντρα ἀνάλογα μὲ κεῖνα τῶν Ἰωαννίνων κ. ἄ, γι' αὐτὸ καὶ ὁ πνευματικὸς σκοταδισμὸς ἀπὸ ἑλληνικῆς ἀπόψεως, ἦταν ἐκεῖ μεγάλος.

Στὸ ἀναμφισβήτητο αὐτὸ γεγονός, ἄλλωστε, ὀφείλεται καὶ τὸ ὅτι ὁ ἠπειρώτης Θωμᾶς Αὐλωνίτης, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμο Φλαγγίνης ὁ «Κερκυραῖος», στὴ Βενετία πῆγε καὶ συνέστησε τὸ πρῶτο καὶ ὀνομαστὸ Φλαγγίνειο Ἐκπαιδευτήριον καὶ δὲν ἔκαμε τοῦτο στὴν Ἐπτάνησο.

Οἱ δὲ κορυφαῖοι τοῦ 17ου αἰῶνα Κερκυραῖοι Εὐγ. Βούλγαρης καὶ Νικηφόρος Θεοτόκης τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ γράμματα ἐδιδάχθησαν ἀπὸ Ἡπειρωτῆς δασκάλους καὶ δαπάναις τῶν Ἰωαννιτῶν ἐμπόρων Μαρούτση ἐσπούδασε ὁ πρῶτος. Καὶ ἐγιναν πασίγνωστοι τόσοι αὐτοί, ὅσον καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραῆς, χάρις στὴν οἰκονομικὴ ὑποστήριξι τῶν Ζωσιμάδων ποὺ ἐξέδωκαν καὶ διένειμαν δωρεὰν τὰ ἔργα των ἀνά τὸ πανελλήνιον.

Πολύμορφη ἐξ ἄλλου παρουσιάζεται ἡ ἐνίσχυσι τῶν αὐτῶν Ζωσιμάδων καὶ πρὸς τὴν Ἰόνιον Πολιτεία, ποὺ τὴν εἶδαν σὰν πρῶτο ἑλληνικὸ κράτος, τῆς ὁποίας

